Andrew Crumey

UNIVERS

ROMANUL
SECOLULUI XXI
UNIVERS

ANDREW CRUMEY
Domnul Mee
Traducere de
PETRU IAMANDI

UNIVERS

ANDREW CRUMEY
MR. MEE
Andrew Crumey 2000

Editura UNIVERS, 2012
edituraunivers. ro
ISBN 978 – 99931 – 13 – 27 – 0

Lui Lionel Gossman îi mulţumesc lui Alain Gnaedig pentru ajutorul acordat în mai multe privinţe; mulţumesc instituţiei Northern Arts pentru premiul acordat şi Princeton Eighteenth Century Society pentru invitaţia de a face o primă lectură din *Domnul Mee* în cadrul conferinţei

organizate la Princeton University, pe 8 mai 1999. Dar în primul rând le mulţumesc lui Mary, Peter şi Katia pentru tot.

Capitolul 1

După unii, membrii sectei xanthice credeau că focul e o formă de viaţă, întrucât are capacitatea de a se reproduce. Pentru ei soarele era centrul vital al universului, iar galbenul era considerat culoarea primordială din care derivau toate celelalte culori printr-un proces de „încălzire” sau de „răcire”. Poate te întrebi de unde ştiu toate astea şi de ce ţi le împărtăşesc şi ţie. Sigur, când i-am spus doamnei B. aceleaşi lucruri cu câtva timp în urmă, în timp ce dădea cu aspiratorul prin casă, asta a fost reacţia ei imediată; şi ştii că, pentru mine, opiniile doamnei B. despre o chestiune sau alta sunt un fel de barometru al atitudinii publicului în general.

Cum îţi spuneam, în timp ce o avertizam să nu se apropie cu aspiratorul de o pagină de manuscris care părea încă umedă, i-am descoperit pe xanthici (şi, de aici, Enciclopedia lui Rosier) datorită unei pene de cauciuc şi unei averse de ploaie, la interval de o jumătate de oră, la sud de un orăşel al cărui nume probabil că ţi-e cunoscut (doamna B. Îl ştia), deşi are însemnătate doar pentru localnici sau pentru şoferii de camion care trec pe acolo spre şi dinspre uriaşa fabrică de

cartofi pai din apropiere. Într-o altă scrisoare ţi-am menţionat deja motivele călătoriei mele; acum am să-ţi scriu despre urmările stranii ale scurtei mele opriri.

— Da’ n-aveaţi o roată de rezervă-n portbagaj? m-a întrebat ea.

— Vă rog să umblaţi cu grijă pe acolo, doamnă B. E o ediţie princeps.

— Nu înţeleg de ce trebuie să vă-nconjuraţi de-atâtea cărţi.

După cum bine ştii, asta e una din observaţiile ei preferate, de aceea sper să nu o iei în seamă, cum n-am luat-o nici eu.

— Mda, unii au mereu câte o roată de rezervă cu cauciucul umflat în portbagaj, în timp ce alţii îşi lasă roata dezumflată acolo, exact cum era când au schimbat-o ultima oară, fiindcă sunt prea ocupaţi, sunt cu gândul la alte lucruri, şi dumneavoastră ştiţi prea bine grupul din care faceţi parte, domnule Mee.

În vreme ce doamna B. îmi ţinea predica asta, am observat că mai avea puţin şi răsturna un teanc de cărţi foarte importante, pe care le aşezasem pe marginea biroului, drept care m-am gândit că cel mai bine ar fi să dau din cap aprobator, ca să-şi văd de treabă şi să nu-mi pună

în pericol biblioteca. Sunt sigur că îţi aduci aminte la fel de bine ca şi mine de cele câteva volume de Hogg deteriorate de nefericita generozitate a doamnei B. În ceea ce priveşte utilizarea lacului de mobilă.

Nu, nici măcar nu am să inventez o scuză rezonabilă pentru că nu am avut o roată de rezervă în portbagaj şi nici mijloacele de a repara ce era de reparat. Nu am făcut decât să mă întorc în oraş, cale de două mile (un drum lung pentru un ins de 86 de ani, cred că eşti de acord), unde am găsit un service şi am aflat că şeful mă va ajuta cam după un ceas, adică după ce stătea la masă.

— La ce altceva să te aştepţi? a întrebat doamna B.

Eu însă, mai optimist, m-am hotărât ca, între timp, să mă bucur de împrejurimi. Atunci a început să plouă.

— Cam ştiu unde aţi intrat ca să vă uscaţi, a spus doamna B. fluturând furtunul aspiratorului ca pe drapelul regimentului. Unii îşi caută adăpost în cârciuma cea mai apropiată, alţii caută un amărât de anticariat plin de cărţi într-un hal fără de hal, pe care oamenii cumsecade nu le mai suportă în casă, şi ies de acolo când se opreşte ploaia cu ditamai mormanul de vechituri pe care nu le citesc

nici în zece vieţi.

Da, aşa i-am descoperit pe xanthici. Nu în Enciclopedia lui Rosier (o lucrare care şi acum se lasă greu descifrată), ci mai degrabă într-o carte numită *Epistemologie şi naţionalitate*, pe care am luat-o de pe raft crezând că e o biografie a lui J.F. Ferrier, un scriitor a cărui dispariţie misterioasă din biblioteca mea acum câţiva ani a fost rezultatul uneia dintre perioadele, notorii, de raţionalitate ale doamnei B.

Imediat m-am gândit că volumul e irelevant, prost legat şi cam scump. Pe urmă am dat de xanthici; iar ideea că focul e o formă de viaţă mi s-a părut suficient de interesantă ca să cumpăr cartea, aşa puteam să specific sursa unui citat pe care simţeam că îl voi repeta cândva.

— V-am spus eu, a făcut doamna B.

N-am să descriu continuarea prozaică a ceea ce s-a întâmplat, cum am cumpărat cartea şi altercaţia cu un mecanic auto lipsit de onestitate. Am să-ţi reproduc, în schimb, restul pasajului pe care l-am citit mai târziu în atmosfera confortabilă de acasă:

Dacă viaţa se defineşte prin reproducere, atunci focul trăieşte aproape la fel ca un virus, contaminând mediul, aprinzându-l, producând tot

mai multe flăcări; ceea ce înseamnă că, în mod firesc, comportamentul focului, mişcarea şi puterea lui, i-au făcut pe oameni să creadă, din cele mai vechi timpuri, că poartă în el un spirit divin.

— Nu înţeleg de ce vă pierdeţi vremea cu prostiile astea, a spus doamna B. ridicând o ediţie veche din Carlyle, scoţând semnul de carte pe care îl lăsasem înăuntru şi aşezând volumul curăţat de praf, dar inutil într-un alt loc pe care sigur aveam să-l uit, ca şi numărul paginii care mă interesa. Şi toate astea în timp ce îi citeam cu voce tare:

S-ar putea obiecta că focul nu e o substanţă, ci un proces; dar toate animalele trăiesc în virtutea unui proces similar de oxidare, de ardere, pentru care corpurile lor servesc doar ca vehicule sau furnale.

— Mda, adânc, nu glumă! Iar celor care susţin că focul, spre deosebire de vietăţi, poate apărea fără părinţi (aprinderea unui chibrit fiind ceva ce xanthicii ar fi luat drept o minune sau un miracol), li s-ar putea răspunde că primul organism care a apărut pe planeta noastră trebuie să fi provenit şi el dintr-un precursor lipsit de viaţă.

— Deştept al de-a scris cartea asta şi prost al

de-a cumpărat-o. N-aveţi şi aşa destule volume de care să vă apucaţi?

În ce moment anumite procese chimice ale Pământului primitiv au început să aibă legătură cu „viaţa”, un cuvânt pe care unii încă îl delimitează de foc? Aceasta sună ca o ghicitoare cunoscută lui Aristotel; anii trec şi copilul ajunge la vârsta senectuţii, dar când anume devine el cu adevărat „bătrân*? Sau, dacă nu există un asemenea moment, cuvântul mai are vreun sens? La fel, un singur fir de nisip nu poate alcătui o movilă *(soros* în limba greacă), prin urmare oricâte fire de nisip ar exista nu pot alcătui o movilă, de unde şi termenul de „sorite” care defineşte o categorie de probleme ce, după cum se vede, trebuie să includă şi apariţia vieţii.

— Mda, de Aristotel îmi place, a zis doamna B. care, după cum ştii, în cursul numeroaselor noastre conversaţii şi-a construit propriul sistem de valori privind scriitorii despre care i-am vorbit, despre operele şi personalităţile lor, sistem care, ca tot ce ţine de gusturi şi preferinţe, e cât se poate de arbitrar.

Un exemplar din *The Wealth of Nations*[1] dacă

---

1 *Bogăţia naţiunilor* (1776), cea mai importantă scriere a economistului şi filosofului Adam Smith (n. tr.).

vede pe biroul meu, imediat începe să-l beştelească de parcă ar fi un câine turbat, în timp ce Hume aproape că o face să lăcrimeze.

Soritele[2], doamnă B., i-am amintit eu; când a devenit reptila prima pasăre, când au devenit mârâielile şi cârâiturile prima limbă, când au apărut primele cuvinte pe care le folosim şi cum au fost ele înţelese?

— Dacă nu vă e cu supărare, am să dau cu aspiratorul pe covorul ăsta şi pe urmă gata.

Dar cum rămâne cu focul: e viu sau nu? Opţiunea ne aparţine; xanthicii au ales o definiţie de la care a pornit o filosofie întreagă, un sistem de gândire care şi-a dominat succesoarele clandestine secole întregi până la epurarea finală, a cărei ultimă victimă şi-a întâmpinat moartea cu următoarele cuvinte: „fie ca gândurile mele să le declanşeze pe ale voastre; fie ca sufletul meu să ardă de-a pururi în inimile voastre”. Poate, într-un fel, nici nu a existat un ultim xanthic.

La recitirea acestui pasaj, după ce doamna B. m-a lăsat în pace, am fost frapat de imprecizia lui. Când anume a înflorit secta xanthicilor şi unde?

---

2 SORIT, sorite, s. n. (Log.) Raționament compus dintr-o serie de silogisme așezate astfel încât atributul unuia să fie subiectul silogismului următor, concluzia având ca subiect subiectul primului silogism și ca atribut atributul penultimului silogism. – Din fr. sorite, lat. sorites.

Singura trimitere era la o operă despre care nu auzisem: *l'Encyclopédie de Jean-Bernard Rosier.*

Curiozitatea mea a dormitat în timpul prânzului pregătit de doamna B; una dintre cele mai gustoase supe, de la care doamna B. mi-a distras atenţia povestindu-mi despre recentele probleme de sănătate ale surorii ei. Dar până la urmă doamna B. a trebuit să plece şi enigma mi-a captat din nou atenţia, ca şi biluţele acelea moi, din cartofi, amestecate cu fibră de carne, pe care le-am găsit pe fundul farfuriei după ce am sorbit tot lichidul, în timp ce doamna B. vorbea despre nu ştiu ce pietre la vezica biliară.

Un studiu aprofundat al altor cărţi din biblioteca mea nu a făcut niciun fel de lumină asupra xanthicilor; şi, întrucât autorul volumului *Epistemologie şi naţionalitate* îşi spune doar „Ian Muir”, omiţând alte detalii care l-ar putea detaşa de nenumăratele alte suflete cu acelaşi nume bun la toate, problema găsirii lui pentru a-l întreba care i-au fost sursele părea insurmontabilă. Deruta mea s-a accentuat în clipa în care am observat că volumul nu avea ISBN; un ochi aruncat prin *Harps Guide* m-a lămurit: „Torus Academic”, aşa-zisa editură, era doar un nume pompos menit să ascundă faptul că volumul fusese

publicat pe banii autorului. Prin urmare aveam toate motivele să cred că totul e doar o farsă; o glumă răsuflată, cu iz academic, sau doar o nouă ocazie de a expune o teorie care îl obseda pe autor. Suspiciunile îmi dispăreau numai dacă reuşeam să găsesc Enciclopedia lui Rosier; ceea ce, după cum am menţionat, încă nu am reuşit să fac, în ciuda cercetărilor minuţioase din ultimele săptămâni, care m-au împiedicat să-ţi şi scriu. Singurul lucru pe care am reuşit să-l descopăr este un mister mult mai captivant decât povestea unei secte obscure, de mult dispărute.

Dar, la început, am uitat cu totul de Rosier şi de xanthici. Încercările mele de a găsi cărţi de documentare fiind fără rezultat, mi-am continuat munca (asta s-a întâmplat cu vreo patru luni în urmă, când, după cum ştii, scriam ceva despre monumentele din partea locului pentru *The Scots Magazine).* Poate că tocmai eşecul m-a făcut să nu-ţi scriu nimic despre această întâmplare la vremea aceea.

Acum trei săptămâni însă mă uitam pe indicele de nume al unei cărţi recent apărute, despre industria publicistică din Franţa secolului al XVIII-lea, şi am dat de Jean-Bernard Rosier. Am cumpărat cartea numaidecât.

— Ei, drăcie, altă carte! a exclamat doamna B., recurgând, furioasă, la una din blasfemiile preferate, când m-a văzut ce aduc acasă, apoi a umplut cu rufe maşina de spălat.

După cum ştii, întotdeauna am fost de acord cu Boswell în ceea ce priveşte asprimea limbajului celor din nordul ţării, pe care mă jenez să îl reproduc şi, atunci când încerc, o fac cu aproximaţie.

Din cartea scrisă de un anume profesor Donald MacIntyre am aflat că, în 1759, Rosier căuta să publice un tratat de filosofie în care prezenta în linii generale „o nouă teorie a fizicii”. În sprijinul acestui comentariu succint şi extrem de sugestiv erau menţionate documente nepublicate şi „conversaţii particulare”.

Apoi doamna B. s-a întors şi a spus, parcă mai coerent şi doar un pic mai puţin supărată:

— Acum bănuiesc că vreţi să luaţi masa.

Da, sosise din nou ora prânzului, când urma să mă delectez cu încă una din supele extraordinare ale doamnei B. Azi era versiunea a ceea ce în studiile mele apare sub numele, îndreptăţit, de fiertură de conopidă; după ce am luat în grabă o gură de apă ca să-mi răcoresc buzele fripte de lichidul sărat şi delicios, am întrebat:

— Vă mai aduceţi aminte de xanthici, doamnă B?

Între timp femeia se calmase.

— A, da, şi-ncă foarte bine. Parcă ei spuneau că focul e o formă de viaţă, nu?

Desigur, am replicat eu şi i-am povestit despre fericita coincidenţă care îmi adusese din nou în atenţie numele lui Rosier.

— Cam ca roata aia pe care n-o luaţi niciodată în portbagaj. Mda, unii uită cu totul un nume din clipa în care l-au auzit, iar altora le rămâne în cap ca o bucată de baligă uscată prinsă de fundul unei oi până într-o zi, când apare într-o carte pe care au dat o groază de bani, când au destule cărţi răpciugoase cu care să-şi piardă vremea.

Trebuie să recunosc că nu eram foarte atent la remarcile amabile şi înţelepte ale doamnei B. fiindcă mă întrebam ce voia să spună Rosier printr-o „nouă teorie a fizicii” La scurt timp doamna B. a dat să plece, dar în faţa uşii a şovăit, după ce şi-a pus pardesiul.

— Ce s-a întâmplat, doamnă B?

— Mă întrebam dacă acum patru zile vă sunt de ajuns.

— Ce naiba vreţi să spuneţi? De 28 de ani tot patru zile au fost; de ce să le schimbăm?

Ochii doamnei B. cercetau o bucată de covor de lângă uşă dintr-un motiv pe care nu îl înţelegeam.

— Nu prea cred că veţi avea grijă de dumneavoastră la fel de bine în celelalte trei zile. Patru nu cred că vă mai sunt de ajuns, ce ziceţi?

I-am spus că am să meditez la asta cu toată seriozitatea şi ne-am luat la revedere. Apoi, de îndată ce am văzut-o plecată, am revăzut puţinele detalii din cartea lui MacIntyre şi m-am hotărât să-mi reînnoiesc eforturile de a găsi Enciclopedia lui Rosier.

O vizită la bibliotecă în aceeaşi după-amiază s-a dovedit inutilă; m-am ales doar cu încă o aversă de ploaie, din aia măruntă, care nu merită o umbrelă, dar care m-a udat ciuciulete până să ajung la biroul de recepţie, unde Margaret m-a întâmpinat cu obişnuita ei amabilitate. O trecere prin toate cataloagele nu mi-a adus nicio informaţie în plus, drept care Margaret a sugerat ca, în drum spre casă, să-mi cumpăr nişte Vicks-uri; dar deja aveam capul plin de simboluri, astfel încât am uitat de sinusuri şi, la întoarcere, m-am mulţumit cu un remediu pe care îl cunoşti prea bine, adică „una mică”. Pe urmă i-am scris profesorului MacIntyre, solicitându-i ajutorul, am

trecut pe plic adresa editurii şi l-am lipit cu o mare doză de optimism la care cred că a contribuit şi whisky-ul.

Mda, după cum probabil că ai înţeles până acum, era o poveste din ce în ce mai încurcată şi, ai să vezi mai încolo, chiar înfiorătoare; dar doamna B. îşi pierdea răbdarea.

— Va să zică acum scrieţi la profesori? m-a ironizat ea a doua zi dimineaţă, când i-am dat scrisoarea să o pună la poştă.

Ca şi cum corespondenţa mea cu el (spre deosebire de scrisorile adresate ţie, ale căror timbre le-a lins fericită ani întregi) îi punea oarecum sub semnul întrebării poziţia pe care o ocupa în casa mea; de aceea m-am văzut nevoit să o asigur că nu îl invitam pe profesor să vină ca să-mi facă „menajul” în cele trei zile rămase de care doamna B. se arăta atât de îngrijorată.

— Mda, eu una cred că mai aveţi nevoie de cel puţin o zi. Sau două dimineţi.

Apoi doamna B. a început un fel de negociere pe care nu prea am înţeles-o, gândindu-mă încotro mi-ar putea îndrepta paşii profesorul MacIntyre pentru a afla mai multe lucruri despre Rosier, xanthism şi Dumnezeu mai ştie ce.

O săptămână mai târziu, doamna B. se adapta

la noul ei regim, anexându-şi la programul obişnuit încă o zi şi jumătate printr-o stratagemă aproape napoleonică prin rapiditatea şi ingeniozitatea ei.

— E de la profesorul ăla, a spus ea, înmânându-mi plicul încruntată şi apoi părăsind încăperea cu un o mină inexplicabil de dezgustată.

Amabil, profesorul MacIntyre îmi trimisese un articol fotocopiat care începea cu un pasaj tradus dintr-o scrisoare datată 3 iunie 1759, de la Jean-Bernard Rosier către distinsul matematician Jean le Rond d'Alembert:

Stimate domn.

Poate ştiţi că, acum mulţi ani, unul dintre compatrioţii noştri a fost prins într-o regiune aridă şi îndepărtată a Asiei, celebră pentru cruzimea locuitorilor ei. Cei care l-au capturat, neştiind cum să se folosească de el, au hotărât să rezolve dilema cu ajutorul unui inel ascuns sub una din trei căni de lemn. Dacă ghicea cana care ascundea inelul de aur, prizonierul urma să se confrunte cu blândeţea îndoielnică a lupilor; altfel urma să fie ucis pe loc. Făcând pariuri pe rezultatul acestui experiment, gazdele lui atât de neîndurătoare

puteau uita o vreme de austeritatea existenţei lor brutale şi nomade.

Şeful tribului, ascunzându-şi propriul inel, a poruncit ca nefericitul prizonier să fie adus în faţa lui ca să facă îngrozitoarea alegere. După ce a şovăit îndelung, şi poate cu o rugăciune în gând, sărmanul şi-a pus mâna tremurândă pe cana din mijloc. Cei din jur au făcut pariurile, apoi şeful tribului, dorind să prelungească clipa dureroasă a incertitudinii care îi încânta atât de mult pe privitori, a ridicat cana din dreapta, sub care nu era inelul. Captivul a scos un icnet plin de speranţă şi, în mijlocul râsetelor care au izbucnit în jurul lui, şeful tribului a întins mâna spre cana din stânga spunând că, înainte de a o ridica, îi va acorda prizonierului o ultimă şansă de a-şi schimba opţiunea. Imaginaţi-vă că sunteţi în situaţia acelui om sărman, Monsieur d'Alembert, şi spuneţi-mi cum aţi proceda?

Mă străduiam să înţeleg întrebarea când am fost întrerupt de preludiul brusc, neanunţat, al ultimului atac al doamnei B. asupra biroului meu. A intrat cu aspiratorul huruind la maximum şi m-a alungat cum te alungă din casă o armată invadatoare.

— Doamnă B! am strigat eu.

— Termin într-o clipită, a strigat şi ea.

Zgomotul ar fi fost aproape la fel dacă ar fi intrat cu un avion în cameră.

— Doamnă B, închideţi-l, vă rog!

— Mai am un pic şi gata.

— Doamnă B!

Am ieşit din birou, m-am repezit la priza de pe hol la care era conectat aspiratorul, dar doamna B., acelaşi tactician perspicace, mi-a luat-o înainte mai iute decât puteam eu la vârsta mea şi mi-a blocat accesul la priză. Între timp, aspiratorul a rămas nesupravegheat în birou, unde a continuat să urle, excesiv, pe o singură porţiune din covor, foarte curat acum.

— Nu mă clintesc de-aici, a anunţat brava doamnă B., stând atât de lipită de perete încât îmi era imposibil să scot aspiratorul din priză.

Atunci am închis uşă cât m-a lăsat cablul aspiratorului şi aşa am mai scăpat de zgomot.

— Doamnă B., îmi cer scuze, dar tocmai încercam să înţeleg o chestie foarte subtilă.

Pe urmă i-am explicat povestea cu cănile. Ce să facă nefericitul nostru captiv, să-şi schimbe opţiunea?

Doamna B., fără îndoială impresionată de

soarta omului, s-a hotărât să se gândească şi ea, dar fără să se dezlipească de perete, de care se prinsese ca un gândac în insectar.

— Şi aşa şi aşa, tot dracu' ăla e; şansele lui sunt egale.

M-am declarat de acord cu ea şi am revenit amândoi în birou ca să citesc restul scrisorii, după ce doamna B. a acceptat să închidă aspiratorul, cel puţin pe moment.

Dacă, atunci când a întors cana din dreapta, şeful tribului a ales la întâmplare, atunci prizonierul are acum şanse egale ca inelul să fie sub cana din mijloc.

— V-am spus eu.

Dar şeful tribului trebuie să fi ştiut unde e inelul şi poate că s-a hotărât să întoarcă mai întâi cana din dreapta, fiindcă ştia că inelul nu e acolo. Caz în care şansele prizonierului, iniţial una din trei, nu au crescut prin gestul şefului; dimpotrivă, acum era de două ori mai posibil ca a treia cană să ascundă inelul, astfel încât prizonierul, dacă îi era dragă viaţa, ar fi fost mai indicat să-şi schimbe opţiunea!

— Nu-s de acord, a spus doamna B. Omul ăsta e la fel de nătărău ca şi dumneavoastră, domnule Mee.

Eu însă, nederanjat de comentariul ei, am continuat să citesc scrisoarea lui Rosier:

Ceea ce demonstrează povestea aceasta e că cele trei căni ne pot spune, într-un fel, dacă şeful tribului acţionează la întâmplare sau cu bună ştiinţă. Probabilitatea ca prizonierul să aibă inelul e fie o jumătate, fie o treime, dacă şeful ştie din timp sub care cană e inelul; o observaţie care m-a surprins enorm şi care m-a ţinut treaz o noapte întreagă, cântărindu-i numeroasele implicaţii; concluzia a fost că tot ceea ţine de observaţie, de gândire, de conştiinţă, e legat inextricabil de realitatea lumii. Natura, mi-am dat eu seama, nu constă doar din materie rece, neînsufleţită, nu se conduce după legile pe care dumneavoastră, Monsieur d'Alembert, şi stimaţii dumneavoastră colegi, vreţi să ne faceţi să credem că le descoperiţi. Ca să înţelegem lumea, trebuie să înţelegem mintea omului şi interacţiunea ei cu tot ceea ce percepe ea şi, prin aceasta, îi asigură existenţa.

— Pot să dau drumul la aspirator?

Şi, la fel cum experimentul cu cănile, prin mai multe repetări, oferă posibilitatea de a descoperi strategia şefului de trib, tot aşa ne-am putea gândi la posibilitatea unui experiment la scară mai mare,

un joc împotriva Naturii în care să demonstrăm prezenţa sau absenţa unei conştiinţe omnisciente, cea care face cărţile sorţii la nivelul întregului cosmos. De-abia atunci legile fizicii ar releva cu adevărat ce este în mintea lui Dumnezeu.

— Chiar trebuie să termin de aspirat pe-aici. Ce s-a întâmplat cu prizonierul nostru? A acceptat oferta şefului de trib, şi-a pus mâna tremurândă pe cana din stânga şi, când cana a fost întoarsă şi nu s-a găsit nimic sub ea, unul din supuşi i-a tăiat beregata fără să mai stea pe gânduri. Şeful tribului şi-a recuperat jucăria de sub cana din mijloc şi tot ce a mai rămas din acea tristă întâmplare sunt o baladă, care a devenit foarte populară în acea regiune, şi o descriere a tragediei pe care am găsit-o în volumul *Excursii* scris de Theodore. Ne-am putea imaginea o multitudine de lumi unde, cel puţin într-o treime din ele, deznodământul ar fi mai fericit, caz în care nici cartea aceea, nici scrisoarea aceasta, nu ar mai fi fost scrise.

— Da, doamnă B., acum puteţi termina de aspirat.

Acestea fiind spuse, am lăsat huruitul asurzitor în urma mea, deasupra mea, în timp ce coboram la parter, cu gândul la moartea

prizonierului şi la teoria lui Rosier; mistere care se multiplicau dincolo de puterea mea de înţelegere.

Dar încă nu terminasem de citit articolul fotocopiat, pe care îl ţineam şi acum în mână, exilat în bucătărie, aspiratorul foindu-se de colo-colo deasupra mea, ca o insectă supraponderală ce îşi revenea treptat după o lovitură nedreaptă cu ziarul, zgomotul infernal pătrunzând până în cele mai tihnite unghere ale încăperii.

Răspunsul lui d'Alembert către Rosier nu s-a păstrat; noi însă ne aflăm în posesia unei scrisori ulterioare în care Rosier susţine că a început elaborarea unei noi filosofii despre Univers bazată în totalitate pe legile şansei care, o dată încheiată, va face ca mult aclamata *Encyclopédie* editată de d'Alembert şi de Denis Diderot să pară desuetă şi, în consecinţă, inutilă. Se spune că, în anii ce au urmat, Rosier şi-a desăvârşit teoria şi s-a arătat atât de indignat de indiferenţa manifestată de somităţile ştiinţifice ale vremii, încât el însuşi a rescris complet acea *Encyclopédie* din perspectiva doctrinelor lui, care par a fi puternic influenţate de idealismul berkeleyan şi a fi anticipat, în unele privinţe, teoria cuantică modernă. Din păcate, din Enciclopedia lui Rosier nu a rămas nimic. Şi totuşi, simţeam nu numai că Enciclopedia exista

undeva, dar şi că ea era sursa misterioşilor mei xanthici; descoperită acum ca o obsesie, poate ca o invenţie, a unui mistic sau şarlatan al secolului al XVIII-lea. Am lăsat din mână articolul fotocopiat – observând că „suprafaţa de lucru”, termenul folosit în ziua de azi cu referire la mobilierul de bucătărie, încă mai era umedă, deşi curată, şi mirosea a pin sintetic – şi am citit restul scrisorii de la profesorul MacIntyre (incursiunile de neoprit ale aspiratorului făcându-mă să revin de mai multe ori asupra unor paragrafe), în care autorul menţiona că, din nefericire, nu ştie de unde provine articolul; el însuşi nu avea decât o fotocopie identică, fără titlu, fără numele autorului, bănuind că îi fusese dată de un delegat la una dintre numeroasele conferinţe la care profesorul participă cu regularitate.

În cele din urmă, ofensiva salubrizării a încetat la etaj, iar eu m-am hotărât să mă apuc din nou de lucru. Articolul meu despre monumentele din partea locului fiind încheiat de mult, spre satisfacţia mea, dar şi a auguştilor redactori de la *The Scots Magazine*, acum eram angajat într-un studiu al anumitor afinităţi între Stevenson şi Hume, subtile, dar nu lipsite de importanţă. M-am întâlnit cu doamna B. în capul scării şi am văzut-o

cum smuceşte de aspiratorul placid acum. Conştient de replica pe care cu siguranţă aveam să o primesc, renunţasem de mult să-mi mai ofer ajutorul în astfel de ocazii.

Adevăratul înţeles al scrisorii lui Rosier îmi scăpa în continuare, la fel cum nu înţelegeam de ce o parabolă atât de complicată despre un inel şi trei căni îi putea provoca autorului atâta emoţie; dar simţeam că Enciclopedia lui, dacă aveam norocul să o găsesc, putea oferi o perspectivă absolut inedită asupra naturii, bazată, fără îndoială, pe premise total eronate. Prin urmare, m-am hotărât să tratez problema cu maximă seriozitate; dar în zilele care au urmat am înregistrat progrese doar în ceea ce priveşte analiza comparativă dintre Stevenson şi Hume. Apoi doamnei B. (acum suntem la doar o săptămână înainte de ziua în care îţi scriu şi, prin urmare, la începutul întâmplărilor care au urmat) i-a venit o idee.

— Chestiile astea răpciugoase îşi au locul doar la muzeu. De un computer aveţi nevoie.

Doamna B. m-a informat că odraslele vecinului ei petrec şapte-opt ore pe zi zgâindu-se la ecranul uneia din maşinăriile astea; întrucât şi eu las cu mare plăcere ca rândurile unei cărţi să-mi

mângâie ochii cam tot atâta timp, şi-a zis că n-ar fi rău să le urmez exemplul; concluzia evidentă, după logica ei fără pereche, a fost să fac un schimb, adică să-mi dau biblioteca pe o maşinărie care, m-a asigurat ea, nu putea costa prea mult şi, în plus, va fi mult mai uşor de curăţat.

Discuţia s-ar fi putut încheia acolo dacă, mai târziu, nu aş fi trecut din nou pe la bibliotecă şi nu i-aş fi spus despre teoriile mele imposibil de demonstrat Margaretei, care s-a arătat prea puţin interesată de analogiile dintre *Tratatul despre natura umană* şi *Dr. Jekyll,* dar s-a entuziasmat la fel de mult ca şi mine la ideea că, datorită lui Jean-Bernard Rosier, undeva ar putea exista enciclopedia autentică a aceea ce ar putea fi un univers alternativ.

— Trebuie să căutăm pe web, a spus ea, anticipând deja, cu sufletul la gură, rezultatele posibile.

Entuziasmul ei m-a îndemnat să descopăr în ce consta o asemenea procedură. Margaret m-a invitat să iau loc în faţa ecranului unui „PC”, în ultimii ani mai multe asemenea aparate insinuându-se în bibliotecă; nu le acordasem nicio atenţie, considerându-le un fel de publicitate finanţată de agenţia de voiaj din localitate.

Margaret mi-a spus să tastez un „cuvânt-cheie” pe „motorul de căutare” şi astfel, folosind un singur deget şi cu oarecare şovăială datorată nu numai vârstei, ci şi unei recidive recente a anginei pectorale, am tastat cuvântul „Rosier”. Apoi Margaret a făcut un lucru pe care nu l-am înţeles prea bine, dar care presupune mişcarea a ceea ce acum ştiu că se numeşte „mouse”.

Rezultatele, recunosc, au fost impresionante. Săptămânile mele fuseseră pline de întâlniri întâmplătoare, de indici de carte cercetaţi inutil, de scrisori mai mult optimiste decât productive. „Motorul de căutare” (al cărui mod de funcţionare îmi e complet străin), a găsit, din câte îmi dau eu seama, cam tot ce s-a scris vreodată, în doar câteva secunde, şi apoi ne-a raportat, mie şi Margaretei, că a descoperit 28242 de documente bântuite de prezenţa misterioasă până acum a lui Rosier. Nu trebuie decât să dau „clic” pe o parte sau alta a ecranului ca să „accesez” unul sau altul dintre ele.

Abundenţa în sine era aproape descurajantă; o floare rară fusese transformată instantaneu într-o buruiană. Cum să-mi croiesc drum prin atâtea documente? Am întrebat-o pe Margaret dacă nu ar fi mai bine să încerc alte câteva nume, doar ca să

mă obişnuiesc; mi-a răspuns că mă pot juca în voie cu maşinăria aia, apoi s-a aşezat la biroul ei.

Am apelat la confortul vechilor cunoştinţe. Pentru „David Hume” am primit 19384 de documente (ciudat, mai puţine decât Rosier), dar primul (un „website” spre care am fost direcţionat) m-a anunţat că întreg volumul *Cercetare asupra înţelegerii umane* şi o parte semnificativă din *Istoria Angliei* erau înmagazinate, în mod miraculos, undeva în această maşinărie dizgraţioasă despre care credeam că e doar un dispozitiv cu ajutorul căruia te puteai informa despre evenimentele locale şi traseele „turistice”. Mi-am amintit de spaţiul restrâns pe care Hume şi comentatorii lui îl ocupau în modesta mea bibliotecă, în care fiecare carte era un afront la adresa doamnei B., şi am început să mă întreb dacă nu cumva femeia avea dreptate când a spus că „noua tehnologie” m-ar putea ajuta să economisesc din plin şi spaţiu şi timp; dimensiunile, a căror desfiinţare e principala preocupare a civilizaţiei moderne. Când Margaret a revenit, după o jumătate de oră, mă hotărâsem deja să-mi cumpăr şi eu o drăcie din alea. Am întrebat-o dacă sunt de vânzare.

Margaret m-a trimis la „Dixons”, un magazin

de pe strada principală care comercializa ceea ce acum denumeam deja „PC-uri”, de parcă mi-ar fi fost cunoscute de când lumea. Acolo am dat de Ali, un băiat înalt şi slab, care m-a dus la o chestie cu difuzoare de o parte şi de alta şi un ecran TV pe care apăreau tot felul de peşti. Niciuna din aceste chestii fistichii nu mi s-a părut relevantă pentru intenţia mea de a citi *Cercetarea* lui Hume sau orice altă operă îndrăgită care să-şi merite locul în memoria atât de complicată a computerului, Ali arătându-se foarte nedumerit când i-am explicat ce mi-aş dori eu.

— Nu cumva vreţi să procesaţi cuvinte?

Bănuiesc că acesta e un termen folosit acum pentru ceea ce pe vremea noastră însemna „a scrie”, drept care i-am răspuns că aşa ceva ar însemna cel mult zece la sută din ceea ce mi-am propus să fac, fiindcă aş vrea să folosesc maşinăria mai ales ca să citesc, un obicei arhaic a cărui denumire corectă, din nefericire, nu îl ştiu în jargonul „noii tehnologii”; aşa că Ali a fost nevoit să apeleze la ajutorul unuia mai competent decât el. O tânără pe ecusonul căreia stătea scris doamna J. Campbell şi a cărei îmbrăcăminte şi atitudine o recomandau drept superiorul lui Ali, a reuşit să servească drept interpret. În cele din

urmă, după ce i-am povestit despre experienţa mea chinuitoare, dar fructuoasă de la bibliotecă, a căzut de acord cu Ali că opţiunea mea se îndrepta spre „web browsing”. Da, am spus eu, acesta e termenul pe care îl căutam. Într-adevăr, trebuie să-mi amintesc că, în viitor, nu-mi vei mai „citi” scrisorile” ci le vei „paşte”[3], ca oile. Apoi cei doi mi-au arătat un dispozitiv care, pentru mai puţin de 2500 lire sterline, îmi va pune la dispoziţie orice carte voi dori să studiez. Atât timp cât în cărţile alea intră şi cele ale lui Hume şi Stevenson, am replicat eu, mângâind maşinăria, ca şi câteva volume de Hogg pe care doamna B. le pătase cu lac de mobilă, voi fi cât se poate de fericit. Apoi au acceptat cecul şi strângerea de mână şi ne-am despărţit în termeni foarte cordiali. Ascultă-mă, dacă vei dori vreodată să-ţi cumperi un „PC”, du-te la Dixons. Serviciile lor de relaţii cu clienţii sunt excelente!

Livrarea la domiciliu a fost stabilită pentru a doua zi, dar m-am hotărât să nu-i spun nimic doamnei B. Astfel de mici surprize sunt modul meu de a mă revanşa, din când în când, pentru toate beţele pe care le pun în roatele programului

---

3 Unul dintre sensurile cuvântului „browse (n. tr.).

ei de fiecare zi. Dar, când tipul de la magazin a sunat la uşă şi doamna B. s-a dus să-i deschidă, am avut impresia că menajera vrea să-l trimită cât colo.

— Ce-i în cutia aia? l-a întrebat ea ameninţător. Sper că nu-i un vraf de cărţi, de astea avem destule pe-aici.

Între timp am ajuns la uşă şi l-am văzut pe tipul de la magazin cum aşază prima cutie pe podea.

— Acesta e monitorul, a spus el

Mica surpriză pe care i-o pregătisem doamnei B. încă nu trecuse de la anxietate la plăcere.

— Despre ce monitor[4] e vorba? m-a întrebat ea. Aţi ajuns să faceţi colecţie de manuale acum?

I-am spus să aibă răbdare şi, după ce toate cele trei cutii au aterizat pe podea şi uşa s-a închis, am informat-o că îi ascultasem sfatul şi că, de acum încolo, pe biroul meu nu vor mai sta împrăştiate câte o duzină de cărţi deschise.

— Mda, unii se gândesc să-şi cumpere un computer, drept care citesc tot felul de reviste, se sfătuiesc cu toţi prietenii şi intră în zece magazine

---

4 Pe vremuri, monitorul clasei era elevul cel mai bun care îl ajuta pe învăţător sau profesor în activitatea la catedră (n.tr.).

ca să găsească cel mai bun preţ; alţii intră veseli nevoie mare în primul magazin care le iese în cale şi iau ce li se oferă, la un preţ absurd, iar dumneavoastră, domnule Mee, ştiţi prea bine din care grup faceţi parte.

În ciuda acestor rezerve ce ţineau de instinctul ei de conservare, am observat cât de încântată e.

— Şi când credeţi că o să împachetăm toate cărţile alea răpciugoase, dacă nu mai aveţi nevoie de ele?

Era clar că doamna B. se cam lăsa furată de val. Am răspuns că ne gândim altă dată la asta şi atunci m-a ajutat să duc părţile componente ale computerului în birou.

Corespondenţa noastră, dragă prietene, nu s-a sfiit niciodată să digresioneze, niciodată nu a simţit nevoia să ajungă cât mai repede la sfârşit, de parcă numai sfârşitul ar fi important, iar ceea ce îl precede e doar o amânare mai mult decât inoportună. Atâţia oameni se grăbesc în ziua de azi, nu? Şi totuşi, ştim că destinaţia noastră adevărată, finală, este una spre care nu trebuie să te grăbeşti. Chiar şi aşa, sunt momente când simt nevoia să rezum puţin, să renunţ la unele detalii care nu ar face decât să te reţină de la o activitate

mai profitabilă; asta şi simt acum când mă gândesc la acea zi şi jumătate pe care am petrecut-o încercând să-mi pun computerul la treabă. Nu am să te plictisesc cu frustrările mele, cum am citit şi recitit instrucţiunile, scrise în şapte limbi, inclusiv într-o engleză care suna mai mult a olandeză. De fapt, la un moment dat, mi-am dat seama că începusem să citesc tocmai versiunea olandeză, desluşind câte ceva, dar numai fiindcă recitasem de atâtea ori pasajul relevant din engleză (despre introducerea firului tastaturii C în orificiul B, având grijă să nu forţez sau să îndoi ştifturile) încât se golise de conţinut, precum poeziile pe care le învăţam pe dinafară la şcoală. Versiunea în limba străină de care mă poticnisem îmi oferea alte cuvinte care însoţeau desenele, cât şi o nouă perspectivă asupra maşinăriei. Dar chiar şi atunci când, în sfârşit, am pus toate lucrurile la locul lor, chinul era departe de a se fi terminat.

— Unii se luptă zile în şir cu nişte lucruri pe care nu le înţeleg nici în ruptul capului, în timp ce alţii nu fac decât să sune imediat la numărul de asistenţă tehnică de pe garanţie.

Înţelegi de ce e mai bine să rezum. Unde îmi zburaseră toate gândurile despre Stevenson? Dar

despre Rosier? Acum nu mă puteam gândi decât la „boot drive” şi la „configuraţia sistemului” care părea să existe într-un loc lipsit de culoare, formă sau chiar de una din dimensiuni; un loc, undeva în computerul meu încăpăţânat, despre care Kant cu siguranţă ar fi fost de părere că merită analizat. Vocea asistenţei tehnice răspundea la numele de Dave şi nu a părut afectată de posibilitatea ca maşinăria pe care o achiziţionasem să nu conţină *Cercetare asupra înţelegerii umane* în componentele ei dubios de uşoare. Dave s-a oferit să-mi trimită un specialist contra unei sume pe care a caracterizat-o drept rezonabilă, ţinând cont de gravitatea situaţiei, şi pe care oricum nu aveam cum să nu o achit. Nu vreau să-ţi spun care a fost reacţia doamnei B. la tariful practicat de specialist când acesta mi-a prezentat factura, după ce şi-a terminat treaba în mai puţin de cincisprezece minute. Dar cel puţin computerul meu funcţiona acum. Iar eu am reuşit să mă apropii cu o zi şi jumătate de prezent, când scrisoarea aceasta, sosită în momentul trist în care am început să o scriu, trebuie să se încheie.

Până la urmă „i-am dat de capăt” şi am început să mă simt ca un expert în „navigaţia pe net”. Vezi cât de repede se asimilează noul limbaj,

chiar şi de către o minte încăpăţânată ca a mea? O după-amiază plăcută în compania unui roman amuzant, *Falsificatorii de bani* (o descoperire „on-line” care m-a făcut să renunţ la a mai căuta *Virginibus Puerisque)* m-a făcut să uit cu totul de misterul Rosier. În urma lecturii am observat că îmi obosiseră ochii, câteva ore după aceea paginile sau pereţii albi căpătând o nuanţă curioasă, rozalie. Doamna B. a venit seara, pe neaşteptate, ca să-mi lase nişte cumpărături. A scos unul din micile ei ţipete când m-a văzut şi a spus că trebuie să consult un oftalmolog, dat fiind că ochii mei, ca să-i citez cuvintele, „nu mai fac două parale”. I-am mulţumit pentru solicitudine şi, după ce a plecat, am revenit la computer.

Întrucât nu eşti obişnuit cu „World Wide Web”, cred că ar trebui să-ţi explic, ca o paranteză, că e un fel de bibliotecă ce conţine un număr colosal de „pagini”, oricare dintre ele putând şi accesată pe ecranul computerului; acestea însă nu sunt stocate într-o ordine anume, şi nici catalogate, iar conţinutul lor e, într-un fel, diferit de ceea ce îi este familiar Margaretei. Foarte multe sunt imagini şi foarte multe dintre imagini prezintă tinere îmbrăcate sumar sau fără nimic pe ele, implicate în diverse activităţi pe care

nici eu şi nici tu nu le-am considera interesante. De fapt, prima dată am dat peste un astfel de material în timp ce căutam alte informaţii despre Rosier, când „am făcut clic” pe ceva despre care imediat am aflat că e un „live video link” cu dormitorul cuiva. Habar n-am cum se pot realiza astfel de lucruri; sigur, dacă aş fi ştiut că maşinăria cumpărată de la Dixons conţine, pe lângă cărţile de care aveam nevoie, şi interiorul caselor unor străini, poate că aş fi întrebat dacă nu au ceva mai ieftin fiindcă maşinăria mea e dar că are în ea mult mai mult decât e nevoie, mai ales la vârsta mea. Dar să revin la „site-ul” pe care l-am menţionat, care susţine că e „live video”. Cel puţin acesta era titlul pe care l-am văzut în fruntea „paginii” de pe ecran, în care apărea fotografia unui pat gol, cu cuvertura trasă. Imaginea m-a derutat, nu glumă. Eu întotdeauna am crezut că „video” înseamnă casetele acelea mari pe care tinerii le închiriază de la mici magazine dubioase cum ar fi „Vista Rental”, care acum câţiva ani au început să înlocuiască chioşcurile de pe strada Victoria; am mai crezut şi că aceste casete conţin doar aventurile lipsite de haz la care oamenilor le place să se holbeze în singurătatea confortabilă a căminului. Evident,

cuvântul „video” avea un alt sens în limbajul computerului, la fel ca toate celelalte. După o clipă de reflecţie am ajuns la concluzia că termenul nu avea nimic obscen atât timp cât rămânea ancorat în sensul latinescului *videre,* care înseamnă a vedea, indiferent dacă obiectul respectiv e un film cu maşini care explodează sau un pat gol cu cuvertura trasă.

Fascinaţia „site-ului” pe care îl găsisem ar fi de neînţeles pentru tine dacă nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat; deşi, o vreme, imaginea a rămas neschimbată, brusc s-a „reîmprospătat”, un alt cuvânt nou pe care l-am învăţat; aici însă bănuiesc că e vorba de limbaj ofensator, dacă mă gândesc că vine din franceză şi se referă la însănătoşire şi revigorare prin alimentaţie etc., un cuvânt care are doar o legătură metaforică, prin extensie, cu recrearea spontană a imaginii de pe ecran, derulându-se în faţa mea ca un steag care se desfăşoară şi dezvăluind o femeie despuiată, întinsă pe pat. Dacă în urmă cu câteva clipe patul era gol, acum am văzut o tânără, dezbrăcată, dar citind o carte, sprijinindu-şi capul cu o mână, iar cu cealaltă ţinând în faţă cartea deschisă; am rămas uimit că un astfel de fenomen poate fi numit „live video link”. Prin „live” am înţeles că

activitatea pe care o vedeam avea loc chiar în acel moment; în ceea ce priveşte cuvântul „link”, acesta nu poate proveni din latină, franceză sau greacă. Ar putea fi o filieră nordică, o chestiune pe care ar merita să o cercetăm.

Vezi tu, mă intrigau atât de multe lucruri legate de acest fenomen încât am abandonat-o pe tânăra din pat, chiar înainte ca imaginea să se „reîmprospăteze”, şi am apelat la prietenosul meu „motor de căutare” ca să caut alte exemple de „live video”. Astfel am ajuns să descopăr un site cu adevărat fascinant care prezintă tot ceea ce se întâmplă pe o stradă din Aberdeen, prin intermediul unei camere de luat vederi amplasate în faţa unei bănci. Cine ar fi crezut că o lume cu atât de multe detalii ar putea fi achiziţionată într-o cutie (în fine, trei cutii) mică, pentru mai puţin de 2500 de lire sterline?

Şi astfel am fost din nou dus într-o direcţie necunoscută; ceea ce începuse ca o expediţie pe urmele sectei xanthice se transformase într-un tur (care a durat aproape toată noaptea) al fiecărui „video link” pe care l-am putut descoperi.

Era oare posibil ca eu însumi să fiu subiectul unui asemenea „site”? Era oare posibil ca oameni necunoscuţi să-mi supravegheze camera pe

computerele lor? Era oare posibil ca maşinăria mea să fie mijlocul prin care puteau fi transmise asemenea imagini, arătând spectatorilor curioşi doar un domn în vârstă care şi-a exilat cărţile în cutii sigilate, în favoarea ecranului luminos care acum îi captează întreaga atenţie? Mă cam îndoiam, dar, sincer să fiu, habar n-am cum sunt produse aceste „link-uri”, drept care va trebui să mai fac o vizită acelor oameni cumsecade de la Dixons, sunt sigur că mă vor lămuri ce şi cum.

În sfârşit, după o cercetare atentă a activităţilor nocturne de pe strada aceea din Aberdeen (trei inşi care mâncau cartofi pai au fost punctul culminant al unei jumătăţi de oră fascinante), am revenit la locul din care pornisem. Exista, până la urmă, o oarecare legătură, pe care trebuia să o descopăr, între femeia despuiată şi misteriosul Rosier, al cărui nume, din aproape în aproape, mă dusese în dormitorul ei.

Acum femeia stătea întinsă pe spate, tot cu cartea în faţă. Poziţia ei pe pat mi se părea puţin necuviincioasă, de parcă femeia s-ar fi pregătit să nască. Poate că ar trebui să menţionez că descoperirea întâmplătoare a atâtor femei despuiate care populează „Internetul” a fost o experienţă din care am avut de învăţat; pe lângă

faptul că am „derulat” şi am „transfocat” în voie imaginea din faţa mea, m-am şi convins că *pubes*-ul bogat, expus privirii fără nicio jenă, al acestei femei necunoscute e o trăsătură comună, dacă nu chiar universală; un fapt care în sfârşit m-a lămurit asupra înţelesului unei anecdote care mă urmărea de mult, despre noaptea nunţii lui Ruskin în oraşul Perth.

Mă interesa, desigur, şi cartea pe care o citea tânăra. A trebuit să aştept câteva clipe ca imaginea să se „reîmprospăteze” (regretând de fiecare dată folosirea inadecvată a cuvântului), până când, în sfârşit, reflecţia luminilor din cameră s-a schimbat îndeajuns ca să pot descifra, pe coperta lucioasă a cărţii, cuvintele „Ferrand şi Minard”; care, desigur, nu-mi spuneau nimic. În entuziasmul nefiresc care, după câte am aflat, este starea tipică produsă de interacţiunea cu computerele, mi s-a părut normal să încerc să localizez acea carte. Astfel am fost dus şi mai departe de intenţiile mele iniţiale (între timp, ideea eseului despre Stevenson, după cum probabil că ai observat, pur şi simplu se evaporase) şi, întrucât imaginea, poate datorită faptului că dădusem clic la întâmplare, părea că nu se va reîmprospăta prea curând, m-am hotărât

să descifrez numele autorului mai târziu, după ce ochii îmi reveneau la dimensiunile normale. M-am întins în pat.

Când m-am trezit, era deja dimineaţa zilei în care scriu, fiindcă în sfârşit ajung şi la motivul teribil pentru care îţi adresez această scrisoare. M-a trezit un zgomot venit din birou; era târziu şi pentru prima dată în mai bine de douăzeci de ani dormisem mai mult decât trebuia. Noua lume pe care mi-o adusese computerul, mi-am dat eu seama, aparţinea nopţilor târzii, ochilor încordaţi şi unei ciudate dureri de cap a cărei localizare precisă m-a făcut să mă întreb dacă nu cumva există şi un adevăr în frenologie, dacă nu cumva îmi stimulasem prea mult porţiunea de cerebel, nefolosită până acum, care e rezervată doar pentru delectarea cu „live video link”.

Cum spuneam, m-a trezit un zgomot venit din birou; un zgomot pe care, ameţit de somn, l-am luat drept ţipătul scos de un animal lăsat în voia lui. Mi-am pus halatul şi m-am grăbit să ajung la locul faptei. Unde am găsit-o pe doamna B. Se holba la ecranul computerului, pe care încă mai era tânăra care citea o carte într-o poziţie destul de nepotrivită unei femei, şi, de aici, am dedus eu repede, jignitoare pentru ochii doamnei B., care

mai mult ca sigur ar fi preferat ca tânăra anonimă să fi stat picior peste picior.

Vreau să găsesc această carte, am început eu să spun, arătând spre acea parte a imaginii pe care se vedea *Ferrand şi Minard*, volumul ridicat în faţa ochilor, şi descoperind că degetul meu se odihnea, de fapt, pe câţiva „pixeli” (după cum le spusese Ali la magazinul Dixons) care reprezentau un sfârc. Doamna B. n-a zis nimic. S-a uitat la ecran, apoi la mine, din nou la ecran, dar tot acest du-te vino trebuie să-i fi obosit ochii fiindcă am văzut cum îi închide. E periculos dacă îţi forţezi prea mult ochii, am început eu să explic, nedorind ca doamna B. să se aleagă cu o durere de cap asemănătoare, dar sărmana femeie nu a făcut decât să clatine din cap, cu ochii strânşi ca nişte pumni, de parcă nu voia nici să vadă, nici să audă ceva, mai ales din direcţia mea. Această măsură de precauţie luată împotriva unei uşoare oboseli a ochilor mi se părea uşor excesivă, în cele din urmă a reuşit să-şi elibereze faţa de rictusul nefiresc (la Dixons nu-mi spuseseră nimic despre astfel de efecte secundare) şi a început:

— Unii îşi ţin secret obiceiurile vreme de douăzeci şi opt de ani, în timp ce alţii…

Situaţia însă o depăşea, iar ecranul îi iritase

ochii atât de mult încât acum îi curgeau cu generozitate. Doamna B. a părăsit încăperea, eu am dat să o urmez, dar, până să apuc să cobor treptele, sperând să-i propun un remediu pentru ochi iritaţi, femeia a ajuns la uşa din faţă şi şi-a pus pardesiul. A plecat fără să spună vreun cuvânt.

Asta s-a întâmplat azi-dimineaţă. După cum îţi poţi imaginea, orele care au trecut de atunci au fost foarte triste, nu numai pentru capul meu care continuă să mă doară în locul pe care l-am stimulat în exces noaptea trecută. Ora prânzului a trecut, dar nici urmă de doamna B. O, cât mi-e de dor de supele ei delicioase! Nici urmă de ea, niciun semn că ar vrea să vină ca să deretice prin casă – ea, care declara că doar patru zile erau prea puţin pentru un bărbat de vârsta mea!

Asta e, prin urmare, nenorocirea pe care mi-a adus-o un computer cumpărat ca să-i fac plăcere menajerei şi o enciclopedie misterioasă care pare mai imposibil de găsit ca niciodată. Când citeşti scrisoarea mea, cine ştie ce alte dezastre au mai avut loc, într-o viaţă scoasă de pe făgaşul ei liniştit? Ce zici, te pricepi să dai cu aspiratorul?

Capitolul 2

Se întâlniră din întâmplare, cum fac întotdeauna astfel de oameni. Unul stătea pe o bancă şi citea o carte, celălalt trecea pe lângă el şi, dându-şi seama că acesta era un loc în care îşi putea trage sufletul puţin şi schimba o vorbă, se hotărî să se aşeze alături. Era primăvara anului 1761, iar în Paris era cald şi bine.

Ar fi fost nepoliticos ca cei doi domni să nu se bage în seamă, dar, după ce înclinară din cap unul spre celălalt, cel care citea, un ins scund şi trupeş, aducând cu un etern student la drept care se pregăteşte să dea un examen pentru a cincisprezecea oară, îşi continuă lectura; celălalt, la polul exact opus, adică înalt şi slab, privi câteva păsărele de pe streaşina unei clădiri din apropiere; într-un târziu, nemulţumit că e ignorat, spuse:

— Sunt foarte sigur că există anumite păsări care renasc din foc.

Cititorul, fără să-şi ridice ochii de pe cărţulie, replică:

— Iar eu sunt foarte sigur, domnule, că vă referiţi la legendara pasăre Phoenix.

— A, da, desigur.

Apoi cei doi rămaseră din nou tăcuţi şi poate că, dacă insul mai înalt nu ar fi spus ceva, întâlnirea lor întâmplătoarea nu s-ar fi soldat cu nimic:

— Sau poate că mă refer la salamandră?

Întrebarea îl făcu pe cititor să scoată un mormăit uşor impacientat:

— Salamandra, domnule, este amfibie; iar povestea genezei ei s-a dovedit a fi la fel de mitică precum cea a păsării Phoenix.

— Desigur, desigur, recunoscu iute insul înalt, fără cărţi la el, dar simţind că îl mănâncă limba. Cred însă că, în unele cercuri ştiinţifice, se afirmă că focul ar putea fi considerat un organism viu.

Acum cititorul lăsă cartea jos. Se întoarse ca să-şi privească interlocutorul care, întinzând mâna, continuă:

— Monsieur Ferrand, la dispoziţia dumneavoastră.

Insul mai scund, întinzând şi el mâna, zise:

— Monsieur Minard, onorat să vă fiu prieten.

Se asemănau în toate privinţele, mai puţin ca fizic. Într-adevăr, Minard picase examenele la drept, ca şi la multe alte materii; în timp ce speranţele lui Ferrand de a deveni preot fuseseră spulberate de un scandal pe cât de nejustificat, pe

atât de fatal în ceea ce priveşte viitorul lui. Fusese amploiat la un colegiu patronat de biserică; Minard juca un rol la fel de neînsemnat într-un birou din cadrul Academie des Sciences. Amândoi erau copişti; mai mult de atât, amândoi îşi pierduseră slujbele de curând şi acum supravieţuiau din expediente; bineînţeles, amândoi erau în căutare de lucru. Această coincidenţă era de ajuns ca să-i convingă de faptul că ar trebui să devină prieteni la toartă şi că, neştiind unul de celălalt, de fapt îşi irosiseră absolut fiecare oră a existenţei lor.

Prima lor conversaţie dădu la iveală acelaşi entuziasm pentru chestiunile legate de filosofie, pentru friptura de raţă şi pentru jocul de şah, şi stabili că au aceleaşi gusturi în privinţa problemelor de importanţă capitală. Întrucât niciunul nu-şi găsise nevastă (deşi amândoi erau trecuţi de 40 de ani), erau liberi să-şi aranjeze câte întâlniri şi câte partide de şah voiau, în tot atâtea cafenele pe care le frecventau; ceea ce avea să se transforme repede în principala lor ocupaţie. Magris deveni locul de întâlnire preferat, Ferrand declarându-şi un oarecare dezgust faţă de aglomeratul Régence, unde turneele demonstrative ale lui Philidor atrăgeau o

mulţime de privitori care, uneori, puteau fi dezagreabili.

— Chiar este, domnul meu, spuse Minard într-o după-amiază, gândindu-se dacă nu cumva e prea riscant să atace cu calul. Partidele lor de şah, ca şi întâlnirea de pe bancă ce, într-un fel, le definea amiciţia, se desfăşurau în felul următor: Minard era cel care se concentra cel mai mult, gândind îndelung până să facă o mutare, iar Ferrand, înalt şi drept ca o turlă de biserică, juca la inspiraţie, întrerupând jocul cu orice comentariu care îi trecea prin minte; un obicei pe care Minard îl apostrofa cu un mormăit a cărui intensitate era direct proporţională cu gravitatea situaţiei în care se afla. Ferrand câştiga exact jumătate din jocuri, iar când pierdea, o făcea din cauza unor greşeli prosteşti, iar Minard îşi bănuia prietenul că pur şi simplu îl lasă să câştige ca un gest, nelalocul lui, de camaraderie.

După trei-patru săptămâni de la prima lor întâlnire, niciunul nu ştia mai mult sau mai puţin despre viaţa celuilalt decât aflase în cursul primei lor conversaţii pe bancă. Ştiau că asemănările dintre ei sunt atât de profunde încât orice încercare de a afla mai mult ar fi fost pur şi simplu o formă de introspecţie, de ale cărei pericole erau

cât se poate de conştienţi.

— Monsieur Minard, îndrăzni Ferrand cu altă ocazie, când adversarul lui tocmai îşi muta regina dintr-un loc periculos.

— Da, Monsieur Ferrand?

Ferrand privea noua poziţie cu luare-aminte de parcă mutarea forţată a lui Minard ar fi fost total neaşteptată.

— Sunt într-o situaţie nefericită.

Minard scoase unul dintre mormăiturile lui caracteristice.

— De fapt, eu sunt cel nefericit, fiindcă mai mult ca sigur voi pierde turnul.

— Nu, domnul meu. Ceea ce vreau să spun e că sunt într-o dilemă de ordin domestic. Cât de curând voi fi obligat să-mi părăsesc locuinţa a cărei proprietăreasă refuză toate ofertele mele generoase de a amâna achitarea chiriei, cu adaosurile de rigoare. Prin urmare, cel puţin pe moment, am neapărată nevoie de o altă locuinţă. Începând, să spunem, din seara aceasta.

Ferrand lui turnul lui Minard de pe tablă şi îl înlocui cu nebunul lui.

— E plăcerea mea, ca şi datoria de prieten loial, să vă găzduiesc în umila mea locuinţă. Şi aşa începură să stea împreună. Locuinţa lui Minard

era chiar mai umilă decât susţinea el; o draperie ce traversa încăperea pe care urmau să o împartă între ei era singura care le oferea cât de cât intimitate. Şi totuşi, pentru cei doi inşi atât de devotaţi unul altuia, această intimitate era cât se poate de firească, partidele de şah continuând adesea până târziu în noapte, la lumina unei lumânări pe care Ferrand o stingea când fiecare se retrăgea discret în patul lui.

Fericirea lor ar fi fost fără cusur dacă nu ar fi fost atât de greu să-şi găsească o slujbă sigură. Monsieur Ferrand, înalt şi slab, şi Monsieur Minard, scund şi trupeş, îşi căutau consolarea în şah; dar vizitele lor la Magris deveneau din ce în ce mai rare, fiind înlocuite de partidele de şah jucate în camera pe care o împărţeau, răstimp în care gustul lor pentru filosofie îi făcea să mai uite de foame, deşi gândul la friptura de raţă nu le dădea pace.

— Cred că, dacă circumferinţa unui cerc se împarte la diametrul lui, se obţine acelaşi rezultat, indiferent cât de mare e cercul, remarcă Ferrand într-o seară.

Minard ridică triumfător pionul pe care tocmai îl capturase, auzi ce îi spunea Ferrand şi replică:

— Desigur. Numărul se numeşte *pi*.

Supărat că Ferrand de-abia dacă îi băgase în seamă avantajul neaşteptat, Minard continuă:

— Mai ştiu şi că Monsieur Buffon a găsit acest număr în altă parte. Cândva am transcris un raport despre aceasta. Se pare că, dacă tragi mai multe linii drepte pe o bucată de hârtie şi pui deasupra mai multe bolduri de aceeaşi lungime, descoperi că numărul acelor care traversează o linie este egal cu *pi.* Sau cam aşa ceva.

— Extraordinar, făcu Ferrand, care între timp se ridicase în picioare. Poate că ar trebui să încercăm şi noi.

Partida fu abandonată, spre iritarea lui Minard. Hârtie şi instrumente de scrie aveau destule; dar pentru bolduri Minard fu nevoit să coboare două etaje, la apartamentul unei cusătorese care nu prea se arătă dispusă să i le împrumute, până când Minard îşi smulse un nasture de la haină şi i-l lăsă drept garanţie. Apoi cei doi au făcură experimentul pe care Minard regreta că nu îl studiase cu mai mare atenţie atunci când îl copiase.

Nu îşi amintea prea bine de felul în care trebuiau aranjate liniile paralele; le apropiase sau le îndepărtase prea mult? Iar boldurile nu aveau toate aceeaşi lungime, deşi M. Ferrand nu

înţelegea cum un amănunt atât de neînsemnat putea schimba ceva. Dacă erau îndeajuns de bune pentru cusătoreasă, sigur le erau de ajuns şi pentru experimentul cu pricina. Şi astfel cei doi petrecură cinci minute lăsând să cadă boldurile, studiară aproape o oră configuraţia lor, şi într-un târziu făcură totalul, obţinând un număr de aproximativ 24 pentru *pi.*

Minard clătină din cap.

— Ah, de ce n-am citit raportul cu mai mare atenţie în timp ce-l copiam!

Ferrand strânse boldurile şi aduse tabla de şah ca să reia partida.

— Prietene, unele dintre cele mai mari descoperiri ştiinţifice ale epocii ţi-au trecut prin mână, dar, din păcate, n-ai învăţat nimic din ele. La fel cum şi eu am copiat nenumărate predici pioase şi imnuri religioase înălţătoare într-o caligrafie impecabilă, deşi viaţa mea n-a fost întotdeauna exemplară. Crezi că ar fi o morală aici?

Dacă era, cei doi prieteni nu se grăbiră să o găsească, continuând să joace şah.

Câteva zile mai târziu, Ferrand veni acasă extrem de emoţionat.

— În seara aceasta vom cina în cel mai elegant

restaurant cu putinţă! anunţă el, ducând în braţe o pungă mare, ticsită de hârtii. Avem aici de copiat cel puţin o lună! Ne vom alege cu o sumă mai mult decât frumuşică!

Apoi Ferrand povesti cum, contrar obiceiului, se hotărâse, într-una din preumblările lui solitare, să intre la Régence, în speranţa că va găsi un client care să aibă nevoie de un secretar sau un asistent. Dar nu găsise niciun om de soi, nici măcar jucători de şah; şi totuşi, în cafeneaua liniştită la ora aceea, Ferrand intrase în vorbă cu cel care îi dăduse toate documentele pe care le cărase acasă spre a fi copiate.

— Stăteam singur la o masă când l-am văzut. A trecut pe lângă mine, s-a oprit, m-a privit lung şi a zis: „Păreţi a fi un literat”. Am înclinat din cap şi i-am spus cu ce mă ocup, iar el a râs şi a replicat: „Copist? Şi mai bine. Sunteţi exact omul de care am nevoie”. S-a aşezat lângă mine şi i-am observat geanta din mână, pe care a pus-o pe masă. „Sunt posesorul unui număr de documente a căror publicare sigur va aduce cu sine faimă şi va provoca admiraţie”, a spus el. „Ce frumos”, am spus eu. „Dacă aţi fi dispus să le pregătiţi pentru tipar, nu m-aş uita la bani”, a spus el. Şi mai frumos, am gândit eu. „Dar ce sunt aceste

documente despre care vorbiţi?” Tipul şi-a deschis geanta şi a scos mai multe teancuri de hârtie cu scrisul diferit. Unul părea a fi un tratat despre probabilitate şi imediat m-am gândit la tine, Minard. Oricum, indiferent de subiect, trebuia să-i accept oferta generoasă. „Îmi puteţi spune cât oferiţi?” am întrebat eu. „Vă convine un procent de zece la sută?” Niciodată nu primisem o asemenea ofertă, dar eram sigur că înseamnă mult, drept care am bătut palma. „Daţi-mi tot materialul şi în patru săptămâni îl aveţi gata”, am spus eu.

— Vrei să spui că nici măcar nu ţi-a cerut să-i dai o probă de scris? întrebă Minard, nevenindu-i să creadă.

— Şi-a dat seama că sunt un om de onoare; în plus, i-am dat adresa mea de acasă.

— Ce te-a apucat să faci asta? răbufni Minard, care considera camera de la mansardă asupra căreia avea întâietate ca fiind adresa *lor*, nu doar a lui Ferrand.

— Mi-a spus că, pe moment, nu-mi putea da adresa lui permanentă la care să-l pot găsi; şi nici nu voia să ne întâlnim undeva, în public, cum ar fi cafeneaua în care ne aflam, în care să încheiem şi alte înţelegeri.

— Nu înţeleg ce-a avut împotriva unui aranjament atât de firesc.

— A zis că documentele sunt de aşa natură încât trebuie să rămână secrete; nu trebuie să spun nimănui despre ele, motiv pentru care nici nu i-am pomenit de tine şi de intenţia de a le copia împreună. M-a prevenit că, dacă se întâmplă să cadă în mâinile cui nu trebuie, voi avea de suferit…

Ferrand se opri de parcă tocmai atunci şi-a fi dat seama de riscurile pe care şi le asumase.

Minard fixa geanta cu privirea. Într-un târziu întrebă rar:

— Nu cumva ne-ai băgat în nu ştiu ce fel de conspiraţie?

— Nici vorbă de aşa ceva.

Ferrand însă deschise geanta cu emoţie, reproşându-şi că nu îi cercetase îndeaproape conţinutul înainte de a încheia tranzacţia de care se arăta atât de mândru.

Minard răsfoi paginile de manuscris.

— Unde a plecat acest ciudat binefăcător al tău? Şi cum se numeşte?

— Nu ştiu, răspunse Ferrand citind o pagină, la fel de îngrijorat ca şi prietenul lui. Am dat din nou mâna, eu am luat geanta şi asta a fost tot,

până la sfârşitul celor patru săptămâni.

— Dar ştie unde locuim. Şi, dacă e vreun element subversiv, dacă e luat la întrebări de poliţie…

Între timp Minard dăduse de un eseu care părea a fi despre mecanică, dar, la o privire mai atentă, se dovedi a fi despre poezie. Ferrand scoase un articol care prezenta în linii mari o nouă teorie despre cadranele solare.

Amândoi răsuflară uşuraţi. Acestea erau lucrări erudite, într-adevăr complicate şi esoterice, dar care nu puteau face rău cuiva. Misteriosul prieten al lui Ferrand manifestase doar secretoşenia obsesivă, tipică artiştilor de mâna a doua, care cred că ideile lor merită a fi furate.

— Cred că ne va lua mai mult de o lună, spuse Minard trecându-şi mâna prin părul negru, gros şi sârmos. Mai degrabă un an.

— Am căzut de acord că, la nevoie, termenul poate fi prelungit.

— Atunci nu trebuie să ne apucăm de treabă chiar acum. Începem de mâine. Spuneai că diseară mergem la restaurant; câţi bani ţi-a dat?

— Cine?

— Noul nostru patron, cine altul?

— Nu mi-a dat nimic. Am stabilit să vină aici peste o lună, nimic altceva.

Minard se uită din nou la vraful de hârtii care îngreuna masa şi aşa şubredă.

— Deci vrei să petrecem patru săptămâni copiind toate astea, când fantoma noastră fără nume s-ar putea să nu vină niciodată ca să le ia, darămite să ne plătească! strigă el cât se poate de furios. Ferrand, nu pot să cred că ai fost atât de prost.

— Eşti pur şi simplu invidios că am reuşit să închei o afacere atât de bănoasă.

Replica lui Minard veni iute şi tăioasă:

— Dacă asta crezi tu, ce-ar fi să-ţi găseşti culcuş la amicul tău, fantoma, şi nu aici, la mine?

La care Minard părăsi încăperea.

Era prima dată când se certau, dar, când Minard trânti uşa în urma lui, Ferrand nu alergă după el ca să se scuze. Minard aşteptă în faţa uşii, sperând că va vedea cum clanţa se mişcă, doar ca să o ia la fugă pe trepte în jos, înainte să-l prindă Ferrand din urmă; dar dinăuntru nu răzbătea niciun sunet, deşi lui Minard i se păru că aude nişte suspine înăbuşite. Aşteptă îndeajuns, cu urechea lipită de uşă, ca să-şi dea seama că suspinele erau de fapt zgomotul scos de un scaun

tras pe podea, urmat de foşnetul hârtiilor luate de pe măsuţă în timp ce Ferrand se pregătea să se apuce de lucru de unul singur. Foarte bine; aşa-i trebuie! Minard coborî la parter, apucând strâns balustrada care se clătina la fiecare pas făcut pe treptele pline de praf.

Deranjaţi de ceartă, câţiva locatari deschiseseră uşa. Toţi îl priviră în tăcere, cu o curiozitate mai mică decât iritarea care li se citea pe feţele ostile, până când, două etaje mai jos, se întâlni din nou cu tânăra cusătoreasă. Celelalte uşi se închiseră când se opri să o salute şi să se scuze că o tulburase de la lucru.

— Nu face nimic, spuse ea simplu. Dar nu uitaţi că-mi sunteţi dator cu mai multe bolduri. Minard îi spusese lui Ferrand să le înapoieze; idiotul nu fusese în stare să facă nici măcar atât. Minard îi explică situaţia, apoi se scuză din nou.

Tânăra zâmbi.

— Mi le daţi altă dată. Încă mai am nasturele dumneavoastră; vi-l cos, dacă doriţi, zise ea privind lung la firele desprinse din haina lui Minard care îi rămăseseră acolo de când îşi smulsese nasturele, la prima lor întâlnire.

Apoi făcu un pas lateral ca să-l lase să intre.

Camera în care intră părea să dea în altele

două, aceasta neavând, în afară de obiectele care trădau ocupaţia locatarei, prea mult mobilier; deşi era mult mai plăcută decât camera lui, mai prietenoasă. Minard îşi scoase haina şi o aşeză pe unul din cele două scaune.

— Câţi ani aveţi? întrebă el.

— Nouăsprezece, răspunse cusătoreasa pregătindu-se să-i pună nasturele la loc.

— De unde sunteţi?

Întrucât stătea singură, Minard bănuia că tânăra venise din provincie ca să câştige îndeajuns cât să se mărite.

— Ai mei locuiesc la nord de aici, aproape de pădurea Montmorency, spuse tânăra, rupând aţa cu dinţii.

O chema Jacqueline şi, în timp ce mâna i se mişca înainte şi înapoi, trecând acul de argint prin haina neagră a lui Minard, încetinind ritmul din cauza stofei groase, apoi iuţindu-l, trăgând de aţă înainte de a repeta mişcarea, îi povesti despre părinţi şi căsuţa lor, despre cei doi fraţi şi sora ei şi despre movila pe care, mică fiind, îi plăcea să se joace cu o păpuşă pe care i-o făcuse tatăl ei.

— Nu ştiu ce s-a întâmplat cu păpuşa, deşi am ţinut atât de mult la ea.

Lui Minard i se păru că vede lucind o lacrimă

în colţul ochiului când tânăra reîncepu să-i coase nasturele.

Termină curând. Se ridică în picioare, scutură haina şi, în mâinile ei pricepute, lui Minard i se păru că vede un veşmânt elegant, nou-nouţ. Întinse mâna să o ia, dar tânăra întârzie cu o secundă mai mult decât era nevoie, astfel încât, preţ de câteva clipe, amândoi rămaseră cu mâinile pe haină. Apoi tânăra îi dădu drumul.

— Aveţi nişte mâini foarte frumoase, îi zise Minard şi tânăra roşi, apoi se îndreptă spre uşa care rămăsese deschisă.

Era momentul ca Minard să plece.

— Vă rămân îndatorat de două ori. Nu numai că vă voi înapoia boldurile, dar vă voi recompensa şi pentru că mi-aţi cusut nasturele.

Minard îi luă mâna uşor, îi simţi căldura şi moliciunea, apoi îi spuse la revedere. În timp ce cobora scara în spirală, văzu cum tânăra îşi retrage brusc faţa din uşa întredeschisă.

Acum se simţea pregătit să se delecteze cu un acces de furie faţă de Ferrand. Întărit de flirtul cu tânăra cusătoreasă, putea să savureze pe îndelete prostia tovarăşului său de cameră şi chiar să o ierte. Mai mult de-atât, pornind pe stradă, îşi dădu seama că oferta acceptată de Ferrand era singura

în ultimele săptămâni care însemna că aveau de lucru, motiv pentru care nu erau deloc în situaţia de a o refuza. Ferrand făcuse bine că o acceptase şi, chiar dacă se aflau la mila patronului, nu aveau încotro, trebuia să treacă la treabă.

Fiecare florărie pe lângă care trecea, fiecare atelier de dantelărie sau de pielărie fină îl ducea cu gândul la Jacqueline şi la micul cadou pe care ar fi vrut atât de mult să i-l cumpere. Dar intenţia lui nu se putea materializa decât peste o lună, când aveau să primească banii; deşi, când misteriosul client va trece pe la ei, sigur va face ochii mari de ce va vedea! La mizeria în care trăiau nu ar fi de mirare să nu le dea niciun sfanţ, fără să se teamă că ar păţi ceva. Minard însă cunoştea legile. Le studiase de cel puţin cinci ori.

Plimbarea îl duse pe Minard mai departe decât se aştepta. Ca un somnambul, se trezi o jumătate de oră mai târziu într-o piaţă chiar la marginea oraşului; îşi croi drum printre tarabele încărcate cu fructe pe care nu şi le putea permite, apoi paşii îl duseră spre poienile din apropiere. Ascultă cântecul păsărilor, privi fluturii şi şopârlele şi încercă să îşi imagineze pădurea Montmorency pe care nu o văzuse niciodată şi unde poate va merge cândva în căutarea unei lumi

naturale, cunoscută doar din rapoartele ştiinţifice pe care le copiase la Academie, fără a le citi cu adevărat.

Minard se întoarse acasă cu un buchet de flori sălbatice. Fusese plecat câteva ore bune; urcă treptele şi bătu la uşa Jacquelinei, dar nu primi niciun răspuns. Atunci urcă mai sus, până ajunse în camera lui şi îl găsi pe Ferrand lucrând de zor.

Ferrand ridică ochii de pe paginile pe care le copia, văzu florile din mâna lui Minard, dar nu spuse decât:

— Nu-ţi face griji, Minard, copiez eu totul. Şi, dacă mă plăteşte, vei primi ce ţi se cuvine.

— Dragă prietene, hai să lucrăm împreună, replică Minard oferindu-i florile. Chiar dacă nu primim niciun ban, măcar să învăţăm ceva din ceea ce copiem. Hai să privim eforturile noastre conjugate ca pe o partidă de şah, o plăcere pe care o împărţim, dar care nu ne costă nimic; sau, ca aceste flori care cresc sub nasul nostru, deşi noi nu avem ochi decât pentru cele la care oamenii ataşează un preţ.

Această frumoasă cuvântare se încheie cu o îmbrăţişare afectuoasă, cei doi prieteni căzând de acord că până şi o prietenie de o viaţă e uneori pusă la încercare de câte o discuţie în

contradictoriu. Apoi Minard îşi scoase haina şi se aşeză lângă Ferrand, care avusese timp să cerceteze mai pe îndelete teancul de hârtii pe care trebuia să-l copieze.

Ferrand lucra la un articol tradus, scris de un filosof scoţian pe nume Magnus Ferguson.

— Un adept al cauzei iacobine, din câte se pare, explică Ferrand.

— Deci un om cu afiliaţii politice sigure, remarcă Minard răsuflând uşurat, fiindcă tot mai bănuia că e vorba de ceva necurat la mijloc, deşi nu avea cum să-i reziste.

Apoi citi atent eseul, intitulat „Cosmografia”, care părea a fi despre o călătorie printre planete, fără cap şi coadă.

— Şi o să petrecem o lună întreagă copiind porcării din astea? întrebă el, scărpinându-se în cap. Dacă luăm aminte la ce scriem, mari înţelepţi vom deveni!

Îşi suflecă mânecile, gata să îşi ajute prietenul.

Peste o oră şi jumătate amândoi erau obosiţi şi morţi de foame.

— În clipa aceasta mi-a plăcea să mărşăluiesc gol-puşcă pe linia frontului celei mai aprige bătălii, să fiu suspendat într-o cadă cu apă

îngheţată, să mi se aprindă chibrituri la degete şi să recunosc public tot ce-am păcătuit cu gândul sau cu fapta; numai să fiu sigur că la sfârşit aş fi recompensat cu o friptură de raţă, grasă, suculentă, declară Minard.

— Eu unul aş îndura chinuri şi mai mari, zise Monsieur Ferrand, deşi foamea nu părea să-l deranjeze tot atât de mult ca pe amicul lui mai scund şi mai sferic. Din păcate, o asemenea opţiune nu ne este la îndemână. Pe de altă parte, e destul de târziu acum şi, dacă te duci în piaţa Saint-Jean, poţi cumpăra destule alimente alterate care să ne ajute să mai supravieţuim o zi.

— Da, aşa voi face, Monsieur Ferrand; deşi cred că va trebui să aştept o vreme, alături de toţi ceilalţi amărâţi care nu-şi pot permite altceva. Îmi voi lua ceva de citit ca să nu fiu luat drept cerşetor.

Minard luă o mână de hârtii necopiate din teancul de pe masă.

— Nu ţi-ar fi mai uşor cu o carte?

— Ba da, dar m-am hotărât ca de acum înainte să fiu atent la tot ce transcriu şi, citind în avans, voi câştiga timp.

Ferrand privi cu oarecare dezaprobare foile din mâna prietenului.

— Ai grijă. Nu uita că proprietarul lor pune mare preţ pe ele.

— Aş! mormăi Minard. Importanţa pe care literaţii o acordă mâzgălelilor lor e la fel de absurdă precum cea pe care o servitoare obişnuită o acordă propriei virginităţi.

Şi cu această remarcă vulgară Minard părăsi încăperea. Deşi unii cititori (şi, desigur, majoritatea scriitorilor) i-ar pune la îndoială remarca, Minard avea dreptate în privinţa unei observaţii anterioare căci, într-adevăr, fu nevoit să aştepte mult timp în faţa precupeţilor din Place Baudoyer până să se aleagă cu câteva fructe strivite, legume veştede şi resturi de carne de o provenienţă nedefinită. Şi când te gândeşti că Ferrand îi promisese că-l scoate la restaurant! Cât aşteptă, Minard citi un articol care demonstra inexistenţa universului, fapt care, pe fondul leşinului care îl lua de la stomac, nu suna deloc a consolare; acum însă era gata să îşi ducă acasă recolta, având grijă să pună deoparte un măr fără cusur pentru buzele dulci ale tinerei lui prietene.

Minard bătu din nou la uşa ei şi de data aceasta tânăra îi răspunse.

— Am venit să vă răsplătesc, zise el când Jacqueline deschise uşa, puţin la început, apoi de

tot când îl recunoscu pe vizitator.

Minard scoase mărul.

— Bineînţeles că nu e pe măsura serviciului pe care mi l-aţi făcut.

Tânăra luă mărul uşor agitată, îi mulţumi şi rămase în pragul uşii uitându-se atent la fruct, cu faţa luminată de recunoştinţă.

— Au mai rămas boldurile, desigur, adăugă el. Doamne, ce prost sunt, iar am uitat de ele.

— Întotdeauna sunteţi atât de uituc? întrebă Jacqueline, cercetând fiecare părticică din măr de parcă ar fi avut de a face cu un breviar.

— Dimpotrivă, memoria mea, cel puţin în unele privinţe, este infailibilă, răspunse el şi apoi coborî vocea. Sunt unele lucruri pe care, dacă le-ai văzut, nu le uiţi niciodată.

— Atunci sunteţi un om cât se poate de neobişnuit, din moment ce majoritatea au memoria scurtă.

— Ce-ar fi să vă înapoiez boldurile puţin mai târziu, după ce le găsesc la mine în cameră.

Jacqueline îşi ţuguie buzele gânditoare, de parcă nu ştiu ce negociere ar fi avut loc, în locul unei conversaţii despre câteva bolduri. Apoi clătină din cap. – N-am mare nevoie de ele acum. Dar, dacă vreţi să intraţi, tocmai voiam să fac o

infuzie de plante.

De data aceasta tânăra închise uşa în urma lui. Minard luă loc, în timp ce Jacqueline punea apa la fiert pe sobă. Minard aşeză pachetul cu mâncare şi hârtiile pe masă şi îi urmări talia zveltă cât tânăra se foi de colo-colo. Pentru prima oară în viaţa lui era îndrăgostit.

Ciudat, infuzie o absorbi cu totul, Jacqueline fiind prea preocupată ca să mai şi vorbească, motiv pentru care Minard rămase şi el tăcut. Totul semăna cu pregătirea pentru o ceremonie religioasă. Apoi, când băutura fu gata, tânăra îi oferi un pahar şi băură împreună.

— Fiecare datorie achitată duce la alta. Un măr nu poate fi de ajuns, spuse el, şi desfăcu pachetul pentru ca tânăra să vadă ce e înăuntru.

— Nu e nevoie, replică ea.

— Vă rog, luaţi cât vreţi.

Şi aşa cinară împreună. Jacqueline fripse carnea, a cărei zeamă fierse şi, mai mult ca sigur, îşi trimise aroma sus, până la nasul sărmanului Ferrand căruia nu-i mai rămânea nimic de mâncare; tânăra fierse morcovii şi, cu alte câteva ingrediente, pregăti o masă care îl încântă pe Minard mai mult decât orice restaurant. Astfel promisiunea făcută de Ferrand – o masă

îmbelşugată în seara aceasta – fu îndeplinită; iar Minard, conştient că uscăţivul lui prieten trebuia să mănânce şi el ceva, îi păstră câteva pere şi o bucată de pâine.

— Femeia care poate pregăti o asemenea masă sigur va deveni o soţie de care orice bărbat ar fi mândru, cu condiţia să o găsească, remarcă Minard ştergându-şi buzele.

Acum roşeaţa din obrajii ei, care o părăsise cât timp foamea o luase înaintea bunei-cuviinţe, deveni şi mai evidentă.

— Trebuie să mergeţi la prietenul dumneavoastră. Îmi puteţi aduce boldurile mâine.

— Vi la voi aduce, împreună cu tot ce vă poate oferi inima mea, rosti Minard dintr-o suflare în timp ce era condus la uşă, unde Jacqueline îi dădu haina şi ce mai rămăsese din pachet. Vraja se rupse brusc de-abia când uşa se închise şi faţa tinerei dispăru; în clipa aceea Minard îşi dădu seama cât de nefericit era.

Urcă treptele cu inima grea, punând la punct fiecare detaliu al poveştii pe care avea să i-o servească lui Ferrand. De îndată ce intră şi îşi văzu prietenul lucrând cu acelaşi sârg, ca şi cum foamea ar fi fost doar un mic inconvenient, Minard îşi începu reprezentaţia.

— Prietene, am fost atacat.

Ferrand sări în picioare.

— Cum aşa?

— Erau doi; cu unul m-aş fi descurcat, dar cu doi, şi înarmaţi cu cuţite – nicio şansă. Au fost deştepţi; m-au urmărit până în Rue Plâtrière şi, când am luat-o pe străduţă, au sărit pe mine. Dar nu-ţi face griji, am scăpat nevătămat. Şi chiar am reuşit să salvez câte ceva de-ale gurii, le-am băgat în buzunare – uite aici, spuse Minard scoţând perele şi pâinea. Mănâncă-le tu. Mor de ruşine că…

— Lasă asta. Ce s-a întâmplat cu hârtiile?

Hârtiile? Minard uitase cu totul de ele.

— A, hârtiile. Din păcate, au luat şi hârtiile.

— Au luat şi hârtiile? Le-ai lăsat pe mâna hoţilor?

Minard îşi aminti că hârtiile erau pe masa Jaquelinei. Le putea lua a doua zi, dacă mai contau acum.

— Linişteşte-te, prietene; sunt sigur că le pot recupera.

— Cum naiba crezi că ai să poţi face aşa ceva? Cumva hoţii ţi-au lăsat cartea lor de vizită?

— Nu, nu; dar ce să facă ei cu un articol ştiinţific despre inexistenţa universului; sigur l-au

aruncat de îndată ce şi-au dat seama că nu e un contract sau o poliţă. Mâine dimineaţă mă duc acolo şi sigur am să-l găsesc pe stradă, nu departe de locul în care am fost jefuit… ai să vezi.

Ferrand clătina din cap.

— Nu-mi place asta, nu-mi place deloc, spuse el din ce în ce mai neliniştit. Ce-au vrut hoţii ăia de la tine?

— Banii, ce altceva?

— Şi, văzând că nu-i rost de aşa ceva, ce ţi-au luat? Pachetul cu mâncarea alterată? De ce nu ţi-au tăiat beregata, de ce nu te-au luat în şuturi, aşa, de distracţie? De ce să-ţi ia un pachet cu resturi de mâncare?

Minard, care simţea că reprezentaţia lui, în ciuda solidităţii şi a ingeniozităţii, nu era apreciată cum trebuie, clătină încet din cap.

— Nu ştiu. Poate că doar se antrenau.

— Se antrenau? repetă Ferrand, prinzându-l de umeri şi scuturându-l bine. Fraierule, voiau hârtiile, nu altceva! Altfel de ce nişte pungaşi iscusiţi şi-ar bate capul cu un ins care e dar că n-are nici măcar un cuţit ascuns în mânecă?

Minard îl împinse cât colo.

— Hai, Ferrand, potoleşte-te, zise el, îngrijorat, cât pe ce să creadă scenariul

prietenului său. Te asigur că mâine găsesc hârtiile alea.

— N-ai să le mai găseşti.

— Oricum nu contează. Câteva pagini lipsă din teancul ăla; crezi că tipul va număra fiecare foaie înainte să ne dea banii? N-o să observe.

Ferrand măsura încăperea cu paşi mari; Minard se întreba dacă să ia o pară ca desert.

— Cine le-a luat, asta aş vrea să ştiu, spuse Ferrand, vorbind ca pentru el. Şi de ce? câţi oameni încearcă să pună mâna pe hârtiile astea, atât de periculoase încât proprietarul lor nici măcar nu-şi dă adresa?

Văzând că Ferrand intră în panică, Minard încercă să-l liniştească.

— Pot să mă duc chiar acum, dacă vrei.

Dar se întunecase deja şi Minard ştia că nu se cuvine să o deranjeze pe Jacqueline pentru câteva pagini pe care le putea recupera la timpul potrivit.

— Totul va părea mai uşor mâine dimineaţă, îşi asigură el prietenul care îşi freca încheieturile degetelor cu un aer uşor obsesiv. În cele din urmă Minard îl convinse să mănânce bucata de pâine şi o pară (plin de solicitudine, şi ca să-l încurajeze, Minard o mâncă pe cealaltă), apoi se duseră la culcare.

— Somn uşor, spuse Minard.

Dar toată noaptea se trezi de fiecare dată când Ferrand se întorcea pe partea cealaltă, dincolo de draperia care atârna de-a curmezişul camerei luminate de lună.

A doua zi, deşi făcu ochi devreme, Minard îl găsi pe Ferrand deja în picioare.

— Trebuie să mergem acolo numaidecât, zise Ferrand prin draperie, de îndată ce auzi că Minard începe să se mişte. Dacă hârtiile alea chiar au rămas pe stradă, nu ne putem permite să pierdem nici măcar un minut.

Minard căscă, îşi frecă bărbia şi îşi dădu seama că e încă prea devreme ca să o deranjeze pe Jacqueline. Cel mai probabil va trece pe la ea după-amiază; până atunci nu putea decât să-l împiedice pe Ferrand să se îmbolnăvească de grijă.

— Foarte bine, spuse el, ridicându-se din pat ca să se îmbrace. Mergem împreună. Dacă e nevoie, vom cerceta Parisul pas cu pas, dar îţi jur, Ferrand, că vom găsi afurisitele alea de hârtii până la apusul soarelui.

Şi porniră la drum. Doar cu firimiturile de pâine rămase de cu seară ca să le amăgească foamea şi cu o cană de lapte cumpărată pe drum

merseră întins până în Place Baudoyer; îi dădură ocol şi o traversară, apoi începură să elimine, una câte una, străzile alăturate; Minard căscând din când în când, aşteptând în tăcere să treacă timpul, Ferrand răsturnând cu piciorul fiecare cârpă sau gunoi care le ieşea în cale. Petrecură câteva minute examinând o foaie îngălbenită, prea plină de pete – în timp ce Minard se uita stânjenit în susul şi-n josul străzii – până când conchiseră că e vorba de nota de plată către un veterinar care se îngrijise de un cal.

Merseră aşa toată dimineaţa. Căutările lor începură cu piaţa, dar treptat se extinseră circular, din ce în ce mai departe, până la eşecul final, nedescoperind nimic pe niciuna din străzile învecinate. În cele din urmă Minard, hotărând că acum era îndeajuns de târziu ca să o poată vizita pe Jacqueline fără a leza bunele maniere, spuse că ar fi mai bine dacă fiecare ar continua pe cont propriu.

— Ce rost are să căutăm împreună? Ne-am termina treaba de două ori mai repede dacă am căuta separat.

— Dar cum am să ştiu pe ce străzi ai fost?

Se gândiră să împartă Parisul în două, de-a lungul unei linii trasate arbitrar, ca un meridian,

prin Place Baudoyer. Dar, fără hartă, un asemenea plan nu părea fezabil.

— Am găsit, zise Minard. Dacă numele unei străzi începe cu o literă din prima jumătate a alfabetului, e a mea, altfel o iei tu.

Arbitrarul absolut al acestei propuneri îi întări corectitudinea şi caracterul practic.

— De acord, replică Ferrand şi făcut o pauză. Dar în a doua jumătate ar putea fi mai multe nume. Gândeşte-te, de pildă, la toate străzile cu nume de sfinţi, pe care cred că trebuie să le trecem la S.

— Bine, atunci facem invers; tu iei toate străzile până la M.

— Dar nu te pot lăsa să cercetezi atâta amar de străzi.

Bineînţeles că Minard voia să meargă direct acasă; acum doar încerca să găsească o cale de a minimaliza eforturile inutile ale lui Ferrand, în acelaşi timp sperând să-şi ţină prietenul ocupat vreo două ore, cât o vizita el pe Jacqueline.

— Insist. Toate străzile de la N în jos sunt ale mele.

Ferrand clătină din cap.

— Cred că s-ar cuveni să facem un aranjament mai echitabil, în numele camaraderiei, dacă nu în

interesul încheierii cu succes a căutărilor noastre. Ce-ai zice să împărţim de la J, sau chiar de la G, ca să fim mai siguri?

Minard, obosit şi exasperat, dar şi nerăbdător să o vadă pe Jacqueline, spuse:

— Mai bine renunţăm la împărţirea alfabetică. Tu faci Sfinţii, eu fac străzile celelalte.

— Nu pot fi de acord cu aşa ceva.

— Hai, te rog.

— Nu, prietene. Tu faci Sfinţii, eu fac restul.

— De acord, zise Minard, pregătit să o ia din loc.

Dar Ferrand voia să adauge ceva. Frecându-şi bărbia în timp ce se gândea la ultima propunere, spuse:

— Minard, nu-mi place.

— Cum adică?

— S-ar putea ca Sfinţii să fie grupaţi, cu spaţii mari între ei…

— Pentru numele lui Dumnezeu, Ferrand, ia ce străzi vrei tu, dar să nu mai pierdem vremea aici!

Zicând acestea, Minard se îndepărtă cu paşi mari, auzind cum Ferrand strigă după el:

— Până la urmă cum rămâne? Cine face Sfinţii?

Dar Minard nu răspunse, iuţind pasul până dădu colţul, fără ca Ferrand să se ia pe după el.

Minard se grăbi să ajungă acasă; ajunse şi urcă repede treptele, apoi bătu la uşa Jacquelinei. Niciun răspuns. Bătu din nou, dar tot niciun răspuns. În spatele lui, la celălalt capăt al palierului, bătrânul Blanchot apăru din apartamentul lui.

— N-are niciun rost să bateţi dacă persoana nu-i acasă.

Minard se întoarse şi îl întrebă:

— Aţi văzut-o în dimineaţa asta?

— Pe domnişoară? Trebuie să fie plecată. Poate s-a hotărât să se mute într-un cartier mai ca lumea.

— Cum adică?

Prin remarca lui supărătoare Blanchot părea că face aluzie la ceva; Minard se apropie de omul adus de spate, care era chiar mai scund decât el.

— Cred că ar trebui să aveţi grijă cu cine vă adunaţi, Monsieur Minard.

— Vreţi să spuneţi că mademoiselle…

— Vai, nu, monsieur. Domnişoara e o fiinţă cu o reputaţie nepătată, după cum i-am spus şi ofiţerului.

Minard tresări.

— Ofiţerului… ce se-ntâmplă aici?

Blanchot, evident savurând momentul, nu se grăbi să explice.

— A venit dis-de-dimineaţă; l-am văzut când scoteam afară ţucalul.

— Un ofiţer? în uniformă?

Blanchot izbucni în râs.

— Asta ar fi culmea! Nu, era un agent de poliţie, asta am vrut să spun. Arăta foarte respectabil. Am crezut că vrea să vorbim despre porumbeii pe care îi hrănesc cei de la ultimul etaj, dar nu; când m-a văzut m-a întrebat: „Ştiţi cumva unde-l pot găsi pe Monsieur Ferrand?”

Brusc, Minard îşi dădu seama ce senzaţie ai atunci când îţi îngheaţă sângele în vene.

— Şi dumneavoastră ce i-aţi spus?

— I-am spus: „Ferrand? Ba bine că nu; locuieşte la ultimul etaj, cu Monsieur Minard. O să-i desluşiţi uşor, domnule ofiţer; Monsieur Ferrand e înalt şi slab, iar Minard e scund şi gras”. Mă iertaţi, monsieur, că am spus-o pe şleau, dar nu face bine să fii *evazat* cu poliţia şi, dacă mi-ascultaţi sfatul, n-o să daţi de bucluc.

— Ce treabă avea cu Ferrand?

— De fapt, părea mai interesat de dumneavoastră.

— Dar a întrebat de Ferrand, nu?

Minard auzea cum disperarea îşi face loc în vocea lui, pe măsură ce toate fanteziile lui Ferrand păreau că devin îngrozitor de plauzibile.

— Aşa e, făcu Blanchot, zâmbetul lui atotştiutor rămânând la fel de larg. A întrebat de Ferrand, dar, când i-am spus de dumneavoastră, a întrebat: „Adică în apartamentul ăla stau două persoane? Noi nu ştim decât de Ferrand”. A vrut să-i spun de când locuiţi la adresa asta.

— Dar eu locuiesc aici dinainte de Ferrand! protestă Minard, oarecum indignat.

— Ştiu, monsieur, asta i-am şi spus poliţistului; şi el a întrebat: „Adică Ferrand stă aici doar *temporal*?” iar eu am răspuns: „Da, domnule ofiţer, şi după cum arată, n-aş fi deloc surprins dacă ar fi genul de om care se mută fără să anunţe şi fără să dea banii de chirie”. Am avut unul ca ăsta la parter, anul trecut. Minard simţea că i se uscase gura.

— Adică l-aţi denunţat poliţiei pe sărmanul Monsieur Ferrand, un cetăţean atât de loial şi un om atât de inocent?

— A trebuit să spun adevărul, monsieur; nu e deloc bine să vorbeşti în doi peri cu poliţia şi să nesocoteşti autoritatea.

— Bătrân idiot!

— Şi i-am mai spus că petreceţi cam mult timp în apartamentul tinerei cusătorese, o fată cu o reputaţie fără cusur, cum l-am asigurat pe ofiţer.

— Va să zică l-ai denunţat autorităţilor pe Monsieur Ferrand, m-ai denunţat pe mine şi ai denunţat o tânără sărmană, nevinovată?

— Cred că aşa trebuie să procedeze un bun vecin, monsieur.

— Iar eu mai că ţi-aş trage un şut ca să te duci de-a rostogolul pe scări.

— În locul dumneavoastră n-aş face aşa ceva, monsieur; la urma urmei, acum poliţia ştie totul despre dumneavoastră.

Şi cu asta Blanchot se retrase calm în apartamentul lui, în timp ce Minard simţea cum viaţa i se face bucăţele în jur, căzând precum cojile de vopsea verde de pe uşa închisă a lui Blanchot.

Minard urcă în cameră, cu paşi grei, dar cu capul vuind de întrebări. Dacă agentul de poliţie i-a scotocit prin casă? Dar ce putea găsi? Şi, când deschise uşa, rămase cu gura căscată. Masa la care lucrau el şi Ferrand era goală-goluţă; documentele şi geanta dispăruseră.

Nu mai ştia ce era mai şocant; gândul că

cineva îi pătrunsese în cameră şi acum asupra lui plana suspiciunea autorităţilor, sau că hârtiile se evaporaseră cu totul, mai puţin, desigur, cele două-trei pagini pe care Ferrand încă le mai căuta pe străzile Parisului. Într-un fel, se bucura că dispăruseră; dar ce materiale incriminante, ce mesaje codificate descoperise poliţia? Minard se aşeză pe patul lui Ferrand şi îşi lăsă capul în mâini.

Când se întoarse, o jumătate de oră mai târziu, Ferrand îl găsi cam în aceeaşi poziţie. Minard tresări, neaşteptându-se ca prietenul lui să revină atât de repede şi, preţ de o clipă, bănui că şi Ferrand se hotărâse să lase căutările pe seama celuilalt.

Dar, înainte ca Minard să apuce să spună ceva, Ferrand, cu vocea uşor piţigăiată de nelinişte, începu să explice:

— Am hotărât că cea mai bună metodă de a reface traseul pe care l-ai urmat din Place Baudoyer…

Aici Ferrand observă masa goală.

— Unde ai pus hârtiile pe care le copiam?

— Stai jos, Ferrand. Asta nu-i o zi prea fastă pentru noi.

Peste mai puţin de un minut, Minard urmărea

o scenă vrednică de milă, în care prietenul lui plângea ca un prunc, după ce-i povestise ce se întâmplase.

— Hai, Ferrand, vino-ţi în fire.

— La ce bun? rosti Ferrand printre suspine.

— Păi, paginile pe care le-am pierdut ieri s-ar putea să apară.

Dar nici măcar pe Minard nu îl mai consola gândul că acele fragmente care urmau a fi recuperate de la Jacqueline vor fi singurele pe care le vor preda clientului lor dacă, bineînţeles, acesta va trece vreodată pe la ei; sau că numai aceste hârtii fără nicio valoare scăpaseră de ochii poliţiei.

— Paginile lipsă contează prea puţin acum, spuse Ferrand, ştergându-şi noile lacrimi din ochi.

Apoi, începând să scotocească prin pat, îl făcu pe Minard să se ridice în picioare.

— Ce cauţi? întrebă Minard şi apoi văzu cum Ferrand scoate cu pumnul dintr-o gaură din saltea foi din manuscris.

— Hârtiile de pe masă erau cele pe care voiam să le copiez mai întâi. Pe celelalte le-am vârât aici, ca să fie în siguranţă.

Minard îşi felicită prietenul pentru ceea ce, dacă ar fi ştiut mai din timp, ar fi părut un

exemplu de secretoşenie absurdă.

— Dar asta ne creează altă problemă, zise Ferrand după ce toate paginile (cele mai multe, de fapt, din teancul iniţial) se împrăştiară de-a valma pe pat. Ce facem cu astea? Dacă poliţia crede că suntem implicaţi într-o conspiraţie, hârtiile astea nu pot decât să ne incrimineze şi mai mult; pe de altă parte, când clientul şi lacheii lui vor veni aici în ziua stabilită, ce le vom spune dacă n-am făcut nimic? Avem noi curajul să păstrăm documentele astea şi să ne continuăm treaba? Ferrand şi Minard, deşi se arătau interesaţi de chestiuni filosofice şi jocuri strategice, nu păreau să guste prea mult acest tip de logică.

Ferrand propuse să se mute de acolo; din cauza lui Minard ajunsese în această situaţie, deci el trebuia să o rezolve. Minard protestă; prietenia lor, pecetluită pe banca pe care se întâlniseră prima oară, trebuia să reziste chiar şi unei încercări atât de grele. Aceste sentimente, exprimate cu toată căldura, le reîntăriră loialitatea faţă de celălalt, dar contribuiră prea puţin la găsirea unei soluţii.

— N-ai făcut nimic rău, îl asigură Minard pe Ferrand. Şi nu te condamn că ai acceptat această comandă nefastă. Nu, eu sunt cel care trebuie să

caut iertarea.

Şi îşi mărturisi minciuna la care recursese cu o zi în urmă, când fusese acasă la Jacqueline; văzând cum faţa lui Ferrand tremură la perspectiva unor lacrimi reînnoite, Minard spuse că era şi o parte bună în toate astea: le asigurase absenţa în timpul vizitei făcute de poliţie şi le dăduse posibilitatea de a recupera alte hârtii, care altfel ar fi fost confiscate.

Ferrand nu îşi manifestă în niciun fel emoţia. Îşi ţinu lacrimile în frâu cât ascultă povestea trădării prietenului său; apoi, ca o soţie care iartă, dar nu uită, păru că găseşte în el destulă forţă morală ca să ia o decizie.

— O vom vizita pe cusătoreasă şi vom recupera hârtiile, zise el. Apoi, cu tot ce avem, vom părăsi acest loc şi vom căuta refugiu în altă parte. Peste o lună voi reveni aici ca să-mi înfrunt destinul.

Ulterior Minard va declara că acesta a fost, într-adevăr, momentul de graţie a lui Ferrand.

Cei doi îşi adunară lucrurile şi le puseră laolaltă pe o pânză groasă, făcând o boccea grea, dar pe care o puteau căra. Acum erau gata de plecare.

— Mă duc să văd dacă Jacqueline e acasă,

propuse Minard.

— Nu, declară Ferrand cu importanţă. O vom vizita împreună.

Poate că doar voia să vadă cum e tânăra care îi împinsese prietenul pe căi greşite. Coborâră în tăcere până la apartamentul ei, având grijă ca nici Blanchot, nici altcineva să nu fie prin preajmă, şi Minard bătu uşor la uşă. Tot niciun răspuns; Minard bătu ceva mai tare, privind tot timpul peste umăr. Ferrand întinse mâna spre clanţă.

— Ne se poate! şuieră Minard, dar Ferrand apăsase deja şi uşa se deschise.

Cei doi se opriră doar cât să se asigure că nu e nimeni înăuntru, apoi Minard deschise larg uşa ca să poată intra.

Tânăra stătea pe podea în celălalt colţ al camerei, cu spatele lipit de perete. Nu schiţă niciun gest, nu avu nicio reacţie, arătând de parcă ar fi căzut într-un fel de reverie, nevrând sau nefiind în stare să se ridice în picioare. Avea ochii deschişi, iar buzele îi erau vinete.

Minard rămase în pragul uşii în timp ce Ferrand dădea fuga să o ajute, îndoindu-se oarecum că e moartă. O plesni de câte ori peste faţă, fapt care îi confirmă ceea ce ar fi trebuit să fie evident pentru toată lumea. Tânăra fusese

strangulată.

Minard intră şi închise uşa, se apropie de Jacqueline şi îngenunche lângă ea, ca în faţa unui altar, îi luă mâna rece şi nu se putu gândi decât la felul în care mâna îi aluneca dintr-o parte într-alta în timp ce îi cosea nasturele de haină; atât de tânără şi atât de plină de viaţă.

— Unde ai lăsat hârtiile? întrebă Ferrand căutând prin cameră.

— Sunt pe masă, se auzi Minard spunând deşi, când arătă cu capul spre masă văzu, cu oarecare indiferenţă, că şi ele dispăruseră, ca şi celelalte pagini.

Se întoarse din nou spre Jacqueline, apoi simţi mâna lui Ferrand pe umăr.

— Pleacă, Minard; iau eu lucrurile noastre. Ne întâlnim la Temple. Acum niciun loc din Paris nu mai e sigur pentru noi. Cel care ne-a vizitat azi nu a fost un reprezentant al legii şi foarte uşor ne-ar fi făcut şi nouă ce i-a făcut acestei fete sărmane doar pentru câteva file de hârtie. Când i se va descoperi cadavrul, ştii prea bine cineva fi suspectul; tu, Minard, deşi mai mult ca sigur ne vor spânzura pe amândoi pentru asta.

Minard se ridică în picioare.

— Ştiu unde trebuie să mergem. Pădurea

Montmorency e cel mai bun ascunziş pentru noi. Acolo sunt oameni care vor dori să afle adevărul despre ce s-a întâmplat.

Apoi cei doi părăsiră încăperea pe furiş; Minard ca să coboare în stradă şi să se piardă în imensitatea Parisului, Ferrand ca să aducă bocceaua cu lucruri din camera lor. Doamne, dacă aş fi rămas cu nasul în cartea pe care o citeam pe bancă în ziua aceea, poate că îşi spunea Minard cu mâhnire, sigur nimic din toate astea nu ar fi trebuit pus pe hârtie.

Capitolul 3

Vreau să explic cum a apărut această carte atât de ciudată.

Scriam un roman plasat în Franţa secolului al XVIII-lea, dar, de câtva timp, nu mă simţeam prea bine din cauza a ceea ce începuse, puţin după ce am împlinit 49 de ani, ca o vagă senzaţie de jenă în abdomen. De-abia când am început să elimin sânge m-am adresat unui medic, şi asta doar la insistenţa soţiei mele, care a descoperit în W.C. un rest din ultimul meu scaun, roşu la culoare; în momentul acela starea mea părea deja a fi un secret teribil, legat de o problemă mult mai importantă, despre care Ellen încă nu ştia nimic.

Medicul mi-a făcut un tuşeu şi a spus că, probabil, nu am de ce mă teme – apoi m-a anunţat, ştergându-şi nasul plin de păr, cenuşiu, că peste câteva săptămâni ieşea la pensie, ceea ce nu m-a liniştit câtuşi de puţin – şi mi-a dat o trimitere la spitalul local. Acolo urma să fiu supus unei proceduri care presupunea introducerea în colon a unei camere de luat vederi minuscule, cu lentila montată la capătul unui tub lung şi, slavă Domnului, subţire.

— E doar un control de rutină, m-a asigurat

medicul cu o sinceritate indubitabilă.

În următoarele zece săptămâni mi-am continuat activitatea, gândindu-mă mai tot timpul la maladia mea invizibilă, dar, când am primit în sfârşit programarea, binevenită la fel de mult ca un dar de Crăciun, prevestitoare de rele la fel de mult ca o atenţionare a Fiscului, nici nu îmi revenisem, nici nu murisem.

Fără să mănânc nimic, am mers la spital şi am aşteptat. Măsurarea timpului clinic, ca şi calcularea vârstei efective a unui câine, se face potrivit unui sistem cât se poate de diferit de cel care e valabil în viaţa obişnuită; astfel o procedură de doar zece minute poate ocupa cea mai mare parte din zi. În cele din urmă mi-a venit şi mie rândul.

— Bună dimineaţa, a spus medicul/cameramanul (nici până acum nu-i ştiu numele) cu un aer proaspăt, nonşalant, când am fost condus în „laboratorul de endoscopie”.

Medicul arăta ca un instalator sau ca un director de şcoală; rotofei, chel şi prietenos, cu acea atitudine total impersonală, dusă la perfecţiune de cei care au de a face mai mult cu marele public. Probabil o autoritate în materie de whisky de malţ sau golf.

— Mda, cu ce vă ocupaţi? a întrebat el plin de vervă, mâzgălind ceva pe un formular, în timp ce îmi lăsam pantalonii în seama asistentei şi descopeream cât de tare îmi tremură mâna.

Medicul m-a invitat să mă întind pe patul cu schelet din oţel.

— Aşa, acum suflecaţi-vă mâneca.

— Sunt scriitor, m-am hotărât să-i răspund.

Apoi, întins cum se cuvine, am simţit o înţepătură în braţ.

— Scriitor?

Medicul a mormăit un termen de specialitate către asistentă şi mi-a explicat repede ce credea el că ar trebui să ştiu despre aventura prin care urma să trecem amândoi. Nu, nu voiam să întreb nimic.

— Şi ce fel de cărţi scrieţi? a întrebat el şi a trecut de partea cealaltă a patului, dispărând din cadrul meu vizual.

Ce fel de răspuns aştepta de la mine? Imaginează-ţi, de pildă, un alt scriitor căruia i se cere să-şi rezume activitatea într-o frază, care spune că scrie un singur roman, de genul celui care „se ocupă de o persoană numită «eu», dar care nu e întotdeauna propria mea persoană”. Ar fi acesta un răspuns satisfăcător, o publicitate

favorabilă? Dar niciodată nu vom ajunge să-l întâlnim pe acel scriitor, dat fiind că Proust e mort de mult. Când eram mai tânăr, când pasiunile mele erau mai abstracte şi mai senine, întâlnirea cu Proust părea cel mai frumos vis posibil; unul care rivaliza cu a-ţi petrece viaţa de apoi în Rai. Acum, când înţeleg mai bine ce voia să demonstreze Proust, parcă nu mai simt acelaşi lucru; dar această „persoană numită «eu» care nu e întotdeauna propria mea persoană”, un personaj care, uneori, poate fi găsit în oricare dintre noi, şi de o importanţă mult mai mare decât naratorul din *À la recherche du temps perdu* (singurul roman rămas neterminat la care se referea comentariul lui Proust), e unul care avea să mă preocupe destul de mult în săptămânile următoare.

— Ce fel de cărţi scrieţi? a întrebat specialistul în endoscopie.

Dacă citeşte aceste cuvinte acum, pot spune cel puţin: „ca asta”. Am simţit ceva rece şi umed pe fese; apoi:

— Acum voi introduce tubul, a spus el îndatoritor.

Cu siguranţă nu sunt genul de om care se întreabă mereu cum o fi atunci când ţi-o trage

cineva în fund (deşi Proust sigur ştia).

— Poliţiste? De suspans?

Dar nu era mai gros decât un deget şi a alunecat în mine cu o uşurinţă înspăimântătoare până când i-am simţit vârful.

— Aşa, acum relaxaţi-vă.

Asistenta mă apăsa pe mână, foarte uşor, pe braţul gol, probabil ca să nu fac vreo mişcare bruscă; dar acest contact fizic devenea ciudat de important pentru mine, extrem de reconfortant. De parcă toate temerile şi neliniştile mele se adunaseră, precum razele unei stele îndepărtate, pe acel petic de piele pe care acum îl stăpânea cu atâta blândeţe. Din acea frumuseţe simplă a atingerii mi-am dat seama cât de mult mă înstrăinasem în ultima vreme.

Ceva bâzâia sau zumzăia în maşinăria din spatele meu, medicul îi adresa mesaje cifrate asistentei, dar tot insista să afle ce scriu, ca şi cum concentrarea îl făcuse să uite că nu mai avea nevoie de etapa preliminară – „linişteşte-ţi pacientul”. Dar, dacă îndeletnicirea mea avea vreo semnificaţie pentru el, aşa cum se afla acum, în plin turneu prin colonul meu, aceasta nu făcea decât să îi justifice intenţia de a-mi relaxa muşchii în timp ce îmi explora şi îmi colinda suburbiile

corpului, care îi apăreau pe un ecran video pe care nu îl vedeam şi nici nu voiam să îl văd, cu toată banalitatea unui anunţ imobiliar în ziarul local. I-aş fi putut spune despre articolele ştiinţifice, despre munca mea de cercetare sau despre conferinţele la care particip, precum cea recentă, de la Praga, unde am discutat despre Rousseau cu vechiul meu prieten Donald MacIntyre. Dar nimic din toate acestea nu mă făcuse să mă prezint drept „scriitor”. Romanul la care lucram, deşi doar un hobby cu ajutorul căruia speram să mai uit de griji, fusese cel care mă îndemnase să mă prezint astfel abilului cartograf al măruntaielor mele.

— Proză istorică, am spus eu.

Medicul a murmurat ceva politicos şi pitonul din fibră optică s-a răsucit din nou în mine.

— V-aţi gândit vreodată să scrieţi ceva modern?

Nu voiam să încep o conversaţie pe tema asta, dacă aşa ceva însemna ca medicul să fie mai puţin atent la ceea ce făcea.

— Da, m-am gândit la aşa ceva, am răspuns, concentrându-mi toată dragostea şi spaima corpului asupra locului, mic şi solemn, pe care se odihnea mâna asistentei ca o binecuvântare.

— Mda, bănuiesc că veţi introduce şi acest mic episod într-una din cărţile dumneavoastră.

— Da, s-ar putea.

Şi chiar am făcut-o.

— Gata, doctor Petrie, a spus el nu mult după aceea, deşi pentru mine trecuse o veşnicie. Am terminat.

Ultima parte nu a fost mai rea decât atunci când elimini pe fund câţiva metri de furtun de grădină.

— Aţi găsit ceva? am întrebat când totul s-a sfârşit, epuizat şi de-abia respirând, din nu ştiu ce motiv.

Cred că a început să-mi explice de ce aş avea nevoie şi de o radiografie sau poate de mai multe; câteva analize. Treptat mi-am dat seama că îşi declara, subtil, ignoranţa şi că trebuia să parcurg o nouă etapă în cariera mea de experiment medical. Ca un concurent norocos care participă la un joc televizat, mi se oferea ocazia de a trece în runda a doua. Cu toate acestea, ştiam deja cauza ascunsă, reală, a afecţiunii de care suferеam. Sau mai degrabă eram conştient de originea depresiei mele şi de aici boala cu care organismul meu încerca să îmi distragă atenţia. Rousseau amână, până la sfârşitul celei de-a doua

cărţi a *Confesiunilor* sale, incidentul (furtul unei panglici albastre pentru care dă vina pe o slujnică nefericită) care, călcându-l pe nervi precum un rinichi umflat de mulţi ani, îl făcuse să-şi scrie opera extraordinară. Eu nu am aşteptat atât de mult. Adevărul, faptul banal care mă sfâşia de atâta vreme, care trăgea de mine ca de o etichetă care nu vrea să se desprindă, care rodea dintr-o membrană ascunsă a măruntaielor mele, era că, de mai bine de un an eram, dureros şi lipsit de speranţă, îndrăgostit de una dintre studentele mele.

O vedeam în fiecare joi; la început a fost un grup mai mare, dar, dacă vreuna nu mai voia să vină, nu făceam nimic ca să îi încurajez revenirea; şi, dacă pretextul iniţial fusese discutarea unui curs scurt pe care îl susţineam, curând totul s-a transformat într-o şuetă, la care toată lumea era invitată, oficial; dar numai Louisa venea, credincioasă ca un câine.

Deja, doar pomenindu-i numele, văd că mă grăbesc. Dacă medicul citeşte asta, poate zâmbi şi înţelege de ce camera nu i-a dezvăluit nimic. Dar dacă citeşte Ellen? Atunci soţia mea va şti mult mai mult decât atunci când a văzut sângele închegat în apa parfumată. Louisa, şi efectul ei

asupra mea, de care sărmana fată nu avea habar, mi-au provocat durerea şi m-au făcut să scriu această carte; acum, dacă, într-adevăr, aceasta e o carte (în mâinile medicului, în mâinile tale sau ale Dumnezeu ştie cui), atunci probabil că totul s-a aflat şi tot ce va urma din acest moment trebuie să fi urmat deja.

Apropo, legat de prima lui iubită, o femeie cu 13 ani mai mare decât el, căreia îi spunea *maman*, Rousseau povesteşte că, odată, în timp ce cinau împreună, i-a spus că are un fir de păr în farfurie; femeia a scuipat bucata pe care tocmai o mesteca iar Rousseau a luat-o şi a vârât-o în gură. Pentru Rousseau aceasta era formula dragostei; în acelaşi fel, săruta patul din care se scula femeia, podeaua pe care păşea. Era un sentiment pe care niciodată nu îl va încerca faţă de soţia lui, Thérèse, în cei 33 de ani de convieţuire, răstimp în care Rousseau spune că şi-a trimis spre adopţie cei cinci copii, unul câte unul, de îndată ce se năşteau, la Spitalul Copiilor Găsiţi. Dragostea, pentru Rousseau, era dovedită şi demonstrată doar prin pornirea de a săruta pământul şi de a vârî în gură îmbucătura mestecată de femeie.

Cunosc şi eu această pornire; mă gândesc cum monstruoasa anecdotă a lui Rousseau se leagă de

una a cărei protagonistă e Louisa. Tutorialele noastre devenind şuete la care participam numai noi doi, în biroul meu, într-una din zile am observat, de îndată ce am intrat, că era la ciclu; mirosul era greoi, dezgustător, inconfundabil. Acest miros, la fel de evident ca o pălărie nouă, echivala, pentru mine, aproape cu un contact fizic între noi; fiindcă, după luni întregi de când mă îndrăgostisem de ea, nici măcar nu-mi atinsesem, în treacăt, piciorul de al ei. Mai târziu am aranjat să ne vedem câteva zile la rând, în cea de a patra săptămână de la această descoperire, şi aşa am constat că ciclul ei dura 29 de zile. Aşa am putut stabili întâlnirile noastre – invocând prelegeri sau angajamente fictive pentru a le reprograma în alte zile – ca să repet această plăcere la infinit.

Dar iar văd că mă grăbesc. Medicul care a presupus cu atâta optimism că voi include consultaţia lui într-o carte viitoare – chiar dacă singurul meu volum publicat până acum e un studiu despre anii petrecuţi de Rousseau în Montmorency şi despre nebunia lui – poate fi oarecum satisfăcut sau amuzat de faptul că scaunul meu cu sânge ar fi putut fi considerat un fel de menstruaţie isterică; deşi poate că mai corect ar fi ca fenomenul să fie numit „testistic”.

Cât despre ceilalţi cititori care ar vrea să mă judece, nu pot decât să presupun că mă vor găsi la fel de detestabil ca şi Jean-Jacques în ceea ce priveşte francheţea.

— Pot să plec? am întrebat după ce mi-am tras pantalonii pe mine.

În timp ce mă lăsam în voia explorărilor medicului, recunosc că numai la Louisa îmi era gândul. Mâna asistentei de pe braţul meu era mâna studentei mele şi astfel am reuşit să stau destul de calm de-a lungul întregii proceduri, deşi mi-am amintit de disperarea şi de singurătatea fără leac care mă aduseseră aici. Medicul atât de prietenos, care acum îmi cunoştea colonul mai bine decât îmi cunoşteam eu grădina din spatele casei – îmi spusese de ce am nevoie de alte analize, a căror neputinţă de a clarifica problema îmi era clară chiar de atunci. Până la urmă operaţia avea să rămână singurul lucru la care nu am fost supus.

Când am ajuns acasă, Ellen m-a îmbrăţişat şi mi-a spus să nu-mi mai fac atâtea griji. Asta am şi făcut, gândindu-mă din ce în ce mai mult la personajul numit „eu” care nu e întotdeauna aceeaşi persoană cu mine. Întreaga mea viaţă părea scrutată printr-o lentilă îngustă, făurită din

boală, morbiditate şi dragoste. Până şi cei mai îndrăgiţi scriitori mi se relevau prin bolile lor. Montaigne: pietre la fiere; Rousseau: dereglări urinare; Flaubert: epilepsie; Proust: astm. Şi, desigur, Pascal, mort de cancer la 39 de ani; sfârşitul lui, într-o epocă în care nu existau analgezice eficiente, un chin greu de imaginat.

Medicii cunosc prea bine sfiala cu care pacientul vorbeşte despre boala lui, chiar dacă primele cuvinte au fost repetate cu grijă, înainte de a păşi în cabinet. O durere în partea de jos a abdomenului, poate, sau dificultatea în respiraţie, atent formulate după un scurt „bună dimineaţa”. Medicii sunt obişnuiţi cu asta, la fel cum cititorii experimentaţi sunt obişnuiţi cu sfială care marchează începutul unei cărţi, când primele cuvinte sunt scoase din tezaurul în care au fost păstrate şi şlefuite de autorul lor neliniştit. Apoi pacientul se relaxează; adevărul începe să iasă la iveală şi, cu un oftat de uşurare, cuvintele curg de la sine.

În regulă, spune medicul; unul nou, cel vechi s-a retras, joacă popice la Clubul Rotary. Are toate datele mele pe computer, dar tot vrea să audă de la mine amănuntele, ca să nu mai verifice. În regulă, repetă el, dar poate că ar fi mai bine să o

luăm de la început. Când a apărut problema? Iar dacă acest medic ar fi cititorul meu, iar eu aş fi absolut sincer, aş începe, desigur, evocând împrejurările în care am văzut-o prima oară pe Louisa.

Trebuia să ţin câteva prelegeri despre Proust ca parte din modulul despre secolul XX pentru studenţii din anul întâi. De obicei nu mă ocupam eu de asta, acum îi făceam, mai mult sau mai puţin, un serviciu lui Jill Brandon, care îşi lua liber un an. Jill se numără printre cei care iau un singur scriitor contemporan la modă şi îl folosesc ca foaie de parcurs pentru a explora întreaga cunoaştere umană; deşi Jill, nedovedindu-se un navigator prea bun, sfârşea de multe ori prin a oferi echivalentul intelectual al unei întoarceri în trei timpi într-o fundătură din Kirkcaldy. Pentru Jill, Proust e cel mai probabil, şi în primul rând, un scriitor homosexual; toate celelalte lucruri sunt subsidiare, deşi faptul că a fost pe jumătate evreu şi că a avut o sănătate şubredă contează şi ele foarte mult. Interesul financiar manifestat de Proust faţă de un bordel masculin, căruia i-a donat o mare parte din mobilierul moştenit de la mama lui, era mult mai relevant pentru modul în care Jill îi analiza opera literară decât, să spunem,

punctele lui comune cu Montaigne, influenţa lui Châteaubriand sau utilizarea timpului *passé simple.* Nu i-am putut promite că am să-i aplic metoda, dar i-am spus că îi voi ţine locul.

De fapt, Proust, deşi a fost prima mea dragoste literară, este un scriitor pe care îl neglijasem mult timp. În sensul că îl cunoşteam atât de mult, încât credeam că nu mai e nevoie să mă gândesc la el. Gândurile pe care le aveam despre el erau precum lemnăria unei corăbii, putrezită de trecerea anilor, peticită ici şi colo de observaţii şi formule care acum aduceau vag cu ideile iniţiale pe care le exprimau cândva. Proust, cu alte cuvinte, fusese înlocuit în mintea mea de acea imitaţie fără sare şi piper care e însăşi starea amintirilor noastre în cazul celor mai multor lucruri şi, din întâmplare, formează baza întregului nostru sistem educaţional, care poate fi comparat cu o maşină de copiat cu care poţi face copii ale altor copii, după ce, demult, ai uitat originalele în autobuz (să ştii că mi s-a întâmplat aşa ceva!)

Mi-am rezervat două săptămâni ca să rememorez datele principale ale romanului care a constituit marea pasiune a adolescenţei mele, deşi întâmplarea a făcut să mă ataşez unei vârste

premergătoare. Era bine că aveam o scuză întemeiată pentru a reînnoda o legătură pe care Ellen o sesiza uşor pe faţa mea visătoare, de atâtea ori, când pierdeam firul conversaţiei printre gândurile la Bergotte sau Elstir, care se agăţau de mine, ca nişte filamente marine, chiar la o oră după ce închideam cartea.

Apoi am susţinut prima prelegere în timpul căreia am încercat să conving o hoardă de studenţi cu chipurile amăgitor de proaspete de ce opera unui francez astmatic, insomniac şi singuratic se situează printre primele zece creaţii literare din întreaga istorie a umanităţii.

Romanul lui Proust e despre o persoană numită „eu” care, după cum explica Proust într-un articol de ziar, „nu e întotdeauna persoana mea”. Acest narator îşi descrie copilăria petrecută în Combray (un orăşel inexistent), idila lui din Paris şi din alte părţi cu Albertine (o femeie inexistentă), şi hotărârea lui din ce în ce mai fermă de a deveni scriitor. Romanul se încheie, după o scurtă serată în care diverse sunete şi impresii trezesc amintiri involuntare, cu hotărârea naratorului de a începe să scrie o carte care, probabil, nu sigur, este cea pe care tocmai am terminat-o de citit (ca şi un alt mare roman comic,

Don Quijotey Recherche este o carte care „nu e întotdeauna ea însăşi”). Numai o singură dată apare numele naratorului, şi atunci aproape în silă sau, mai degrabă, în disperare, fiindcă e menţionat într-un moment extrem de tensionat, când naratorul e chinuit peste măsură de Albertine. Proust (dacă el e cel care vorbeşte în acest moment) se hotărăşte să-i dea „eului” numele lui de botez, Marcel.

Combray, orăşelul inexistent, îi datorează mult orăşelului existent Illiers, redenumit oficial Illiers-Combray şi devenit centrul universului în ceea de priveşte prepararea prăjiturilor madlene. Femeia inexistentă Albertine îi datorează aproape tot atât de mult lui Alfred Agostinelli, şoferul şi apoi iubitul lui Proust, care l-a obsedat atât de mult pe Proust încât, până la urmă, scriitorul l-a ţinut prizonier pe sărmanul om în apartamentul lui cu pereţii căptuşiţi cu plută de pe Boulevard Haussmann din Paris. Agostinelli, care din nefericire nu ştia să înoate, a murit prematur la scurt timp, în timpul unei lecţii de zbor când, rămânând fără combustibil deasupra mării, s-a prăbuşit cu biplanul în timp ce dinspre ţărm o barcă se grăbea să ajungă la locul accidentului. Fotografiile îl arată durduliu, cu o înfăţişare

agreabilă şi departe de a semăna cu Albertine, care a murit după o căzătură de pe cal.

Desigur, nimic din toate acestea nu are legătură cu motivul pentru care romanul lui Proust trebuie considerat printre primele zece creaţii literare din întreaga istorie a umanităţii; studenţilor însă le place să noteze aşa ceva.

Plăcerea lui Proust, le-am spus eu în încheiere (astfel de amănunte sunt însuşi genomul biografiei literare), era să frecventeze bordelul preferat, înarmat cu o fotografie a lui *maman*, moartă, şi să-i îndemne pe tinerii de acolo să o insulte. Îi mai plăcea şi să se joace cu şobolanii.

Aceste amănunte mi se păreau tocmai potrivite pentru a-mi şoca studenţii la sfârşit. Le-am spus la ce pagină pot găsi scena din bordelul lui Jupien, le-am recomandat să citească descrierea morţii lui Bergotte, precum şi eseul despre Flaubert, şi m-am dus să beau o cafea.

Mai târziu am auzit o bătaie în uşa biroului.

Erau trei studente.

— Voiam să vă punem câteva întrebări, a spus cea mai îndrăzneaţă dintre ele, drept care le-am poftit înăuntru, îndemnându-le să se simtă ca acasă.

Niciodată nu mi-au plăcut studenţii prea

curioşi.

Studenta cea mai îndrăzneaţă, care va juca un rol atât de neînsemnat încât nici nu voi inventa un nume pentru ea, dorea lămuriri asupra ortografierii unor nume şi a titlurilor unor capitole; o curiozitate pe cât de anostă, pe atât de enervantă. Cea de a doua studentă, la fel de neimportantă pentru ceea ce va urma, voia neapărat să ştie dacă pentru examenul final va trebui să cunoască în detaliu viaţa lui Proust, dat fiind că nu avusese timp să îşi noteze toate comentariile mele despre Agostinelli. I-am spus să nu-şi bată capul cu aşa ceva. A venit şi rândul Louisei, care tăcuse tot timpul, motiv pentru care m-am întrebat dacă nu cumva e idioată.

Când, în sfârşit, a deschis gura, la îndemnul meu (nu voiam decât să scap de ele), a făcut-o cu mare efort, în cazul ei momentele de tăcere fiind mult mai frecvente decât cele în care îşi făcea auzită vocea. Fiecare cuvânt părea cântărit îndelung, ales cu mare grijă, precum cele dintr-un titlu de articol din presa demodată, încet, de pe plăci metalice, în timp ce mintea zeţarului e cu totul în altă parte.

— Ce sunt categoriile lui Kant? a întrebat ea în cele din urmă, cu un zâmbet stingher.

Purta o rochie de vară, albă, imprimată cu flori albastre, şi m-a privit în ochi de-abia când a ajuns la ultimul cuvânt al întrebării. Acest moment care marchează începutul bolii mele îmi este la fel de limpede acum, o linie care îmi împarte viaţa între „înainte” şi „după”, ca şi felul în care victima îşi aminteşte accidentul de maşină.

— Categoriile lui Kant? am repetat eu, nu foarte îndatoritor.

În timpul prelegerii citasem memorabilul comentariu al lui

Proust potrivit căruia Flaubert, prin felul în care a folosit participiul prezent şi anumite pronume, a reînnoit viziunea noastră despre lume aproape în aceeaşi măsură ca şi categoriile lui Kant. Făcusem astfel o observaţie pe care o ţineam în mine de ani de zile, ca pe nişte trabucuri pe care doar le arăţi, fără să laşi pe cineva să le fumeze; adevărul era că nu ştiam mai nimic despre Kant sau despre categoriile lui. Nu era domeniul meu. Drept care am dat-o cotită, am bălmăjit ceva despre *Critica raţiunii pure* (un titlu pe care îl ştiam din timpul studenţiei), l-am menţionat pe David Hume (un teren mai sigur pentru mine, mulţumită legăturii lui nefericite cu Rousseau), i-am spus Louisei unde să caute dacă

voia mai multe informaţii şi, spre uşurarea mea, tânăra s-a arătat mulţumită. Dacă vrei să mai aminteşti de Kant şi de afurisitele lui de categorii, ai grijă ca mai întâi să te documentezi, mi-am spus eu.

Chiar şi aşa, nu mi-a displăcut faptul că m-a prins pe picior greşit. Am apreciat că a avut curajul să spună ceea ce toţi ceilalţi probabil că gândeau, dar se temeau să întrebe.

Acum studenta cea mai îndrăzneaţă a preluat iniţiativa.

— Dacă mai avem nelămuriri, putem să vă abordăm din nou? Pentru numele lui Dumnezeu, fetele astea aveau îndrumătorii lor, eu eram îndrumătorul altora; dar ce era să le spun?

În fiecare joi, după curs, şi întotdeauna la aceeaşi oră, băteau în uşă. Îndrăzneaţa era la fel de insistentă şi de fermecătoare precum un martor al lui Yehova care merge din uşă în uşă, Louisa însă era binevenită şi curând mi-am dat seama că din cauza ei încurajam aceste vizite. Aşa am ajuns să mă gândesc la ele ca la „mica mea trupă”.

Bineînţeles că, în timpul prelegerilor, le remarcam imediat. Cele două îndrăzneţe şedeau chiar pe rândul din faţă, înclinând din cap cu

înţelepciune, absenţe, ca miniştrii care se gândesc numai la propriul câştig. Louisa stătea undeva în mijloc, spre stânga, motiv pentru care nu o descopeream imediat; de obicei era aplecată deasupra foilor A4 care, acoperite cu cerneală verde, aveau să devină la fel de preţioase pentru mine de parcă ar fi fost împodobite cu anluminuri de scribii răbdători din *Tres Riches Heures.* Dar, ori de câte ori mă uitam în direcţia ei, tânăra întorcea ochii în altă parte, a-i surprinde privirea părând o imposibilitate. De ce voiam asta, nici acum nu ştiu, doar că faţa ei mă fascina la fel de mult ca şi obscenitatea care mi-a trecut prin minte în timp ce le vorbeam studenţilor despre Baudelaire.

Nu că aş fi remarcat-o până atunci. Era ca o stea care apare când se lasă seara, a cărei lumină, deşi prezentă de mult timp, a aşteptat răbdătoare momentul propice ca să pătrundă în conştiinţa unui privitor care caută acea licărire menită să-i tulbure liniştea gândurilor. Era mai în vârstă decât ceilalţi; mi-am dat seama de asta chiar de la început. M-au convins şi mai mult câteva comentarii pe care le-a făcut în timpul schimbului de cuvinte, mai puţin formal, care marca sfârşitul discuţiilor noastre (aceste schimburi de cuvinte

aveau să devină din ce în ce mai lungi), ca şi data ei de naştere pe care am căutat-o în acte. Avea 24 de ani, o studentă matură şi nemăritată.

Bolile noastre au felul lor de a-şi dezvolta şi perfecţiona vocaţia secretă, în acelaşi timp păstrându-şi independenţa faţă de gazdele lor neştiutoare. A trecut o săptămână, apoi alta (fiecare punctată de vizitele lor, marea lor realizare săptămânală), răstimp în care sănătatea nu mi-a jucat feste, deşi Ellen a spus de câteva ori că sunt şi mai tăcut decât de obicei. Firma de contabilitate la care lucrează trecea prin dificultăţi; postul era destul de nesigur ca să o facă să citească anunţurile cu mult mai mult interes. În cel mai rău caz, zicea Ellen, putea accepta un post oriunde, caz în care ne-am vedea numai în weekend. Gândul meu, instinctiv, dar şi surprinzător, a fost că aşa ceva mi-ar conveni de minune. De emoţie am simţit chiar şi un nod în gât, primul semnal de alarmă, probabil, privind complicaţiile de mai târziu.

În noaptea aceea Ellen a vrut să facem dragoste şi, dacă îţi spun că în timpul acela m-am gândit la Louisa, n-ar fi nici pe departe o mărturisire *à la* Rousseau, căci nu există bărbat însurat în toată lumea asta care să nu se

gândească măcar o dată la altă femeie în timp ce face dragoste cu nevasta lui.

— Ceva nu-i în regulă, a remarcat ea.

I-am spus că mă gândeam, cu neplăcere, la o prelegere despre Proust pe care trebuia să o pregătesc.

— E o schimbare, de la Ferrand şi Minard, a continuat ea, referindu-se la obsesia mea literară mai prozaică. Mda. Dacă nu cumva e altceva la mijloc.

Soţia mea, femeie şi contabil, nu e proastă deloc.

Deja, după doar trei săptămâni, era dar că suferearn de o boală veche de când lumea, la fel de răspândită ca şi gripa, la fel de anostă ca şi o doză de pastile, la fel de stânjenitoare şi la fel de uşor de tratat. Pur şi simplu trebuia să mă culc cu Louisa ca să mă vindec. Niciodată nu o înşelasem pe Ellen, niciodată nu mă gândisem să fac ceva imoral cu vreuna dintre studentele mele. Louisa însă, ca o aromă nouă a unei băuturi care ţi-a displăcut până acum, era altceva.

În joia următoare aveam să-mi prezint cea de a patra şi ultima prelegere; odată cu ea obligaţia mea faţă de Jill Brandon (care acum deconstruia discursuri undeva, în Canada) se încheia, gata cu

favorurile. Tot atunci se sfârşea şi *entente*-ul meu cu Louisa. Mă simţeam precum cel care e pe care să îşi fumeze ultima ţigară, hotărât, în sfârşit (în timp ce Ellen dormea fericită lângă mine), ca de acum încolo să ducă o viaţă sănătoasă, fericită, într-o abstinenţă totală. Am aşteptat să vină joia, am ţinut prelegerea fără să mă uit nici măcar o dată la „mica mea trupă”, apoi am aşteptat cu înfrigurare ca fetele să vină la birou, într-o ultimă vizită, pentru ca după aceea să dau uitării întregul episod.

Protocolul acelor întâlniri era cunoscut de-acum. De obicei, studenta cea mai îndrăzneaţă mă ruga să lămuresc înţelesul anumitor cuvinte din notiţele ei, cuvinte pe care pur şi simplu nu credea că le-aş fi rostit. „Deci asta aţi vrut să spuneţi?” întreba ea, nevenindu-i să creadă. Apoi cea de a doua îndrăzneaţă întreba dacă trebuie să cumpere cărţile de Maurois sau de Beckett pe care le amintisem şi sublinia că, întrucât nu le rezervasem la bibliotecă, acestea îi fuseseră împrumutate unui tip care ultima oară trecuse pe acolo în urmă cu trei săptămâni, cu un deltaplan fixat de acoperişul maşinii. După ce răspundeam la astfel de întrebări, aşteptam contribuţia Louisei, uneori fiind nevoit să o îmboldesc să spună ceva,

înainte ca îndrăzneţele să se gândească la altă obiecţie fără noimă care să mă calce pe nervi. Poate că, aşa cum se întâmpla din când în când, aş fi putut surprinde privirea Louisei în timp ce fetele celelalte îmi tulburau liniştea cu comentariilor lor stupide, poate aş fi văzut în ochii ei că îmi înţelege iritarea, cu calm şi înţelepciune, şi un zâmbet aproape complice în colţul gurii. Apoi, când, în sfârşit, îi venea rândul, îşi lăsa în jos privirea, pregătindu-se, făcându-şi curaj, şi spunea ceva de genul: „Dacă Proust de-abia reuşea cu engleza lui să comande o friptură la restaurant, cum de l-a tradus pe Ruskin?” La care eu răspundeam că Marie Nordlinger a tradus în franceză volumul *Stâncile din Veneţia* şi apoi Proust l-a tradus în literatură; oricum, franceza lui Proust suna a ceea ce el însuşi considera a fi traducere, cuvânt cu cuvânt, dintr-o limbă tainică scrisă pe inima lui.

Pe urmă cea de-a doua îndrăzneaţă, care îşi notase cele spuse de mine, întreba: „Ruskin e reţinut la bibliotecă?” iar ochii mei, care nu se dezlipeau de fruntea plecată a Louisei în timp ce dădeam aprobator sau clătinam din cap, vedeau cum îşi înalţă încet faţa, cu buzele încordate, pregătite să rostească o nouă întrebare care creştea în ea, gata să plesnească precum păstaia

doldora de seminţe, pentru ca, în sfârşit (dacă cea mai îndrăzneaţă se abţinea să i-o ia înainte), de parcă notiţele luate la curs ar fi fost un contract solemn, Louisa să întrebe: „Ce-aţi vrut să spuneţi prin: *«Moi* la Proust şi *moi* la Rousseau sunt, de fapt, la fel»”?

Iar eu începeam să schiţez teoria, pe care o explicasem într-o carte pe care i-am recomandat-o cu o mândrie adolescentină, potrivit căreia cititorii naivi consideră romanul lui Proust a fi memoriile lui, în timp ce cititorii la fel de naivi consideră *Confesiunile* lui Rousseau a fi adevărate de la început şi până la sfârşit. Apoi, din nou, cea de a doua îndrăzneaţă tulbura aceste ape care de-acum alcătuiau o baltă din ce în ce mai mare în jurul meu şi al Louisei, tăcută şi reflexivă, ca şi cum am fi plutit unul lângă altul, pe un vas, luându-ne rămas-bun de la fetele pe care le lăsam în urmă, pe ţărm. „Trebuie să ne documentăm şi despre Rousseau?” striga cea de a doua îndrăzneaţă; „Nu ţine de secolul al XX-lea, deci nu se cere la examen, nu?” Studenta aceasta privea tot ce spuneam eu sau orice alt lector ca pe o premoniţie codificată a examenului final, un mesaj delphic a cărui interpretare o lăsa pe seama altora, înainte de a copia pur şi simplu rezultatele analizei lor

înţelepte.

Apoi parcă rămâneam numai eu şi Louisa; îi priveam faţa, pielea palidă, părul care se vălurea din cărarea uşor spre dreapta şi crea un fel de buchet în jurul ochilor ei limpezi, plini de speranţă, şi al pometţilor ei, netezi şi reci precum oul de lebădă. Aşteptam o nouă întrebare de la ea, una care să ne mai ţină puţin deasupra acestei suprafeţe lichide, de frumuseţe, abstracţie, literatură. Dar nu urma decât tăcerea, răsuflarea adâncă a celor două îndrăzneţe, sonoră, acel semnal social al plecării, după ce suportam o altă pauză politicoasă. Prin urmare ajungeam la punctul final, în care eu îmi începeam fraza cu: „Bine, atunci...”; poate că uneori mă loveam uşor peste coapse, într-un gest de jenă aproape imperceptibilă pe care Ellen mi-l descoperise la vreo două săptămâni după prima noastră întâlnire, moment în care a început să mă aducă la stadiul celui cu care se putea mărita fără grijă. Le spuneam celor două îndrăzneţe că vremea părea tocmai bună pentru un joc de hochei, că un drum până la părinţi, în Ayr, în weekendul ăsta ar fi idee foarte bună; fiindcă deja le cunoşteam hobby-urile, biografiile, limitele aspiraţiilor, cu o bogăţie de detalii care mă surprindea şi mă deprima în

acelaşi timp. Louisei însă nu-i puteam spune nimic, doar că speram să o văd săptămâna următoare; să le văd pe toate, de fapt, adăugam eu repede. Apoi plecau, iar eu uitam de Louisa şi mă apucam de lucru. Mă duceam acasă, luam cina cu Ellen, vedeam cum buzele soţiei mele comentează necazurile firmei ei de contabilitate şi îmi aminteam de vasul acela mic pe care, preţ de câteva clipe, îmi imaginasem că plutesc alături de Louisa; iar dacă mă întreba cineva la ce mă gândesc, îi spuneam că la o carte anume de care mă îndrăgostisem nebuneşte în tinereţe.

Aşa stăteau lucrurile după cea de a treia săptămână. Era una din acele obsesii fanteziste, inocente, care îţi revigorează viaţa şi căsnicia ce s-au răcit uşor, asezonând gândurile şi fanteziile ca o simplă salată, o garnitură, în timp te preocupă ingredientele mult mai importante ale existenţei; factura la electricitate, podeaua care trebuie curăţată.

Dar a sosit şi cea de a patra săptămână, în care am susţinut ultima prelegere (teoria lui Proust despre artă; Sainte-Beuve etc.) Aşteptam în birou ultima vizită a mici trupe – o întâlnire care avea să alunge vraja şi să mă trimită înapoi la Rousseau – când cineva a bătut la uşă. Am deschis

şi am văzut-o pe Louisa, singură.

— A, am făcut eu.

— Vă deranjez?

— Nu. De fapt, ai sosit exact la timp.

A intrat şi a luat loc; am închis uşa, am zărit în colţul gulerului ei roz, în V, bentiţa neagră a sutienului şi, brusc, ca un călător rătăcit care îşi vede destinaţia în depărtare, am simţit cum creşte dorinţa în mine. Viaţa de abstinenţă încă mai era de domeniul viitorului, m-am asigurat eu, drept care o singură aventură turistică părea să merite a fi înfăptuită măcar cu gândul. Boala mea se instalase adânc, cu toată hotărârea; acum nu-mi mai rămânea decât să găsesc un pretext ca să extind aceste întâlniri pentru ca aceasta să nu fie ultima. Vom vedea mai încolo cum am procedat; şi dacă vreunul din rândurile acestea va fi citit de cineva – de medicul meu ieşit la pensie, între două partide de golf, de gastroenterolog între două funduri tremurătoare, de soţia mea sau chiar de Louisa, oriunde s-ar afla ea acum – atunci povestea mea trebuie să se fi încheiat şi poate că acei cititori neînduplecaţi, nepăsători, ai celor mai tandre pasaje, înainte de a mă condamna, vor citi şi despre pedeapsa pe care o voi primi, inevitabil, dincolo de incertitudinile patului de spital în care

zac acum, scriind aceste cuvinte, întrebându-mă dacă suferinţa mea va fi fatală sau dacă mă aşteaptă alte chinuri, şi mai mari.

Dar să nu uit să o rog pe Ellen să-mi mai aducă hârtie de scris.

Capitolul 4

Ştiu exact ce gândeşti. Îţi spui: „Cum naiba s-a descurcat pungaşul ăla bătrân fără doamna B? Şi de ce nu mi-a răspuns mai de mult la scrisoare?” Am să-ţi explic de ce pe îndelete.

Primele zile au fost şi cele mai grele. Habar nu aveam că praful se poate depune atât de repede pe suprafeţele despre care nici nu eram conştient că doamna B. le şterge de fiecare dată! Computerul meu pare că e predestinat acestei forme de poluare şi aş da nu ştiu cât să mă consult cu doamna B. asupra celei mai bune metode de a-l ţine curat. Am renunţat iute la apă şi săpun, după un experiment cu consecinţe nefericite (inclusiv o nouă vizită la prietenii mei de la Dixons, şi una din partea consilierului prea bine plătit de la „asistenţa tehnică”); dar maşinăria merge bine şi continuă să-mi abată gândurile de la diferitele tragedii şi nenorociri care s-au abătut asupra mea.

Imaginea care a provocat reacţia violentă şi plecarea precipitată a doamnei B. a rămas netulburată pe ecran două zile încheiate, până când un nou prieten (pe care îl voi prezenta cât de curând) mi-a arătat cum să o „salvez”. Dar când am revizitat „site-ul” am descoperit o altă femeie

despuiată care manipula de zor un obiect mare, rozaliu. Cât de departe am ajuns, mi-a zis eu, în căutarea Enciclopediei lui Rosier! Aproape în fiecare zi, după cum am aflat, altă tânără ocupă dormitorul acela; fapt extrem de fascinant, dar care nu se potrivea cu intenţia mea iniţială, de a găsi o veche sectă filosofică.

Dar hai să-ţi spun cum am învăţat să fac supă. Era cea de a doua zi a solitudinii mele şi, pe măsură ce se apropia ora prânzului, simţeam un fel de agitaţie în stomac, în parte din cauza foamei (mâncam numai pâine cu gem), în parte din cauza nostalgiei. O, ce n-aş fi dat pentru una din delicioasele supe ale doamnei B! Am hotărât că, dacă un bărbat de vârsta mea poate folosi un computer, poate face şi o oală de supă. M-am îmbrăcat şi m-am dus la supermarket.

Mi-a luat ceva timp până am găsit ce căutam. De fapt, cred că am trecut de câteva ori pe lângă ceea ce mă interesa, fiindcă mă concentrasem pe indicatoarele inutile care atârnau de tavan şi pe care nu apărea nimic despre supe. Deşi supermarketul e de mărimea unei biblioteci obişnuite, sistemul lui de indexare are tot atâta logică pe cât are şi „World Wide Web” iar singurul „motor de căutare” era un băiat bubos care stivuia

nişte cutii şi pe care l-am bătut pe umăr.

— Încerc să dau de raionul cu supele.

Băiatul m-a privit absent, de parcă întrebarea mea l-ar fi pus în încurcătură (poate că de-abia se angajase acolo), apoi m-a întrebat dacă nu cumva caut „concentrat de supă”. M-am concentrat, încercând să-mi aduc aminte dacă modul în care doamna B. îşi prepara renumitele supe presupunea şi vreun pachet gol, dar cu ochii minţii am revăzut cum doar curăţa ceva de coajă şi apoi îl mărunţea. I-am spus flăcăului că mă interesează ingredientele în starea lor naturală, poate vârâte într-una din plasele acelea roşii pe care le găseam din când în când în sacii de plastic, când aruncam materialele publicitare venite prin poştă, pe care doamna B. le lăsa să le citesc pe masa din bucătărie. Flăcăul bubos părea că nu se descurcă; nu era mai breaz decât celălalt băiat, de la Dixons, şi sincer nu înţeleg ce învaţă tinerii în şcoala de azi. Mi-a spus să merg la raionul de fructe şi legume, dar, când l-am întrebat pe unde să o iau, a spus că e pe dreapta, înainte de raionul de conserve. Indicaţiile dumitale, l-am asigurat eu, sunt clare şi precise, numai că nu ştiu unde e raionul de conserve.

— Bine, bine, haideţi să vă arăt, a zis flăcăul

bubos.

M-a condus spre o grămadă mare de cartofi, morcovi şi multe altele, pe lângă care trebuie să fi trecut de şase-şapte ori.

— Găsesc şi carne aici? am întrebat, descriindu-i bucăţile acelea de carne moale, grasă, nemaipomenite, cu care doamna B. îşi înnobila bunătăţurile.

Dar, între timp, flăcăul posac se întorsese la stivele lui de cutii de carton; o îndeletnicire, am cugetat eu, chiar pe măsura manierelor şi capacităţilor lui.

Bineînţeles că am mers la noroc; m-am hotărât să iau câte puţin din fiecare şi să sper că totul va fi bine. Unele legume arătau foarte ciudat; am găsit şi ghimber, ale cărui rădăcini noduroase, îmi dau seama de-abia acum, sunt o metaforă potrivită pentru degetele de la picioarele doamnei B., pe care le vedeam uneori, când se aşeza în fotoliu şi îşi scotea papucii gemând uşor. Nu aveam de unde şti dacă ghimberul apărea în „fierturile" sau „supele" ei *(Noctes Ambrosianae*, ghidul meu principal pentru denumirile de feluri de mâncare, omite această plantă); dar mi se părea de bun gust ca omagiul pe care îmi propusesem să îl aduc talentelor culinare ale doamnei B. să includă şi

ceva care să aducă aminte de înfăţişarea ei.

O doamnă amabilă, care văzuse că de-abia ţineam într-un echilibru din ce în ce mai instabil legumele tot mai variate, mi-a adus un coş. O altă doamnă, la fel de amabilă, şi la fel de necunoscută, m-a întrebat ce intenţii am cu toate legumele acestea şi mi-a oferit câteva sfaturile nepreţuite. Şi chiar m-a dus la raionul cu mazăre uscată şi linte; ingrediente ale căror profundă semnificaţie îmi era total necunoscută.

Dar, în cele din urmă, mi-am încheiat misiunea; după ce am plătit, am pornit-o spre casă cu povara împărţită în mai multe pungi de plastic. Gândind că o asemenea greutate însemna foarte multă supă, chiar înainte de a adăuga apa.

În timp ce mergem agale, am văzut o siluetă care venea în fugă spre mine. Era o tânără de 19 – 20 de ani, într-un tricou albastru ud de transpiraţie. Părul ei blond, prins în coadă de cal, sălta voios, iar sânii îi săltau şi ei din cauza alergării rapide. Când s-a apropiat, am ridicat un braţ (greu, dată fiind greutatea care atârna de el) şi am oprit-o. Tânăra s-a arătat uşor surprinsă şi, la început, sigur nu a auzit ce spun, întrucât purta un soi de căşti minuscule după care tinerii par să se dea în vânt, dar din care nu răzbătea decât un

ritm obsesiv, dur, asemănător zgomotului scos de freza folosită de stomatolog.

— Draga mea, n-ar trebui să alergi aşa. Eforturile susţinute vor face ca anumite părţi din corpul tău să se lase, să atârne şi, când ai să ajungi la 30 de ani, ai să arăţi deja ca vechea mea prietenă, doamna B.

Recunosc că mă gândeam în primul rând la sânii tinerei, grija mea fiind motivată de atenţia cu care o studiasem pe femeia despuiată care citea o carte, fapt care, în mod nechibzuit, mă făcea să cred că sunt tot atât de expert în anatomia feminină pe cât eram în computere. Observi cum noul meu hobby mă educa şi mă perfecţiona! în timp ce discutam amical cu această tânără, mi-o şi închipuiam întinsă pe pat, despuiată, de parcă şi ea m-ar fi ajutat în încercarea de a găsi Enciclopedia lui Rosier.

Între timp tânăra îşi scosese căştile. I-am spus că doamna B. mă părăsise pe neaşteptate (tânăra s-a arătat îngrijorată) şi că mă duceam cu legumele astea acasă ca să încerc să-mi fac o supă care, ştiam deja, nu avea cum să fie delicioasă. De fapt, dacă ieşea la fel ca una dintre cele mai insipide supe pregătite vreodată de doamna B., şi nu una dintre cele mai gustoase, tot aş fi

considerat-o un triumf.

— Îmi daţi voie să vă ajut cu pungile astea? a întrebat tânăra, pe nume Catriona, iar eu i-am acceptat oferta cu gratitudine.

În timp ce mergeam împreună, încet, am aflat că e studentă la facultatea de ştiinţele naturii.

— Studiul vieţii! am exclamat eu. Interesant mod de a-ţi petrece timpul.

Căra mai multe pungi decât mine şi, spre bucuria mea, îşi închisese „Walkmanul”. Am observat că sânii i se mişcau mult mai puţin acum, când păşea mai precaut, şi am răsuflat uşurat.

— Întotdeauna mi-am dorit să întâlnesc pe cineva din domeniul acesta. Şi aş vrea să aflu răspunsul la o întrebare.

— Întrebaţi-mă.

Eram aproape de casă acum.

— De ce nu există pisici şi câini de culoare verde? Tânăra s-a arătat nedumerită.

— Cum adică?

— Păi, există păsări, insecte şi şerpi verzi; există pisici roşcate şi chiar albăstrii. Dar nu şi verzi. Sunt sigur că pentru ele ar fi o culoare foarte utilă, s-ar putea ascunde mult mai uşor.

Catriona s-a oprit şi m-a privit zâmbind.

— Nu ştiu. Chiar nu ştiu răspunsul la

întrebarea dumneavoastră.

— Stau chiar după colţ. De-acum mă descurc şi singur, dacă vrei să-ţi reiei alergarea, deşi nu cred că e recomandabil.

Catriona însă a spus că mă ajută până la capăt şi, când am ajuns la uşă, am invitat-o la o cană de ceai şi o felie de pâine cu gem (m-am oferit chiar să-i dau nişte bani în semn de recunoştinţă pentru ajutorul acordat) şi ea a acceptat.

Mda, o situaţie forte ciudată, mi-am spus eu, încercând să îmi dau seama unde e ceaiul şi întrebându-mă câte linguriţe să pun în ceainic. Catriona era în camera de zi. Cine ar fi crezut, am reflectat eu, că o pană de cauciuc, o aversă de ploaie, descoperirea întâmplătoare a unei cărţi, o fotografie curioasă pe ecranul unui computer şi un drum la supermarket mă vor face să o întâlnesc pe această tânără interesantă? Şi cum să prepar ceaiul? Trebuie să fi auzit zgomotele, cum tot scotoceam prin dulapuri, dezorientat, fiindcă a venit în bucătărie şi m-a întrebat:

— Vreţi să vă ajut cu ceva?

I-am răspuns că nu voiam doar să mă ajute cu „ceva”, ci cu „totul” dacă se poate, şi am lăsat-o să preia iniţiativa. Dar cel puţin acum pot declara că, printre alte multe lucruri pe care le-am învăţat de

când au început să mă intereseze computerele, şi am fost abandonat de doamna B., e cum să prepar ceaiul. Pun pariu că nici măcar tu nu ştii că apa trebuie mai întâi fiartă.

Catrionei însă i s-a părut foarte ciudat.

— Chiar nu ştiţi să faceţi un ceai?

— Nu ştiu. Dar nici tu, chiar dacă studiezi ştiinţele naturii, nu ştii de ce nu există pisici şi câini verzi.

— Asta-i altceva, a replicat ea în timp ce ducea totul pe o tavă în camera de zi.

— Zău? am făcut eu, venind din urmă.

— Da. A face un ceai e mult mai important decât o pisică verde.

— Nu şi dacă eşti pisică, am zis eu şi ne-am aşezat.

Tânăra a umplut cănile şi m-a întrebat despre doamna B., despre viaţa mea etc. Întrucât ştii absolut totul despre mine, nu e nevoie nici măcar să-ţi rezum răspunsurile mele. Dar, din când în când, Catriona mă întrerupea cu o întrebare de genul:

— Adică n-aţi zburat niciodată cu avionul? N-aţi avut niciodată televizor? Adică nu ştiţi să faceţi o supă?

Stabiliserăm deja să-mi arate cum se face şi

mărturisesc că neîncrederea ei mi se părea puţin obositoare. M-am dus în bucătărie după nişte biscuiţi, Catriona a venit după mine şi i-a găsit (câţiva biscuiţi digestivi într-o cutie de cositor pe care nu o mai văzusem până atunci), iar eu am întrebat:

— Ştii să şofezi?

— Tocmai iau lecţii.

— A, eu şofez de ani de zile, am spus triumfător. Dar uit mereu să dau cauciucul la reparat când schimb roata.

Pe urmă i-am povestit despre cum am descoperit Enciclopedia lui Rosier sau, mai bine zis, cartea care făcea referire la ea. Chiar am adus volumul *Epistemologie şi iraţionalitate* ca să-i arăt pasajul despre xanthici. Mi-am închipuit că o studentă la ştiinţele naturii va fi interesată de o doctrină care considera focul un organism viu.

— Nu e nemaipomenit? Să crezi că undeva există o carte care constituie o alternativă la filosofia universului. Mai vrei un biscuit digestiv?

Catriona a mai luat un biscuit.

Eram din nou în camera de zi când am întrebat-o dacă are un prieten, fiindcă până şi eu pot spune că e foarte drăguţă, iar ea a răspuns că tocmai se despărţise de un tip pe nume Ewan sau

Gary, cam aşa ceva. Ce păcat, am spus eu; semăna cu despărţirea mea de doamna B., la care tânăra a înclinat din cap şi a zâmbit. Era clar că nu avea altceva de făcut în după-amiaza aceea decât să alerge singură sau să stea la taclale cu un bătrân plictisitor ca mine, sărmana.

— Aţi fost vreodată căsătorit? a întrebat ea, deşi credeam că răspunsul e deja dar. Sau… îndrăgostit?

— Ferească Dumnezeu, am răspuns eu, adunând câteva firimituri de pe fundul cutiei de biscuiţi.

De-abia aşteptam să ne apucăm de supă.

— Trist, a remarcat ea, ceea ce mi s-a părut foarte ciudat.

Eu unul nu găseam nimic „trist” în existenţa mea care nu fusese tulburată decât de fuga destoinicei doamne B., dar acelaşi lucru poate fi văzut cu alţi ochii de alţi oameni şi, dacă toate întâmplările din viaţa mea ar fi fost adunate şi transferate în viaţa ei (bănuiesc că la asta se gândea), sigur ar fi „întristat-o”. Acum însă mie pur şi simplu îmi era foame.

— L-ai citit vreodată pe Hume?

— Nu.

— Ei bine, sunt sigur că dragostea, oricât de

frumoasă şi de nemaivăzută ar fi ea, nu se compară cu plăcerea inepuizabilă de a savura şi a-ţi aminti proza exemplară a acestui scriitor. L-ai iubit pe Ewan?

(Sau pe Gary, cum l-o fi chemând). Catriona s-a gândit puţin, apoi a clătinat din cap, această imprecizie făcându-mă să mă întreb şi eu despre ea dacă a fost vreodată îndrăgostită. Pot spune, absolut sigur, că am citit o carte anume şi că mi-a plăcut foarte mult sau nu mi-a plăcut deloc; consider că asemenea experienţe sunt mai autentice, mai durabile şi mai semnificative decât ceva la care trebuie să te gândeşti intens în timp ce mesteci un biscuit, înainte de a hotărî că nu e bine.

— Nu vă simţiţi singur?

I-am spus că absenţa doamnei B. e un inconvenient, dar că imaginaţia şi biblioteca mea mi-au fost întotdeauna tovarăşi de drum. Afirmaţia mea i s-a părut Catrionei mai puţin „tristă”, drept care am propus să facem supa.

În bucătărie, Catriona a renunţat imediat la ghimber; cartofii dulci şi fructul de avocado au fost şi ei puşi deoparte, pentru a fi folosiţi cu altă ocazie. A tăiat mărunt totul, cu mâinile ei agile, a aruncat bucăţelele în apă fierbinte („Asta e tot?”

am întrebat eu uimit), dar tot nu s-a arătat nerăbdătoare să plece, chiar şi atunci când amestecul fierbea în legea lui pe aragaz şi nu mai avea ce să mă înveţe. A recunoscut că îi este foame şi a întrebat dacă poate rămâne să mănânce cu mine; ceea ce s-a dovedit o idee foarte bună, fiindcă altfel ar fi trebuit să-mi petrec toată după-amiaza căutând tacâmurile.

În timp ce sorbeam supa cu nesaţ i-am spus cât de nedumerit sunt că doamna B. a fugit cu lacrimi în ochi după ce îşi aruncase ochii pe computerul meu.

— Ce a deranjat-o atât de mult? a întrebat Catriona cu gura pe jumătate plină.

— N-am idee; poate că doar i-a făcut rău la ochi. Poate îmi explici şi mie, din moment ce ştii atâtea lucruri care mă depăşesc, am spus eu gândindu-mă la ceai, la supă, la Walkman etc.

După ce ne-am golit farfuriile, tânăra m-a urmat la etaj.

— Te rog să scuzi dezordinea. Doamna B. ar fi aranjat totul în dimineaţa asta dacă n-ar fi…

Catriona a rămas cu privirea lipită de monitorul computerului, după ce am condus-o în birou, apoi şi-a aruncat ochii pe corpurile de bibliotecă încuiate, inutile, de lângă ecranul

luminos. S-a uitat la mine, la ecran, la mine. Exact ca doamna B., de fapt.

Ştii bine că întotdeauna am considerat-o pe doamna B. un adevărat model uman. Dacă vreau să ştiu ce „gândesc oamenii”, o întreb pe doamna B. Şi tot ce crede ea (sau spune că ar crede şi poate chiar crede că ar crede) este, probabil, opinia oricărei alte „persoane obişnuite” căreia i-aş putea adresa aceeaşi întrebare. Astfel reacţia doamnei B. la fotografia aceea luminoasă, în culori vesele, care încă mai era pe ecranul computerului meu, a unei cărţi intitulate *Ferrand şi Minard,* citită de o femeie despuiată (sau mai curând o fată, căci cititoarea anonimă nu cred că era mai mare decât Catriona, care privea în continuare imaginea ca un peşte pe geamul acvariului; din întâmplare, cartea aleasă de femeia nudă e cea pe care o voi citi împreună cu Catriona, fiindcă vom găsi volumul într-una din „librăriile” cu pretenţii din centru, devenite atât de populare în ultima vreme, după cum voi explica mai târziu), reacţia doamnei B., ca să continui, trebuie să fi fost, cred eu, reacţia oricărei „persoane în toate minţile”; şi, cu siguranţă, ochii Catrionei, deja puţin obosiţi de imagine, săreau de la ecran la mine şi înapoi, ca şi ochii doamnei B. Experienţa însă făcuse ca ochii

doamnei B. să lăcrimeze necontrolat; ochii Catrionei, dimpotrivă, au rămas uscaţi, hotărâţi, întrebători.

— Asta-i o boală, a declarat ea.

După cum am mai spus, pentru mine e o mare curiozitate felul în care vedem noi lumea – aceeaşi lume mută, imobilă – în feluri complet diferite. În lungile ore în care am privit femeia goală, întrebându-mă dacă mai puteam extrage vreo informaţie legată de misteriosul Rosier (Oare culoarea tapetului avea vreun înţeles? Oare modelul de pe pătură sau titlul cărţii fusese cel care îndemnase „motorul de căutare” să asocieze acest „site” cu Enciclopedia pierdută?), nici măcar o dată nu îmi imaginasem că tovarăşa mea dezbrăcată, anonimă – liniştită, gânditoare şi absorbită de paginile pe care le ţinea în faţă – nu se simte bine.

— De ce crezi că e bolnavă? am întrebat, apropiindu-mă de ecran, în timp ce Catriona s-a îndepărtat de el la fel de mult.

— Nu e vorba de ea. De tot ce-i aici. Îmi cer scuze, poate că ar trebui să plec.

— Cum doreşti. Mulţumesc mult pentru supă.

Catriona, cu un comportament la fel de inexplicabil ca al doamnei B. În împrejurări

asemănătoare, deşi sub o altă formă, a rămas nemişcată, chiar dacă tocmai îşi anunţase intenţia de a pleca. M-am întrebat dacă nu cumva vrea să îi aduc haina, dar mi-am amintit – după ce m-am gândit bine vreo două secunde – că nu avea aşa ceva.

— Înainte de plecare, poţi să-mi explici de ce doamna B. s-a purtat cum s-a purtat? Crezi că ecranul i-a afectat ochii chiar atât de mult? Poate ar trebui s-o trimit la un medic; ştiu că a avut un început de cataractă acum doi ani…

Catriona s-a aşezat; un gest curajos, întrucât singurul scaun din încăpere era cel de care nici măcar doamna B. nu îndrăznea să mă lipsească, fiind locul din care îmi scriu toate cele (inclusiv această scrisoare, în timp ce Catriona doarme în altă cameră; dar despre asta am să-ţi spun la momentul potrivit).

— Înţeleg că nu vă înfierbântă deloc.

Transcriu totul din memorie; habar nu aveam la ce se referă fraza ei, dar cuvântul „înfierbântă” a făcut ca remarca ei criptică să-mi rămână în minte.

— Nu cred. Mă laşi să stau jos? Ştii că nu-mi face bine să stau prea mult în picioare – Catriona a cedat scaunul proprietarului obosit.

— Dacă nu poţi explica reacţia doamnei B., ai idee ce legătură ar putea exista între fotografie şi Enciclopedia lui Rosier?

Catriona arăta de parcă tocmai i-aş fi amintit de ceva.

— A, da, Rosier. Deci nu e o invenţie.

— Rosier? Cum să fie?

— N-aţi zis aşa, doar ca să mă uit la asta?

Habar nu aveam ce vrea să spună.

— Şi nu… nu sunteţi un pervers?

M-am gândit la felurile în care cuvântul *pervertere*, „răsturnare” în limba latină, care e laptele mamei noastre, ar putea fi folosit în legătură cu Jean-Bernard Rosier, cu căutările mele infructuoase; dar nu am făcut decât să clatin din cap.

— M-am lămurit. Sunteţi de acord să scoatem imaginea asta de pe ecran?

Apoi mi-a arătat cum să o „salvez”, după ce i-am explicat cât de importantă este păstrarea acelei imagini. Procedura nu e mai complicată decât prepararea supei; un „fişier” cu misterioasa cititoare îi dormitorul ei a fost repede stocat într-un ungher uşor de găsit a ceea ce Catriona a numit „hard disk”, aplecându-se peste masă în timp ce muta cursorul şi dădea clic de mai multe

ori până când totul s-a sfârşit cu un bip.

— Îţi rămân profund îndatorat, am spus eu fiindcă acum îmi puteam relua căutările, imediat după plecarea Catrionei.

Tânăra însă, în pofida comentariilor ei de mai înainte, tot nu arăta că ar vrea să plece.

— Ce-ar fi să mai facem un ceai? Propunerea nu mi-a surâs deloc, ştii că un exces de lichid la vârsta mea presupune nevoia de a mă ridica şi a face vizite nedorite la toaletă.

— Ce-ar fi să-ţi faci numai pentru tine? Eu vreau să caut din nou pe web.

Vezi cât de firesc foloseam acum minunatul limbaj pe care îl învăţasem de la Ali, doamna Campbell şi prietenul meu, specialistul de la asistenţa tehnică!

La fel de ilogică în reacţii, după ce îşi exprimase dorinţa de a mai bea un ceai, Catriona a spus că trebuie să plece.

— Dar, uitaţi… (Unde? m-am întrebat eu, desprinzându-mi privirea de pe ecran). Uitaţi care e problema. Dacă menajera nu se întoarce, dacă aveţi nevoie de ajutor…

Desigur! Uitasem să-i dau mica recompensă, să-i mulţumesc pentru că îmi dusese pungile, pentru că pregătise supa, pentru că „salvase

fişierul”… M-am ridicat, am vârât mâna în buzunar, am scos mărunţişul pe care îl primisem ca rest de la supermarket şi am ales o liră din grămăjoara de monede arămii.

— Ia asta, să-ţi cumperi ceva, am spus eu, dar gestul i s-a părut amuzant şi mi-a împins mâna înapoi.

Am insistat; ea a continuat să refuze politicos; ştii cum cred oamenii că trebuie să se poarte atunci când vrei să le dai ce li se cuvine, de fapt.

— Uitaţi… (Eram derutat ori de câte ori spunea asta, deşi acum am reuşit să nu întorc capul spre fereastră), uitaţi care e problema, dacă aveţi nevoie de o menajeră sau de cineva care să vă ajute din când în când, mă ofer eu. Nu ştiu cât e tariful, dar îmi puteţi da cât îi dădeaţi şi doamnei B. Sunt sigură că am să mă descurc mai bine decât ea. Ce ziceţi?

Mi se părea absurd să accept oferta Catrionei, oricât de bine intenţionată era ea. Doamna B. sigur avea să se întoarcă, viaţa mea urma să-şi reia cursul normal… Dar dacă doamna B. nu se mai întorcea? Brusc, gândul acela groaznic a devenit o posibilitate.

— Până se întoarce doamna B?

— Desigur. Aveţi nevoie de mine mâine? Am

înclinat din cap, Catriona a zâmbit şi am bătut palma, tânăra ajungând deja la uşa din faţă în timp ce eu încă mai încercam să înţeleg această întorsătură ciudată a lucrurilor, în care de-abia învăţasem despre „căutarea pe web” şi „fişiere”, cum să prepar supa şi cum arată femeile fără haine, că mă şi procopsisem cu o nouă menajeră! Tinerii se mişcă atât de rapid; prea rapid pentru cei ca noi, nu? Catriona ajunsese în stradă de-acum (am văzut de la fereastra biroului; a privit înapoi şi mi-a făcut semn cu mâna, apoi a început să alerge, deşi insistasem să nu mai facă aşa ceva); toate astea porniseră de la o simplă enciclopedie a unui univers alternativ de care nu mă apropiasem nici măcar cu un centimetru! M-am uşurat bucuros de tot ceaiul, apoi am revenit aici şi m-am apucat de lucru, tastând din nou „Rosier” în motorul de căutare.

Acum să-ţi reproduc articolul care, din miile care mi s-au propus, a constituit următoarea mea descoperire.

Cercetările lui Nicolas Clairy au început într-un mod cât se poate de convenţional, cu un studiu despre versificaţia clasică. Opinia lui, în concordanţă cu alţi teoreticieni, era că enunţul

retoric desăvârşit trebuie axat pe un punct central, de echilibru, deşi acest „pivot poetic” nu trebuie plasat chiar la jumătatea enunţului. Exemplul standard, comentat de Boileau, este „Pour Nostre-Dame” de Reuillon unde, toată lumea e de acord, axa trebuie căutată în cuvântul *coeur* din versul 4. Clairy însă, în anii 1750, a mers cu aceste percepţii familiare mai departe, punând bazele teoriei lui despre „poezia mecanică”.

Clairy însuşi descrie momentul revelaţiei. Ascultând câteva versuri din Clement Marot citite de altcineva, Clairy şi-a dat seama nu numai că pivotul retoric putea fi perceput (în cazul acesta cuvântul *mon*; sau, mai precis, virgula care îl preceda, a notat Clairy în *Jurnalul* lui), dar şi că armonia versului respectiv era completată de distribuirea fiecărui cuvânt de o parte şi de alta a acestui punct central; căci Clairy, după cum ne spune chiar el, a văzut aceste cuvinte, pe neaşteptate, ca pe nişte greutăţi prinse de braţele unei balanţe, a căror aranjament reflecta perfect echilibrul întregului. Argumentele invocate ulterior de Clairy vor confirma că se pot descoperi matematic, în anumite forme pure de poezie, acele puncte de suspensie în jurul cărora toate celelalte

sunt ţinute în echilibru cu certitudinea balanţei unui aurar.

Drept urmare, Clairy s-a apucat să analizeze „distribuirea greutăţilor” în structurile metrice ale poeziei şi teatrului. Prin atribuirea unor mase noţionale silabelor, prin sistematizarea punctuaţiei şi a accentului, a putut calcula centrul gravitaţional al fiecărui vers sau, în general, al unei strofe, al unei poezii, al unei întregi tragedii. De la acest pivot teoretic ar trebui să pornească interpretarea sau înţelegerea unei opere literare; Berenice devine egală, pentru Clairy, cu a doua silabă din *enfance*; Britannicus este condensat în *bois*, în timp ce Phedre poate fi caracterizată printr-un punct. Dar interpretările propuse nu au fost puse în practică, fiind întârziate la infinit de ramificaţiile neverificate ale teoriei lui Clairy.

„Catalogul echilibrelor poetice” elaborat de el a constituit doar începutul. Clairy credea că îşi poate extinde foarte uşor raţionamentul la proză şi chiar la vorbirea curentă; dar nu peste mult timp a descoperit că simpla descoperire a pivotului unei poezii nu putea fi aplicată mecanic. Dimpotrivă, ataşând „greutăţile retorice” unui pasaj din Mademoiselle de Scudery, de pildă, şi-a dat seama că, pentru a-şi găsi un centru gravitaţional coerent

şi static, cuvintele trebuie concepute ca un dispozitiv din şapte tije, pe fiecare dintre ele fiind plasate trei greutăţi (aceste tije sprijinindu-se pe un cadru uşor, de care se leagă mai multe fire). Clairy a încercat să construiască acest dispozitiv, dar echivalenţa lui cu pasajul respectiv (începutul volumului opt din *Le Grand Cyrus)* era prea mult pentru a provoca entuziasmul proprietarului casei în care locuia, drept care se spune că maşinăria a aterizat în mijlocul străzii, de unde a fost curând luată şi folosită ca lemn de foc.

Oricum, Clairy a demonstrat, ca să-l citez, faptul că „orice act de vorbire produs de vocea unui om îşi găseşte corespondentul într-un dispozitiv care poate fi construit de mâinile acestuia. Astfel Clairy s-a apucat să descopere ce „dispozitive" s-ar putea ascunde în versurile lui Corneille sau în strigătele de pe stradă ale unui vânzător de peşte; deşi, după experienţa neplăcută cu proprietarul casei în care locuia, Clairy s-a gândit că e mai bine să se limiteze la a desena în amănunt aceste maşinării, ilustraţiile rămânând cea mai mare atracţie a tratatului său, *De la poésie mécanique.*

Pentru Clairy, orice text echivala cu un echilibru general al forţelor; structura internă a

unei scrieri era un sistem complicat de acţiuni şi interacţiuni, de sarcini şi tensiuni. Analiza detaliată a volumului *De l'expérience* de Montaigne este cel mai citat exemplu, în care Clairy a demonstrat că echivalentul unui sistem mecanic are 2953 de componente, sub forma unei mese mari, cu şase picioare, amplasată pe o podea netedă, o scară rezemată de un perete alăturat, mai multe obiecte distribuite cu o precizie delicată (câteva cărţi, un craniu) şi o carpetă uşor idealizată, care acoperă parţial suprafaţa neglijată a mesei.

Alte construcţii au fost la fel de revelatoare. Un document juridic obscur, despre transferul unui lot de pământ către fiul nelegitim al marchizului de Ronand devine, în traducerea mecanică a lui Clairy, un aparat pe care o minge, lansată pe o rampă curbată, poate cădea prin mai multe aperturi (fiecare constituind o subclauză juridică), înainte de a se opri pe o tavă dreptunghiulară, despre care se spune că e din „lemn de ulm sau ceva asemănător" pe diagrama unde e examinată de o doamnă elegantă a cărei expresie, pe lângă admiraţie amestecată cu uimire, trădează neştiinţa ei că ceea ce priveşte e, de fapt, un contract între aristocraţi, conţinutul

referindu-se la câţiva acri de pământ arid şi un hambar lăsat în paragină.

Clairy putea începe cu orice fel de text – în proză, în versuri sau chiar o conversaţie obişnuită – şi, analizându-i forţele componente potrivit schemei inventate de el, putea oferi o reprezentare mecanică pe măsură. Caracterul aparent arbitrar al teoriei lui a fost repede condamnat de cei cărora Clairy le-a arătat, plin de speranţă, manuscrisul din ce în ce mai voluminos, deşi autorul s-a arătat capabil să respingă obiecţiile ridicate de unii, cum că enunţurile diferite, prelungirea sau scurtarea vocalelor sau a silabelor ar duce la redistribuirea masei noţionale, cu alte cuvinte la schimbarea completă a mecanicii. Clairy, desigur, a avut în vedere numai pronunţia ideală, la fel cum sistemele lui mecanice s-au folosit din plin de scripeţi care nu iau în calcul forţa de frecare, sau de fire uşoare, lipsite de elasticitate.

Din păcate, Clairy nu a putut găsi un editor dispus să-şi asume sarcina de a publica un volum atât de complicat, îmbogăţit cu acele ilustraţii precise, meticuloase, concepute în nopţi lungi de efort solitar, consemnate, nu fără suferinţă, în paginile *Jurnalului*, atât de şocante, atât de

obsedante. Majoritatea celor abordaţi de Clairy se mulţumeau să ia de bune cuvintele proprietarului, cum că autorul e nebun de legat.

Şi totuşi, Clairy a perseverat, neabătut. O scrisoare îngrijorată primită de la mama lui apare sub forma mai multor undiţe vârâte într-un dulap; un cântec pentru copii e, de fapt, tivul unei rochii pe care sunt înfipte mai multe ace cu gămălie, între timp, Clairy a continuat să-şi dezvolte teoria; cu toate că până şi susţinătorii lui (acum rămăseseră doar trei sau patru; nu e dar cum i-a întâlnit) se îndoiau că textul complet al unui roman poate da naştere unei forme de echilibru mecanic, dat fiind că romanul era o creaţia banală, potrivită doar pentru femei, cu care, îl sfătuiau ei, Clairy n-ar trebui să-şi piardă timpul. Dar, în cel mai ambiţios proiect al lui, Clairy s-a apucat să analizeze mecanica volumului *Principesa de Clèves.* Fiecărui cuvânt şi simbol i-a atribuit o masă, potrivit sistemului; apoi a trecut la rezolvarea nenumăratelor forţe produse de acestea, în speranţa că va găsi mijlocul prin care pasajele individuale, apoi capitole întregi, să fie aduse în stare de echilibru. După săptămâni întregi pline de frustrări şi eşecuri, Clairy şi-a dat seama că dificultatea, imposibilitatea de a-şi

atinge scopul se datorau pur şi simplu faptului că textul era ficţiune, adică o minciună. Adevărul, a hotărât Clairy, e ceea ce conferă echilibru cuvintelor tale; o armonie firească pe care o impunem cu aceeaşi uşurinţă cu care respectăm regulile gramaticale complexe, chiar şi atunci când murmurăm ceva în somn. Construind aparatul mecanic al propriilor noastre enunţuri, a speculat el, am putea găsi mijlocul prin care să judecăm mărturia răufăcătorilor; am putea chiar să descoperim cât de valabile sunt acele comentarii nerostite cu care ne încurajăm în tăcere, dar prin care doar ne putem amăgi.

În consecinţă, propunând un „indicator juridic universal al falsităţii” (o maşinărie nefezabilă ale cărei părţi componente corespundeau cuvintelor acuzatului sau martorului, „indicaţia” fiind realizată cu ajutorul unui arătător pe o faţă rotundă pe care sus scria *oui,* iar jos *non*), Clairy a revenit cu o vigoare reînnoită la problemele legate de literatură şi şi-a dat seama că, deşi adevărul unui roman nu poate fi judecat fără a se face referire la realitatea care îl creează, opera în sine trebuie să-şi păstreze un oarecare echilibru autonom – chiar şi instabil. Neputinţa lui Clairy de a rezolva romanul semnat de Madame de

Lafayette putea fi uitată acum, scria el triumfător în *Jurnal,* folosind conceptul de „minciună complexă”, un neadevăr introdus ca o simplă pseudo-forţă, în aparenţă neesenţial, dar care asigură credibilitatea deznodământului. Conform teoriei lui, aplicarea acestei idei echivala doar cu o inversare a semnului într-un singur termen al calculelor lui, respectiv într-un episod din Capitolul 14. Şi artificiul a funcţionat; bucuria lui Clairy, exprimată în *Jurnal,* e mai mult decât evidentă.

Fiecare operă de ficţiune, opina Clairy (după ce s-a calmat), trebuie să conţină cel puţin un neadevăr care să-i susţină logica. Acesta ar fi Principiul 28 din *Poésie mécanique.*

Apoi Clairy şi-a generalizat teoria introducând mişcarea; convingerea lui era că operele literare sunt supuse unor forţe „centrifuge” (tendinţa de a introduce personaje noi, intrigi secundare şi alte informaţii, din pricina căreia toată maşinăria asta derutantă se poate face fărâme) şi unor efecte „centripete” de contrabalansare, prin care detaliile converg şi se unesc într-un punct comun, văzut ca un butuc de roată în mai multe ilustraţii frumoase, dar imponderabile. Curând, diagramele lui au început să arate mai mult a manifeste

pentru sisteme planetare ipotetice sau ca reţele pulsatorii ale unor artere vii, corespunzătoare, de pildă, unor opere la modă semnate de Montesquieu sau Rousseau. Între timp însă până şi cei trei sau patru susţinători îl abandonaseră, iar cei care l-au cunoscut mai târziu spuneau că, atunci când foarte rar îşi părăsea locuinţa, Clairy era de obicei însoţit de un câine negru de mărime mijlocie şi foarte nervos, care în trecut frecventa o măcelărie din apropiere. Acesta este animalul despre care se crede că ar fi distrus ultima parte a manuscrisului lui Clairy, al cărui conţinut ne este cunoscut doar din însemnările sfâşietoare din ***Jurnal.***

Clairy putea transforma orice text într-un dispozitiv mecanic; dar ce se întâmpla dacă inversa procesul? Cugetând la o mătură rezemată de perete, s-a întrebat oare ce fel de mesaj codificat presupunea un astfel de sistem. Un calcul rapid a fost suficient ca să înţeleagă că reprezenta o frază prost formulată a unui ins care îi dăruia iubitei un inel; din păcate, exista mult arbitrar în greutăţile estimate de Clairy, o mare marjă de eroare. Drept urmare, Clairy a analizat mătura cu mai multă atenţie, i-a numărat şi i-a cântărit fiecare fir, a rezemat-o din nou de perete

şi i-a măsurat unghiul de înclinaţie. Cu aceste informaţii mai precise, Clairy a putut stabili că inelul era moştenire de familie, iubita era cam rece, iar formularea neinspirată se datora suferinţei. Totul, după părerea lui, putea transmite astfel de date; iar căutarea acestor mesaje, încercarea de a retransla lumea în textul pe care îl reprezenta doar printr-o ilustraţie frumoasă, dar fundamental greşită, avea să fie obsesia finală a lui Clairy, la care martor a fost doar câinele ai cărui colţi au lăsat urme pe paginile *Jurnalului*; şi surprinsă în însemnări din ce în ce mai frenetice, pe măsură ce peisajul înconjurător – locuinţa, strada şi oraşul care până atunci alcătuiseră doar fundalul cercetărilor lui – lua forma unui scenariu, din ce în ce mai lung, fără sfârşit, adresat singurului cititor:

„Repetă cererea. Soarele interceptează amintiri disparate. (Casa scării)”.

Sau puţin mai încolo:

„Voi sosi puţin după ora 12:00 şi sper ca brânza să fie gata. (Căruţă răsturnată)*”.* Apoi în sfârşit:

„Planete – stele – mişcare divină nesfârşită. Foc, foc! Cuvântul Domnului. (Pompă de apă)”.

Sfârşitul vieţii lui e la fel de misterios ca şi cel

al *Jurnalului* (deşi nu există nimic care să dovedească implicarea câinelui nici în primul, nici în al doilea), iar publicarea postumă a tratatului lui Clairy a fost întârziată de ani întregi de indiferenţă. Unele fragmente au apărut în periodicul *Observations sur la physique, sur L'histoire naturelle et sur les arts*, dar textul complet (inclusiv diagramele, acum minunat gravate) a apărut de-abia în 1779, cu o introducere detaliată semnată de Jean-Bernard Rosier, care ne oferă singurele informaţii pe care le deţinem la ora aceasta despre cel pe care autorul îl numeşte „un Newton al poeziei”, încheind prin a observa că rezistenţa la acceptarea internaţională a teoriei lui Clairy se datorează doar obiecţiilor celor care, văzând cum orbitele planetelor sunt decodate ca poezia pe care trebuie să o constituie, ar fi nevoiţi să recunoască faptul că, până la urmă, Dumnezeu chiar vorbeşte limba lui Racine.

Aşa că, vezi tu, îl redescoperisem pe Jean-Bernard, activ şi după douăzeci de ani de la prima lui apariţie, ceea ce, crede-mă, mi-a produs o plăcere deosebită. Acum însă de-abia aşteptam să mă odihnesc. Evenimentele zilei următoare, ca şi

tot ce s-a mai întâmplat până în clipa în care scriu aceste cuvinte, în timp ce Catriona doarme dus în camera de zi, la voi „salva” pentru o altă scrisoare. Când se trezeşte, am să o rog să o expedieze pe aceasta, iar tu va mai trebui să aştepţi un pic până am să o încep pe următoarea.

Capitolul 5

Ferrand şi Minard merseră ore în şir, un lucru oricum destul de anevoios, mai ales pentru Minard, mai scund şi mai rotofei, şi fără handicapul boccelei grele în care purtau tot avutul lor, inclusiv ciudatele documente care deja duseseră la uciderea unei tinere şi la fuga celor doi prieteni din Paris. Era seară acum, păsările cântau paşnic în copaci, iar fumul şi murdăria oraşului rămăseseră departe, în urmă, Minard însă repeta la câteva minute, ca pentru sine, cuvintele triste „Sărmana mea Jacqueline!”, adesea însoţite de lacrimi, încă de când porniseră la drum, motiv de iritare pentru Ferrand, ca şi muştele, un deget de la picior care îl durea amarnic şi povara pe care trebuia să o care.

— Ţi-am spus să punem tot calabalâcul în două boccele, spuse Ferrand, privind peste umăr spre melancolicul lui însoţitor care trăgea bocceaua după el.

Încercaseră să o care împreună, dar diferenţa mare de înălţime dintre ei făcea ca paşii lui Ferrand să fie mai lungi, astfel încât, dacă acesta nu călca nefiresc de încet, iar Minard nu accelera în mod corespunzător, ar fi mers în cerc. În

consecinţă, acum făceau cu rândul, motiv de ceartă între ei: cum să-şi împartă timpul? Minard propusese ca fiecare să cânte ceva, Ferrand fusese de acord că aşa ceva i-ar bine dispune, dar foarte curând interveni un fenomen ciudat: anume că cel care cară o greutate e tentat să cânte mai repede. Iar pe Minard oricum îl podideau lacrimile, motiv pentru care încerca mereu să numere câte versuri pierdea cu suspinele lui după sărmana Jacqueline al cărei trup fără viaţă, ale cărei buze vinete şi faţă palidă îi bântuiau fiecare pas.

Ferrand prefera să nu se gândească la asta.

— Trebuie s-o uiţi. Trebuie să uiţi totul.

Din moment ce Minard reuşise să pice atât de multe examene, uitatul ar fi trebuit să fie singurul lucru în care era cu adevărat expert.

— Acesta e un nou început pentru noi, continuă Ferrand. Va trebui chiar să ne schimbăm numele.

— Poate, dar eu unul aş zice, dacă nu ţi-e cu supărare, să ne ocupăm de fiecare problemă pe rând, replică Minard, care acum îşi trecuse bocceaua în faţă şi se legăna ca o raţă.

Ferrand îi luă povara şi, o vreme, cei doi îşi continuară drumul în linişte.

Curând avea să cadă întunericul, mergeau de mult tocmai prin ţinuturile împădurite de care aveau nevoie. După Minard, erau aproape de Montmorency, unde trăiau părinţii Jacquelinei, Ferrand însă voia să rămână în pădurea cea mai deasă şi mai singuratică, ca să nu dea nas în nas cu cineva.

— Nu sunt sigur că nu vreau să dau nas în nas cu cineva, obiectă Minard. Dacă astă înseamnă să dau nas în nas cu ceva.

Insectele bâzâiau în jurul lor şi, din când în când, un urlet sau un ţipăt greu de identificat îi aminteau lui Minard cât de puţin se aplecase asupra studiului ştiinţelor naturii.

— Nu crezi că prin părţile astea am putea da de bandiţi?

— Prostii.

Cei doi hotărâră să se odihnească, Ferand se aşeză pe boccea, iar Minard încercă să cerceteze mai de aproape, la lumina scăzută, un dâmb pe care credea că se poate sta atât timp cât acolo nu-şi aveau sălaşul furnicile, şobolanii sau şerpii. Se cocoţă pe el, agitat, lăsându-şi greutatea considerabilă când pe o fesă, când pe cealaltă, în ideea că, dacă îl muşca ceva de una din ele, cealaltă ar fi rămas nevătămată, fiindcă s-ar fi

îndepărtat imediat, sărind furios într-un picior, ca să scape de furnica, şobolanul sau şarpele agresor.

— Nu cred că ar fi cazul să ne continuăm drumul. Ce-ar fi să găsim un loc în care să înnoptăm?

Minard voia să spună că ar trebui să aleagă o bucată de pământ golaşă pe care să doarmă, aşa ceva era din belşug. Ferrand se ridică şi se foi de colo-colo, de parcă ar fi contat locul în care urmau să-şi petreacă noaptea de disconfort.

— Crezi că sunt lupi pe aici? întrebă Minard, privind în întunericul care deja punea stăpânire pe părţile cele mai dese din pădurea înconjurătoare.

— Nu cred, răspunse Ferrand, dând cu piciorul într-o piatră.

— Adică nu eşti sigur?

Grija lui Minard se mută dinspre fese la gât, pe care şi-l imaginea ca pe o gustare tocmai potrivită pentru un monstru aflat în trecere pe acolo.

— Cred că prin părţile astea n-a mai fost văzut un lup de două sute de ani, dar asta nu înseamnă că nu mai e niciunul. Niciodată nu poţi dovedi o negaţie, remarcă Ferrand.

— În timp ce corpurile noastre mestecate bine

ar putea dovedi o afirmaţie…

— Nu-ţi face griji, Minard, lupii rareori mănâncă oameni, ar trebui să ştii asta.

— Dar cum rămâne cu fetiţa din poveste?

— Ce poveste?

— Ei, ştii tu care, cea despre fetiţa care trebuie să-i ducă bunicii pâine şi lapte. În timp ce merge prin pădure, un lup o întreabă încotro se duce, ea îi răspunde „La bunica” şi lupul o întreabă din nou „Pe ce potecă o iei, pe cea cu ace cu gămălie sau pe cea cu ace fără gămălie?”

— A, da, mama mi-o spunea mereu. Şi fetiţa spune că o ia pe cea cu ace cu gămălie.

— Nu, pe cea cu ace fără gămălie.

— Sunt sigur că pe cea cu ace fără gămălie.

— Domnul meu, sunt sigur că greşeşti.

Ferrand nu voia să se certe tocmai aici, în mijlocul pădurii şi, întrucât deja căzuseră de acord că niciodată nu poţi fi sigur de ceva, se dădu bătut.

— Poate că mama mi-a spus o altă versiune a poveştii.

Acum însă Minard suspina din greu.

— Ce s-a întâmplat? Nu mai plânge, omule, sunt de acord cu povestea aşa cum o vrei tu.

— Sărmana mea Jacqueline, gemu Minard,

ştergându-şi lacrimile. Şi totul din cauza unor bolduri pe care n-ar fi trebuit să le împrumutăm.

Ferrand se aşeză lângă Minard, îl luă în braţe şi îi vorbi cu cea mai suavă şi mai blândă voce de care era în stare.

— Da, Minard, acum îmi amintesc. Fetiţa a spus că o ia pe poteca… a spus că o ia pe una din poteci, drept care lupul a luat-o pe cealaltă.

— Aşa e, oftă Minard, ascunzându-şi faţa la pieptul lui Ferrand.

— Iar când lupul a sosit acasă la bunica, a omorât-o, i-a turnat sângele într-o sticlă, i-a feliat carnea pe o farfurie, şi-a pus cămaşa ei de noapte şi s-a suit în pat.

Minard se ridică brusc.

— Ce s-a întâmplat?

— Am auzit ceva.

— Un şoarece, probabil.

— Sau un lup?

Cei doi ciuliră urechile şi, de undeva, dintre copaci, se auzi un trosnet.

— E o căprioară, spuse Ferrand calm. Deci fetiţa a sosit acasă la bunica, unde lupul i-a spus să-şi scoată hainele…

— Linişte, şuieră Minard. Vine spre noi!

Cei doi se ghemuiră în tăcere, încercând să

vadă ce anume făcea ca vreascurile să trosnească.

— Dumnezeule, e un urs! exclamă Minard, punându-şi mâna la gură ca să-şi înăbuşe un strigăt.

— Nu, e un om.

Ferrand îl vedea mergând, aproape acum. Drept care îi şopti prietenului:

— Minard, nu uita, dacă ne găseşte, nu trebuie să-i spunem cine suntem şi de ce suntem aici. Trebuie să ne hotărâm acum ce poveste să-i spunem. Minard era prea înspăimântat ca că se poate gândi.

— Cum adică, ce poveste să-i spunem? Nu-i asta povestea noastră?

— Gândeşte-te la un nume.

Omul se opri. Probabil că îi auzise.

— Ştiu şi eu, murmură Minard. Louis… Mazarin.

Ferrand privi spre străinul care se oprise şi acum întorcea capul de parcă ar fi căutat ceva şi şopti repede la urechea lui Minard:

— Gândeşte-te la un nume pentru tine, dar repede!

— Ce zici de Molière?

Mintea sărmanului Minard suna a gol, ca la toate examenele pe care le picase.

— Foloseşte numele de fată al mamei tale, sugeră Ferrand şi imediat auziră cum strigă silueta întunecată:

— Hei!

Iar Minard, care azi nu fusese prea departe de lacrimi, bolborosi:

— Nu-l ştiu.

— Nu ştiu numele de fată al mamei tale?

Lui Ferrand nu îi venea să creadă.

Străinul se apropie şi mai mult.

— Hei! repetă el privind în stânga şi în dreapta. E cineva aici?

Ferrand tocmai se pregătea să îl întrebe pe Minard cum poate fi atât de ignorant în ceea ce priveşte istoria propriei familii, când silueta o coti pe neaşteptate chiar spre ei, momentul întâlnirii fiind marcat de un ţipăt scos simultan de toţi trei. Ferrand şi Minard se ridicară în picioare ca să-şi anunţe prezenţa ţăranului înspăimântat din faţa lor.

— Am crezut că e lupul care dă târcoale pe aici, spuse ţăranul, scoţându-şi pălăria.

Aşadar totul era în regulă; urmăritorul lor era doar un prostovan de la ţară. Minard răsuflă uşurat că scăpase de pericolele pădurii înainte de căderea nopţii.

— Vezi, Ferrand? Ţi-am spus că trebuie să fie lupi pe aici, deşi tu îi dădeai înainte cu „Nu-ţi face griji, Minard, nu mănâncă oameni”. Ha! Privirea încruntată a lui Ferrand îl făcu să-şi dea seama de greşeală.

— A, da, îngăimă el. Numele noastre.

Drept care se adresă ţăranului:

— Cred că ai observat că i-am spus Ferrand tovarăşului meu de drum, dar acesta nu e numele lui, desigur.

Atât Ferrand cât şi ţăranul îl priviră în tăcere.

— Şi nici mie nu mi se spune Minard. Adică aşa mi se spune şi, în sensul acesta e numele meu obişnuit, dar te asigur că nu e şi cel real.

— Bineînţeles, domnule, zise ţăranul, nedumerit, dar nu şi în măsură să îl contrazică.

— De fapt, numele acestea au fost ale mamelor noastre, înainte să se mărite, continuă Minard, în timp ce Ferrand clătina disperat din cap. Deşi nici ele nu erau numele lor adevărate. De fapt, au aparţinut bunicilor noastre, de aceea le împrumutăm din când în când…

— Gura, spuse Ferrand şi ţăranul propuse să îi lase să hotărască cine sunt cu adevărat, Minard însă nu se lăsa abandonat.

— Înconjuraţi de lupi şi urşi? Până în zori nu

mai rămâne nimic din noi!

Ferrand ţinea morţiş să rămână, ţăranul însă era de părere că pădurea aceasta nu era deloc locul potrivit pentru doi domni ca ei, de aceea, dacă îl însoţeau, era fericit să-i găzduiască peste noapte. Drept care cei doi îl urmară, Ferrand şi Minard mergând umăr la umăr în spatele călăuzei care, în bunătatea lui, le luă bocceaua şi o cără fără prea mare greutate, în timp ce Minard întreţinea discuţia:

— Te rog să uiţi ce-am spus despre numele noastre. Misiunea noastră ne cere să folosim nume false, dar, când ai dat de noi, încă nu hotărâserăm pe care să le folosim, iar eu am ales Ferrand şi Minard doar fiindcă le-am întâlnit într-o carte.

Ferrand îi dădu un ghiont tare în coaste, iar ţăranul comentă:

— Ce frumos, domnilor, să apari în misiuni şi în cărţi. Foarte frumos. În cele din urmă, când se întunecase de-a binelea, ieşiră într-o poiană înclinată şi ajunseră la o căsuţă joasă, luminată. Deschizând uşa, o văzură nevasta ţăranului, înconjurată de patru copii, într-o singură odaie, cu o masă, un pat şi un foc deasupra căruia fierbea ceva într-o oală. Acest ultim amănunt îi trezit

interesul lui Minard la nasul căruia ajungea o promiţătoare mireasmă de carne de porumbel.

— Regele i-a trimis pe aceşti doi domni pe seama bunicilor lor, îi explică ţăranul nevestei lui.

— Ce frumos, recunoscu ea şi se duse să amestece fiertura.

Făcând ochii roată prin odaie înainte ca uşa să se închidă în urma lui, Ferrand întrebă:

— Unde dormim?

— Păi, aici, domnule, răspunse ţăranul, arătând spre patul încăpător.

— Dar tu şi familia ta?

— Păi, aici, domnule, răspunse ţăranul, arătând în aceeaşi direcţie.

Ferrand şi Minard se priviră reciproc, apoi priviră spre ţăran, spre nevasta ţăranului şi apoi spre cei patru copii.

— Chiar e un lup pe acolo? întrebă Ferrand.

— Unul voinic, se oferi să răspundă cu oarecare entuziasm copilul cel mai mare – un băiat. Săptămâna trecută a mâncat un cal şi o jumătate de copac.

— Mda, un cal aş mânca şi eu acum, deşi m-aş lipsi de copac, glumi Minard, apropiindu-se de foc şi uitându-se în oala mare, de fier.

Stratul gros de deasupra, ce bolborosea în

voie, era doar o fracţiune din întreaga ei capacitate. Nevasta ţăranului ridică privirea spre el în timp ce dădea cu lingura prin oală.

— Miroase extraordinar, remarcă Minard, încurajator. Dar poate că n-ar trebui s-o laşi să fiarbă atât de mult, altfel o inspirăm pe toată înainte să vedem ce gust are.

Oala fu pusă pe masă, la care luară loc toţi, ţăranul într-un capăt, nevasta lui în celălalt, de o parte cei patru copii înghesuiţi pe o bancă, de cealaltă Ferrand şi Minard, tot pe o bancă. Copiii se aşezară în ordinea înălţimii, motivul devenind dar când musafirii îşi dădură seama că, după ce le umplu farfuriile, gazda nu prea mai avu ce să le dea şi celorlalţi. Băiatul cu lupul se aşeză cel mai aproape de oală, apoi toţi ceilalţi îl urmară în funcţie de forţa lor fizică, astfel încât cel de-al doilea copil, alt băiat, primi o porţie îndestulătoare, spre deosebire de cele două fetiţe care se văzură nevoite să mănânce din aceeaşi farfurie.

Ferrand, impresionat de soarta lor, se aplecă peste masă şi le donă o parte din porţia lui, gestul fiind întâmpinat cu o tăcere întreruptă doar atunci când ceilalţi începură să clefăie şi să leorpăie. Tăcerea poate ar fi continuat până la sfârşit dacă

Minard nu ar fi început să plângă pe neaşteptate.

— Iertaţi-ne, se scuză Ferrand. Prietenul meu tocmai a suferit o mare pierdere.

Ţăranul dădu din cap compătimitor.

— Bunica dumnealui era foarte bătrână?

— 81 de ani, răspunse Ferrand imediat, hotărând că singura lor speranţă era să accepte orice îi trecea prin minte gazdei.

Ţăranul îşi înclină farfuria şi sorbi tot ce era în ea, se şterse la gură şi spuse:

— Nu cred să fi auzit de asta.

Apoi se adresă nevestei:

— Parcă n-a murit nimeni pe-aici.

— Nu locuia aici, a explicat Ferrand, bătându-l pe spate pe Minard, prăbuşit pe masa nerindeluită, sub privirile nedumerite ale copiilor.

— Aha, făcu ţăranul. Dar regele v-a trimis cu vestea?

Ferrand încuviinţă din cap, exasperat.

— Nu chiar regele, dar eşti pe aproape.

Apoi Minard, ridicând faţa şi ştergându-şi lacrimile cu dosul mâinii, îl anunţă pe ţăran:

— Aş vrea să găsesc familia unei cusătorese din Montmorency pe nume Jacqueline…

Minard se întrerupse cu un sunet mai straniu decât tot ceea ce scosese în timp ce plângea, dat

fiind că Ferrand îl lovise cu toată puterea în fluierul piciorului.

— Jacqueline? întrebă ţăranul gândindu-se adânc înainte a linge o fărâmă de carne rămasă în farfurie. O fi vorba de fata lui Cornet, tâmplarul, care stă la marginea moşiei.

— Da, el trebuie să fie, zise Minard, primind o altă lovitură de la Ferrand şi privindu-l încruntat.

— Era prietenă cu bunica dumneavoastră?

— Nu, interveni Ferrand. Acesta e alt nume de care a dat într-o carte.

Răspunsul îl încurcă pe ţăran îndeajuns ca să se aştearnă din nou tăcerea. Minard se concentră asupra mâncării, ceea ce curând deveni obiectul concentrării pentru toţi ceilalţi, fiindcă el începuse cu porţia cea mai mare şi era ultimul care o termina.

— Porumbelul de aici are un gust neobişnuit, remarcă el după ce, în sfârşit, goli farfuria.

— N-a fost porumbel, spuse nevasta.

Cei patru copii se dădură jos de pe bancă şi ieşiră din casă, cei dinăuntru auzindu-i cum, peste câteva clipe, chicotesc şi se uşurează. Urmă tatăl lor, apoi nevasta lui şi, când toată familia reveni, Ferrand şi Minard hotărâră că e rândul lor.

— Hai, zis Ferrand, luându-şi prietenul de braţ

şi ieşind în întunericul de afară, total după ce închiseră uşa în urma lor.

— Unde trebuie să ne pişăm? se întrebă Minard.

Apoi:

— Încetează, Ferrand! Te pişi pe mine!

— Ai merita mai rău de-atât, replică prietenul lui, redirecţionând jetul pe care nu îl vedea niciunul.

— De ce vorbeşti aşa?

— Le-ai spus ăstora cine suntem, ultimul lucru pe care nu trebuia să-l divulgăm!

— Linişteşte-te, replică Minard, acum udând el însuşi frunzele nevăzute de la picioarele lui. Să ştii că m-am gândit serios la asta şi am ajuns la concluzia că, dacă vrei să-ţi ascunzi identitatea, cel mai bun plan e să-ţi foloseşti numele real.

— Sper să ai dreptate, altfel să ştii că mai am jumătate de băşică plină doar pentru tine.

— Vezi tu, indiferent de numele folosit, oamenii tot devin bănuitori. Dacă ţi-aş fi spus Mazarin sau Molière, sunt sigur că ţăranul imediat s-ar fi îndoit că e cel adevărat.

— Până acum sunt de acord cu tine.

— Deci, folosind numele reale, nu facem decât să contracarăm neîncrederea firească a

oamenilor; este un bluf dublu, care convinge pe toată lumea că, oricine am fi, sigur numele noastre nu sunt Ferrand şi Minard… Nu! Opreşte-te!

Ferrand se opri (sau pur şi simplu termină combustibilul) şi spuse supărat:

— Pe viitor lasă-mă pe mine să vorbesc. Acum hai să dormim puţin.

Intrară în casă, unde familia se dusese la culcare, înghesuită, în cămăşi de noapte, ca să le facă loc celor doi musafiri. Focul fusese stins şi tăciunii aprinşi arătau că membrii familiei se întinseseră care cum apucase, capul unui nefericit confruntându-se cu picioarele celui de lângă el. Numărul celor care stăteau înghesuiţi aşa putea fi dedus în mod aritmetic; cele două fetiţe erau ghemuite pe câteva pături întinse pe jos, ceea ce însemna că în pat mai erau patru suflete, alături de care Ferrand şi Minard trebuia să-şi petreacă noaptea.

Cei doi rămaseră în cămaşă, Minard scuturându-şi pantalonii şi atârnându-i ca să se usuce, şi se urcară în patul care dovedi că are toate caracteristicile fizice ale traistei atârnate la gâtul cailor, mai puţin dimensiunile. Era foarte mare, dar nu îndeajuns de mare, iar Ferrand

prinse a spera, pentru ţăranul care era prins în mijlocul acestei încrengături, că familia lui nu va mai creşte de acum încolo. Cugetând şi mai adânc, Ferrand speră şi că nicio încercare de a spori numărul membrilor familiei nu va fi făcută în timpul nopţii, dat fiind că – într-un pat în care dormeau atâtea suflete, şi în poziţii atât de neobişnuite, ar fi uşor să greşeşti persoana.

Minard, înghesuit între Ferrand şi o persoană neidentificată, căreia ori îi miroseau picioarele, ori avea un cap foarte ciudat şi o gură ce mirosea şi mai urât, stătea pe partea dreaptă ca să fie cu faţa la prietenul lui, dar nu era obişnuit să doarmă aşa, fiind sigur că, în cursul nopţii, tot sângele i se va scurge din inimă şi până dimineaţă îl vor găsi mort, fiindcă auzise că aşa ceva se poate întâmpla, dacă nu schimbi poziţia destul de des. Drept care făcu un efort ca să se întoarcă uşor, ceea ce era imposibil, fiind prins ca într-o menghină. Familia deja părea că adormise; sforăituri, din când în când câte un râgâit, şi scărpinatul unui cap plin de păduchi erau singurele zgomote, dar Minard nu îndrăznea să îi spună nimic tovarăşului său de teamă ca aceasta să nu îi răspundă cu un ghiont sau ceva şi mai rău. Aşa că încercă, respirând din ce în ce mai iute, să se umfle, în speranţa că, până

la urmă, îşi va crea suficient spaţiu ca să-şi schimbe poziţia şi să îşi lase sângele să revină la inimă.

Zorii îl găsiră tot în viaţă, iar pe Ferrand întins pe podea, cu capul rezemat de bocceaua lor.

— Să mergem, şopti Ferrand.

Lumina soarelui se furişa printre obloanele de la singura ferestruică şi prin crăpăturile din uşă, dar Minard ştia, cu instinctul celui căruia nu îi place să se dea jos din pat decât dacă e neapărat nevoie, că era mult prea devreme. Ferrand se ridică în picioare, se întinse şi spuse din nou că trebuie să plece; Minard însă închise ochii, motiv pentru care Ferrand începu să tragă de el.

— Încetează, Ferrand!

— Şşşt!

— Ce-aţi spus, domnule?

Ţăranul se trezise din cauza zgomotului; vocea lui venea din fundul patului, dintr-un mănunchi de picioare jegoase.

— Îţi mulţumim pentru ospitalitate, dar acum trebuie să plecăm, zise Ferrand încet.

Ţăranul transmise cu sprâncenele ridicatul din umeri pe care nu îl putea executa.

— Înmormântarea e azi?

— Care înmormântare? întrebă Minard şi în

clipa următoare patul se trezi la viaţă, capete şi picioare apărând din toate părţile. Băiatul mai mare ieşi gâfâind de sub pătură (Minard se întreba cu ce se îndeletnicise acolo), nevasta ţăranului îşi făcu repede cruce, din respect, iar Ferrand îşi trase prietenul pe podea.

— Bunicuţa dumneavoastră e la îngeri acum? întrebă una dintre fetiţe de sub pat, în timp ce Ferrand şi Minard începeau să se îmbrace în faţa spectatorilor somnoroşi, dar atenţi.

Cel puţin pantalonii lui Minard se uscaseră.

— Luaţi o bucată de pâine, nişte lapte şi câteva ouă, îi îndemnă ţăranul şi Minard se conformă numaidecât, sfărâmând un coltuc în gură şi dându-l pe gât cu o gură de lapte acru din cană.

Ferrand luă bocceaua, îl prinse de braţ pe Minard şi îl împinse spre uşă, printre urările de drum bun şi rugăciunile familiei. De îndată ce păşiră afară, Minard izbucni în lacrimi.

— Sărmana mea Jacqueline!

— Scuteşte-mă.

În pădure găsiră un pârâu în care se spălară şi se bărbieriră, ca şi un loc în care se odihniră până prinseră puteri ca să caute un adăpost mai bun decât cel oferit de ţăran. Apoi, după o oră de mers

la întâmplare, zăriră un sat mărginit de un grup de case arătoase.

— Hai să întrebăm acolo, spuse Ferrand. Şi te rog să-mi promiţi, Minard, ca de data asta ai să-ţi ţii gura.

Minard dădu aprobator din cap, cu buzele ţuguiate, şi cără bocceaua cum putu până la o poartă impozantă dincolo de care văzură o clădire prea somptuoasă şi prea sumbră ca să fie o simplă casă. Urcară pe aleea lungă, şerpuită, fără nimeni în jur, până când de după o uşă care dădea spre o grădină împrejmuită cu ziduri apăru un preot care înclină din cap ca răspuns la plecăciunile lor curtenitoare. Preotul se apropiat de ei.

— Sunteţi bineveniţi la Şcoala Oratorienilor din Montmorency. Căutaţi pe cineva sau vreţi să inspectaţi colegiul?

— Păi, noi… îngăimă Ferrand.

— În inspecţie, răspunse Minard şi Ferrand se încruntă la el, în timp ce ochii preotului cercetau bocceaua grea.

— Atunci să mergem la capelă, propuse preotul.

— Un loc foarte potrivit pentru a începe o inspecţie, remarcă Ferrand cu un aer cucernic, solemn, pe care Minard încercă să îl imite cât mai

bine cu putinţă.

Cei doi prieteni, brusc distribuiţi în rolul de inspectori, îl urmară pe preot spre capătul aleii, pe sub o arcadă, în curtea principală, de unde se vedea o capelă mică.

— Mulţumim, părinte, zise Ferrand şi îl trase tras brusc pe Minard, cu tot cu boccea, spre uşa capelei.

— Vreţi să vă spovediţi? întrebă preotul.

Ferrand şi Minard se priviră lung şi răspunseră la unison:

— Nu.

Intrară. În capelă nu era nimeni. Minard lăsă bagajul jos, recunoscător, apoi i se alătură lui Ferrand, care îngenunchease în faţa altarului. Ferrand se rugă ca viaţa lui şi a lui Minard să le fie cruţate şi ca să se hotărască odată cum să procedeze cu documentele secrete pe care le aveau asupra lor; Minar se rugă pentru o friptură de raţă, apoi pentru sufletul sărmanei lui Jacqueline, apoi pentru sufletul lui şi plânse amarnic.

Între timp preotul îi părăsise pentru ca, la scurtă vreme, să li se alăture altcineva. Ferrand îl auzi cum tuşeşte la intrarea în capelă, dar nu se întoarse ca să se uite, preferând să se roage sau

să dea impresia că se roagă, în timp ce paşii străinului se apropiau de el, pe lespezile netede, de piatră, ale culoarului. Paşii nu se mai auziră; străinul se opri, iar Ferrand se pregăti să îl vadă pe cel care li se alăturase.

Îşi făcu repede cruce, se ridică şi se întoarse, Minard îl imită şi amândoi văzură un alt preot, înalt şi trupeş, parcă mai distins decât primul; un om cu un zâmbet larg adresat noilor şi necunoscuţilor vizitatori, în timp ce ochii lui, reci, calculaţi, le memorau cu grijă trăsăturile pentru o analiză ulterioară. Ferrand se puse imediat în gardă.

— Sunt părintele Bertier, anunţă preotul cu un glas suav, după ce Ferrand şi Minard se înclinară în faţa lui. Vă voi arăta cu cea mai mare plăcere şcoala noastră, care e un loc de învăţătură, reflecţie şi rugăciune, şi în care sunt bineveniţi toţi cei care ne împărtăşesc devoţiunea faţă de infinita înţelepciune a Domnului. În clipa aceea Ferrand auzi tropot de paşi în curte; mai mulţi copii, după zgomot, apoi o voce puternică:

— Alinierea, băieţi!

Numele de Bertier i se părea cunoscut lui Ferrand, dar nu ştia de unde.

— Suntem onoraţi, părinte, spuse el,

aruncându-i o privire lui Minard, care zâmbea la fel de larg precum stimabilul lor interlocutor.

Băieţii intrau în capelă acum; părintele Bertier îi mângâie pe creştet pe vreo doi, în timp ce treceau pe lângă el ca să-şi ocupe locurile, şi le făcu semn lui Ferrand şi Minard să-l urmeze afară, ca să-şi înceapă inspecţia. Revenind în curtea însorită, care acum răsuna de paşii sacadaţi ai altor elevi ce se îndreptau spre capelă, vizitatorii fuseră conduşi spre o uşă care dădea într-un coridor lung, bine luminat de ferestre mari, spaţiate în mod egal de o parte şi de alta.

— Aş putea să vă întreb ce treburi vă aduc la Montmorency? se interesă părintele Bertier în timp ce le arăta intrarea în bibliotecă.

Înainte ca Minard să spună ceva, Ferrand îi luă faţa prietenului şi răspunse:

— Vrem să petrecem vara aici.

— Desigur, replică părintele Bertier aprobând din cap, fără să se oprească din mers. Regiunea aceasta e încântătoare şi se bucură de prezenţa unui mare număr de vizitatori. Beneficiind de grija monseniorului le Duc de Luxembourg, zona retrăieşte o parte din splendoarea şi gloria secolelor trecute.

Părintele Bertier se opri în dreptul uneia din

ferestrele, deschisă datorită vremii frumoase.

— Priviţi, zise preotul cu emfază, arătând spre o clădire îndepărtată, ascunsă de copaci. Aceea e o parte din château de Enghien, unde trage monseniorul le Duc în cursul celor două vizite anuale. Acum este chiar acolo; un om deosebit, cu o soţie desăvârşită.

Părintele tuşi scurt; era dar că îi plăcea să fie asociat cu astfel de figuri nobile.

— Nu mai târziu de săptămâna trecută am luat prânzul acolo cu Jean-Jacques Rousseau, continuă el nonşalant.

Minard tresări.

— Rousseau? Autorul *Juliei*?

Părintele Bertier începu să-şi studieze cu un aer firesc una din unghii.

— Jean-Jacques e un prieten drag de-al meu. De fapt, aş putea spune că sunt unul dintre cei cu care îşi petrece mai tot timpul aici, în Montmorency.

— Fascinant, remarcă Minard.

Romanul *Julie sau Noua Héloïse* fusese publicat cu doar câteva luni în urmă, stârnind o adevărată senzaţie. Primele ediţii se epuizaseră rapid, librarii ajungând să împrumute cartea cu ora; Minard dăduse 24 de bănuţi pentru 60 de

minute, dar calculase că, dacă ar citi tot romanul, ar trebui să rabde de foame o săptămână întreagă, aşa că acum aştepta o nouă ediţie a cărţii anului.

— Şi ziceţi că îl cunoaşteţi personal pe acest om de geniu? întrebă Minard şi se întoarse spre Ferrand. Ei, nu eşti impresionat?

Ferrand îşi dădu seama că, dacă Minard se lăsa copleşit de emoţii, risca să-i compromită din nou pe amândoi.

— Intrăm în bibliotecă? sugeră Ferrand şi părintele Bertier se conformă, conducându-i cu un gest larg, deşi Ferrand simţea că preotului nu-i place deloc să fie întrerupt tocmai când vorbeşte despre celebrul lui prieten.

— Şcoala noastră oferă cea mai bună educaţie, spuse părintele Bertier în timp ce se îndreptau spre bibliotecă. Băieţii se pregătesc aici pentru tot ce le e necesar în viaţă. După cum prea bine ştiţi, Confreria Oratorienilor e recunoscută pentru generozitatea şi liberalismul planului de învăţământ; educaţia fizică şi dansul sunt două din punctele forte aici.

— Ce obiect predaţi, părinte? întrebă Ferrand când Bertier deschise uşa grea a bibliotecii.

— Fizica. Băieţilor li se predau elementele de bază din Aristotel; teoriile moderne ale lui Bacon

şi Descartes nu rămân nici ele pe dinafara. Părintele Bertier se opri ca să îi lase pe însoţitori să admire splendoarea bibliotecii, ale cărei corpuri gemeau sub volume de mărimi, vârste şi grade de deteriorare impresionante.

— Extraordinar, exclamă Minard în şoaptă, întrucât vreo doi preoţi fie lucrau, fie moţăiau la birourile lor.

Părintele Bertier însă nu simţi nevoia să moduleze rezonanţa sigură de sine a vocii lui şi îi conduse către unul din corpurile bibliotecii.

— Iată, de pildă, aici e Bacon, tună el.

Preotul scoase cartea dorită, o deschise la o pagină pe care părea să o ştie bine şi le arătă vizitatorilor clasificarea cunoştinţelor propusă de Bacon.

— Uitaţi, cele trei facultăţi: memoria, raţiunea şi imaginaţia. Fiecare dintre ele se ramifică într-un adevărat arbore al cunoaşterii; nu vi se pare ceva cunoscut?

Minard înclină din cap repede, politicos şi total în necunoştinţă de cauză; Ferrand îşi frecă barba.

— Este „arborele” din Enciclopedia lui Diderot şi d’Alembert, continuă Bertier. Cei doi pur şi simplu l-au plagiat pe Bacon. Le-am şi spus-o în

Mémoires de Trevoux.

În sfârşit, Ferrand îşi amintea de unde ştia numele de Bertier; apăruse într-una dintre broşurile ecleziastice pe care le copiase. Jurnalul menţionat de Bertier era devotat cauzei iezuite; şi iată-l pe acest preot cu ambiţii literare angajat de o instituţie despre care nu se putea spune că agreează metodele educaţionale ale Societăţii lui Iisus. Vicleanul părinte Bertier părea că face parte din acea categorie care are succes în orice domeniu de activitate; era persoana care ştia ce să ofere celor din jur.

— O, da, întări Bertier cu mândrie. Am demonstrat fără mare greutate cât au copiat editorii Enciclopediei din alte surse. Ilustraţiile lor urmează să fie publicate, dar vă pot spune de pe acum că vor fi la mâna a doua, ca toate celelalte.

Preotul părea a fi destul de bine informat despre activitatea unor scriitori cu care nu avea cum să fie în relaţii amicale.

Între timp, Minard încă se mai gândea la legătura dintre Bertier şi celebrul oaspete din Montmorency.

— Dar n-a contribuit şi Rousseau la *Encyclopédie*? întrebă el.

— Desigur, replică părintele Bertier

conducându-i acum spre o altă uşă, mai modestă, aflată în celălalt capăt al încăperii. Geniul lui de compozitor de operă l-a îndreptăţit să scrie toate articolele care ţin de muzică. Dar Jean-Jacques a suferit enorm din cauza celor pe care i-a iubit şi i-a considerat prieteni. Atât Diderot, cât şi d'Alembert, l-au rănit profund; a trecut prin multe greutăţi de când s-a stabilit aici, în Montmorency.

— E dar că îl cunoaşteţi foarte bine pe Monsieur Rousseau, remarcă Minard luându-se pe urmele preotului ca un căţeluş. Aş da oricât să aflu mai multe despre el.

— Iar eu aş fi încântat să vă spun tot ce doriţi să auziţi, spuse părintele Bertier, reînnoind zâmbetul care niciodată nu-i ocupa mai mult decât jumătatea inferioară a feţei şi, după toate aparenţele, putea fi controlat cu iuţeala şi uşurinţa cu care se deschide un sertar secret. Sper din toată inima că veţi binevoi să cinaţi cu mine.

Minard răspunse afirmativ şi din toată inima înainte ca Ferrand să se gândească dacă e o idee bună; prietenul lui mai scund îşi însoţi gestul de aprobare cu:

— Eu şi Monsieur Ferrand suntem, într-adevăr, onoraţi că v-am cunoscut.

— Sunteţi prea amabil, răspunse Bertier în

timp ce Ferrand, simţindu-şi gura uscată că identitatea iar îi fusese dezvăluită, vedea că speranţele lor se duc pe Apa Sâmbetei. Iar dumneavoastră, monsieur, cum vă numiţi?

Minard, acum că trebuia să se prezinte, părea că îşi dă seama de gafa pe care o făcuse, din nou.

— Ăăă... Minard. Dar nu e numele meu real, înţelegeţi dumneavoastră.

— Înţeleg, zise părintele Bertie, cu o expresie imperturbabilă, Ferrand, pe de altă parte, sperând că Domnul îi va trăsni pe loc ca să termine cu ei odată pentru totdeauna. Ce-ar fi să mergem la mine, ca să ne relaxăm un pic?

Cei doi îl urmară pe un coridor mai puţin impresionant decât precedentul, apoi urcară la etaj, în cele din urmă ajungând în apartamentul părintelui. Acolo luară loc toţi trei şi părintele Bertier, adresându-i-se lui Minard, deşi ochii îi alunecau în toate părţile în timp ce vorbea, spuse:

— Există vreun loc în şcoala noastră pe care aţi vrea să-l inspectaţi în mod deosebit?

Minard ridică din umeri şi privi spre Ferrand.

— Un tur al clădirii ar fi de ajuns, propuse Ferrand.

— Înţeleg, spuse părintele Bertier şi dădu un bobârnac unui fir de praf de pe genunchi, apoi îşi

împreună mâinile, aproape ca pentru rugăciune. Presupun că sunteţi aici în numele unei persoane care ar dori să-şi înscrie fiul la şcoala noastră.

— A, nu, replică Minard, dând cu piciorul unei opţiuni pe care Ferrand o considera poate ultima lor speranţă.

Părintele Bertier înclină din cap în tăcere.

— Interesul faţă de instituţia noastră se manifestă din mai multe direcţii. Şcolile iezuite, din câte se spune, s-ar putea să nu mai reziste multă vreme.

Bertier se opri de parcă i-ar fi aşteptat pe ceilalţi să spună ceva, deşi Minard şi Ferrand habar nu aveau la ce se referă. Preotul se ridică în picioare, începu să măsoare încăperea cu paşi mari şi îşi duse degetele la buze, gândindu-se la următoarea lui încercare de a înţelege motivul, sinistru poate, al prezenţei acestor misterioşi vizitatori care îi fuseseră anunţaţi de părintele Roche, preotul care îl chemase la capelă, drept „doi inspectori cu o boccea mare”.

— Fireşte, iezuiţii sunt bineveniţi aici, continuă el… Aş putea spune că şi eu sunt unul dintre ei.

Bertier făcu o pauză şi rămase pe loc, privind în jos spre Minard, dominându-l cu înălţimea lui.

Minard se uita la Ferrand.

— Presupun că suntem cu toţii fraţi întru Societatea lui Iisus, spuse preotul.

Minard văzu cum Ferrand clatină scurt din cap.

— Nu, părinte, răspunse Minard. Nu, nu iezuiţi. Noi suntem, de fapt, jansenişti.

La care Ferrand simţi că inima i se strânge şi mai tare, dacă aşa ceva mai era posibil.

— Jansenişti? repetă părintele Bertier contemplativ, reluându-şi plimbarea în timp ce cugeta la implicaţiile acestei ultime informaţii. Foarte, foarte interesant. Sigur, îmbrăţişăm şi cauza jansenistă aici, la fel ca orice cauză care e cumsecade şi justă. Şi apreciem contribuţia valoroasă pe care membrii congregaţiei noastre o aduc la bunul mers al Parlamentului…

Aici Bertier le adresă câte un zâmbet, dar Ferrand îşi dădu seama că acum era mai umil, nesigur de autoritatea lui. Bertier, atât de sensibil la rangul social al fiecărei persoane, se convinsese între timp că vizitatorii lui erau oameni influenţi, care meritau tot respectul şi precauţia. Iar dacă aceşti vizitatori erau reprezentanţi ai Parlamentului, Bertier nu putea decât să conchidă că scopul lor era de a culege informaţii de un

anume fel şi că avea de a face cu nişte oameni cărora era mai bine să le intre în voie.

— Vorbiţi-ne, vă rugăm, despre Jean-Jacques, zise Ferrand.

— Jean-Jacques?

Bertier se lumină la faţă, aproape uşurat, şi se aşeză la loc.

— Aş fi încântat să vă spun tot ce doriţi să aflaţi despre el. E un scriitor pe care controversele nu l-au ocolit deloc.

— Şi un geniu sublim, interveni Minard.

Pe Ferrand nu îl mulţumea niciun fel de comentariu venit din partea prietenului său care putea să abată din nou discuţia.

— Un geniu, într-adevăr, spuse Bertier, care se străduia să îşi dea seama dacă influenţii lui vizitatori erau prigonitorii lui Rousseau sau susţinătorii acestuia.

— Vorbiţi-ne despre el. Promit să nu vă întrerupem, zise Ferrand aruncându-i o privire lui Minard.

— Cum doriţi. Monsieur Rousseau a venit pentru prima oară la Montmorency cu cinci-şase ani în urmă… prin ’56 trebuie să fi fost.

Între timp Bertier devenise agitat, acum însă neliniştea îl părăsea, pe măsură ce vorbea din ce

în ce mai repede.

— Iniţial a fost oaspetele lui Madame d'Épinay şi a locuit în căsuţa acesteia, nu departe de aici, numită Hermitage, continuă Bertier, privind când la Ferrand, când la Minard. Dar, după vreo doi ani, relaţiile dintre Rousseau şi Madame d'Épinay s-au răcit oarecum, motiv pentru care Rousseau s-a mutat într-o casă de pe moşia Montlouis, unde locuieşte şi în prezent; într-adevăr, aici a terminat *Julie*, romanul despre care aţi vorbit cu atâta căldură, adăugă preotul privind spre Minard.

Minard muşcă momeala.

— Când te gândeşti că o capodoperă a literaturii s-a născut în pădurea şi poienile prin care eu şi Monsieur Ferrand am trecut chiar azi-dimineaţă!

— Ştiţi, Jean-Jacques primeşte vizita multor admiratori, spuse Bertier, reacţionând imediat la entuziasmul lui Minard. Ca şi scrisori din întreaga Europă.

Apoi preotul se opri şi se uită din nou la Ferrand, de parcă ar fi ştiut că digresionează.

— Dacă doriţi, vă pot arăta casa. Vă pot face cunoştinţă cu Jean-Jacques, dacă aceasta vă e dorinţa.

— Poate, zise Ferrand. Dar continuaţi, vă rog.

— Prea bine. Vă pot… vă pot descrie casa. Destul de comună, simplă, pe măsura unui om care evită societatea. La început, Rousseau şi menajera lui, Mademoiselle Thérèse, au suferit mult de frig. Apoi Jean-Jacques a trebuit să îndure dispreţul lui Diderot şi d'Alembert… spuse Bertier şi se grăbi să o dreagă. Persoane onorabile, desigur. Nu mai târziu de aseară l-am întâlnit pe Monsieur d'Alembert la Paris, n-a uitat de generosul meu comentariu din *Mémoires de Trevoux*, potrivit căruia *Encyclopédie* ar fi o realizare fără egal dacă s-ar remedia unele imperfecţiuni. Dar casă, da; a fost renovată din temelii. Când monseniorul le Duc l-a vizitat pentru prima oară pe Rousseau, s-a temut că întreg alaiul se va prăbuşi prin duşumeaua putrezită! Rousseau era nevoit să-şi primească musafirii în micul pavilion din grădină unde îşi făcuse obiceiul să scrie, expus cruzimii stihiilor naturii. Văzând cum trăieşte, monseniorul le Duc a poruncit imediat şi cu toată bunăvoinţa reparaţii şi schimbări imediate şi l-a invitat pe Rousseau să stea la Micul lui Château din Enghien până la renovarea casei.

— Povestiţi-ne şi despre acest Mic Château! interveni Minard. Sună extraordinar.

— Da. Povestiţi-ne, întări Ferrand, conştient

că, deţinând controlul asupra temerilor lui Bertier, ca şi asupra dorinţei lui de a le cânta în strună celor cu care se întreţinea, puteau afla în el un protector de valoare.

Bertie înclină din cap.

— E, într-adevăr, o clădire frumoasă şi foarte confortabilă. Personal nu am vizitat-o, spuse el, şi tuşi, dar mi-a fost descrisă cu atâta amănunţime încât parcă o văd în faţa ochilor.

— Aveţi o imaginaţie de invidiat, remarcă Ferrand.

— Da. În fine, lucrările la casa lui Rousseau s-au încheiat de mult, dar el poate folosi Micul Château oricând doreşte. Când înălţimea Sa trage acolo, Jean-Jacques îşi împarte timpul între Enghien şi Montlouis; prânzul cu ducele şi ducesa, cina cu Thérèse. Iar noaptea poate alege unde să doarmă.

Bertier se opri din nou, sperând că acum captase interesul celor doi.

— Chiar credeţi că i-am putea fi prezentaţi lui Jean-Jacques? întrebă Minard, nemaiputând sta locului de emoţie.

Bertier vorbi cu şi mai multă căldură:

— Sunt sigur că pot aranja aşa ceva. Observ că, pe amândoi vă interesează atât omul, cât şi

opera lui.

— Desigur, zise Minard.

— Aş putea spune că, de fapt, Jean-Jacques şi nu şcoala noastră e cel care vă justifică prezenţa aici, în Montmorency. Vă asigur că, indiferent de natura informaţiilor pe care le doriţi, voi fi fericit să vă ajut să le obţineţi.

Lui Ferrand i se păru că nu ar fi rău să îl întrerupă pe preot.

— Sunt multe lucruri care ne justifică prezenţa aici, părinte Bertier. Dar, înainte de a lua prânzul, aş vrea să vă spun că împrejurări neprevăzute ne-au lăsat fără un loc în care să tragem aici.

Părintele Bertier se oferi imediat să le găsească ceva pe măsură.

— Voi avea grijă să vi se asigure toate serviciile.

— Nu avem nevoie de slujitori, spuse Ferrand. Doar de un loc în care să ne vedem de ale noastre fără a fi deranjaţi.

— Fiţi liniştiţi, mă voi îngriji de toate, replică Bertier, se ridică în picioare şi bătu din palme, de parcă în sfârşit ar fi parafat un contract pe care îl negociase îndelung. Şi acum să prânzim, prieteni.

— Vă deranjează dacă eu şi prietenul meu

luăm puţin aer înainte de masă? întrebă Ferrand.

— Deloc. Haideţi, vă însoţesc până afară.

— Nu e nevoie, zise Ferrand, iar Minard se arătă nedumerit. Spuneţi-ne doar unde vom prânzi, ca să putem veni cât de curând.

Părintele Bertier, umilit din nou, le spuse pe unde să vină, apoi se uită cum Ferrand şi Minard dispar pe trepte în jos.

Cei doi prieteni ieşiră repede în curte.

— Vrei să plecăm fără să mâncăm nimic? şuieră Minard.

— Bineînţeles că nu, dar vreau să-mi promiţi că, de acum încolo, când vom fi în prezenţa cuiva, să spui doar că eşti de acord cu mine. Bertier ne poate fi util, dar nu trebuie să avem încredere în el. Sunt sigur că e vârât în tot felul de maşinaţiuni, de care nu vreau să ştiu. După ce ne găseşte un acoperiş deasupra capului, nu mai avem nevoie de el. Dar, dacă-i dai înainte cu observaţiile tale prosteşti, sigur ne alegem cu un laţ în jurul gâtului.

Minard preferă să ignore ultima frază în timp ce se îndreptau spre capelă.

— Cum rămâne cu Jean-Jacques? întrebă el.

— N-am de gând să-i fiu prezentat.

— Poftim? Dai cu piciorul şansei de a întâlni

un om atât de important? Gândeşte-te câte lucruri ar putea face pentru noi!

— Tot ce atrage atenţia asupra noastră e în detrimentul nostru. Îţi poţi prezenta omagiile autorului romanului *Julie* cu altă ocazie, după ce scăpăm de necazuri.

Apoi intrară în capelă, pustie acum. Ferrand voia să vadă dacă bocceaua lor era intactă, dar constată că dispăruse cu desăvârşire.

— Asta ne mai lipsea, se lamentă el, deşi starea lui de nelinişte era atât de mare, încât dispariţia documentelor din boccea era aproape binevenită.

— Hai să luăm prânzul, propuse Minard. Ne batem capul cu asta mai târziu.

Scundul nu pierdea niciodată şirul priorităţilor.

Întorcându-se la clădirea principală, fuseră întâmpinaţi la uşa refectoriului de părintele Bertier, care îi însoţi până la masa aşezată într-o firidă şi îi prezentă mai multor preoţi. În timpul prânzului Ferrand se mai relaxă, întrucât hămesitul lui prieten era prea ocupat ca să mai facă tot felul de comentarii stupide. Observă însă că Minard, între două îmbucături, avea o privire chinuită şi se temea că prietenul lui iar va izbucni

în lacrimi.

— Bagajul dumneavoastră a fost luat din capelă de unul dintre băieţi, explică un preot. Nu vă faceţi griji; e într-un loc sigur.

— Mă voi îngriji să fie trimis în camera dumneavoastră, îi spuse Bertier lui Ferrand. După ce terminaţi prânzul, veţi fi conduşi la căsuţa domnului Vernon, care e liberă pe timpul verii şi numai la dispoziţia dumneavoastră Voi fi fericit să vă ofer tot ajutorul de care aveţi nevoie ca să vă simţiţi cât mai bine acolo.

— Nu va fi nevoie, insistă din nou Ferrand, solemn, amintindu-şi cât de important era să rămână misterios şi puternic în ochii lui Bertier şi dându-şi seama că orice slujitor nu ar face decât să spioneze pentru preot.

Apoi gustă din vin şi în sinea lui se simţi mulţumit de aranjamentul propus.

Cu mult după ce toată lumea terminase de mâncat şi cei mai mulţi se ridicaseră de la masă, Minard încă mai încerca să înghită o altă îmbucătură. În cele din urmă, un ciorchine de strugure şi o bucată de brânză îl făcură să se dea bătut. Avea ochii roşii şi obosiţi. Ferrand ştia ce îl frământă pe Minard; se gândea la fată. Acum ultimii rămaşi tocmai dădeau să plece.

— Jacques vă va conduce la căsuţă, messieurs, spuse părintele Bertier cu o plecăciune, când toţi trei se opriră pe coridor ca să îşi ia rămas bun. Un slujitor aştepta lângă uşa deschisă, luminat de soarele puternic. Ferrand făcu şi el o plecăciune, apoi îl trase de braţ pe Minard care se întoarse brusc spre Bertier spuse:

— Încă ceva. Aş vrea să mă întâlnesc cu cineva din sat. Cunoaşteţi cumva familia Jacquelinei Cornet?

Exasperarea lui Ferrand fu şi mai mare când sesiză reacţia de moment din ochii lui Bertier; preotul ştia despre cine e vorba şi asta îi îngheţă sângele în vene.

— Cornet? repetă Bertier frecându-se pe frunte, cântărindu-şi răspunsul.

Se uită de la Ferrand la Minard şi invers; aceeaşi privire analitică din capelă, şi Ferrand simţi că puterea, câtă era, pe care el şi prietenul lui o căpătaseră asupra preotului, era în pericol să se evapore acum, din cauza lui Minard. Bertier clătină încet din cap.

— Nu. Tânăra nu-mi este cunoscută. Vă pot spune cu mâna pe inimă că n-am auzit de ea.

Apoi cei doi prieteni fuseră conduşi la căsuţa în care urmau să stea ca invitaţi ai acestui om,

care încă se mai freca pe frunte, gânditor, chiar şi după ce Ferrand şi Minard se îndepărtaseră pe lunga alee ce ducea afară din şcoală.

Capitolul 6

Un pasaj memorabil din ciudata şi încântătoarea carte de filosofie, amintiri şi gastronomie a lui Brillat-Savarin, *La Physiologie du goût,* evocă întâlnirea autorului cu un ins căruia, ca pedeapsă pentru o infracţiune comisă într-un stat african, i se tăiase limba. Pe Brillat-Savarin îl interesează, fireşte, efectul pe care pedeapsa l-a avut asupra capacităţii victimei de a deosebi mâncărurile (surprinzător, se pare că simţul gustului rămâne intact; deşi înghiţitul e o caznă permanentă) şi este revoltat de existenţa, la începutul anilor 1800, a acestei forme barbare de mutilare judiciară. Brillat-Savarin poate că îşi amintea şi de celebra sentinţă, dată cu doar câteva decenii mai înainte în propria lui ţară, la adresa cavalerului de La Barre, în vârstă de 19 ani, care făcuse câteva comentarii frivole şi nechibzuite, considerate de opinia publică drept blasfematoare şi obscene. Cazul fusese judecat de unul dintre cele trei parlamente regionale, cele mai înalte autorităţi juridice din Franţa secolului al XVIII-lea. Aceste parlamente, adesea fanatice şi retrograde, exercitau o enormă influenţă politică, jucând rolul de cenzor public şi protector al

bunelor moravuri, motiv pentru care, în pofida apelurilor, lui La Barre i-a fost tăiat organul ofensator al vorbirii, apoi cavalerul a fost ars pe rug, cu un exemplar din *Dictionnaire philosophique* al lui Voltaire legat de gât. Unele valori ale Iluminismului au prevalat, totuşi: călăul doar s-a prefăcut că i-a tăiat limba, mila făcându-l să-l decapiteze pe tânăr şi apoi să-l lase pradă flăcărilor. Exprimarea opiniei în *l'ancien régime* era un lucru riscant; de aceea scriitorii, deloc surprinzător, erau ţinuţi sub observaţie. Un document fascinant ne-a fost prezentat în cadrul unei conferinţe la care am participat în Praga, în vara de după începutul idilei cu Louisa.

Un poliţist din Paris a primit misiunea de a monitoriza comerţul cu cartea, informaţiile adunate constituind un adevărat recensământ al activităţii literare din Franţa la mijlocul secolului al XVIII-lea. Informaţiile proveneau de la spioni şi informatori, din bârfe şi interogatorii, iar pentru fiecare scriitor exista un dosar cu datele lui fizice, activităţile lui şi chiar (acesta fiind cel mai curios şi mai şocant aspect al misiunii) o evaluare critică a operei autorului. Rousseau, Diderot şi d'Alembert erau toţi puşi sub observaţie; ca şi fiecare scriitor de mâna a şaptea considerat demn

de a fi inclus într-un dosar care, la modul inocent, putea fi comparat cu un inventar al minelor de cărbune sau un registru cu toţi medicii din ţară; căci o astfel de contabilizare era una dintre maniile epocii.

Să interpretăm acest lucru ca pe o dovadă a represiunii acelui *ancien régime*; un sinistru stat poliţienesc aproape la fel de complex ca şi cel fascist? Ar însemna să privim totul din propria noastră perspectivă, fără a o justifica, o lume în care nu am trăit. Cum putem judeca un ofiţer de poliţie care pune mare preţ pe „fizionomia” subiecţilor lui şi mai e şi critic literar, cu un discernământ surprinzător? Evaluarea represiunii e o problemă extrem de dificilă. Ştim, de pildă, că parlamentele dominate de jansenişti dispuneau, de regulă, incendierea cărţilor; dar ştim şi că editorii foloseau, fără rezerve, această practică pentru a scăpa de stocurile prea mari, într-o versiune a secolului al XVIII-lea a topirii cărţilor sau a vânzării lor la preţ redus. Atât timp cât cartea era publicată în afara Franţei, şi fără numele autorului, nu exista aproape nicio problemă; şi chiar dacă exista, câteva zile petrecute în Bastilia nu făceau deloc rău reputaţiei autorului. Notorietatea a dat

întotdeauna o mână de ajutor dată celebrităţii literare. Dar, în încercarea de a reconstitui viaţa unei epoci, inevitabil recurgem la reducţionismul brut. Cei din generaţia mea ştiu, de pildă, că „trepidanţii ani ’60”[5] au fost, de fapt, ceva ce părea că se întâmplă în altă parte, unor oameni mai sofisticaţi; aventurile noastre erau doar simple imitaţii, ne simţeam ca nişte veşnic întârziaţi. La fel, pentru noi romanul *Les Liaisons dangereuses* este expresia perfectă a moralităţii cinice a epocii de care aparţine; şi totuşi, La Harpe era contemporan cu Laclos, cunoştea lumea pe care o descria în romanul lui; şi totuşi, l-a numit „povestea câtorva neghiobi şi târfe”. Cartea avea aceeaşi legătură cu realitatea cum are filmul *Easy Rider* cu mine.

În pauză, când am fost invitat la o cafea, alături de alţi participanţi, am văzut un om pe care nu îl mai văzusem de cincisprezece ani. Uneori, când ne revedem cu cineva după o perioadă îndelungată, primul lucru care ne frapează e cât a îmbătrânit prietenul nostru; uităm că ceea ce contemplăm e, de fapt, cât am îmbătrânit noi. Era

---

5 Anii revoluţiei culturale în Marea Britanie, o perioadă plină de optimism şi hedonism, după austeritatea postbelică (n. tr.).

Donald MacIntyre; e profesor universitar acum şi am auzit că lucra la un studiu important despre industria publicistică din secolul al XVIII-lea. Ne-am pus repede la curent cu ce am făcut între timp şi apoi, privindu-mă îngrijorat, Donald m-a întrebat:

— Suferi de ceva?

Bolile noastre, ca şi anii noştri, ne sunt de cele mai multe ori anunţate de alţii. Obsesia mea inutilă pentru Louisa se afla, în această etapă, într-a patra sau a cincea lună; şi, cu fiecare săptămână, deveneam din ce în ce mai convins că, între timp, tânăra trebuie să-şi fi găsit un băiat musculos, plin de viaţă, astfel încât, la începutul toamnei, nu-mi va mai face vizitele de joi. Ştiam că sunt nefericit, dar Donald, cu ochii unui străin, a fost cel care a diagnosticat ceva mai profund, mai organic, uşor de detectat pe chipul meu. I-am spus că nu am nimic.

Beam cafea din ceştile acelea de porţelan gros, atât de populare în unele părţi din Europa; din cauza pereţilor curbaţi era imposibil să nu se scurgă stropi de cafea pe lângă margini sau să nu fie brăzdate de dungi lungi, cafenii. Aşa se întâmplă la toate conferinţele, stai în cerc şi îţi bei cafeaua. Observam, pe trăsăturile mobile ale

prietenului meu, urmele adânci lăsate de ani care, la început, mă şocaseră atât de mult, dar care, după ce am schimbat câteva cuvinte, păreau că sunt acolo dintotdeauna. Parcă ar fi fost paravanele dintr-un spectacol de teatru, luminate puternic doar până când începe acţiunea, după care, prin efecte vizuale, par să se topească. Redevenise, ca prin magie, „acelaşi Donald” şi aş pune mâna în foc că nu se schimbase câtuşi de puţin.

Când l-am zărit prima oară, stând la rând ca să-şi umple ceaşca, ceea ce am văzut a fost adevărul. Acum anii se ridicaseră din el ca o inscripţie mâncată de vreme şi cel pe care îl vedeam nu mai era „adevăratul” Donald ci, mai degrabă, amintirea lui. O iluzie similară, cred eu, ne ascunde propria îmbătrânire, când continuăm să ne considerăm nişte copii în interior sau la vârsta la care am încetat să ne mai privim aşa cum ne-ar privi un străin.

Analiza întreprinsă de Brillat-Savarin asupra limbii umane l-ar fi putut conduce pe autor la aceeaşi concluzie, căci fiziologii din ziua de azi ne asigură că o mireasmă sau o aromă ne poate surprinde, poate fi chiar percepută, nu mai mult de două-trei secunde. Momentul iniţial este

curând înlocuit de unul în care bucuria noastră e mai curând produsul amintirii sau al aşteptării decât al experienţei. Adevărul există doar în prima muşcătură, tot ce urmează e doar repetare.

Un exemplu similar se referă la momentul în care Ellen a vrut să schimbe draperiile din sufragerie. Asta s-a petrecut cu mai mulţi ani în urmă, cu mult înainte de Louisa, şi după o poveste lungă pe care nu am intenţia să ţi-o spun, în care eu şi Ellen ne documentaserăm serios într-ale medicinei, în încercarea noastră de a avea un copil. Nu vreau să scriu despre răul pe care îl poate face acest proces; vreau doar să mă refer la draperiile care, privind retrospectiv, au oferit un pretext de genul celor pe care le folosim ca să ne aducem aminte şi să ne convingem că „viaţa merge înainte”. Ellen devenise brusc maniacă în ceea ce priveşte decoraţiunile interioare şi putea predica despre subiectul podelei de culoarea nisipului cu toată ardoarea şi pasiunea unui Calvin sau Knox.

M-am dus la magazin cu ea ca să aleagă materialul pentru draperii; „eşantioane” le spunea ea bucăţelelor de material, cu firele scoase, pe care le-am dus acasă şi le-am prins cu ace de perete, lângă fereastră. Apoi ne-am aşezat în

sufragerie şi ne-am uitat lung la cele şase fâşii de stofa, inegale, comparându-le cu tapetul, încercând să ne-o imaginăm pe fiecare, mare şi acoperind fereastra. Acesta este un lucru pe care oamenii îl fac după un eveniment despre care e prea tulburător şi prea epuizant ca să mai discute. Dacă posibilitatea de a avea un copil e declarată nulă, oamenii găsesc altceva cu care să îşi ocupe timpul şi grijile, de aceea alegerea materialului potrivit pentru draperii a devenit o mică obsesie pentru noi. Ne-am decis asupra celui cu dungi late; apoi, în toiul nopţii, Ellen a spus brusc: „Ştii ce m-am gândit? Poate că dungile arată prea exagerat pe toată draperia”. Da, am fost eu de acord, pe întuneric; e atât de greu să-ţi imaginezi întreg tabloul când nu poţi vedea decât o fâşie subţire, ca şi cum te-ai uita prin deschizătura de la cutia poştală. Cum ar arăta draperia cu flori?

O zi-două am fost atât de convinşi de modelul vesel, bleu cu galben, încât mai că nu ne-am îndrăgostit de el. Apoi şi asta a devenit o problemă, o sursă de îndoială şi discuţii nocturne; modelul a fost supus celui mai drastic test, eşantionul fiind ţinut mai întâi de Ellen, apoi de mine, în mai multe poziţii în faţa draperiilor, în faţa ferestrei fără draperii şi în alte locuri din

cameră. Chiar dacă nicio draperie nu avea să atârne vreodată de partea de mijloc a peretelui sau peste fotoliu, influenţa lui, am spus noi, va fi simţită în fiecare culoare, în fiecare ornament, în fiecare detaliu al sufrageriei, precum cea mai mică bucată de materie pământeană atrasă inexorabil de forţa gravitaţională a unei stele îndepărtate. Şi, în timp ce unul dintre noi aşeza eşantionul în diverse locuri, purtătorul rămânând la fel de anonim ca un păpuşar într-un teatru de umbre, celălalt şedea şi privea spectacolul, evalua materialul propus pe o scară mentală ipotetică, şi aşa viaţa noastră fără copii, viaţa noastră fericită, plină de satisfacţii, putea continua, fără a fi analizată, încă o oră.

Acesta era fenomenul de care mi-am amintit în timp ce vorbeam cu Donald MacIntyre. În magazin, eu şi Ellen ştiam deja materialul pe care îl vom alege până la urmă; dar nu ne puteam permite să recunoaştem că prima impresie e adevărul, iar tot ceea ce urmează e doar scuza amintirii.

— Ai copii? a întrebat Donald cu o brutalitate cât se poate de firească.

M-am gândit să spun trei sau patru, dar nu mint atât de uşor; e nevoie de prea multă

imaginaţie. Unii au la ei o fotografie falsă ca să îşi susţină afirmaţia, sau se scuză ca să dea, chipurile, un telefon. Niciodată nu am îndrăznit să trec pragul unei lumi a născocirii atât de neruşinate. Singura persoană pe care am amăgit-o vreodată am fost eu.

După o săptămână de chin, eu şi Ellen ne-am oprit asupra modelului cu flori mari, primul care ne atrăsese privirea; şi, după ce am pus noile draperii, ne-am aşezat împreună, unul lângă altul, cu spatele drept, la distanţă de doar câţiva centimetri, şi ne-am uitat la fereastră ca la un film străin, profund, al cărui înţeles poate deveni limpede după mai multe vizionări. Au fost şi momente de îndoială, dar ne-am convins reciproc că am făcut alegerea corectă şi, când ne-am dus la culcare, ne-am îmbrăţişat şi am rămas aşa, fără să scoatem o vorbă până am adormit.

Câteva săptămâni mai târziu nici măcar nu am mai observat draperiile. Deveniseră fundalul obişnuit, aşa cum trebuia să fie, numai alegerea şi luarea deciziei făcându-le, pentru scurt timp, importante. După încheierea acelui proces, puteam uita de ele. Uneori, în liniştea de după cină, arătam cu furculiţa spre fereastră şi întrebam: „Ţi-aduci aminte cât ne-am mai chinuit

până să le alegem?” Şi izbucneam în râs, scurt, ca de obicei, şi ne întrebam cum de avuseserăm nevoie de atâta timp ca să luăm o hotărâre atât de evidentă. De la început şi până la sfârşit în sinea noastră ştiuserăm adevărul; fusese dar încă de la început, când am văzut materialul pe care trebuia să îl cumpărăm. Nu era nevoie decât să ne lăsăm mintea, şi iluzia alegerii raţionale, să ajungă intuiţia din urmă. Acum nu mai simţim nevoia să privim draperiile; s-au mutat din zona problematică a Recunoaşterii în cea confortabilă a Memoriei.

Donald îmi povestea despre cartea lui nemaipomenită. Am făcut studenţia împreună; de fapt, prin el am cunoscut-o pe Ellen, dar ne-am văzut foarte rar. La câte o conferinţă, ultima acum zece ani şi jumătate, am calculat noi. Eu vorbeam despre un articol pe care îl citisem recent şi i-l recomandam, dar ce mi-a atras atenţia a fost pielea lăsată de sub bărbie când s-a întors să vadă ceasul de pe perete. Acum eram sigur că aşa arăta dintotdeauna, chiar şi când era tânăr. Istoria poate fi reinventată la fel de uşor, într-atât de mare e nerăbdarea cu care suprapunem experienţa recentă peste trecutul presupus. Revoluţia Franceză, prin urmare, se naşte dintr-o

societate care combină represiunea nazistă cu decadenţa romană, într-un fel totul pornind de la *Contrat social* de Rousseau. Pe de altă parte, dar la fel de inutil, obsesia pentru o femeie îndeajuns de tânără ca să-mi fie fiică se explică, până la un punct, prin propria mea neputinţă de a deveni tată.

Cealaltă preocupare a lui Ellen era redecorarea dormitorului pentru oaspeţi. Care trebuia să fie camera copilului; şi care, mă asigura ea, până la urmă ar putea avea aceeaşi destinaţie, credinţa noastră în medicină fiind zdruncinată de verdictul neechivoc dat de acea ştiinţă inexactă. Tapetul de acolo era cel pe care îl preluasem de la doamna în vârstă care ne vându-se casa; după ce ne-am mutat, fiecare cameră parcă ne stătea în ochi. În lunile care au urmat am schimbat înfăţişarea casei în mod sistematic; dar, după fiecare schimbare, simţeam cum pierdem o parte din energie. Camera de oaspeţi, am hotărât noi, putea fi lăsată la urmă, până când Ellen rămânea gravidă; dar, pe măsură ce timpul şi obişnuinţa au pus stăpânire pe noi, felul în care arăta camera nu ne-a mai deranjat, în cele din urmă părându-ni-se chiar normală. Acum însă Ellen a propus să o decorăm doar ca să funcţioneze ca dormitor

pentru oaspeţi. O puteam remodela după voie, a sugerat ea diplomatic, dacă intervenea altceva. Când trăieşti în zona Memoriei, unde fiecare experienţă este la mâna a doua, devii orb la adevărul din propria casă. Am văzut o cameră hidoasă atât de des, încât nu mi s-a mai părut hidoasă. Poate acesta era şi motivul pentru care nu reuşeam să percep adevăratul caracter al deceniului presupus „trepidant” al adolescenţei mele, la fel cum La Harpe îşi judeca greşit epoca, îl vedeam prea de aproape, prea încontinuu, de asta nu vedeam nimic. La urma urmei, istoricii ar putea înţelege trecutul, în virtutea nefamiliarităţii lui, mai bine decât cei care l-au trăit; iar momentul în care trăim, ca şi sinele nostru, este cel pe care suntem cel mai puţin pregătiţi să îl înţelegem. Recunoaşterea e o facultate care ni se refuză mereu atunci când vine vorba de sinele nostru; doar dacă cineva poate deveni, cel puţin temporar, o persoană numită „eu” care nu e neapărat acea persoană.

Vorbeam cu Donald despre Rousseau. Tocmai îi spusesem despre un articol pe care mi-l fotocopiase Louisa şi care, credeam eu, avea puncte comune cu cartea lui; îmi dau seama că ar trebui să explic, aşa cum tocmai voiam să fac mai

devreme, când am rămas fără hârtie, cum găsiserăm, eu şi Louisa, o nouă modalitatea de a ne continua întâlnirile care păreau ameninţate cu dispariţia când a intrat singură în biroul meu, după ultima prelegere despre Proust, purtând bluza cu decolteu ascuţit care, într-un fel, (cred că am şi scris deja) evoca o posibilitate sexuală.

În absenţa celorlalte două membre ale micii trupe, întâlnirea a început cu o tăcere stânjenitoare. Dar, în cele din urmă, Louisa a putut formula, încet, ca o stridie care modelează o perlă în propria ei carne, întrebarea despre contemporanul lui Proust, Andre Gide, pe care o pregătise ca pretext. Ce am vrut să spun, a întrebat ea, când am spus că Gide (care, ca lector pentru editura NRF, a respins manuscrisul lui Proust) a fost, de fapt, un alt Sainte-Beuve; şi, când a ajuns la sfârşitul întrebării şi-a ridicat faţa şi ochii spre mine, vârful limbii i-a apărut o clipă între dinţi, precum deschiderea luminoasă, licenţioasă, a unei flori; şi tot ce mi-am putut imaginea în acest moment îngrozitor, readus în minte de discuţia cu Donald MacIntyre, a fost cum ar fi să-mi vâr penisul în gura ei.

În prelegerea mea mă axasem pe insistenţa de o viaţă a lui Proust asupra separării între şinele de

zi cu zi – care îşi face simţită prezenţa în conversaţie, prietenie şi alte manifestări superficiale ale vieţii – şi şinele mai profund, care poate fi descoperit în artă. Stătusem în faţa auditoriului meu obosit (celelalte două membre al micii trupe zgâindu-se la mine precum femeile plictisite care cu siguranţă aveau să fie; preocupate să aranjeze birouri, meciuri de tenis, măritişuri), şi îi spusesem cum Proust dramatiza această teorie opunându-se cu ferocitate scrierilor marelui critic al secolului al XIX-lea, Sainte-Beuve (romanul lui Proust trebuia, la un moment dat, să se intituleze *Contre Sainte-Beuve*), a cărui „metodă” era cunoaşterea autorului ca persoană pentru a-i înţelege opera; cunoaşterea biografiei lui şi apoi aplicarea informaţiilor dobândite astfel la scrierile care, după cum ne aminteşte Proust, sunt opera unei cu totul altei persoane; un sine „profund”, la fel de diferit de cel „social” precum Hyde de Jekyll, conform analogiei lui Proust. Cititorii simt că pot „cunoaşte” autorul prin opera lui; Sainte-Beuve, la fel de eronat, simţea că îl poate „cunoaşte” cu adevărat pe autor informându-se mai întâi despre familia lui, şcolile pe care le-a urmat şi cariera lui.

Nimic din ceea ce am vrut să spun nu am spus

cu claritate (în privinţa aceasta sunt un exemplu tipic al profesiei mele), dar poate că acesta a şi fost scopul meu real; ca să derutez micuţa trupă, din maliţiozitate pentru două dintre fete şi atracţie faţă de a treia; stratagema mea reuşise, fiindcă Louisa venise, atrasă precum peştele de un felinar atârnat deasupra unui eleşteu tulbure, singură, la o întâlnire care nu avea să fie ultima, ca să mă întrebe ce am vrut să spun când am spus că Gide e un alt Sainte-Beuve, în timp ce genunchiul ei a rămas la doar câţiva centimetri de al meu, atras de genunchiul ei, dar imobilizat de parcă ar fi fost prizonierul unui câmp magnetic invizibil. Răspunsul la întrebarea ei, m-am gândit eu, era evident; atunci de ce venise? Gide l-a cunoscut pe Proust şi, prin urmare, s-a aflat în cea mai precară situaţie de a-i judeca opera. Gide, am putea afirma acum, nu-l putea citi pe Proust ca pe un străin; putea citi doar amintirea lui despre un tânăr pe care îl cunoscuse cu ani în urmă; şi, în procesul reductiv pe care îl aplicăm celor pe care îi cunoaştem îndeajuns ca să nu fim nevoiţi să ne gândim prea adânc la ei, Gide putea spune despre Proust că e un om de lume, leneş, preţios şi sicofant; un arivist ratat, un invalid de profesie, un limbut incurabil; cu siguranţă nu un scriitor

adevărat. Aceasta a fost metoda prin care Sainte-Beuve a negat meritele lui Stendhal şi Baudelaire; o formulă atât de simplistă încât anticipează Teroarea din *Contrat social*; cât şi motivul pentru care, când l-am văzut pe Donald MacIntyre aşteptând să-şi umple ceaşca, nu l-am recunoscut imediat, nefiind în stare să-l asociez cu faţa pe care ştiam că ar trebui să o aibă. Cât de norocoşi suntem, mă gândesc acum, când scriu aceste cuvinte înainte de următoarea vizită binevoitoare pe care mi-o va face specialistul la pat, că putem citi operele altora şi că aşa îi putem cunoaşte mai îndeaproape decât vom reuşi să ne cunoaştem pe noi înşine, mai ales fiindcă nu îi vom întâlni niciodată, iar operele lor ni se vor părea mereu străine, la fel de separate de propria noastră soartă ca şi lumea întunecată a unei radiografii.

Dar, în timp ce îi vorbeam Louisei, aproape că nu mă ascultam, observând reacţiile, de o solemnitate religioasă, ale feţei ei, încercând să discern reacţiile acelui sine sexual, mai profund, între numeroasele ei sine-uri, căruia speram că mă adresez, chiar dacă mesajul era la fel de slab ca şi SOS-ul transmis de un telegrafist disperat de pe o navă care se scufundă. Tânăra a spus, în sfârşit, firav, irelevant, că ar trebui ca studenţii şi

profesorii să se întâlnească aşa, regulat, ca să discute unele lucruri, în general. Lucruri, a spus ea, în general. Acesta a fost singurul ei răspuns; da, am spus eu numaidecât, ce-ar fi să punem un anunţ, să înfiinţăm un fel de grup; astfel, datorită unei decizii luate pe loc, am putut să ne bucurăm unul de altul în spaţiul public pe care îl împărţeam doar între noi; acea porţiune de podea unde doi copii mici vorbeau şi se jucau acum, în timp ce părinţii lor, dorinţele noastre neexprimate, îşi continuau conversaţia mai importantă în spaţiul îngust, neschimbat, dintre scaunele noastre.

Jill Brandon m-a întrebat ce era cu anunţul acela. Exista deja un Cerc de Franceză şi o Asociaţie a Profesorilor şi Studenţilor; de ce mai invitam studenţii să vină ca să discute despre literatură şi „unele lucruri, în general”; erau invitaţi şi profesorii? Desigur, am spus, cu nonşalanţa celui cu adevărat vinovat, în timp ce vâram ultimul bold în anunţ.

În joia următoare patru studenţi au venit la mine în birou. O fată pe nume Paula, pe care o îndrumam şi care cred că era îndrăgostită de mine, în felul acela anost, universal, cunoscut profesorilor de la orice nivel; un tânăr palid şi mohorât, pe care nu ştiam cum îl cheamă, deşi îl

văzusem de multe ori hoinărind de unul singur prin oraş, cu părul mereu nespălat; Bob Cormack, un coleg jovial, fumător de pipă, a cărui devoţiune faţă de Rabelais e aproape o formă de deviaţionism social, şi care a venit doar ca să confirme că iniţiativa mea avea să fie un dezastru total; şi Louisa, în folosul căreia, şi cu complicitatea căreia se realizase această întâlnire, dar care a rămas tăcută în primele zece minute, în timp ce Bob specula pe marginea panseului „Orice mincinos are nevoie de o memorie bună”, inspirat de cuvintele cu care deschisesem discuţia şi de care era foarte mândru că tocmai îl descoperise în scrierile lui Quintilian.

Paula a înclinat din cap, şi-a pus picior peste picior, a revenit la poziţia iniţială pentru ca, din nou, să-şi pună picior peste picior, şi tot aşa. M-am gândit că, dacă acordam suficientă atenţie spectacolului oferit de ea, aş fi făcut-o geloasă pe Louisa; sau cel puţin i-aş fi arătat Louisei că nu ea singura femeie care mă fascina. Dar când Bob a ajuns la finalul speculaţiei (utilizarea, într-un fel previzibilă, de către Rabelais a panseului lui Quintilian), am privit spre Louisa şi am văzut că nu era atentă nici la mine, nici la Paula şi nici măcar la tânărul palid, tăcut, care nu se

prezentase şi, la sfârşitul întâlnirii, avea să dispară pe uşă la fel de silenţios şi fără să deranjeze, alunecos ca o aşchie pe o baltă îngheţată.

M-am hotărât să-l lăsăm în pace pe Rabelais; pretextul cel mai la îndemână era admiraţia pe care acesta i-o provoca lui Montaigne, un teren comun pentru mine şi fumătorul de pipă, care mi-a dat ocazia să aduc în discuţie un subiect, speram eu, mai accesibil Louisei, care să o mai relaxeze puţin. Pentru mine, literatura în acest moment era doar un mijloc de a o cuceri pe Louisa; toţi anii mei de studiu intens se concentrau în degetul subţire, precum acele mijloace decorative folosite în studiul rabinic, ce arăta spre numele sacre ale lui Rousseau, Châteaubriand, Balzac şi adăsta o vreme (deşi nu ascultam deloc la ce spun, conştient doar de refuzul continuu al Louisei de a intra în cuibul pe care încercam să i-l pregătesc cu atâta sârg) asupra lui Flaubert. Ca un copil îndemnat să cânte la o petrecere de adulţi, m-am trezit recitând din binecunoscuta *La Tentation de Saint Antoine.*

După ce a terminat această operă de tinereţe, Flaubert şi-a invitat prietenii, pe Maxime Du Camp şi Louis Bouilhet, la Croisset, ca să-i asculte

capodopera. Lectura a durat patru zile, cu două reprize a câte patru ore în fiecare zi şi, la final, Flaubert a pus jos ultimele pagini ale manuscrisului şi şi-a întrebat, mândru, prietenii ce părere au. După o tăcere stânjenitoare, Bouilhet a spus că opera ar trebui pusă pe foc, iar autorul să nu mai pomenească de ea. Fantezia halucinantă a lui Flaubert, în care Sfântul Anton are viziuni monstruoase, se întâlneşte cu Diavolul şi vorbeşte cu un porc, nu a făcut decât să îi pună pe cei doi prieteni, de o răbdare incredibilă, într-o situaţie jenantă. Flaubert a invocat tot felul de argumente, a încercat să îşi apere opera, a propus schimbări, dar fără folos. Ulterior, cei trei au ieşit la o plimbare dureros de tăcută, în cursul căreia Bouilhet a sugerat: „Gustave, ce-ar fi să scrii ceva pornind de la cazul ăla care a ţinut pagina întâi a ziarelor, despre nevasta unui doctor care s-a otrăvit?” E de notorietate faptul că Gide s-a înşelat în privinţa lui Proust; e de notorietate faptul că Flaubert s-a înşelat în privinţa propriei persoane. În timp ce le citea lui Bouilhet şi Du Camp, Flaubert îşi vedea opera doar din interior, măreţia ei fiindu-i accesibilă doar lui. Prietenii au trebuit să-l convingă, din aproape în aproape, că a greşit îndrăgostindu-se de propria creaţie, defectele ei

devenind obiectul unei dragoste şi mai intense, de o „individualitate” prea preţioasă ca să fie modificată. Am putea spune şi că Flaubert devenise orb la monstruozitatea lui la fel cum am devenit şi eu la înfiorătoarea cameră de oaspeţi pe care nu mai înţelegeam de ce trebuie să o redecorez. Şi, în timp ce spuneam grupului această istorie, întrebându-mă cum sună cuvintele mele în urechile Louisei, căreia de fapt îi erau adresate, am început să mă întreb dacă nu cumva noi toţi suntem autorii unor drame, dramele noastre, pe care pur şi simplu le iubim prea mult sau le luăm *ad litteram,* dar care, dacă ne-am apuca să le citim prietenilor, ni s-ar spune că ar trebui puse pe foc. Ne vedem viaţa numai din interior şi poate prea des suntem ca acei neînsemnaţi zugravi din vechile filme hollywoodiene care scriu încet pe uşă, invers, numele detectivului particular, în timp ce o lume întreagă trece neobservată pe lângă ei.

— Şi ce s-a mai întâmplat? a întrebat Louisa în cele din urmă. Ce-a făcut Flaubert?

A urmat sfatul lui Bouihet şi a scris despre o femeie care nu însemna nimic pentru el, dar despre care într-un târziu va spune: „Madame *Bovary, c’est moi”.* Paula a reacţionat cu un

zâmbet care anunţă public recunoaşterea; tânărul palid, tăcut, a surâs dispreţuitor, Bob Cormack a râs obosit, de parcă o glumă veche tocmai s-ar fi prăbuşit la podea. Louisa a tăcut din nou.

Şi totuşi, „întâlnirile literare” au decurs conform planului, în săptămâna următoare au apărut doar Louisa şi tânărul tăcut (tot fără nume). Şi eu şi ea ştiam că îndepărtarea acestui ultim obstacol va constitui doar un proces firesc de expulzare. Pe de altă parte, grupul se redusese la membrii lui cei mai rezervaţi şi, fără ajutorul lui Bob Cormack sau fără ca Paula să dea aprobator din cap, să zâmbească şi să-şi tot pună picior peste picior, eu trebuia să vorbesc cel mai mult, sperând că Louisa va înţelege ceea ce încercam de fapt să-i comunic.

Întrucât Louisa mă întrebase deja la ce lucrez, m-am hotărât ca de data aceasta să vorbesc despre Rousseau şi despre Ferrand şi Minard; două personaje ciudate *(les Commères* – „Ţaţele” – cum îi poreclea Thérèse) pe care Rousseau i-a întâlnit în Montmorency şi cu care adesea juca şah. „Îi găseşti în Cartea a zecea din *Confesiuni*”, i-am spus eu; şi am luat de pe etajeră, mândru ca un şcolar, propria mea carte pe subiectul respectiv. Voiam să i-o împrumut Louisei, dar

prezenţa tânărului tăcut m-a împiedicat să o fac. S-a uitat cum Louisa mi-a luat cartea din mână, a deschis-o şi a întors paginile ca pe păturile ce acoperă un pat dublu, cu capul aplecat peste cuvintele pe care le scrisesem cu mult înainte de a o cunoaşte, deşi acum aveam senzaţia că această carte existase întotdeauna numai pentru ea.

— Şi ce mai fac *les Commères*? m-a întrebat Donald, fiindcă suntem aproape gata să reluăm conversaţia, acum că întâlnirile mele cu Donald şi Louisa au ajuns într-un punct de convergenţă – cele două figuri misterioase, legate atât de strâns de fuga lui Rousseau din Montmorency şi de nebunia lui.

Dar mai întâi am să las jos pixul jos şi am să mă pregătesc să răspund la întrebarea specialistului: „Cum ne mai simţim azi?”, fiindcă tocmai îl văd că vine. Mai târziu am să spun mai multe despre Jean-Jacques; un om care, ca oricare dintre noi, a fost orb la multe lucruri petrecute în interiorul lui, fapt imediat evident pentru ochii unui străin; o poziţie avantajoasă din care cu toţii am vrea să ne putem vedea, cu imparţialitatea onestă, cu asprimea, cu indiferenţa îngăduitoare şi sublimă ale chirurgului care propune să ne reducă indispoziţiile cele mai preţioase la un termen

banal din manualul de anatomie, să le rezolve sau să le expedieze cu un simplu gest înainte de a pleca să îşi ia prânzul.

Capitolul 7

Dacă tânăra Catriona tot ţi-a trimis scrisorica pe care bănuiesc că ai citit-o, am să-ţi spun ce s-a mai întâmplat.

Ţi-aminteşti că am găsit o „pagină web” care părea să confirme încă o dată existenţa prietenului nostru Jean-Bernard Rosier. Entuziasmul meu a fost atât de mare, încât mi-am zis să mă întind câteva minute, dar până la urmă am dormit o oră şi m-am trezit cu gura uscată şi cu o îngrozitoare durere de cap. Mai mult din cauza „motorului de căutare” din creierul meu surexcitat, am bănuit eu, şi mai puţin din cauza „link-ului video live” plasat în lobul din stânga. Dacă revigoram această ultimă zonă, speram eu, poate că îmi reveneam. Prin urmare, m-am întors clătinându-mă în birou şi am „pus browser-ul” pe site-ul unde găsisem cititoarea despuiată a volumului *Ferrand şi Minard.*

Acum însă altcineva era acolo; o femeie la fel de tânără, cu un obiect mare, din plastic roz, între

picioare. Habar nu aveam ce face acolo, motiv pentru care m-am hotărât să „salvez” imaginea, aşa cum îmi arătase Catriona, ca să o vadă şi ea a doua zi, când venea să facă ordine prin casă. La urma urmei, era studentă la ştiinţele naturii, trebuia să ştie ce fel de ritual avea loc aici. Eu unul bănuiam că tânăra din imagine se rădea, gândindu-mă că toate femeile fac asta în fiecare zi, la fel cum bărbaţii îşi păstrează netezimea bărbiei; căci de curând descoperisem că şi femeile au un fel de barbă, de care trebuie să se îngrijească. Vezi cât am fost de naiv şi de ignorant! Şi cât de repede m-a educat noua mea fereastră spre lume! Să le mulţumim din nou acelor oameni cumsecade de la Dixons.

Despre acei oameni (mai ales despre Ali) mai am ceva de spus. Privind imaginea tinerei care se rădea (sau se curăţa sau ce naiba făcea cu obiectul ăla mare şi roz), am început, prin analogie cu activitatea pe care o îndeplinea pentru a-şi întreţine corpul, să mă întreb ce ritual zilnic de curăţare ar trebui să-i aplic noului meu tovarăş, computerul. Catriona avea să revină a doua zi; dar chiar voiam ca fata să vină de patru ori pe săptămână (sau chiar de cinci) şi să dea totul peste cap până o familiarizam cu detaliile şi

obiceiurile casei? Mai mult ca sigur puteam să fac totul şi singur; şi cu supa m-aş fi descurcat dacă aş fi fost mai îndrăzneţ, deşi recunosc că aş fi făcut greşeala de a folosi ghimberul şi fructul de avocado la prima mea încercare. Prin urmare m-am hotărât să curăţ computerul. Am adus o găleată cu apă şi săpun, o cârpă şi am trecut la treabă cum m-am priceput mai bine.

În clipa aceea am învăţat cât de importantă e regula pe care Ali avea să mi-o repete cât de curând, ca şi serviciul de asistenţă tehnică. „Întotdeauna închideţi computerul înainte de a trece la curăţarea lui”. Ca şi altă lecţie: „Niciodată să nu folosiţi lichide, de niciun fel”. Ecranul s-a înnegrit brusc şi, în aceeaşi secundă, greşeala mea a devenit evidentă. Am telefonat imediat prietenului meu Dave, care nu mă lasă baltă niciodată, dar mi-a răspuns o voce de femeie, care s-a prezentat drept Sandra la telefon, şi am primit un gen de „asistenţă” sub forma unui râs necontrolat, după ce am explicat situaţia. „Aşteptaţi un pic, să-mi notez”, a spus Sandra la telefon, apoi mi-a sugerat să sun din nou la Dixons, poate cei de acolo îşi vor face milă de mine dacă vă jucaţi cartea cum trebuie. Păi, mi-am zis eu după ce am încheiat conversaţia în termeni

cordiali, cine ar fi crezut că enciclopedia unui univers alternativ, în căutarea căreia pornisem după o pană de cauciuc şi o aversă de ploaie, mă va învăţa cât de important e să fereşti computerele de orice fel de lichide şi să îmi joc cartea cum trebuie cu cei de la Dixons? în consecinţă m-am dus direct la magazin, hotărât să-mi joc „cartea” cum trebuie, indiferent de valoarea ei. Ali, ca de obicei, nu a dat semne că ar înţelege problema, nici măcar nu m-a recunoscut. Nu ştiam care erau termenii exacţi pentru: „Imaginea unei tinere cu un obiect din plastic roz a dispărut brusc, în timp ce spălam maşinăria cu apă şi săpun”, aşa că a trebuit să apelez din nou la doamna}. Campbell, care m-a informat că nu am respectat termenii garanţiei, cu alte cuvinte „trebuie să mă descurc singur”. Dacă vrei un răspuns simplu la o întrebare, du-te la Dixons! Le-am spus un adio cordial şi m-am hotărât ca, în drum spre casă, să mă opresc la bibliotecă.

Margaret m-a întrebat dacă sunt bolnav; îmi pusese absenţa pe seama unei eventuale răceli pe care o contractasem în ploaia căzută deunăzi. I-am povestit în câteva cuvinte despre primii mei paşi într-ale IT-ului, despre plecarea doamnei B., despre decesul computerului meu. Nu i-am spus

chiar tot; e o femeie atât de ocupată, unde mai pui că se şi formase un rând în urma mea. „Dar nu-ţi face griji”, i-am zis eu; „Pot să «caut pe web» şi singur acum”. Apoi m-am instalat în faţa unui PC, aşa cum le spunem cu toţii, am tastat cuvintele „Ferrand şi Minard” şi am fost surprins plăcut când am găsit un „match” care mi-a permis să identific cartea pe care o studia cititoarea noastră despuiată. Titlul întreg este *Ferrand şi Minard: Jean-Jacques Rousseau şi căutarea timpului pierdut*, de doctor A.B. Petrie care, după cum am aflat, poate fi găsit chiar la Departamentul de Limba şi Literatura Franceză din cadrul universităţii noastre. Ce interesant, mi-am zis eu; cine ar fi crezut că un „motor de căutare” poate fi atât de inteligent încât să găsească, numai la tastarea cuvântului „Rosier”, legat de literatura secolului al XVIII-lea, un „link video live” în care o femeie citeşte o carte despre un subiect atât de înrudit! Tehnologia modernă chiar e ceva nemaipomenit, nu crezi?

— Te descurci? a întrebat Margaret, aplecându-şi perlele şi parfumul peste umărul meu.

— Da, splendid. Am vrut să-i repet tot ce ţi-am scris în ultimele rânduri, dar am renunţat, fiindcă

Margaret e o femeie foarte ocupată şi extrem de eficientă; de fapt, face cinste nobilei ei îndeletniciri. I-am dat doar detaliile despre cartea lui Petrie şi, după ce am aflat că nu e în bibliotecă, m-a ajutat să completez un formular prin care solicitam un împrumut interbiblioteci şi care mă asigura că voi primi volumul în decurs de trei săptămâni. Mai aveam puţin şi îl găseam pe Rosier! Am plecat de la bibliotecă într-o stare de graţie, dar, când am ajuns acasă, mi-am adus aminte că maşinăria e moartă.

Regretam amarnic că luasem găleata, că o umplusem cu apă şi săpun şi că folosisem lichidul fatal pe un prieten pierdut acum, ca şi destoinica doamnă B., care s-ar fi descurcat mult mai bine (cu o cârpă uscată, am gândit eu). Am privit ecranul întunecat mai multe ore şi am mers la culcare disperat, lipsit de orice speranţă.

Catriona a fost punctuală a doua zi dimineaţă. Ce bine că unii tineri din ziua de azi încă mai sunt învăţaţi cât de importantă e punctualitatea.

— Ştii, am crezut că n-ar strica să-l şterg puţin... i-am explicat în timp ce o pofteam înăuntru.

Catriona a spus că se uită să vadă unde e hiba. Dacă ai vreun obiect de uz casnic care nu mai

merge, nu pierde timpul cu Dixons sau cu specialiştii de la asistenţa tehnică – nu, găseşte-ţi un student la ştiinţele naturii! Cine ar fi crezut că această tânără fragilă, cu părul ei în coadă de cal, cu căştile şi sânii ei mici, liberi, va merge direct în biroul meu, va vedea câteva pete umede pe maşinărie şi pe perete şi imediat va stabili că n-am făcut decât să „ard o siguranţă”, o situaţie pe care a reglementat-o pe loc, luând un ştecher de la o veioză pe care l-am descoperit în dormitor şi vârând în el cablul de la computer, pe care l-a scurtat de parcă ar fi fost o bucată de sfoară veche. Extraordinar, câtă inventivitate, să deviezi curentul electric destinat unei veioze, pe care oricum nu o foloseam, în computerul care a început să huruie şi să se lumineze imediat, revenit la viaţă, în timp ce Catriona îşi închidea briceagul pe care îl folosise ca singur instrument în timpul întregii operaţii! A reuşit chiar să repare şi „motorul de căutare”, care funcţiona exact ca înainte; dar această copilă admirabilă doar a râs când i-am amintit că înţelegerea noastră prevedea că trebuie să primească „tariful obişnuit” care, raportat la serviciile unui specialist în asistenţă tehnică, ar fi depăşit câştigul doamnei B. pe o săptămână întreagă.

Acum însă singura grijă a Catrionei părea a fi prepararea ceaiului. Eu băusem deja paharul cu apă matinal, ora ceaiului trecând de mult; dar îi eram prea îndatorat ca să o refuz şi astfel băşica mea a trebuit să se plângă în tăcere în timp ce coboram în bucătărie.

Scriam că aveam o întrebare pe care voiam să o adresez unui student la ştiinţele naturii, deşi poate numai un specialist ar fi ştiut răspunsul, despre scopul în care unele femei foloseau un anumit obiect roz aplicat între picioare. Ceainicul a înţepenit în mâna Catrionei. Tânăra s-a înroşit.

— Aoleu, am zis eu. Asta-i o „chestie femeiască”, nu?

Ceea ce ar fi trebuit să-mi fie dar de la început.

A schimbat subiectul.

— Vreţi cu lapte, da?

— Să consult World Wide Web pentru mai multe informaţii despre dispozitivele din plastic? Bănuiesc că nu e treaba mea, dar îmi dau seama că o mare parte din experienţa umană a cam trecut pe lângă mine, cel puţin până acum. Nu sunt sigur ce cuvânt-cheie să tastez.

Catriona a umplut ceainicul până la refuz, băşica mea devenind şi mai temătoare.

— Poate că ar trebui să încercăm să găsim cartea aia pe care o căutaţi, *Ferrand şi Minard.*

Credeam că până şi un student la ştiinţele naturii ştie că o astfel de dorinţă poate fi uşor îndeplinită printr-o vizită la orice bibliotecă, unde oameni precum draga de Margaret îşi petrec viaţa îndeplinind mereu dorinţe de acest fel.

— Am comandat-o deja, i-am spus eu triumfător. Va sosi în următoarele trei săptămâni.

Catriona s-a încruntat, a spus că trei săptămâni sunt cam mult (mda, la vârsta ei) şi mi-a sugerat să merg la Waterstones. Acum, măcar o dată, ştiam mai mult decât ea.

— A, nu, Catriona, am spus eu, refuzând un biscuit (era aproape de prânz). Waterstones vinde ziare; cândva am făcut aceeaşi greşeală ca şi tine, m-am dus acolo ca să caut un volum de Carlyle, dar imediat am înţeles că greşisem adresa.

Catriona însă a insistat că acolo trebuie să căutăm; un loc mult mai indicat decât hectarele de rafturi din care e alcătuit domeniul Margaretei. Tinerii din ziua de azi chiar au idei ciudate despre lume. Şi atât de mult s-a agăţat de iluzia că un chioşc de ziare ca Waterstones are de vânzare o carte cartonată despre Franţa secolului al XVIII-lea încât a propus şi un pariu, spunând că mă duce

ea acolo, ca să găsim cartea împreună.

Era evident că trebuia să treacă ceva vreme până când Catriona putea ajunge la nivelul doamnei B. În clipa aceea ar fi trebuit să stau în birou, în timp ce Catriona ar fi trebuit să facă ceea ce făcea doamna B., care invariabil lăsa un strat de umezeală pe fiecare suprafaţa plană din bucătărie, fapt care nu mă deranja în niciun fel; Catriona însă, dimpotrivă, îşi bea ceaiul tacticos – când avea de gând să pregătească legumele? Doar ca să-i fac aluzie la mâncare, cu oarecare subtilitate, am fost de acord ca după prânz să mergem împreună la Waterstones; apoi m-am scuzat, tot ceaiul băut cerându-se afară.

După ce m-am întors în birou am ridicat receptorul ca să sun la universitate, în ideea că o discuţie cu doctor Petrie m-ar scuti de o vizită inutilă la Waterstones, dacă puteam stabili pe loc legătura pe care cartea lui o avea cu misterioasa Enciclopedie a lui Rosier.

Din păcate, telefonul părea că nu funcţionează. M-am întrebat dacă nu cumva îi udasem şi lui „siguranţa” sau poate că există o lege a naturii potrivit căreia ori de câte ori un obiect de uz casnic este reparat, un altul trebuie să se strice în interesul echilibrului cosmic. Nu

ştiu care era cauza, dar afurisitul de telefon pur şi simplu nu funcţiona.

— Catriona, am strigat eu.

Auzeam nişte zgomote în bucătărie, care mă făceau să sper că tânăra începuse să gătească sau să cureţe pe ici pe colo.

— Cred că iar trebuie să ne folosim de briceagul tău.

Catriona a urcat ca să vadă de ce strigam, a dus receptorul la ureche, s-a uitat la computer cu un ochi tânăr, de expert, şi a spus:

— Modemul dumneavoastră e conectat şi acum.

Numai experienţele ulterioare mă fac să îi reproduc verdictul pe care, la momentul acela, nu îl înţelegeam nicicum.

— Adică toate aceste „pagini web” vin pe linia telefonică? am întrebat eu, după ce Catriona mi-a explicat de două sau trei ori de ce specialistul de la asistenţa tehnică mi-a dat un obiect pe care cei din generaţia ei îl numesc „dublor de frecvenţă” şi de ce în ultimele trei zile nu am primit nici măcar un telefon.

— Şi toate astea sunt trecute pe factură?

Mă şi gândeam la orele lungi de conversaţie, şi poate la împăcarea cu doamna B., înlocuite de

un şir întreg de „texte Online” şi femei despuiate. Catriona a înclinat din cap, solemn.

— Mda, cei de la Dixons nu mi-au spus nimic despre aşa ceva.

Catriona nu a făcut decât să zâmbească, iar eu i-am amintit cât de eficientă şi de demnă de încredere este această firmă, în ciuda nechibzuinţei de a-l angaja pe neajutoratul Ali.

Catriona s-a întors la treabă (prânzul avea să fie gata numaidecât, m-a asigurat ea), iar eu am telefonat la universitate, ajungând prin intermediul mai multor centrale la Departamentul de Limba şi Literatura Franceză, unde o femeie m-a informat, cam răstit, că doctor Petrie din păcate era în concediu medical. Am întrebat dacă aş putea încerca săptămâna următoare, dar secretara mi-a spus că profesorul nu se va întoarce până atunci; atunci am spus două săptămâni şi răspunsul a fost că şi după două săptămâni e puţin probabil să revină la serviciu. Am ridicat oferta la sfârşitul lunii, dar, când şi aceasta a fost respinsă, am licitat opt săptămâni, înainte de a o întreba pe secretară, care învăţase probabil arta exasperantă a necooperării de la Sandra la telefon, când era cel mai probabil ca doctor Perie să revină la lumea studiilor dedicate

secolului al XVIII-lea, pe care, am sugerat eu, absenţa lui prelungită trebuie să o fi afectat profund.

Secretara a făcut o pauză atât de lungă încât am fost cât pe-aci să cred că „reconectasem modemul” din greşeală şi că acum ascultam fără să vreau cum se descarcă o pagină web. Apoi în sfârşit a spus:

— Mă tem că doctorul Petrie e grav bolnav. De fapt, după câte se pare, s-ar putea să nu mai revină.

— Îmi pare nespus de rău. Îmi puteţi spune de ce suferă?

Din nou, o altă pauză prelungă, în care secretara părea a fi expertă, poate din cauză că primea prea multe întrebări de genul acesta (ştiu că specialiştii în literatura franceză a secolului al XVIII-lea sunt la mare căutare în unele cercuri).

— Mai bine nu vă spun, a venit răspunsul secretarei, pe un ton despre care Catriona va comenta mai târziu, în timp ce îi povesteam şi o frecam pe spate cu un burete săpunit bine (îţi scriu despre asta altă dată), că exprima dar dorinţa secretarei de a spune mai multe, dar că nu avea voie.

— Vă rog să-i transmiteţi doctorului Petrie

însănătoşire grabnică, am zis eu şi, înainte de a închide, am adăugat: Dacă-l vedeţi, vă rog să-l întrebaţi dacă ştie ceva despre *l’Encyclopédie de Jean-Bernard Rosier*.

Ce ciudat şi minunat este, mă gândeam eu, atras spre bucătărie de mirosul îmbătător al prânzului, ca astfel de întâmplări precum o pană de cauciuc şi o aversă de ploaie şi, desigur, o revoluţie tehnologică asemănătoare, din câte mi s-a spus, cu inventarea roţii (o maşinărie care, doar fiindcă o neglijasem, accelerase întreaga poveste) să îmi ofere o nouă viaţă, în care o tânără îmi repara orice obiect de uz casnic cu un simplu briceag, iar eu ofeream o mică alinare unui bolnav care până acum nu ştia nimic de existenţa mea, de preocupările noastre comune sau chiar poate de o femeie a cărei plăcere e să-i citească volumul în timp ce stă despuiată în pat.

Când am intrat în bucătărie aproape că am avut un şoc.

— Astea sunt spaghetti? am întrebat eu la vederea creaturii roşii, contorsionate, ghemuite într-o oală.

Timp de aproape trei decenii doamna B. nu îmi servise decât supe sau tocăniţe după reţete din *Noctes Ambrosianae* sau din *Analele Clubului*

Cleikum. Catriona doar a zâmbit larg şi şi-a prezentat ciudăţenia cu un nume care nu aparţinea în niciun fel limbii italiene cu care eram eu familiarizat.

— Splendid, am felicitat-o, aşezându-mă la masă şi simţind cum stomacul îmi plânge după supa de vită şi cartofii cu varză şi usturoi la care se aşteptase cu atâta speranţă.

Catriona porţiona mâncarea – frumos, elegant, să nu mă înţelegi greşit – în farfurii, folosind ustensile pe care nu le recunoşteam defel, eu fiind familiarizat doar cu câteva boluri şi o lingură preferată în toţi anii din regimul doamnei B. Acum însă, în faţa mea, aştepta o pastă aburindă, apetisantă, deloc neplăcută la vedere, chiar dacă era neaşteptată, când tot ce voiam eu era doar o supă slabă şi un colţ de pâine care să mă ţină în funcţiune până mâine.

— Ei? a făcut ea în timp ce o jurubiţă s-a ridicat, s-a răsucit şi a dispărut printre buzele mele ţuguiate şi îngrijorate. Cum e?

— Pur şi simplu minunat.

Nimic nu e mai liber, mi-am amintit eu, decât imaginaţia omului şi, cu toate că nu poate depăşi zestrea iniţială de idei furnizate de simţurile externe şi interne, are puterea nelimitată de a

amesteca, de a îmbina, de a separa şi împărţi aceste idei, în toate formele ficţiunii şi viziunii; cu această observaţie înţeleaptă a lui David Hume m-am consolat eu, în timp ce încercam să reconstitui textura mâncării, geometria pastei, ca de vierme, bucăţelele de tomate macerate, cocoloaşele (cu acestea era cel mai uşor), într-un ideal mintal, o permutare şi o transformare a informaţiilor percepute de simţuri privind „spaghetti trovatore” (sunt sigur că aşa se numeau) în supa groasă, fierbinte, a conceptelor cunoscute de mintea şi corpul meu, aşteptate şi involuntar invocate, precum mădularul amputat al cuiva; astfel încât, până la urmă am fost aproape convins că amestecul are acelaşi gust cu cel pregătit de doamna B.

Aşa a trecut prânzul.

— Mai vreţi? m-a întrebat Catriona de îndată ce am reuşit să înghit ultima îmbucătură dintr-o porţie pe care tânăra o considera mică.

I-am adus aminte că un boşorog ca mine se mulţumeşte cu mai puţine paste decât recomandă până şi cea mai zveltă şi sprinţară studentă la ştiinţele naturii, stomacul meu a scos un ultim strigăt de protest şi, slavă Domnului, Catriona a zis atunci gata, mergem la Waterstones.

Îi spusesem deja, lucru ştiut şi de tine, că nu mai trecusem pe acolo de ani de zile, de când intrasem din greşeală. Când am coborât din autobuz şi am ajuns la chioşc, mi-am dat seama că e mult mai mare decât mă aşteptam, cu mult mai multe cărţi la vedere decât ziarele, revistele şi dulciurile pe care mi le aminteam, dar aproape la fel de inutil pentru mine.

Ţinându-mă de mână, Catriona a întrebat:

— Pot să arunc mai întâi o privire? Caut şi eu ceva.

Părea că ştie drumul; am urcat câteva trepte, am trecut pe lângă mai multe mese pline cu cărţi lăsate de-a valma, până am ajuns în faţa unor rafturi pe care scria „Ştiinţe în general”.

— Măi să fie, multe ştiinţe mai sunt pe lumea asta, am murmurat eu. Mai întâi ştiinţele naturii, apoi ştiinţe în general. Oare ce mai urmează?

Catriona părea mai puţin sigură de ce caută. A aplecat capul în timp ce îşi trecea privirea de la o carte la alta. Bineînţeles, ideea că poţi găsi ceea ce vrei doar privind rafturile este pur şi simplu absurdă, i-ar fi spus draga de Margaret sărmanei Catriona, sfătuind-o să se folosească de trinitatea „Indice după titlu”, „Indice după autor” şi „Indice după subiect”, ale cărei mici fişe, în sertarele lor

lungi, ca de la maşina de cusut, le-am frunzărit atâţia şi-atâţia ani, ori de câte ori mă îndoiam de datele despre publicaţia pe care o solicitasem. M-am hotărât să o las pe Catriona să caute, inutil, în continuare şi m-am dus să văd dacă Waterstones – care din câte îmi dădeam seama nu mai era chioşcul de ziare pe care mi-l aminteam eu – avea un indice similar, unde aş putea să caut *Ferrand şi Minard.*

— Dumnezeule, încă una, am exclamat eu către o tânără care tocmai trecea pe lângă mine, când privirea mi s-a oprit asupra unei secţii numite „Ştiinţa computerelor”. Ştiinţele astea proliferează, nu glumă, a fost comentariul suplimentar pe care i l-am adresat unui băieţel de 10 – 12 ani (cel puţin aşa părea) care până la urmă s-a dovedit că e angajat acolo şi care a manifestat aceeaşi putere de înţelegere a cuvintelor „indice de fişe” ca şi Ali (aproape contemporanul lui şi, în multe privinţe, echivalentul lui perfect) când i-am spus, la Dixons, despre ultima problemă pe care am avut-o cu computerul.

Băiatul a bâiguit ceva despre un „terminal de acces pentru utilizatori”, ceea ce arată că ar trebui să se angajeze hamal în gară, probabil singura slujbă care i se potriveşte.

— Ce-o mai fi şi asta? am întrebat eu, în spatele unei femei date cu un parfum ciudat, care îmi bloca vederea următoarei secţii, numite „Dezvoltare personală”.

Ceva legat de creşterea copilului, mi-am dat eu cu presupusul, prin urmare nimic interesant pentru mine sau pentru tine; dar printre titluri am remarcat nişte curiozităţi precum *Agenda vieţii: cum să iei legătura cu tine însuţi.* Dintre toate problemele pe care le-am avut, mai ales în ultima vreme, încercând să găsesc o carte pierdută sau un individ misterios (Rosier, de pildă), niciodată nu mi-a trecut prin minte că mi-ar fi greu „să iau legătura cu mine însumi”. Cu alte cuvinte, într-una din zile aş putea să-mi pierd adresa sau numărul de telefon sau chiar memoria? Ar fi frumos să iau din nou legătura cu doamna B., dar şi aşa petrec destul timp cu mine însumi, fără să-mi mai fac griji că aş putea, într-un fel, să întrerup contactul. Dar asta? (braţul meu întins dând peste femeia cu parfum ciudat, care s-a arătat mai mult decât deranjată) – *Cântecul vieţii: ascultă-ţi şinele*. Recunosc fără nicio reţinere că sinele meu îmi este la fel de necunoscut ca şi felul în care îmi lucrează maţele (slavă Domnului, după atâţia ani, cu o regularitate stoică); dar nu am nicio dorinţă

sau intenţie să îmi ascult maţele şi, la fel, nu văd de ce mi-aş analiza „sinele” al cărui singur rol e să fie sala motoarelor pentru această viaţă productivă şi liniştită (ştii, am primit o scrisoare plină de laude pentru articolul despre monumentele locale apărut în *The Scots Magazine*), care sper să mai ţină un an-doi, înainte de a-i pune cruce.

— Vreţi să mă intimidaţi? a întrebat femeia cu parfum ciudat, scoţând ceva despre „Vindecare spirituală” dintr-o nişă pe care braţul meu o ascunsese fără să vrea şi pe care l-am retras imediat, hotărât să caut indicele în altă parte.

Am coborât la parter şi am observat cu mare plăcere o secţie foarte mare pe care stătea scris „Scoţia”.

— Ce plăcut va fi să-mi reîmprospătez un pasaj din *înţelegere umană* de care mi-am adus aminte mai devreme, în legătură cu o porţie de spaghetti, i-am spus unui copil care a trecut pe lângă mine, probabil un alt angajat.

Şi totuşi, în ciuda numeroaselor rafturi pe tema respectivă, am descoperit cu dezamăgire că această secţie numită „Scriitori scoţieni” consta doar dintr-o grămadă de romane sentimentale sau senzaţionale, până şi Scott sau Stevenson fiind

copleşiţi de operele în mai multe exemplare ale unor scriitori de care nu auzisem până atunci. Unde era Carlyle? Unde era Hume, de fapt? Da, până la urmă locul acesta era tot un chioşc de ziare; renunţaseră doar la dulciurile de pe galantar. Nici urmă de Boswell, Barbour, Urquhart; doar o carte de Hogg. Bums era aici, dar nu şi Campbell; şi nici Thompson, de parcă nici nu ar fi existat sau nu ar fi fost scoţian.

— Poate că l-au interzis din cauza poemului „Rule, Britannia”[6], i-am zis eu unui ins cu cravată.

Era clar că trebuia să-i spun vreo două proprietarului, fiindcă din rea-voinţă sau pur şi simplu din incompetenţa unor copii care ştiu cum să pună cutiile una peste alta dar habar nu au cum să aranjeze cărţile pe un raft, această „secţie” fusese concepută total greşit. Unde erau *Sartor Resartus* sau *The Annals of the Parish*[7]? Sau chiar *Câinele din Baskerville, Vântul prin sălcii, Peter*

---

6 *Domină, Britania*, poezie patriotică scrisă de James Thomas şi pusă pe muzică de Thomas Ame în 1740. Aluzie la poziţia intransigentă a naţionaliştilor scoţieni, care doresc separarea Scoţiei de Marea Britanie. (n. tr.).

7 *Analele parohiei* (1821), roman de John Galt (n. tr.).

Pan? Unde se ascundeau toţi autorii scoţieni, dacă nu erau aici? Crede-mă, mă cam enervasem, şi ştii că aşa ceva nu mi se întâmplă prea des.

Pe urmă am simţi cum mă trage cineva de cot.

— Am găsit-o!

Era Catriona. Mi-a arătat un obiect lucios pe care l-am recunoscut imediat. Găsise *Ferrand şi Minard* de Petrie, deşi habar nu aveam cum de reuşise, cu felul ei complicat de a căuta, mai ales în secţia „Ştiinţe în general”.

— Dar trebuie să le spun vreo două celor de aici, am insistat eu când s-a aşezat la coadă ca să plătească.

Nefiind în stare să mă abţin până când ne venea rândul, am plecat în patrulare, nu în căutarea indicelui de fişe a cărui existenţă aici părea la fel de improbabilă ca şi şansa de a găsi ceva de Adam Ferguson sau Dugald Stewart, ceea ce ar fi însemnat să-mi petrec timpul într-un mod mai plăcut decât să-mi ascult şinele şi să am de a face cu ostilitatea unei femei care mirosea ca un bazar turcesc, ci mai degrabă în căutarea unuia dintre adolescenţii aceia pentru care ecusoanele de plastic sunt suficiente ca să decidă soarta lui Lang sau a lui Lockhart. Am urcat treptele răsuflând din greu.

— Şi ce e mai absurd e că nici nu mai vând ziare! l-am informat pe un domn care a părut uşor surprins, deşi mulţumit cu biografia unei celebrităţi care i-a rămas deschisă sub nas.

Apoi, fără să-mi dau seama, am ajuns din nou la toate ştiinţele: „Ştiinţa fizicii”, „Ştiinţa mediului înconjurător” şi multe altele care, la fel ca principatele din centrul Europei care se înmulţeau ca ciupercile după ploaie, se învecina cu un imperiu şi mai mare, cel al „Studiilor”: „Studii economice”, „Studii culturale”, „Studii feministe”. M-am gândit că aceste mici regate obscure, la o privire mai atentă, s-ar dovedi la fel de haotice, inutile şi anarhice ca şi marea Caledonie[8] de la parter, şi că ignoranţa celor care aranjau cărţile pe rafturi trebuie să se fi răspândit în tot magazinul, singura soluţie pentru a îndrepta lucrurile fiind demolarea lui şi reconstruirea din temelii.

Poate că ar trebui, totuşi, să mă calmez.

Mă aflam acum la graniţa dintre „Ştiinţa computerelor” şi „Matematică”. Ultima mă atrage cam tot atât de mult ca şi stomatologia şi îmi trezeşte amintiri dureroase din copilărie; privirea

---

8 Numele latinesc dat Scoţiei de către romani (n. tr.).

mi-a fost atrasă de titlurile de pe partea mai colorată a graniţei. *Ghidul Internetului, Manualul PC, Imagini generate de computer pentru creatorii de pagini web.* Ei, iată şi ceva pe înţelesul meu. Am luat câteva cărţi care păreau că mă pot ajuta să mă apropii de Rosier, de xanthici şi de toate celelalte minuni pe care numai World Wide Web mi le putea oferi printr-o bază de date accesibilă, al cărei haos nu era nimic pe lângă cel creat de angajaţii acestui magazin.

Am coborât la parter tocmai când Catriona ajunsese la casă. Când a propus să achite ea costul volumului *Ferrand şi Minard* mai că nu mi-am ieşit din pepeni, şi chiar i-am spus-o (încă nu mă calmasem de tot). Cealaltă carte pe care o ţinea în mână, ceva despre enzime, era cadoul meu pentru ea, i-am zis eu şi am pus ambele titluri pe acelaşi bon cu cele şapte cărţi despre computere pe care le alesesem, la un preţ rezonabil, toată suma fiind mai mică de două sute de lire.

— Dacă vreţi o carte despre Internet, luaţi-o de la Waterstones. Îşi prezintă cărţile impecabil, i-am spus unei doamne când am ieşit din magazin.

Am mers acasă.

Catriona începuse să citească despre enzime

chiar din autobuz, în timp ce eu mă uitam peste o introducere la *Limbajul computerelor pe înţelesul celor slabi de minte*, al cărei stil nu se asemăna mai deloc cu cărţile citite până în acel moment, dar aducea izbitor cu cel al multor pagini web pe care le vizitasem. Nu am înţeles absolut nimic şi m-am consolat cu gândul că nu sunt unul din „cei slabi de minte” cărora li se adresa, de fapt, cartea respectivă.

Când ne-am apropiat de casă am întrebat-o pe Catriona dacă îşi ia geanta de la mine, dar ea m-a privit nedumerită şi a spus că nu a lăsat nimic acolo. Atunci, am sugerat eu, ne putem lua rămas bun până mâine (era deja trecut de ora la care doamna B. pleca de obicei).

— Merg tot în direcţia asta, m-a informat Catriona, însoţindu-mă până la uşă unde, părând că nu prea are chef să se întoarcă la studiu (oare ce naiba fac toată ziua studenţii la ştiinţele naturii? m-am întrebat eu), a propus să bem un ceai (da, încă unul), iar băşica mea, obosită de-atâtea reclamaţii, doar a ridicat din umeri, în timp ce descuiam uşa şi o urmam pe însetata mea tovarăşă de drum. O, ce noroc să ai sfincterul tare, dar neapreciat al tinereţii!

— Eu am să mă aşez puţin să citesc, i-am spus,

alegând *Dr. Cool şi magia web-ului* în timp ce mă lăsam să cad într-un fotoliu, iar Catriona se ducea întins spre bucătărie.

Această a doua carte era la fel de impenetrabilă ca şi prima şi, după toate aparenţele, fără prea mare legătură cu tot ce mi se spusese la Dixons, făcându-mă să mă întreb dacă nu cumva secţia „Ştiinţa computerelor” din Waterstones fusese victima haosului ca şi talmeş-balmeşul, semn al degenerării, care purta numele de „Scriitori scoţieni”.

— E curios şi în acelaşi timp extraordinar că toate paginile web sunt doar nişte instrucţiuni codificate, plasate în paranteze drepte, i-am spus eu Catrionei când a intrat, câteva minute mai târziu, cu o tavă supraîncărcată cu, printre altele, spre satisfacţia mea, nişte biscuiţi de care nu auzisem până atunci şi pe care probabil că îi adusese cu ea în dimineaţa aceasta. Între timp reuşisem să înţeleg ceva din proza transatlantică, uşor expediată a doctorului Cool, iar tag-urile imaginilor generate de computer, am adăugat eu (fiindcă tocmai aflasem că aşa se numesc), puteau explica prezenţa corect poziţionată pe ecranul computerului meu a acelei ciudate fotografii, tânăra care citea exact cartea care, datorită

perspicacităţii Catrionei, se afla acum în posesia mea, printr-o altă înlănţuire a faptelor şi evenimentelor pe care ne place să o numim coincidenţă sau şansă, dar care, cine ştie, ar putea fi determinată de un alt „cod-sursă”, ascuns, dar nemodificabil.

Catriona era cu gândul în altă parte. A turnat ceaiul (zgomotul în sine făcut de lichidul care curgea în ceaşcă a provocat un alt protest al măruntaielor mele, iar eu mi-am promis să sorb puţin şi foarte încet), apoi s-a aşezat în celălalt fotoliu cu dezinvoltura unei pisici. După o vreme a întrebat:

— Pot să vă rog ceva?

A întrebat asta între două înghiţituri de ceai (eu încercam să câştig timp, sperând că procesul de evaporare mă va scuti să beau toată cantitatea care îmi fusese pusă în faţă).

— Desigur.

Felul în care mă întrebase sugera un lucru deosebit, costisitor şi dificil, ceea ce m-a pus în gardă.

— Ştiţi, avem nişte probleme în apartament, cu boilerul… a spus ea, luând încă o gură de ceai şi muşcând dintr-un biscuit. N-avem apă caldă de două zile.

Dacă avea nevoie de cineva care să repare un boiler, nu o nimerise cu mine (aşa cum doamna B. ar fi subliniat numaidecât). Catriona nu putea rezolva singură problema, cu briceagul ei bun la toate?

— Mă întrebam dacă n-aş putea face o baie… aici, a adăugat ea, rar, cu expresia unui copil care îşi cere scuze că nu şi-a făcut lecţiile.

— Cum să nu.

În mai puţin de două minute, după ce şi-a terminat ceaiul, Catriona m-a întrebat unde sunt prosoapele, iar eu mă gândeam numai dacă merită să mă duc în bucătărie şi să arunc în chiuvetă tot ce a mai rămas din ceaiul delicios, dar mult prea mult. Fireşte că habar nu aveam unde sunt prosoapele în casa asta, în afară de cele pe care doamna B. le lăsa în baie, drept care i-am spus Catrionei că, dacă se uită prin câteva dulapuri, sigur va găsi ceva. La urma urmei, putea face ca biscuiţii să apară de nicăieri, un prosop nu avea cum să-i pună ingeniozitatea prea mult la încercare. Curând am auzit cum urcă uşor treptele.

Ce nemaipomenit e să poţi urca treptele în fugă, să deschizi trei dulapuri şi să le trânteşti uşa, în timp ce robinetele încep să duduie şi să

umple cada, după ce, fără îndoială, Catriona a rămas goală-goluţă, exact cât îmi trebuie mie să mă ridic din fotoliu, să-mi duc ceaşca în bucătărie şi să mă uit cum lichidul cafeniu se scurge în chiuvetă cu un ultim vârtej! Reuşisem să beau doar un sfert, dar efectele începeau să se facă simţite.

M-am gândit să revin în camera de zi ca să mai savurez din calmul şi înţelepciunea doctorului Cool, dar mi-am dat seama că semnalele pe care le primeam de la băşica udului vor fi şi mai insistente, că fiecare mişcare le va accelera şi că o strategie mai bună ar fi să urc în birou, aproape de locul la care puteam apela în caz de nevoie, de îndată ce îşi Catriona îşi termina baia. Ţinând cont de viteza cu care îşi începuse exerciţiul, nu mă îndoiam că, până ajung la etaj, ea ar fi pe terminate. Prin urmare mi-am început ascensiunea.

La a patra sau a cincea treaptă am simţit că situaţia e urgentă. Poate că pleoscăiturile care se auzeau din baie îmi vârau băşica la idei, dându-i impresia că sunt deja acolo şi că procedurile pot începe. Ştii că numai obiceiul mă ajută să merg înainte, dar ziua aceea fusese atât de neobişnuită pentru mine încât nu-i de mirare că toate aceste

activităţi neregulate îmi derutaseră un pic băşica udului.

Am ajuns sus şi am cotit, cu paşi lenţi, periculoşi, fiecare făcut cu teama dezastrului, spre uşa băii, unde faptul că nu auzeam apa curgând sugera că tânăra poate că nici nu începuse să se spele; sau, judecând după viteza cu care bea ceai, găseşte cărţile într-o librărie etc., poate că şi terminase, iar acum lenevea în apa plină de clăbuci (deşi, chiar şi în acest caz, mă cutremuram la gândul urmărilor pe care le puteau avea mişcările ei bruşte când ieşea din cadă, lăsându-mă într-o baltă la fel de mare ca toată apa în care se îmbăiase).

Ajunseserăm, vezi tu, într-un punct delicat şi, poate, crucial. Am bătut la uşă.

— Catriona?

— Da?

— Eşti în cadă?

— Da.

Am auzit un pleoscăit ameninţător. Apoi am întrebat:

— Pot să te rog şi eu ceva?

Nu aveam deloc chef să prelungesc negocierile aşa cum făcuse ea; necesitatea îmi presa băşica mai mult decât tactul. I-am explicat

cum stă situaţia, m-am scuzat şi am spus că, dacă nu deschide uşa imediat, vom avea o problemă pe care nici măcar inventiva doamnă B. nu ar putea să o rezolve.

— Bine, bine, a spus Catriona pleoscăind şi mai tare.

Până atunci faptul că uşa de la baie nu se închide cu cheia nu mi se păruse relevant; acum însă înţelegeam rolul predeterminat pe care acest mic amănunt îl juca în „codul-sursă” al vieţii mele. Am intrat şi, deşi privirea mea era fixată pe W.C., destinaţia mea (cu capacul, vai, lăsat), am observat că tânăra se ghemuise în baie, cu braţele pe după genunchii ridicaţi, cu capul plecat pe ei; eu mi-am văzut de treabă, fluierând tare, aşa cum credeam că e practica general acceptată în situaţii ca aceasta; deşi, netrecând vreodată prin aşa ceva, în toţi anii în care am dus o viaţă austeră, ajutat de doamna B., nu ştiu exact cum e.

Am terminat, am tras apa, m-am spălat pe mâini fără grabă şi am informat-o pe Catriona că acum poate rămâne în baie cât pofteşte. Dar, înainte de a pleca, tânăra a spus (după ce nu scosese o vorbă în timp ce fluierasem, deşi imperfect, propria mea versiune a ariei „O, Star of

Eve"[9]):

— Dacă tot sunteţi aici, pot să vă rog ceva?

Credeam că eram chit la capitolul favoruri, dar, desigur, nu-i puteam refuza următoarea rundă de negocieri. M-a rugat să o frec cu buretele pe spate.

— Nu poţi să te întinzi în cadă? Eu aşa fac mereu.

— Bine, a replicat ea, tot ghemuită, în poziţia unei înhumări preistorice. Dacă nu vreţi…

— Nu că aş avea ceva împotrivă. Pot să-mi suflec mânecile, nu-i nicio problemă, dacă nu vrei să stai întinsă.

Oare toate femeile vor să fie frecate pe spate, m-am întrebat eu. Din conversaţiile mele cu doamna B. nu am aflat aşa ceva, dar acum puteam căuta un răspuns pe World Wide Web. Prin urmare, mi-am suflecat mânecile bine, am luat buretele şi am frecat-o pe spate, simţindu-i vertebrele şi coastele, în timp ce apa caldă mi se strecura printre degete.

— Ai un spate foarte frumos.

— Mulţumesc.

Am frecat-o bine; nu era mai greu decât

---

9 *O, stea de-Ajun,* arie din opera *Tannhäuser* de Richard Wagner (n.tr.).

spălatul maşinii (pe care îl practicăm, după cum îţi aminteşti), iar suprafaţa mai mică îmi uşura misiunea, astfel încât nu peste mult timp am intrat într-un soi de ritm.

— Ce bine e, a remarcat ea şi, când am dat să mă opresc, a adăugat: Şi pe gât. Dacă nu vă cer prea mult.

Şi-a lăsat capul şi mai jos, pe genunchi, iar eu am înmuiat din nou buretele în apă. Conformaţia gâtului, care se preta mai puţin frecatului, mi-a adus aminte de curbele şi colţurile întortocheate ale bătrânului meu Morris – cu câtă nostalgie mă gândesc la maşina aceea atât de credincioasă! – iar părţile osoase din dosul urechilor Catrionei m-au dus cu gândul la acele neobişnuite semnalizatoare de direcţie care prindeau viaţă ca nişte indicatoare la trecerea de cale ferată ori de câte ori voiam să iau o curbă.

Catrionei părea că îi place mult să fie spălată aşa. A întors capul şi am văzut că ţinea ochii închişi, fără îndoială ca să nu îi între apa plină de săpun. Da, ce prostie să cred că o tânără delicată ca aceasta ar vrea să se întindă în cadă, să se afunde până la nas în apa murdară şi să îşi murdărească urechile; la una dintre ele priveam chiar acum, văzând-o ca pe o scoică roz prinsă în

părul ud; în timp ce o frecam cu buretele pe umăr, a ridicat un braţ ca să îşi dea părul din ochi, parcă mai închis la culoare acum şi cu şuviţe în mai multe nuanţe. Relaxându-se, cred, a dat drumul genunchilor pe care îi ţinea cu celălalt braţ, lăsându-i în jos, şi permiţând buretelui să ajungă în partea din faţă a şasiului ei – a corpului, am vrut să spun. Sânii mici ai Catrionei erau încă intacţi, spre uşurarea mea, neafectaţi de „jogging” şi în multe privinţe altfel decât cei ai cititoarei volumului *Ferrand şi Minard*.

Ce ciudat, mi-am spus eu, ca o pană de cauciuc şi o aversă de ploaie, talmeş-balmeşul provocat de copiii de la Waterstone’s şi slăbiciunea băşicii mele îmbătrânite, alături de nenumărate alte piese ale unui cod ascuns al cărui manual probabil că există, rătăcit pe undeva, în acel magazin *en detail* atât de derutant care îşi spune librărie, să aducă la un loc, pe neaşteptate şi inevitabil, un bătrân car este uşurase în urmă cu câteva minte şi o tânără (se pare la fel de mulţumită), care acum îşi ducea mâinile la spate, ca să se sprijine. Arcuindu-se uşor, în timp ce eu mă întrebam cât va mai trebui să fac treaba asta înainte de a mă aşeza pe un scaun ca să-mi trag sufletul.

— Pot să te întreb ceva?

Catriona nici măcar nu a deschis ochii, motiv pentru care am presupus că nu are nimic împotrivă.

— Toate femeile vor să poarte barbă acolo jos?

Fiindcă, între timp, avusesem ocazia să compar barbişonul dintre picioarele Catrionei cu stilul mai stufos al celor două femei expuse privirilor mele în prin intermediul acelui „live video link”.

— Sau majoritatea preferă să se radă sau chiar să poarte un fel de mustaţă?

Catriona a deschis ochii, de parcă s-ar fi trezit dintr-un vis, şi şi-a ridicat genunchii din nou.

— Chiar n-aţi văzut o femeie goală până acum? a întrebat ea, folosind exact aceeaşi construcţie gramaticală şi acelaşi ton cu care aşi exprimase neîncrederea cu o zi în urmă, în privinţa supei, a avioanelor şi a nenumăratelor chestiuni despre care din întâmplare nu ştiu prea multe.

Tăcerea mea a fost un răspuns evident.

— Ciudat, dar nu mă deranjează. De parcă n-aţi fi bărbat. Vă rog să nu mă înţelegeţi greşit, a adăugat ea repede, încercând să repare remarca prea directă (ce să-i faci, e studentă la ştiinţele

naturii şi e mult mai pricepută la mânuirea briceagului). Poate fiindcă sunteţi bătrân… Nu, nu găsesc cuvintele potrivite. Dar chestia e că nu mă deranjează.

Apoi s-a lăsat pe spate şi s-a afundat în apă, rămânând doar cu faţa afară, gest care m-a făcut să mă întreb de ce mă mai obosisem să o frec atâta dacă făcea ceea ce îi sugerasem de la început.

Era clar că baia luase sfârşit, motiv pentru care am plecat, auzind-o cum se ridică şi cum apa pleoscăie în jurul ei, în timp ce ieşeam şi mă îndreptam spre birou. Acolo, cred eu, ar fi trebuit să se încheie povestea şi poate nu te-aş mai fi plictisit cu ea dacă n-ar fi fost conversaţia care a urmat când a venit şi Catriona în birou, îmbrăcată şi cu părul prins într-un alt prosop pe care nu îl recunoşteam. (Oare câte găsise? Şi câte aveam?)

Încercam să găsesc fişierul pe care mi-l crease. Nu îl găseam şi am rugat-o să mă ajute; deşi nu înţelegeam de ce venise din nou, doar dacă voia să-mi spună la revedere. Începusem chiar să mă întreb dacă nu cumva voia să-mi ceară bani pentru orele suplimentare sau poate că, pentru ea, serviciile făcute o zi întreagă justificau suma pe care i-o propusesem. După ce a găsit

fişierul şi l-a deschis, cu imaginea cititoarei despuiate, a remarcat: – E straniu, nu? ca o femeie să vrea să fie văzută aşa de nişte necunoscuţi.

Am fost imediat de acord cu caracterul „straniu” al situaţiei, nedorind să o reţin prea mult şi astfel să o fac să se gândească pentru a nu ştiu câta oară la ceai.

— Dar probabil că-i şi place să fie văzută în pielea goală. Poate fiindcă ştie că ea e cea care controlează situaţia.

Catriona s-a angajat într-o discuţie cu propria persoană, pe care încerc să o redau cu cât mai multă exactitate, deşi probabil îţi dai seama că efortul e comparabil cu copierea unei inscripţii în japoneză, unde o simplă pată, fără noimă, desenată incorect, ar putea avea consecinţe grave.

— Nu v-aţi simţit stingherit când aţi intrat în baie?

La întrebarea aceasta nu am putut oferi niciun comentariu util, drept care am continuat să dau clic.

— Poate că, atunci când m-aţi văzut în cadă, a fost ca şi cum aţi fi văzut o grămadă de rufe, şi vă respect pentru asta. Nu aţi fost doar politicos. Dar poate că, pentru unele femei, ca asta care citeşte cartea, e ca un fel de excitaţie să-şi imagineze că e

privită de cineva care nu simte nimic, nu e interesat de ce vede; aşa controlezi total situaţia. E ca şi cum ai fi privit de să zicem, un chirurg.

Toate acestea, cred că nu mai e nevoie să adaug, aveau tot atâta înţeles pentru mine cât *Dr. Cool şi magia web-ului* şi mă interesau şi mai puţin, deşi Catrionei subiectul i se părea demn de alte comentarii.

— Aşadar, atunci când femeia asta s-a hotărât să pozeze în faţa unei camere de luat vederi, poate că nu se gândea la toţi tipii care se vor înfierbânta la vederea ei, ci o făcea pentru ea, fiindcă, nu-i aşa? camera nu se înfierbânta, ci toţi bărbaţii ăia pe care şi-i imaginea, care se vor uita la ea fără să se înfierbânte… şi asta te poate excita.

Raţionamentul Catrionei era atât de greu de urmărit, încât m-am lăsat păgubaş şi sunt sigur că transcrierea mea e plină de erori, care probabil că i-au schimbat complet sensul dat de ea. Dar, prin simpla expunere la acest jargon, aproape la fel cum jargonul utilizat de doctorul Cool începuse să se insinueze în conştiinţa mea, am simţit că am destul curaj ca să-l folosesc şi eu.

— Când stăteai în cadă, erai „înfierbântată”?

Speram că, intrând într-un fel de joc lingvistic, în care mă prefăceam că ştiu despre ce vorbesc,

aş putea ajunge să înţeleg mai bine treaba cu „live video link” şi de aici să fiu mai aproape de Rosier, Ferrand şi Minard etc. O abordare similară funcţionase, într-o oarecare măsură, cu Ali şi doamna Campbell, deci merita să încerc.

Între timp, Catriona îşi răsucea o şuviţă din părul ud, ca şi cum întrebarea era dificilă, subtilă şi profundă. Recursese la aceeaşi stratagemă când o întrebasem dacă e îndrăgostită de tipul acela, Ewan sau Gary; şi din nou a răspuns:

— Nu ştiu.

Dar, după o altă pauză, în cursul căreia aproape că uitasem întrebarea, a adăugat:

— Poate. Într-un fel.

După o pauză şi mai lungă, când speram că terminasem cu chestiunea asta (la urma urmei nu aflasem nimic care să mă ajute să o interpretez pe cititoarea despuiată), a spus, tot cu acel anacolut atât de greu de reprodus pe pagina scrisă:

— În timp ce mă frecaţi cu buretele… A fost… Aveţi nişte mâini foarte pricepute.

— Mulţumesc.

— Adică nu-mi vine să cred că n-aţi mai făcut aşa ceva până acum.

Ne întorceam la „Sigur nu aţi făcut asta niciodată…?” şi, ca să împiedic aşa ceva, am

întrebat-o dacă se hotărâse să-l citească pe Hume, iar când a spus că nu, am propus să se uite prin *Ferrand şi Minard: Jean-Jacques Rousseau şi căutarea timpului pierdut* şi să-mi spună dacă avea vreo legătură cu Jean-Bernard Rosier sau cu misterioasa lui enciclopedie care, la urma urmei, e singura justificare pentru o serie recentă de scrisori deja prea lungă şi nu necesită vreo distragere a atenţiei sub forma unor fete despuiate în cada de baie, acesta fiind genul de detalii de care sunt pline acele romane sentimentale sau senzaţionale care poluează rafturile de la Waterstones.

M-a lăsat singur, faptul că nu a făcut nicio referire la ceai fiind o mare uşurare pentru mine. Am auzit cum coboară treptele, cum intră în camera de zi, în timp ce eu eram în plină căutare pe web, începută cu Rousseau, care foarte curând m-a dus, printr-o serie de „hiperlink-uri”, cum le numeşte doctorul Cool, la Muzeul Naţional de Antichităţi, la Ghidul filmelor online şi la blogul unui tânăr din Texas care studiază IT şi se arată extrem de interesat de Tolkien. Patruzeci şi cinci de minute au trecut iute în această manieră atât de plăcută, fără ca să descopăr vreo informaţie de substanţă.

Era momentul, am hotărât eu, ca tânăra să se întoarcă la apartamentul ei fără boiler şi să-şi facă temele. Nu voiam să fiu eu de vină dacă ajungea în coada clasei! Motiv pentru care am coborât la parter, unde am găsit-o întinsă pe canapea, cu volumul *Ferrand şi Minard* deschis pe piept şi dormind dusă, ca un prunc. Am ridicat cartea cât am putut de delicat, m-am întors în birou şi am scris o scrisoare pe care, mi-am zis eu, o putea pune la poştă după ce se trezea şi pleca acasă. Despre scrisoarea aceea nu mai trebuie să spun nimic, fiindcă deja ai citit-o; şi, întrucât ai citit-o şi pe aceasta, în întregime, cred că ar fi mai bine să nu mai zic nimic până la următoarea.

Capitolul 8

Ferrand şi Minard inspectau noua lor locuinţă. Slujitorul părintelui Bertier îi adusese la o căsuţă îngrijită care, în opinia lui Ferrand, răspundea întocmai nevoilor lor. Slujitorul părea că aşteaptă un bacşiş; cei doi însă reuşiră să-l convingă să plece cu mâna goală.

— E pur şi simplu încântătoare! exclamă Minard închizând uşa, apoi se apucă să deschidă obloanele, în timp ce Ferrand se mulţumi să-şi treacă vârfurile degetelor peste suprafeţele de pe care praful fusese şters de curând. Şi când te gândeşti că Jean-Jacques a fost inspirat chiar de acest colţ de ţară, continuă Minard, entuziasmat, admirând priveliştea prin fereastra deschisă şi lăsând lumina soarelui să pătrundă în odaie.

— Ţi-am spus deja că nu vom face cunoştinţă cu Monsieur Rousseau, spuse Ferrand, se apropie de fereastră, făcând să scârţâie podeaua, şi închise obloanele pe jumătate.

Minard, netulburat, examină în continuare mobilierul, se uită prin dulapuri şi sertare atât de vesel încât părea să fi uitat, cel puţin pe moment, toate motivele, atât de numeroase, pentru care numai vesel nu ar fi trebuit să fie. Apoi Ferrand se

aşeză la masa simplă şi spuse:

— Acesta e începutul noii noastre vieţi. Vom găsi de lucru aici, onorabil, şi ne vom petrece zilele împreună.

Minard se aşeză în faţa lui.

— Da, noua noastră viaţă, zise el, strânse mâinile lui Ferrand, reînnoindu-şi jurământul prieteniei eterne şi, amintindu-şi de toate necazurile lor, începu să plângă. Dar sărmana mea Jacqueline!

— Asta-i altceva, spuse Ferrand obosit şi îşi mângâie prietenul pe creştet, între timp Minard lăsându-şi capul înlăcrimat pe mâneca din ce în ce mai umedă. Trebuie să-mi promiţi odată pentru totdeauna că niciodată nu vei mai pomeni numele feţei ăleia. Până şi copacii au urechi, Minard, nu uita asta. Ai văzut cum a reacţionat părintele Bertier când ai întrebat de ea; şi-a dat seama că ceva nu e în regulă cu noi şi, dacă află ce şi cum, ne vom pierde influenţa asupra lui şi vom fi nevoiţi să fugim în alt sat, devenind fugari pentru tot restul vieţii.

Minard ridică privirea şi înclină din cap, de acord cu cuvintele înţelepte ale lui Ferrand.

— Acum vreau să mă odihnesc, zise Ferrand. Sculatul dis-de-dimineaţă şi masa copioasă pe care

am luat-o cu părintele Bertier m-au cam moleşit. Ce zici, tragi şi tu un pui de somn?

Minard, deşi mâncase mai lacom decât Ferrand şi era în urmă cu somnul, în ciuda faptului că apucase să doarmă mai mult noaptea trecută decât tovarăşul lui de drum, se hotărî să mai stea treaz; şi astfel Ferrand, arătând puţin iritat, se culcă singur pe salteaua din cealaltă parte a odăii. Minard rămase la masă şi curând auzi sforăitul uşor al prietenului dus în lumea viselor.

După o vreme auzi un ciocănit la uşă. Minard se duse să deschidă şi îl văzu din nou pe slujitor, cu bocceaua lor în spinare; slujitorul o lăsă să cadă la picioarele lui Minard, scoţând un oftat de oboseală şi uşurare.

— Mii de mulţumiri, spuse Minard, întrebându-se cum să scape iar de el fără să-i dea ceva.

Trase bocceaua în mijlocul odăii, în timp ce Ferrand continua să sforăie la fel de subţire, şi ieşi din odaie, închizând uşa după el.

— Te-ai descurcat de minune şi am să te răsplătesc… după ce am să mă declar mulţumit că n-a umblat nimeni în bagaj, desigur. Dar spune-mi, ştii unde aş putea găsi un tâmplar? Bineînţeles că

Minard se gândea la tatăl Jacquelinei, dar voia să-şi ţină promisiunea faţă de Ferrand nepomenind de numele lui Cornet.

Slujitorul se arătă nedumerit.

— Aveţi nevoie de ceva aici, domnule?

Minard clătină din cap, dar, după o pauză, hotărî că e mai bine să încline din el.

— Da, e doar un fleac.

— S-a rupt vreun picior de la masă? Sau balustrada?

Minard dădu repede din cap:

— Da, asta e, s-a rupt balustrada.

Apoi clătină din cap energic, dat fiind că în căsuţa aceea nu era niciun fel de scară, iar slujitorul îl privi derutat, aşteptând un răspuns de la el. Minard nu avea aceeaşi prezenţă de spirit ca Ferrand.

— Nu, am vrut să spun că s-a rupt un picior de la masă. Ciudat cât de uşor le poţi încurca. Nişte bucăţi de lemn.

— Un picior de la masă? E curbat? Când am zis picior, m-am gândit la unul curbat, dar ar putea fi unul drept. N-ar fi rău să arunc o privire.

Minard ar fi trebuit să se asigure că slujitorul nu se pricepe la tâmplărie.

— De fapt, nu e vorba de niciun picior de

masă.

Acum slujitorul arăta şi mai nedumerit.

— E o situaţie cam delicată, spuse Minard şi îl trase pe slujitor mai aproape, ca să-i şoptească la ureche. Înţelegi tu, noi ne aflăm aici oficial, într-o chestiune de mare importanţă.

— Asta o ştiu, domnule.

Minard se dădu un pas înapoi.

— O ştii?

— Desigur, domnule. Tot satul o ştie. De aia nu vă folosiţi numele adevărate.

Dezamăgit, Minard se consolă la gândul că reuşiseră să îi prostească pe oamenii ăştia simpli de la ţară.

— Să lăsăm piciorul de masă. Mai bine spune-mi unde îl pot găsi pe Cornet tâmplarul.

— A auzit deja de bunica dumneavoastră, domnule, dacă despre asta e vorba. Îi pare tare rău şi spune că şi-aduce bine aminte de picioarele pe care le-a făcut pentru patul acela frumos al ei. Lemn de nuc, nu glumă!

Resemnat în faţa absurdităţii care părea că îl urmăreşte pas cu pas, Minard hotărî că cel mai bun lucru e să se arate de acord.

— Da, minunat. Şi cât de mult simţim lipsa bunicii!

— Vreţi să vă duc la el, domnule?

— N-ar fi rău, replică Minard şi cei doi porniră în căutarea lui Cornet tâmplarul.

Ferrand se trezi când Minard şi slujitorul erau deja departe. Blestemând prostia prietenului – ştia că, indiferent de ce voia să facă, Minard sigur dădea de bucluc – Ferrand îngenunche lângă bocceaua de pe podea şi se uita atent la felul în care era legată. El însuşi făcuse nodurile, dar, în timp ce le desfăcea, îşi dădu seama că nu erau ale lui. Sub pânza groasă însă găsi ce căuta: pachetul gros cu paginile manuscrisului care le adusese atâtea necazuri.

Le scoase cu teancul, fără să poată spune dacă fuseseră examinate de Bertier şi acoliţii lui sau dacă dispăruse vreuna. Care putea fi legătura dintre nişte documente atât de ciudate şi moartea unei fete? Şi de ce erau atât de preţioase? Ferrand lăsă pe masă foile, una peste alta, şi se aşeză, hotărât să pună totul în ordine, sperând să înţeleagă ce i se spusese să transcrie cu atâtea riscuri. Începu să citească:

Experimentul a fost făcut în ziua de 31 martie 1759 în casa asistentului meu, Monsieur Louis Tissot. Un inel care îi aparţinea soţiei lui a fost

ascuns, fără ca eu să văd ceva, sub una din trei căni. Apoi eu am pus mâna pe o cană, Tissot a ridicat o altă cană, sub care nu era inelul, şi m-a invitat, dacă voiam, să-mi schimb opţiunea. Am făcut acest experiment de peste o sută de ori şi curând am descoperit că schimbarea opţiunii era, într-adevăr, cea mai bună strategie. Experimentul m-a entuziasmat în aşa măsură încât l-aş fi repetat chiar de mai multe ori dacă Madame Tissot nu ar fi cerut inelul înapoi.

A doua zi, inspirat de minunata mea descoperire, am revenit acasă la Tissot şi am propus un nou experiment. Madame Tissot a ţinut o pungă mică de catifea, cu un număr egal de mărgele negre şi albe, iar eu şi asistentul meu, legaţi la ochi, am ales câte o mărgea. Observând ce am ales, Madame Tissot a anunţat fie că „cel puţin o mărgea e neagra sau „cel puţin o mărgea e albă". Apoi tot legaţi la ochi, eu într-un colţ al încăperii, iar asistentul meu în colţul opus, am încercat să ghicim ce a ales fiecare.

Atât de contrare aşteptărilor au fost rezultatele obţinute încât Tissot a ajuns să se îndoiască de felul în care soţia lui ţinea socoteala; drept urmare, prima serie de experimente a luat sfârşit printr-un schimb de replici caustice între

cei doi soţi, care a degenerat într-o ceartă despre mama lui Madame Tissot, despre prăjiturile uitate pe foc şi mai multe chestiuni de familie care pur şi simplu m-au dezgustat. Apoi toţi trei am făcut o pauză, iar eu am propus ca, de îndată ce fiecare dintre noi alege o mărgea, să o ascundem în mână şi să scoatem legătura de la ochi înainte de a ne retrage fiecare în colţul lui, să vedem şi să notăm ce culoare are mărgeaua pentru ca socoteala ţinută de Madame Tissot să fie verificată de două ori. Madame Tissot nu s-a arătat foarte încântată, dar soţul ei a spus că e o idee bună, fiindcă îi venea greu să meargă fără să vadă pe unde calcă, şi că sigur îi va recidiva vechea accidentare, suferită cu două luni în urmă, în timp ce muta un şifonier pentru soacra lui, împiedicându-se de o treaptă şi scrântindu-şi glezna. Madame Tissot a spus că nu se cuvenea să dea vina pe mama ei pentru piciorul scrântit, iar eu am spus să trecem la treabă înainte ca cei doi să ajungă din nou la ceartă. Când toţi trei am comparat rezultatele, după multe repetări ale noului experiment, am ajuns la concluzia că datele consemnate de Madame Tissot erau impecabile.

— Vezi! a exclamat ea. Ţi-am spus doar! Tissot a vrut să aducă din nou vorba de prăjiturile arse,

iar eu i-am lăsat în pace şi am început să studiez rezultatele mai cu luare aminte. Ori de câte ori Madame Tissot anunţa, de pildă, că o mărgea e neagră, probabilitatea ca unul din noi să aibă mărgeaua de acea culoare nu era jumătate ci, curios sau indubitabil, două treimi. Dar, dacă mă uitam la mărgeaua mea şi aceasta era neagră, şansele lui Tissot de a constata acelaşi lucru scădeau brusc la jumătate.

— Evrika! am murmurat eu *fără* ca vocea să trădeze bucuria şi teama pe care le simţeam.

Ridicând privirea, am văzut că soţii Tissot erau gata-gata să se ia la pumni.

— Opriţi-vă! am strigat eu şi i-am somat să trecem la următorul experiment.

Reputaţia lui Madame Tissot fiind răzbunată, am hotărât să rămânem legaţi la ochi. Madame Tissot şi-a încrucişat braţele triumfătoare; soţul ei a întrebat pe un ton plângăreţ:

— Dar dacă mă împiedic şi mă accidentez din nou?

— Calcă atent, doar calci în numele Ştiinţei, i-am răspuns eu calm.

Tissot a protestat în continuare:

— De ce trebuie să stau legat la ochi dacă tot mă uit la mărgea de îndată ce ajung în colţul

camerei?

Dimpotrivă, i-am replicat eu; Tissot nu trebuia să se uite la ce are în mână. Fiindcă, în opinia mea, acest experiment demonstra că, de îndată ce vedeam mărgeaua, un val de probabilitate zbura, instantaneu, dintr-un capăt în celălalt al încăperii. Aşa se explica schimbarea bruscă de la două treimi la o jumătate, un cuantum finit de probabilitate (în greutate de o şesime) circula miraculos între mărgele, lansat de observaţia mea.

Soţii Tissot nu înţelegeau o iotă din ce le spuneam eu, dar nu aveau încotro, trebuia să se supună dorinţelor mele. Cu o frenezie vecină cu obsesia, am dispus ca experimentul să fie repetat de câteva sute de ori în cursul acelei după-amiezi memorabile de primăvară. Cei doi colegi au obosit în aşa hal încât până la urmă nici nu au mai fost atenţi la ce fac; Tissot s-a împiedicat şi a început să ţipe, aducând iar vorba de şifonierul soacrei şi de prăjiturile arse, în timp ce soţia lui, pufăind furioasă, şi-a luat punga cu mărgele al cărei loc, susţinea ea, era în scrinul cu instrumentele de cusut, şi a părăsit încăperea cu paşi mari. Ulterior, îndoindu-se în continuare de probitatea ei, Tissot a propus repetarea experimentului, de data aceasta un preot fiind rugat să facă anunţurile, pe care

Madame Tissot nu părea capabilă sau dispusă să le facă aşa cum trebuie, într-atât de ciudate erau rezultatele; eu însă ştiam deja care e explicaţia.

Teoria despre Univers pe care urma să o elaborez, inspirată de acest experiment, cât şi de alte observaţii, se bazează numai pe informaţii şi pe transmiterea lor; realitatea constă numai din ce poate fi măsurat. „Totul este într-o curgere continuă” i-am spus lui Tissot cu altă ocazie. „Lumea este o mare nesfârşită, ale cărei ondulări sunt întâmplarea şi necesitatea, care ne conduc pe toţi”. Tissot, care între timp părăsise căminul conjugal ca să se dedice în exclusivitate îndatoririlor de asistent (şi ca să-şi evite soacra), a ascultat cu atenţie în timp ce îi vorbeam despre ceea ce eu numesc „problema măsurătorii”.

Când foloseşti o riglă, am explicat eu, cu cât instrumentul e mai precis, cu atât e mai precisă şi măsurătoarea. Prin introducerea unor subdiviziuni poţi obţine o măsurătoare mai precisă, care însă nu e cea exactă. Întrebarea e, dacă introduci noi subdiviziuni, perfecţionând rigla, vei ajunge vreodată la măsurătoarea exactă? Eu cred că nu; întrucât „poate fi stabilită numai printr-un proces fără sfârşit”, lungimea exactă nu poate avea un înţeles fizic. Lungimea unei linii *nu există*, există

doar ca o măsurătoare anume, de o precizie aproximativă. Acesta este „Principiul Rosier al nesiguranţei”, care poartă numele meu, geniul care l-a descoperit.

Eu susţin că ceea ce există e doar *probabilitatea* ca linia să aibă o anumită lungime. Dintr-o mie de măsurători, se obţine o distribuţie a valorilor adunate în jurul unei medii; dacă reprezentăm aceste valori pe o diagramă, aşa cum a făcut Tissot, bodogănind tot timpul despre soţia şi soacra lui, observăm că apar sub forma unui clopot, pe care eu îl numesc „valul probabilităţii”; ori de câte ori faci o măsurătoare, acest val „se prăbuşeşte” spre singura valoare obţinută. În experimentul cu mărgelele, valuri similare s-au propagat cu o viteză infinită; prăbuşirea lor s-a datorat intervenţiei cruciale a conştiinţei umane. Drept corolar, am ajuns la concluzia că, înainte de a privi mărgeaua din mână, aceasta nu era nici albă, nici neagră; o descoperire care m-a condus la o ipoteză uluitoare.

Imaginează-ţi, i-am spus unui Tissot descumpănit, un deţinut condamnat, închis într-o celulă fără fereastră. Deţinutul trebuie să aleagă între două băuturi, una inofensivă, care îl va ajuta să devină liber, cealaltă o otravă ucigătoare.

— Are vreo legătură cu povestea despre cei trei căni? a întrebat Tissot care era dar că nu mă urmărise cu toată atenţia.

— Cazul acela ar putea fi o influenţă, nimic mai mult.

Deţinutul e izolat de lume în timp ce face alegerea. Până se deschide uşa celulei, potrivit teoriei mele, deţinutul nu este nici viu, nici mort; acesta există într-o stare care e o suprapunere a celorlalte două, o jumătate de viaţă, a unui strigoi care nu aparţine nici acestei lumi, nici celei de dincolo.

Cu timpul, Tissot s-a arătat din ce în ce mai preocupat de viaţa conjugală, iar eu am pus la punct o filosofie în care informaţia pură este ingredientul de bază al tuturor lucrurilor. Care este cel mai rapid mod de a transmite o veste? l-am întrebat pe Tissot în timp ce scriam o scrisoare, dar nu am primit niciun răspuns. Caii sunt cel mai rapid mijloc de a răspândi o veste pe o distanţă apreciabilă, am hotărât eu; şi, inspirat de aerul posomorât al discipolului, am început să analizez felul în care timpul poate trece cu viteze aparent diferite pentru doi oameni care comunică numai prin mesaje scrise. La momentul acela Tissot şi soţia lui schimbau câteva bileţele furioase

în fiecare dimineaţă; asta mi-a adus aminte de povestea unui ins exilat fiindcă sedusese o prinţesă, scrisorile tandre pe care i le adresa, deşi scrise în fiecare zi, ajungând din ce în ce mai târziu din cauza distanţei din ce în ce mai mari dintre ei, pe măsură ce insul se îndepărta de ţinutul în care îi trăia iubita. În ultimă instanţă, din punctul de vedere al prinţesei care aştepta din ce în ce mai mult veşti de la el, senzaţia era că zilele lui se prelungeau la infinit. Viaţa lui îşi încetinea mersul sub povara exilului şi a suferinţelor îndurate, ultima lui scrisoare promiţând o urmare care nu a mai sosit niciodată. Pentru el trecerea timpului, aşa cum era percepută de prinţesă, s-a oprit în clipa în care insul a ajuns la îndepărtata graniţă de nord a ţării, de unde scrisorilor le ia o veşnicie ca să ajungă la destinaţie. Am încercat să-i explic lui Tissot teoria mea potrivit căreia simultaneitatea şi timpul însuşi trebuie considerate concepte relative, guvernate de mişcarea cailor; dar am fost întrerupţi de un ciocănit în uşă, venit din partea unui băiat care a adus încă una din tiradele doamnei Tissot, concepută doar cu câteva clipe în urmă, în care îşi reafirma dorinţa de a uita neînţelegerile dintre ei dacă Tissot se va disocia de mine şi va înceta să

mai bată câmpii despre piciorul lui bolnav şi felul în care găteşte mama ei. Sunt mulţumit că Tissot a hotărât să mai rămână o vreme sub acoperişul meu; dar mă şi întristează faptul că a profitat atât de puţin de pe urma şederii lui aici.

Şi-a demonstrat modul jalnic în care îmi înţelegea teoriile câteva zile mai târziu când, sora lui fiind aproape să nască, Tissot a plătit pe cineva să aducă în cameră o fetiţă nou-născută, crezând că astfel şansele ca sora lui să dea naştere unui băieţel vor creşte de două ori. Din păcate, discipolul meu s-a ales cu o nepoată; nu mi-a fost deloc greu să-i explic de ce raţionamentul lui a fost greşit. Tissot pur şi simplu nu înţelesese remarcabilul meu „Paradox al gemenilor”, conform căruia, dacă un băiat îţi spune că are un frate sau o soră, probabilitatea ca el să aibă o soră nu e de jumătate, ci de două treimi. Tissot nu a înţeles nici ceea ce i-am spus când, exasperat de îmbufnarea lui continuă şi de faptul că stătea aproape tot timpul la biroul meu, am răbufnit: „Săptămâna viitoare îţi aduc soţia aici, ca să vorbeşti cu ea şi să vă lămuriţi situaţia. Ştiu că nu vrei să o vezi, de aceea n-am să-ţi spun în ce zi va sosi; dar poţi fi sigur că o vei întâlni înainte de sfârşitul săptămânii”.

Tissot ştia că soţia lui nu va veni să dea ochii cu el vinerea următoare fiindcă până joi seara putea fi sigur că va veni şi, prin urmare, se putea face nevăzut. Dar, la fel, şi eu puteam evita ziua de joi, fiindcă altfel Tissor ar fi fost prevenit că miercurea putea trece fără ca soţia să-i facă inevitabilă scenă. Eliminând astfel fiecare zi, Tissot a ajuns la concluzia că soţia lui niciodată nu va apărea pe neaşteptate ca să-l ia la rost; dar joia următoare a deschis uşa şi a dat ochii nu numai cu ea, ci şi cu mama ei, amândouă luându-l la palme în timp ce eu m-am făcut nevăzut, cugetând că un logician atât de jalnic îşi merita soarta.

Mi-am continuat cercetările de unul singur, în timp ce Tissot a început să-mi folosească biroul ca pe un centru de operaţiuni pentru a-şi da în judecată soacra. Acum era pe deplin convins că noua mea teorie va provoca o adevărată revoluţie printre savanţi, la fel de profundă precum cea provocată de Copernic. M-am pregătit să-i comunic ideile mele lui Monsieur d’Alembert, poate cel mai potrivit ca să recunoască valabilitatea lor; dar despre modul ruşinos în care m-a tratat el nu am să spun nimic aici, doar că din cauza lui am fost atât de insistent în a găsi susţinere pentru filosofia mea printre numeroşii

scriitori pe care i-am adunat aici, în această Enciclopedie.

Cât despre Tissot, deşi până la urmă mi-a părut rău că mi-am pierdut asistentul, am aflat cu plăcere că nu a apelat la lege. A ajuns la un compromis cu soţia lui şi, în timp ce se pregătea să plece, i-am spus că speram să fi învăţat măcar un lucru de la mine: nicio problemă nu este insurmontabilă dacă ştim cu adevărat în ce constă ea. I-am amintit de o poveste cu împăratul Nero, despre care se spune că l-ar fi deranjat un anumit munte care nu îl lăsa să admire apusul soarelui, drept care a poruncit îndepărtarea lui, piatră cu piatră. Zece mii de oameni au trudit vreme de zece ani ca să-i ducă la îndeplinire porunca; dar în ce moment se poate spune că muntele a dispărut cu adevărat, când a fost îndepărtată ultima piatră? Philo din Argos, un filosof xanthic, l-a informat cu mult curaj pe Nero că, din moment ce un munte nu poate avea o ultimă piatră, muntele trebuie să fie ori infinit, ori inexistent, în consecinţă supuşii împăratului trudiseră ca să mute un obstacol care se afla doar în imaginaţia orgoliosului lor stăpân.

Ferrand nu înţelegea nimic din toate astea; dar cel puţin deduse că Rosier era numele omului

din spatele acestui morman de hârtii; el fusese, sau unul din emisarii lui, cel care îl întâlnise pe Ferrand la Régence, iar documentele constituiau fundamentul unei noi filosofii.

Între timp, Minard sosise la casa lui Cornet. Slujitorul îl conduse în curtea din spate, unde Cornet strunjea încet talpa unei grinzi. Cornet ridică privirea, îi văzu pe cei doi şi se opri din lucru ca să îi salute.

— Acesta e Monsieur Minard, explică slujitorul.

— A, da. Cu toate că, din câte înţeleg, nu e numele dumneavoastră adevărat.

— Aşa e. Bună ziua, replică Minard tuşind uşor.

— Îmi pare rău de bunica dumneavoastră, spuse Cornet arătându-se sincer afectat.

Minard se întrebă cum să îi spună acestui om despre moartea tragică a Jacquelinei.

— Aveţi o fiică în Paris, din câte ştiu, zise el, incapabil să găsească o modalitate mai subtilă de a-i da vestea omului.

— O fată frumoasă şi cumsecade, răspunse Cornet înclinând din cap.

Apoi tâmplarul voinic se uită la slujitor, dându-i de înţeles că trebuie să plece.

Minard văzu că slujitorul aşteaptă ceva; se zgâia la Minard precum câinele care aşteaptă un os.

— Am să te răsplătesc, desigur… mai târziu.

Slujitorul îi părăsi indignat. Cornet se dădu mai aproape de Minard.

— Ce face Jacqueline, e bine? Minard se dădu înapoi din faţa insului vânjos.

— Desigur… de ce n-ar fi? De fapt, nu prea ştiu multe despre ea.

Cornet se încruntă bănuitor.

— Au spus ceva despre ea cei de la şcoală?

Minard habar nu avea la ce se referă Cornet.

— Părintele Bertier s-a străduit mult să-i facă rost Jacquelinei de slujba aia.

— De cusătoreasă?

Cornet îl pironea în continuare pe Minard cu ochii lui scrutători, înspăimântători.

— Nu e cusătoreasă. De unde până unde? E în slujba unei familii de viţă aleasă – ne scrie despre asta ori de câte ori are ocazia.

— Zău? făcu Minard încercând să-şi ascundă surprinderea.

Era clar că sărmana fată îşi minţise familia despre slujba ei.

— Mă bucur să aud că şi-a găsit un loc de

muncă atât de onorabil.

Cornet se mai înmuie.

— Doar datorită părintelui Bertier. A fost tare generos cu ea toţi anii ăştia, ca şi cu noi toţi. N-am să las pe nimeni să-l vorbească de rău în casa asta.

— E vreun motiv să-l vorbească cineva de rău? întrebă Minard, dar Cornet nu făcu decât să ridice din umeri.

Adevărul trist era însă cât se poate de evident. Bertier o sedusese pe Jacqueline – poate, cine ştie, chiar o lăsase grea – şi apoi o trimisese la Paris, fie ca să scape de ea, fie ca să se bucure de farmecele ei mai uşor. Pe Minard nu îl interesa dacă scrisorile Jacquelinei către familia ei erau scrise de ea, ca parte a aranjamentului, sau de către unul din acoliţii lui Bertier. Nu el era în măsură să-i aducă la cunoştinţă sărmanului tâmplar vestea cea groaznică; nu el era în măsură să scormonească mai departe în această poveste sordidă.

— Vă doresc dumneavoastră şi familiei dumneavoastră toată fericirea pe care o meritaţi, zise el. Şi acum rămas bun. Cornet era nedumerit.

— Numai bine şi dumneavoastră, monsieur. Asta e tot? Cumva Jacqueline a făcut ceva rău? A

dat de vreun bucluc?

Minard clătină din cap, incapabil să-i mai spună şi altceva nefericitului din faţa lui. Plecă, auzind la scurt timp cum Cornet îşi reia lucrul, dând de zor cu rindeaua. Când fu sigur că tatăl Jacquelinei nu-l mai poate vedea, izbucni din nou în plâns de mila sărmanei fete, jurându-se că aceste lacrimi vor fi ultimele.

Între timp Ferrand lua un alt mănunchi de foi din teancul împrăştiat pe masa din faţa lui:

Se spune că proprietarii unei mari biblioteci primesc o scrisoare în limba chineză. Aceştia bineînţeles că nu înţeleg nimic din ea; dar au un dicţionar şi o gramatică a limbii chineze, ca şi multe alte cărţi orientale, unele dintre ele tipărite şi legate foarte frumos (un exemplar rar din *Conversaţie în pavilionul de jad,* superb ilustrat, este expus la loc de cinste). Bibliotecarii încearcă să încropească un răspuns; cu multă trudă, făcând apel la toate resursele ca să înţeleagă semnele din scrisoare, studiind frecvenţa şi contextul pictogramelor care apar în toate textele pe care le au la dispoziţie, elaborând o teorie a unei limbi despre care, în ultimă analiză, ştiu totul, mai puţin sensurile ei.

Folosind această teorie, bibliotecarii compun un răspuns care, pentru ei, e doar o înşiruire atrăgătoare de pictograme, legate meticulos de logică, pe care adresantul chinez o citeşte şi o înţelege perfect, descoperind că vine de la o tânără pe nume Xiou-Lin, de care (aşa cum se întâmplă în poveşti) se îndrăgosteşte numaidecât. Urmează un schimb de scrisori, aranjarea unei căsătorii, anularea ei nefericită şi sinuciderea bărbatului (un istoric care scrisese bibliotecii doar pentru a obţine informaţii despre misionarul Martin Gottfried). La sfârşit o delegaţie de bibliotecari călătoreşte în China – unde, desigur, nu se poate face înţeleasă – merge la mormântul istoricului, varsă câteva lacrimi etc.

Bibliotecarii din această poveste impresionantă au acţionat după modul de a gândi al unei femei, deşi fiecare dintre ei doar s-a conformat regulilor unei limbi pe care nu o putea înţelege. Conştiinţa este o proprietate la fel de diferită de elementele amorfe care o compun ca şi zgomotul asurzitor produs de o baniţă care cade faţă de căderea imperceptibilă a unui singur bob de mei; iar dacă gândirea, ca toate celelalte lucruri din teoria lui Rosier, poate fi redusă la procesarea informaţiei, atunci numai detaliile

descoperirii unei arhitecturi corespunzătoare stau în calea creării unei minţi artificiale.

Teoria lui Rosier despre Inteligenţa Mecanică are în vedere o maşină în care elementele individuale ale creierului uman sunt înlocuite unul câte unul, schimbul de informaţii pe care se presupune că îl fac putând şi comparat cu, să spunem, un sistem de scripeţi sau cu un mecanism hidraulic care, aşa cum o inimă mecanică concepută fără cusur ar pompa sângele la fel de eficient ca şi un muşchi natural, trebuie să imite la fel de bine modul de funcţionare al organului pe care îl purtăm în craniu, ca şi funcţia acestuia. Locul conştiinţei în cadrul acestui dispozitiv ar fi la fel de invizibil, de non-existent, ca şi o frumoasă chinezoaică apărută printr-un act colectiv de manipulare simbolică, opera unui grup de traducători care calcă pe un teren necunoscut. Undeva, într-o maşină de dimensiuni aproximativ planetare, printre frânghii şi scripeţi, ţevi şi pompe lustruite bine, şi-ar afla locul gândurile, ideile şi senzaţiile; o creatură care nu ştie cum a luat naştere, curioasă poate să afle ce şi cum, şi cu o minte capabilă să răspundă inteligent întrebărilor noastre, dacă ar şti cum să comunice cu noi, iar noi am şti cum să comunicăm cu ea.

Sau ne-am putea imaginea un joc gigantic, în care e angrenat nu numai personalul unei biblioteci, ci întreaga populaţie a lumii. Fiecare persoană primeşte mesaje de la alţi jucători care sunt nişte simple ilustrate cu numele expeditorului; în funcţie de câte mesaje primeşte, adresantul trimite propriile ilustrate jucătorilor de pe lista lui de cunoştinţe. Această reţea socială, dacă listele iniţiale sunt întocmite cum trebuie, ar putea, credem noi, să imite acţiunile minţii: învăţarea ar corespunde cu adunarea noilor adrese, iar gândirea ar exista numai în virtutea nenumăratelor interacţiuni ale indivizilor, distraşi de propriile preocupări, care acţionează potrivit regulilor a căror semnificaţie doar o pot ghici.

Prin urmare, Rosier propune crearea unei reţele planetare de informaţii care, dacă e îndeajuns de mare şi are o arhitectură aleasă corect, va putea până la urmă să gândească singură, deşi s-ar putea să nu ştim ce fel de idei vor exista în această minte. Va fi un creier ale cărui elemente sunt indivizii, iar viteza lui de gândire va fi decisă de eficienţa sistemului poştal care, spre marea noastră bucurie, se îmbunătăţeşte pe zi ce trece.

Primele noastre experimente în Inteligenţa

Mecanică au pornit de la opera lui Raymond Lull care, în *Ars generalis ultima,* prezintă mai multe tabele din care pot deriva propoziţii logice prin selectarea şi combinarea unor expresii standard, potrivit unor reguli stricte. Mai avansate şi mai mobile sunt atrăgătoarele discuri metalice concentrice, frumos gravate, care au fost fabricate în multe locuri după principiile lui Lull şi care pot fi rotite de utilizator astfel încât să genereze, cât se poate de involuntar, expresii şi propoziţii întregi, capabile să transmită idei apărute din juxtapunerea fortuită a unui grup de semne peste altul pe suprafeţele lustruite ale discurilor. Un text întreg poate fi creat de unul dintre aceste dispozitive dacă e suficient de mare, teoria lui Rosier despre Literatura Mecanică susţinând că o astfel de metodă va înlocui cândva munca ineficientă a scriitorilor umani care în prezent constituie singurul mijloc prin care poate fi elaborată o carte. Propriile noastre experimente privind Literatura Artificială au produs rezultate de natură fragmentară şi provizorie, dar dătătoare de speranţe, progresul fiind inevitabil în clipa în care vor fi stabilite toate implicaţiile Poeziei Mecanice a lui Nicolas Clairy; deşi, ca un indiciu asupra obstacolelor care încă ne mai stau în faţă,

am putea menţiona că importanta problemă a „Celor trei adjective” e încă nerezolvată şi chiar ar putea rămâne aşa.

Clairy considera că toate enunţurile sunt echivalente, datorită numeroaselor forţe de echilibru, cu un sistem de corpuri solide. Invers, orice grup de obiecte poate fi translat în cuvinte astfel încât însăşi mişcarea planetelor poate fi transformată într-un text cosmic ascuns. Şi totuşi, ştim că planetele şi stelele se conduc după legea gravitaţiei, mijlocită de valurile probabilităţii care menţin sferele celeste pe traiectoriile lor printr-un perpetuu schimb de informaţii; prin urmare, ne-am putea întreba dacă universul însuşi poate fi considerat o entitate gânditoare, având drept componente planetele şi stelele, aflate într-o interacţiune fortuită, obligate să acţioneze, dar servind drept depozitarul unei fiinţe în a cărei minte o orbită ar fi precursorul unui gând; o entitate pentru care o cometă devine, printr-o acumulare de fenomene celeste, o sclipire a spiritului şi pentru care precesiunea echinocţiilor este o subtilă problemă de psihologie, mutată în domeniul paşnic al matematicii. Lentă, constantă şi magnifică ar fi reacţia acestei imaginaţii cosmice, pure şi nobile ar fi ideile ei; căci, mai

mult ca sigur, aceasta trebuie să fie mintea Domnului însuşi, al cărui joc solitar, şi observaţii amuzate de pe urma acţiunilor Lui binevoitoare, asigură existenţa fiecăruia dintre noi. Întreaga creaţie este acum codificată într-un text pe care teoria noastră îl numeşte funcţia valurilor universale şi care conţine, ca într-o bibliotecă nelimitată, absolut toate gândurile lui Dumnezeu. Noi înşine suntem celulele celulelor, personajele unui vis, cele mai mici frunze dintr-un pom al posibilităţii, hrănit de lumina divină, de pe ale cărui ramuri fiecare dintre noi va cădea curând, priviţi numai de cel care ne face şi e făcut de noi, al cărui centru e peste tot şi a cărui circumferinţă nu poate fi măsurată.

Minard se întorcea abătut. Niciodată nu va mai pomeni numele Jacquelinei; mai mult de atât, niciodată nu se va mai gândi la ea, căci soarta ei se lega probabil de aventurile sordide ale părintelui Bertier, nu de documentele despre care Ferrand credea că sunt atât de valoroase. Într-un fel, va trebui să o uite, să uite şi priveliştea cumplită oferită de corpul ei lipsit de viaţă, nu mai departe decât ieri, pe care Blanchot trebuie să îl şi descoperit la scurtă vreme după fuga lui Minard, astfel încât astăzi jumătate din Paris pornise deja

în căutarea lui.

Oare Bertier să o fi ucis?

Gândul îi veni lui Minard tocmai când drumul cotea şi începea să urce. O femeie plinuţă, la câţiva paşi mai în faţă, se chinuia să care un sac greu. Minard fusese atât de copleşit de părintele Bertier, cât stătuseră de vorbă cu el, încât nu fusese încercat de niciuna dintre bănuielile pe care Ferrand dorise să i le transmită; acum însă, după ce îl văzuse pe sărmanul Cornet, Minard îl vedea cu alţi ochi pe preotul zâmbăreţ. După ce o sedusese pe Jacqueline avea toate motivele să scape de ea. Avea şi toate prilejurile. Le pomenise, cu trufia lui nedisimulată, vizitele dese în capitală, prin ale cărei saloane rafinate se prelingea ca untul rânced pe pâine, printre *philosophes* pe care îi lăuda când era de faţă cu ei, dar, în absenţa lor, îi vorbea de rău. Poate că, ori de câte ori Minard descoperea că Jacqueline era plecată, tânăra se întâlnea cu influentul ei protector. Bertier îi spusese că ieri fusese la Paris.

Ferrand însă ajunsese la altă concluzie. Era foarte probabil ca Jean-Bernard Rosier să fie în spatele a tot ce li se întâmplase; el era cel care pusese la un loc hârtiile pe care le citea Ferrand, această carte dezordonată, această ciudată

Enciclopedie a Nimicului. Rosier era fie nebun, fie un geniu, ori mai degrabă câte puţin din fiecare. Dacă „teoria universului” era valabilă, cu siguranţă era mult mai importantă decât viaţa oricărui individ; iar dacă, pe de altă parte, toată cartea asta era un fals, opera unui alienat mintal, cu siguranţă nu exista o atrocitate de la care autorul ei să nu se abţină. Cele citite de Ferrand nu făceau decât să confirme un lucru deja ştiut: o femeie nevinovată murise din cauza unei filosofii extrem de complicate, despre nişte paradoxuri legate de probabilităţi. Din cauza ei murise iar, atât timp cât erau legaţi, într-un fel sau altul, de Enciclopedia lui Rosier, Ferrand şi Minard se aflau în mare pericol.

Dar acum nu mai puteau scăpa de documente, gândi Ferrand. Bertier, care le umblase prin lucruri, ştia ce conţine bocceaua; iar dacă Rosier sau agenţii lui soseau în Montmorency, Bertier avea să fie mai mult decât încântat să îi conducă până la uşa acestei căsuţe.

Minard o ajunse din urmă pe femeia plinuţă, care se lupta în continuare cu sacul plin de legume.

— Vreţi să vă ajut?

Femeiea se întoarse cu o figură obosită, dar

veselă, cu un aer tineresc, deşi nu era cu mult mai tânără decât Minard.

— Sunteţi foarte amabil, răspunse ea şi Minard aproape regretă gestul când ridică sacul şi îşi dădu seama ce greu e.

Era surprins că femeia reuşise să îl care singură până aici şi icni când ridică sacul pe umăr, întrebându-se dacă noua lui viaţă în Montmorency însemna să ducă mereu greutăţi atât de mari.

— Încotro mergeţi?

— Locuiesc în Montlouis, spuse femeia, presupunând că Minard ştie locurile.

Minard socoti că e mai bine să dea de înţeles că ştie şi se asigură ca tovarăşa lui de drum să fie mereu cu un pas în faţă ori de câte ori drumul se bifurca.

Femeia fredona ceva în timp ce mergea. Minard crezu că e un fel de slujnică, sperând să ajungă cât de curând la casa frumoasă în care era angajată.

— Nu v-am mai văzut prin părţile astea, remarcă ea oprindu-se din fredonat.

— Suntem în vizită, replică Minard, încercând să nu gâfâie. Femeia smulse un fir lung dintr-un mănunchi de iarbă de la marginea drumului şi începu să-l mestece.

— Adică dumneavoastră şi familia dumneavoastră?

— Nu, sunt cu un prieten.

— Aha, înţeleg, făcu femeia, de parcă Minard i-ar fi spus ceva foarte profund. Prieten aţi zis? Să nu vă încredeţi în ei niciodată. Starea naţională a omului e singurătatea, înţelegeţi?

Ce naiba voia să spună? Minard, sperând să o facă să stea pe loc ca să îşi mai tragă şi el sufletul, răspunse:

— Cred că vreţi să spuneţi starea „naturală”.

Femeia nu îşi încetini mersul.

— Naturală, naţională, care-i diferenţa? Dacă două cuvinte sună aproape la fel, trebuie că înseamnă acelaşi lucru, aşa cred eu. Nu înţeleg de ce-a trebuit să se inventeze atâtea cuvinte.

— Aoleu, piciorul! strigă Minard, lăsând sacul jos şi se sprijini de un copac ca să-şi scoată pantoful. Mi-a intrat un cui.

Nu-i intrase nimic; Minard nu voia decât un pretext ca să se oprească un pic şi să nu se recunoască obosit.

— Cuiele astea e date naibii, exclamă femeia.

Era un suflet simplu, cumsecade şi proastă grămadă, motiv pentru care Minard se gândea acum dacă să lase sacul şi să îşi ia tălpăşiţa.

— Omul e născut liber, dar sfârşeşte cu picioarele în cătuşe.

Minard habar nu avea de unde ştie femeia aceste maxime ciudate, dar era dar că nu dintr-o carte.

— Presupun că nu citiţi foarte mult, spuse el când o porniră din nou la drum.

Femeia se încruntă.

— Cărţile e date naibii.

— Precum cuiele care-ţi intră în pantofi, nu?

Femeia nu băgă în seamă observaţia lui.

— Bărbatul meu spune că lumea ar fi mult mai fericită fără ele.

Un subiect excelent pentru o conversaţie la cafenea, gândi

Minard, numai că tovarăşei lui de drum numai de asta nu îi ardea.

— Cu ce se ocupă soţul dumneavoastră?

Probabil că era valet sau lacheu.

— E copist.

Auzind de acest rival într-ale meseriei, Minard deveni brusc mai interesat de femeie.

— Deci nu sunteţi slujnică? Nu sunteţi bucătăreasă sau spălătoreasă?

Femeia se arătă surprinsă.

— Cum de-aţi ghicit ce-am făcut până acum?

Nu, acum îmi slujesc bărbăţelul care diseară va mânca o parte din legumele astea, dacă va binevoi să vină acasă.

Nu ar strica să cunoască un copist din partea locului; aşa poate că Minard şi Ferrand şi-ar găsi de lucru. Oricum, gândi Minard, trebuie să vadă care e starea concurenţei.

— Ar fi o mare plăcere să-l cunoscut pe soţul dumneavoastră.

— Dacă nu vă deranjează să aşteptaţi, s-ar putea să aveţi ocazia.

Părea foarte ciudat ca un copist să creadă că lumea ar fi un loc mult mai fericit fără cărţi. Minard cugetă la asta în ultima, şi cea mai abruptă, parte a călătoriei, în timp ce căra în tăcere sacul care, între timp, îi făcuse câte o scobitură în fiecare umăr. Femeia mergea în faţă, fredonând din nou.

În faţa lor, aproape de vârful dealului, apăru o casă mare, zidul înalt al grădinii împrejmuind o suprafaţă de dimensiuni impresionante. Cei doi ajunseră la poarta de lemn a grădinii, femeia o deschise şi Minard văzu o casă mult mai mică, izolată de cealaltă; căsuţa unui muncitor, îngustă, cu două etaje, cu ferestre mici şi pereţi tencuiţi de-a valma, nezugrăviţi. Minard o urmă pe femeie

în această căsuţă şi, când intrară, se trezi într-o bucătărie simplă. Lăsă să cadă povara pe podeaua de piatră în timp ce femeia strigă de câteva ori:

— E cineva acasă?

Până la urmă tăcerea prelungită o lămuri că nu e nimeni la etaj.

— Am să fac o supă gustoasă din morcovii ăştia, zise ea cu mândrie, scoţând câţiva din sac. Şi, dacă omul meu întârzie ca de obicei, s-ar putea să vedeţi cât de bună e.

O ofertă cât se poate de rezonabilă, gândi Minard. Deja efectele prânzului copios de la şcoală începeau să dispară – pentru Minard perspectiva foamei era echivalentă cu foamea însăşi.

— Mai bine mă duc să văd dacă nu cumva trebăluieşte pe afară, spuse femeia.

— Adică în grădină? N-am văzut pe nimeni săpând acolo când am venit.

Femeia clătină din cap.

— Nu în grădină. Veniţi să vă arăt.

Îl duse pe Minard afară (tocmai când acesta începea să se gândească la mâncare), în spatele căsuţei, apoi pe o alee îngustă pe lângă peretele curbat, spre un colţ îndepărtat al grădinii, unde se afla un mic pavilion, numai cu trei pereţi şi cu un

acoperiş ascuţit, de ţiglă roşie, care semăna cu o pagodă. Faţada pavilionului, cândva expusă capriciilor naturii, era din sticlă, ca în locurile în care se cultivă unele plante. Minard şi femeia urcară cele câteva trepte şi văzură prin uşa de sticlă că nu era nimeni înăuntru. O masă neşlefuită, încărcată de hârtii, o călimară deschisă, cu o pană lângă ea, alte teancuri de documente pe podea. Locul părea să fi fost părăsit în toiul unei activităţi lungi şi obositoare, care sigur avea să fie reluată şi care părea să aparţină unei lumi altfel decât cea din care venea femeia care acum deschidea uşa.

— Vreţi să vedeţi la ce lucrează? întrebă ea, invitându-l pe Minard să păşească înăuntru. Aici poţi respira în voie când bate soarele.

Minard intră, se aşeză la biroul copistului şi primul lucru pe care îl observă fu priveliştea minunată care i se deschidea în faţă: grădina, valea şi apoi, în depărtare, Parisul însuşi, marcat de clopotniţe minuscule şi dâre de fum negru, preţ de o clipă toate grijile lui Minard părând a fi alungate spre acel oraş îndepărtat, a cărui justiţie nemiloasă nu îl mai putea ajunge aici.

Se uită la hârtiile aranjate frumos în mijlocul mesei, legate cu o panglică. Pe prima foaie stătea

scris: „Scrisori de-ale Juliei către Saint-Preux, alese special pentru Madame la Duchesse de către Jean-Jacques Rousseau”.

Copistul absent în mod clar primise o misiune magnifică, aceea de a transcrie opera maestrului pentru protectorii lui aristocraţi. Iar acesta era, probabil, originalul autorului! întorcându-se spre femeie, care punea la locul lor mai multe lucruri de pe un raft, Minard întrebă:

— L-aţi văzut vreodată pe aici?

— Pe cine?

— Pe Monsieur Rousseau.

Femeie îl privi nedumerită, apoi izbucni în râs.

— Bună glumă. Dacă l-am văzut? Mda, de vreo două ori. E plecat mai mereu.

— Şi a vorbit cu dumneavoastră?

Femeia zâmbea în continuare.

— Da, când voia pipa sau voia să-l frec pe gât. De obicei bărbatul meu nu se gândeşte la mine, are altele pe cap.

— Nu mă refer la bărbatul dumneavoastră, mă refer la Rousseau…

În clipa aceea Minard înţelese adevărul incredibil.

— Vreţi să spuneţi că aceasta este casa lui? Aceasta este încăperea în care lucrează? Hârtiile

acestea sunt ale lui? Iar dumneavoastră sunteţi soţia lui?… Dumneavoastră?

Buzele femeii se ţuguiară cu o mândrie reţinută.

— Sunt slujnica şi tovarăşa lui de viaţă, domnule.

Lui Minard tot nu îi venea să creadă.

— Şi totuşi, mi-aţi spus că e copist.

— Păi, este. Din asta îşi câştigă existenţa. Cinstit. Copiază muzică… priviţi.

Femeia arătă spre un teanc de hârtii lipit de perete şi Minard văzu că sunt pline de note muzicale. Era uluit.

— Rousseau nu e un amărât de copist; e scriitor. Cel mai cunoscut scriitor din lume!

Femeia ridică din umeri.

— Nu se dă în vânt după cărţi. Dar fiecare om are nevoie de ceva ca să-l ferească de rău.

Minard râse vesel.

— Aş da oricât să-l întâlnesc. Chiar azi părintele Bertier mi-a promis că mă prezintă…

— Sunteţi prieten cu el? Ciudat, a fost şi el aici, azi-dimineaţă. Dacă Jean-Jacques ajunge aici înainte de cântatul cocoşilor, sunt sigură că se va bucura să audă de la dumneavoastră veştile părintelui. Dar să ieşim; monsieur nu-i de acord să

aduc musafiri aici, în camera lui, deşi ăsta e singurul loc pe care vor să-l vadă toţi cei care vin pe aici. Nu înţeleg de ce.

Între timp Minard să obişnuise cu naivitatea femeii, chiar dacă aceasta nu-şi pierduse pe de-a-ntregul puterea de a-l uimi.

— Vin, desigur, datorită Juliei, care s-a născut chiar pe masa aceasta!

Femeia se încruntă.

— Sunt multe istorii pe care aş putea să vi le spun despre lălâia asta, dacă mi-aş pune mintea, dar o las pe altă dată, mi-e milă de urechile dumneavoastră. Mă duc să pregătesc masa. Nu staţi mult şi aveţi grijă să lăsaţi totul aşa cum e.

Apoi femeia ieşi şi îl lăsă pe Minard la biroul marelui scriitor. Cu adoraţia datorată unei relicve sfinte, ridică uşor fragmentul din *Julie*, întoarse câteva pagini şi văzu că, sub el, era altă operă, legată şi ea cu o panglică, cu un titlul enigmatic, *Contractul social* şi semnată „J.J. Rousseau, cetăţean al Genevei”. Când te gândeşti că el, Minard, era primul om din lume, în afară de Rousseau însuşi, care vedea această nouă operă!

Minard se ridică de pe scaun, conştient de imensa forţă care emana din această micuţă încăpere, de parcă pereţii ar fi vibrat de-atâta

geniu. Aproape că se temea să atingă ceva, dar nu rezistă, se lăsă pe vine ca să vadă muzica pe care o copiase Rousseau, aşezată pe podea, şi ridică mai multe pagini, cuprins de veneraţie, încercând să simtă inspiraţia cuprinsă în fiecare semn minuscul lăsat de pana scriitorului absent.

Apoi observă ceva ciudat.

Printre foile cu note muzicale mai era ceva; foi scrise de altă mână, puţin mototolite, apoi netezite şi vârâte, fără noimă, de parcă ar fi fost ascunse, printre părţile unei cantate. Minard le scoase şi nu îi luă mult ca să recunoască textul; o demonstraţie complicată a non-existenţei universului. Ceea ce ţinea Minard în mână erau chiar foile pe care le luase cu el în urmă cu două zile când se dusese să aştepte în piaţă; chiar paginile pe care le lăsase în camera Jacquelinei. Acestea fuseseră furate de cel care o strangulase pe sărmana fată; ascunse acum în camera de lucru a lui Jean-Jacques Rousseau!

Minard o auzi pe femeie strigând:

— Jean-Jacques! Iată-te, în sfârşit!

Aproape fără să-şi dea seama ce face, Minard vârî în sân foile incriminatoare, ieşi în fugă şi închise uşa de sticlă, apoi sări cele câteva trepte şi o luă înapoi, pe cărare, sperând că nu l-a văzut nimeni. Apropiindu-se de căsuţă, prin spate, auzi

începutul conversaţiei.

— Te aşteptă un domn. I-am arătat grădina.

— Sper că nu l-ai poftit şi în camera mea, Thérèse.

— Bineînţeles că nu, bărbate. Doar ştii că n-aş face aşa ceva nici în ruptul capului. E un amic de-al părintelui Bertier, spune că părintele l-a trimis cu veşti la tine.

— În cazul acesta trebuie să-l văd. Cum îl cheamă?

— Cred că Minard, deşi prin sat se vorbeşte că nu-i numele lui adevărat.

Apoi Minard apăru de după colţ şi Jean-Jacques, în faţa uşii de la intrare, cu bastonul sub braţ, se întoarse să îl privească, dar nu spuse nimic, doar îl studie îndeaproape şi aşteptă ca Minard, căruia i se uscase gura de tot, să îi dea explicaţii.

Capitolul 9

Un poet renumit a spus cândva că lumea ar fi un loc mult mai fericit dacă ne-am alege liderii politici nu pentru promisiunile pe care le fac, ci pe baza experienţei lor de cititori. Literatura, după câte ni se dă de înţeles, are fără doar şi poate o influenţă civilizatoare; dacă delincvenţii ar fi obligaţi să citească *Middlemarch,* toate problemele noastre de ordin social ar lua sfârşit. Acesta este crezul atât de drag nenumăraţilor profesori a căror carieră s-a încheiat cu o cădere psihică sub salvele de ascuţitori pornite din mâinile elevilor. Numeroasele anecdote despre comandanţii lagărelor de concentrare care citau din Goethe ar fi trebuit să-l desfiinţeze deja, odată pentru totdeauna. Eichmann l-a invocat pe Kant la proces; dar ideea, de un optimism naiv, cum că opera de artă poate schimba lumea în bine – o idee avansată cu toată ardoarea de artiştii înşişi – se reînnoieşte, ca o buruiană încăpăţânată, cu fiecare generaţie. Mda, cred că scriitorii trebuie să simtă că sunt şi ei de un oarecare folos societăţii.

Rousseau însă era de altă părere. Pentru el cărţile aveau o influenţă nefastă, iar cei care le

scriau meritau tot dispreţul. Rousseau nu gândise aşa de la început; în copilărie îi plăcea la nebunie să citească din Plutarh împreună cu tatăl lui, iar în *Confesiuni* scrie despre obiceiul lui din adolescenţă de a se duce cu o carte în pădure, unde o uita uneori, redescoperind-o săptămâni sau luni mai târziu, acoperită de muşchi şi putrezită. Antipatia lui faţă de cărţi a crescut treptat, devenind totală până la urmă (după ce a înnebunit); dar, pe măsură ce creştea, iar el se complăcea din ce în ce mai mult în obiceiul pe care îl detesta, Rousseau măcar putea susţine că îşi câştigă existenţa cinstit, copiind tot felul de texte, subliniind mereu în scrierile lui cât de mult îl dezgusta, paradoxal, activitatea literară. În prefaţa la *Julie* ne spune: „Oraşele mari au nevoie de piese de teatru, iar oamenii corupţi au nevoie de romane”; în *Emile*, romanul-tratat despre educaţia unui băiat, afirmă că meseria autorului e la fel de inutilă, un semn al desfătării şi lenei, ca şi cea de aurar.

Atunci de ce a mai scris? Din acelaşi motiv pentru care au scris şi ceilalţi; dorea să fie citit. Cititorul-ţintă, beneficiile avute în vedere, pornirea de a scrie sunt factorii care îi deosebesc pe scriitori.

Celebra dorinţă a lui Kafka, potrivit căreia opera lui trebuia distrusă după moarte, este adesea folosită ca un contra-exemplu amar, pe care Auden l-a explicat apelând la observaţia lui Kafka: „scrisul e o formă de rugăciune”. Se pare că cititorul-ţintă al lui Kafka era Dumnezeu; ideea mi-a venit când am văzut, la Praga, mormântul lui Kafka, într-una din pauzele conferinţei la care participam. Drumul meu la cimitir a fost unul din acele pelerinaje irezistibile, fără noimă, la fel de iraţionale, poate, ca şi scrisul însuşi; sau la fel de uşor reductibile la motivele familiare care stau la baza tuturor acţiunilor noastre.

Contrar teoriei lui Auden, Kafka a publicat mai multe scrieri în timpul vieţii şi a definitivat altele chiar pe patul de moarte. Tot ceea ce nu putea definitiva nu era demn de ochii lui Dumnezeu, de ochii publicului, de ochii altcuiva. Prin urmare, dorinţa lui trebuie privită ca o manifestare supremă a conştiinciozităţii artistice, un alt nume al vanităţii.

Kafka se considera umorist, uneori prăpădindu-se de râs în timp ce le citea prietenilor din opera lui. Noi ştim însă, desigur, că glumele lui erau foarte serioase. Într-o scrisoare adresată logodnicei lui, Felice Bauer, în care nu dădea curs

rugăminţii ei de a-i rămâne alături în timp ce lucra, Kafka arăta că scrisul înseamnă să-ţi deschizi sufletul la maximum; niciodată nu eşti îndeajuns de singur când scrii, niciodată nu poate fi destulă linişte, „niciodată destulă noapte”. Kafka visa la o încăpere undeva, într-o pivniţă, unde să lucreze la nesfârşit; o celulă la uşa căreia să-i fie aduse mesele la oră fixă şi din ale cărei străfunduri întunecate şi solitare să poată scoate minuni nemaiîntâlnite.

Proust a găsit acelaşi lucru în propriul lui apartament; pereţii celulei pe care şi-o făcuse pe Bulevardul Haussmann au fost căptuşiţi cu plută în vara anului 1910, în timp ce scriitorul îşi petrecea vacanţa în Cabourg şi lucra la romanul lui. Flaubert s-a retras, precum ursul în bârlog, la Croisset; Montaigne s-a retras în biblioteca lui, într-un turn al castelului ancestral de lângă Bordeaux pe care l-am vizitat cândva cu Ellen, nepreţuita încăpere fiind golită de cărţi şi plină de turişti la fel ca noi. Şi Jean-Jacques îşi avea micul lui *donjon*, cum îl numea el, în fundul grădinii de la Montlouis; o construcţie care mi s-a părut că seamănă, ciudat, cu o staţie de autobuz, betonată, din anii ’30, şi pe ale cărei trepte am stat cu Ellen şi am privit prin uşile de sticlă la încăperea în care

au fost concepute *Julie*, *Emile* şi *Contrat social* ca şi alte opere în care Rousseau îşi reafirma credinţa că întregul progres cultural şi ştiinţific se reduce la îndepărtarea de puritatea omului natural, de nobleţea sălbaticului a cărui condiţie adevărată nu e traiul în societate, ci singurătatea, aleasă şi de Rousseau, prin exilul rural autoimpus.

De ce scria? într-una din opere Rousseau sugerează că scopul lui e doar să îşi ajute propria memorie; căci, după cum ne spune chiar el, memoria lui era foarte slabă, mai ales când venea vorba de cuvinte şi citate. Vorbeşte şi de o scenă despre care a scris deja în altă parte, dar ale cărei detalii nu şi le mai aminteşte, de parcă felul în care îşi percepe trecutul nu îl face decât să scape de el. O formă de terapie. Dar nu se poate pune la îndoială faptul că Rousseau, de-a lungul întregii vieţi, şi-a dorit mai mult decât orice aprecierea unui public cititor atent, chiar şi atunci când vorbea, ostentativ, cu sine însuşi. Gertrude Stein spunea că scrie „pentru mine şi pentru necunoscuţi”; o afirmaţie înţeleaptă şi profundă. Desigur, Rousseau, în ultimii ani de viaţă, poate că nu mai scria pentru prietenii lui fiindcă, între timp, reuşise să îi piardă pe cei mai mulţi, denunţându-i pe cei despre care credea că

făcuseră parte din marea conspiraţie pe care o descoperise mai întâi în Montmorency. Poate că, în clipa în care s-a apucat să îşi scrie autobiografia, Rousseau începuse chiar să trăiască numai pentru el şi necunoscuţii care îl ştiau din scrierile lui. Se instalase permanent într-un *arrière boutique* despre care Montaigne spune că toţi ar trebui să îl vizităm din când în când; o încăpere în spatele magazinului, un foişor într-un colţ al vieţii noastre unde suntem complet izolaţi, fără legături, fără proprietăţi, astfel încât, atunci când soseşte clipa pierderii lor, să nu ne ia pe nepregătite.

Montaigne preamărea beneficiile solitudinii; urmaşe sfatul lui Seneca şi se retrăsese departe de lume pentru a scrie eseurile pe care Sainte-Beuve le-a numit atât de frumos un labirint al cărui singur fir ajutător este drumul întâmplător al vieţii unui om. Proust şi-a ales propriul apartament supraîncălzit în care să-i recreeze pe Saint-Simon şi Châteaubriand ca precursori ai săi; Rousseau însă s-a considerat fără precedent, aşa cum i-am şi spus Louisei în cursul celei de-a doua întruniri a aşa-zisului nostru „grup literar".

Tânărul tăcut se întorsese şi el şi, când am luat de pe raft cartea mea, *Ferrand şi Minard:*

Jean-Jacques Rousseau şi căutarea timpului pierdut, a fost doar ca să o dau din mână în mână; mi-a fost returnată, deschisă doar din politeţe, ca un artefact obscur dintr-o cultură străveche; un falus cioplit, impresionant, dar uşor penibil, plasat pe o măsuţă oarecare spre a fi admirată.

Rousseau a scris de dragul faimei? Nu avea nevoie de aşa ceva; era deja faimos, înainte de a merge la Montmorency, deşi celebritatea, ca toate celelalte, poate avea un sens diferit atunci când vorbim despre trecut. Se pare că succesul venit peste noapte s-a datorat unui eseu premiat, de 30 de pagini, care l-a făcut vedeta saloanelor la vârsta de 39 de ani. La vremea aceea era în Paris de aproape un deceniu, sosit din Geneva natală după ce stătuse în mai multe locuri din Elveţia, Italia şi Franţa. A început să muncească la vârsta de 13 ani ca ucenic într-un atelier de gravură; apoi a fost servitor şi şi-a pârât un coleg care furase o panglică. Rousseau dă de înţeles, la sfârşitul Cărţii a Doua, că la baza *Confesiunilor* au stat remuşcările pe care le-a simţit în urma acestui incident, deşi nevoia lui de a scrie următoarele zece Cărţi îi pune afirmaţia sub semnul îndoielii.

Şi-a câştigat existenţa ca profesor de muzică, ca secretar al unui diplomat şi ceea ce s-ar putea

numi „băiat bun la toate”, înfulecând mâncarea şi făcând toate poftele lui *„maman”* Madame de Warens. A primit propuneri din partea ambelor sexe şi ne spune că, de la vârsta de 16 ani, s-a abandonat celei mai fireşti plăceri dintre toate, astfel încât comentatorii ezită în a-i acorda lui Rousseau sau lui Proust onoarea de a fi primul scriitor care a făcut din masturbare un subiect literar.

A sosit la Paris în 1742, sperând să facă avere dintr-un nou sistem de notaţie muzicală, o schemă care anunţa deja excentricul care avea să devină. A compus opere şi balete, a contribuit la elaborarea *Enciclopediei*; toate acestea înainte de a scrie un scurt eseu ca reacţie la rubrica „Reînvierea artelor şi a ştiinţelor a făcut mai mult să corupă sau să purifice moravurile?” propusă de Academia din Dijon, pe care Rousseau a citit-o în *Mercure de France* şi la care a răspuns că arta şi ştiinţa nu pot decât corupe. Prin urmare, invocarea lui Kant de către Eichmann a fost un gest pe care Rousseau l-ar fi înţeles fără probleme ca pe o consecinţă inevitabilă a lecturii, a literaturii şi a progresului culturii umane.

În lumina noii sale teorii, Rousseau s-a hotărât să se „reformeze”, îmbrăcându-se simplu şi

renunţând la toate ambiţiile lumeşti. Saloanele i-au primit decizia cu mare bucurie. Louisa a presupus că Rousseau a fost părintele „antimondenităţii” şi poate că are dreptate; deşi aici din nou ni se aminteşte de sensul diferit pe care îl avea faima în acele vremuri, când singurul mijloc de comunicare în masă era ziarul, iar săptămânalul *Mercure*, de departe cel mai bine vândut, avea un tiraj european de aproximativ şapte mii de exemplare. Rousseau a fost, în esenţă, un răsfăţat al petrecerilor, cu opinii paradoxale, opuse acelor *philosophes* stilaţi care preamăreau progresul intelectual şi iluminismul.

Dar tot nu era de ajuns pentru el. Dacă voia să ducă o viaţă simplă, trebuia să plece din Paris; drept care Madame d’Épinay (Rousseau era nestemata salonului ei) s-a conformat numaidecât, lăsându-l să folosească Hermitage, căsuţa ei de lângă Montmorency. Aici Rousseau putea începe să îşi trăiască fantezia rurală pe care o vor imita atâţia alţii şi care îi va atrage celebritatea într-un sens nou, mult mai profund şi mult mai modern. Marie-Antoinette, ale cărei jocuri ţărăneşti la Petit Trianon aveau să fie inspirate de cultul rousseauismului apărut nu peste mult timp, se va număra printre cei care vor face pelerinaj la

mormântul lui, pe o insulă aparţinând domeniului Ermenoville, unde a murit, în 1778, şi unde pelerinilor le era percepută o taxă de către întreprinzătorul Marquis de Girardin, în care intra şi vizitarea unei expoziţii cu relicvele scriitorului, plus un ghid al împrejurimilor.

Atât de important era statutul mitic al Insulei Plopilor unde se odihnea Rousseau încât unii discipoli îşi manifestau devoţiunea preferând să înoate decât să ia vasul până acolo. Alţii se pregăteau zile întregi pentru această călătorie spirituală înainte de a o face, câţiva ajungând chiar să îşi ia viaţa pe insulă pentru a fi înmormântaţi alături de idolul lor. Rousseau, şi nu Voltaire sau Enciclopediştii, a fost cel pe care Robespierre l-a uns patron al Revoluţiei, reînhumându-l cu mare pompă în Pantheon. Bustul lui Rousseau, cioplit dintr-un bloc masiv din Bastilia căzută, încoronat cu lauri şi însoţit de şase sute de fecioare îmbrăcate în alb şi soldaţi cu jerbe de flori, a fost purtat pe străzile Parisului în timp ce Thérèse, care nu a fost lăsată să participe la procesiune, a privit totul de la o fereastră. Acesta avea să fie ultimul triumf ameţitor al apostolului vieţii simple, al cărui experiment rural, după cum vom vedea, a avut nişte consecinţe atât

de haotice pentru el şi pentru cei care l-au cunoscut cu adevărat.

Montaigne s-a retras în castelul lui şi a căzut repede victimă depresiei; încarcerarea lui Proust pe Bulevardul Haussmann a dus la exacerbarea obiceiului bizar de a dormi la cele mai neaşteptate ore, astfel încât nu de puţine ori scriitorul evada în toiul nopţii până la Ritz ca să-şi ia „prânzul”, spre a se furişa înapoi, ca o stafie, zăcând în pat toată ziua. Deşi pericolele solitudinii sunt bine cunoscute, din cercul lui Rousseau numai o singură voce şi-a exprimat îngrijorarea când scriitorul şi-a făcut publică intenţia de a părăsi Parisul şi a se stabili în Montmorency: cea a lui Melchior Grimm.

Grimm era neamţ, cu zece ani mai tânăr decât Rousseau şi un critic literar renumit pentru stilul analitic şi judecata perspicace. A cunoscut-o pe Madame d’Épinay datorită lui Rousseau; cei trei au cântat împreună acasă la ea, inclusiv câteva piese compuse de gazdă (această femeie talentată, plictisită, avea să scrie şi un extraordinar *roman-à-clef*), iar Grimm i-a devenit curând iubit. El a fost cel care a avertizat, profetic, că izolarea lui Rousseau într-un sat de la nord de Paris nu va duce la nimic bun. Şi tot el a fost cel pe care

Rousseau l-a găsit vinovat pentru ciudatul şir de întâmplări care a pus capăt şederii lui în Montmorency, silindu-l să fugă de teama arestării şi de a-şi pierde viaţa; căci Rousseau, căutând propria celulă solitară, întunecată, din care să scoată la iveală tot felul de minuni, a dezlănţuit demonii care l-au dus în pragul nebuniei.

De ce scria? Poate că cea mai bună teorie este cea sugerată de un comentariu făcut de Jill Brandon într-o dimineaţă, la cafea. Toţi bărbaţii, a spus ea, scriu pentru sex; după ce am reflectat puţin, aproape că am fost tentat să fiu de acord cu ea. Pune orice bărbat să-şi imagineze că a câştigat un milion de lire sterline şi printre primele lui fantezii vor fi femeile frumoase (sau bărbaţii sau oile) care, bogat fiind, îl găsesc foarte atrăgător. Banii sunt pur şi simplu un mijloc de a ajunge la sex; faima, literară sau neliterară, este altul; şi tot scrisul este, poate, un vis al gloriei, un vis inutil de a fi iubit. Ne-am obişnuit să auzim tot felul de vedete ale muzicii rock cum au învăţat să cânte la chitară doar ca să cunoască mai multe fete; de ce să ne surprindă cineva care devine romancier, filosof, astronaut sau dictator din acelaşi motiv banal? Rousseau descrie, la începutul Cărţii a unsprezecea, efectul senzaţional pe care l-a

produs *Julie* la apariţia cărţii în 1761. Criticii au fost împărţiţi; Grimm a considerat că romanul nu e structurat cum trebuie, e bombastic şi absurd. Femeile însă, relatează Rousseau cu entuziasm, pur şi simplu au înnebunit; cea mai mare răsplată pe care i-o putea aduce cartea acum, la vârsta de patruzeci şi opt de ani, era că putea avea orice femeie, indiferent cât de nobilă era. Ceea ce le-a câştigat inima, continuă el, a fost credinţa că romanul era propria lui poveste; musafirele îl implorau să le arate portretul Juliei, convinse că tânăra trebuie să existe.

Julie chiar a existat; numele ei era Sophie d'Houdetot şi era cumnata, în vârstă de 26 de ani, a lui Madame d'Épinay. Rousseau ajunsese deja la jumătatea romanului când a apărut Sophie, dar imediat a văzut în ea „prima şi singura lui dragoste", femeia despre care scrisese până atunci, devenită brusc reală. Era o foaie albă pe care fanteziile libidinoase ale lui Rousseau puteau fi proiectate; autorul chiar descrie în *Confesiuni* epuizarea de care suferea prin masturbare excesivă înainte de întâlnirile lor. În mod similar, Proust a creat-o pe Albertine cu mult înainte ca nefericitul Alfred Agostinelli să intre în rolul scris şi pregătit pentru el cu răbdarea unei păsări care

îşi face cuibul; dar cel puţin Agostinelli nu arăta rău, chiar dacă era uşor supraponderal. Pe de altă parte, Sophie avea urme de vărsat de vânt şi era atât de mioapă încât contemporanii o credeau saşie. Cu toate acestea, Rousseau era înnebunit după ea şi o punea pe Thérèse să-i ducă scrisori de dragoste concepute într-un stil aproape identic cu cele pe care continua să le adauge la roman. Tendinţa lui de a confunda realitatea cu fantezia devenea deja evidentă; iar Madame d'Épinay nu era deloc mulţumită. I-a spus să părăsească Hermitage, motiv pentru care, plin de amărăciune, Rousseau şi-a terminat romanul în donjonul din Montlouis.

Toţi bărbaţii scriu pentru sex, a afirmat Jill Brandon; apoi, ca şi cum subiectele s-ar fi legat, m-a întrebat brusc cum merge „grupul" meu, pronunţând cuvântul într-un fel care sugera nu numai ghilimele, ci şi un fel de sens alternativ, de parcă ar fi făcut aluzie, printr-un eufemism, la un secret împărtăşit de amândoi. Merge foarte bine, am răspuns eu; fiindcă, între timp, avusesem cinci sau şase întâlniri la care venise numai Louisa.

— Vin mulţi studenţi? a întrebat Jill, iar eu am ridicat din umeri, spunând că, deşi încă nu era ceea ce aşteptam eu, nu voiam să abandonez

ideea prea din pripă.

Apoi, continuând să-şi desfăşoare firul logicii atât de clare, a adăugat:

— Îţi rămân datoare. Pentru că ai predat Proust.

În clipa următoare a intrat Bob Cormack, s-a trântit pe un scaun şi a început să tragă din pipă. Poziţionându-se la o oarecare distanţă de noi, de uşă şi de fereastră, într-un gest de aparent respect, am descoperit că reuşise să aleagă singurul punct critic din încăpere din care fumul ajungea, printr-o nefastă turbulenţă a aerului, în absolut fiecare colţ.

Pasiunea lui Rousseau s-a răcit curând, dar *Julie* a ajuns să fie cel mai popular roman al secolului al XVIII-lea. A fost *Pe aripile vântului* din vremea lui; iar autorul lui, a cărui viaţă simplă la Montlouis a devenit legendară, a primit scrisori de apreciere de la cititori din întreaga Europă. Renunţarea lui Rousseau la grijile lumeşti nu l-a împiedicat să negocieze la sânge contractul cu editorul lui din Amsterdam; şi nici nu l-a împiedicat să păstreze în întregime corespondenţa cu fanii lui, care acum umplu volumele VIII-X din *Corespondenţă.* Aici îl vedem deja cum e tratat ca un sfânt laic, ceea ce va deveni în mod oficial, de

către discipoli – bărbaţi şi femei în egală măsură – ale căror suspine şi lacrimi sunt mai mult decât elocvente atunci când arată cum viaţa le-a fost influenţată şi transformată de sensibilitatea lui Jean-Jacques. Pentru mulţi a fost modelul perfect, omul ideal.

Ceea ce, desigur, nu ştiau cititorii cu pricina era că loialul său mesager, Thérèse Levasseur, îi născuse cinci copii despre care Rousseau spune că au fost trimişi la orfelinat de îndată ce au văzut lumina zilei. Despre această fostă spălătoreasă semianalfabetă care va rămâne metresa (mai târziu nevasta) lui Rousseau până la moartea lui, doar ca să îi vadă canonizarea de la fereastră, şi pe care autorul o descrie drept tovarăşa lui cea mai de nădejde, declară pe şleau în *Confesiuni* că niciodată nu a iubit-o cu adevărat. În cursul vizitelor la Duchesse de Luxembourg în învecinatul Enghien, unde îşi citea romanul cu glas tare, Rousseau ne spune că îşi amuza admiratoarea aristocrată cu gafele verbale frecvente ale Thérèsei şi chiar făcând o listă cu ele, ca să le ştie toată lumea. Fără să îşi facă probleme. În toate aceste relaţii de camaraderie cu elita, un singur lucru l-a deranjat pe Rousseau, o problemă care nu îi dădea pace sensibilului

profet al vieţii simple: la cât bacşiş se aşteptau slujitorii, care îl lăsau mereu fără nicio leţcaie.

Era un ipocrit, trăia o fantezie din care mii de oameni veneau să se împărtăşească şi, în timp ce bustul lui era purtat pe străzile Parisului, nu omul era idolatrizat, ci imaginea pe care şi-o făurise acesta pentru posteritate, cu propriul scris. Din aceste fapte învăţăm că nicio calitate umană nu implică neapărat o alta; aceeaşi persoană poate fi un scriitor sensibil şi delicat, dar şi un individ total antipatic. Invocarea lui Kant de către Eichmann nu a fost o glumă macabră; nimic nu-i interzice unui om ca Eichmann să aprecieze cea mai bună literatură; aici putem vedea greşeala teribilă de a crede că arta poate înălţa umanitatea din punct de vedere moral. Dacă lui Hitler îi plăcea atât de mult muzica lui Wagner, Bruckner şi Lehár (îi plăcea să fluiere şi „Who's Afraid of the Big Bad Wolf”, spre iritarea celor din jur), putem conchide că avea gusturi amestecate şi nu că lacrimile pe care le vărsa la Bayreuth erau false. Omul, indiferent de câte fapte bune face, e capabil să facă şi rău; omul rău nu este capabil să facă bine. Şi când auzim cu câtă insistenţă, tristă şi inutilă, susţin prietenii şi rudele că cel din boxa acuzării a acţionat „total împotriva firii lui”, ştim că aşa ceva e lipsit de

noimă; acuzatul pur şi simplu a acţionat într-un mod neaşteptat. Nu numai că nu ar trebui să luăm în seamă cât şi ce citesc liderii noştri; ar trebui să le considerăm trecutul doar un indicator imperfect al acţiunilor viitoare. Mai presus de toate, trebuie să ne ferim să ne închinăm efigiilor, fie ele din piatră sau tipărite.

— Louisa e şi ea în grupul tău, nu? a zis Jill Brandon.

Mi s-a părut că Jill aruncă o privire nodului de fum în mijlocul căruia trona, rânjind, Bob Cormack. Am încuviinţat din cap, m-am ridicat ca şi cum brusc mi-aş fi amintit că trebuie să ajung în altă parte, apoi imediat m-am plâns de spate, care chipurile mă cam încerca. M-am aplecat înainte şi înapoi, flexându-mi şira spinării, în timp ce aşteptam ca ultimul subiect de conversaţie să fie uitat.

— *Je plie, et ne romps pas*, a sugerat Bob Cormack vesel, la care Jill Brandon a replicat cu un comentariu pe care îl mai auzisem de la ea, cum că citatul este forma cea mai autoritară de discurs.

Acesta este, presupun eu, un alt citat; deşi, spre deosebire de maxima ei despre legătura dintre scris şi sex (care devine din ce în ce mai

atrăgătoare pe măsură ce mă gândesc la ea), cel de-al doilea moto al ei pare că nu merită mai mult de o pocnitoare de Crăciun. Montaigne, de pildă, este cel mai puţin autoritar dintre scriitori, în timp ce Rousseau (pentru care, apropo, Montaigne era „nesincer") este un scriitor din care aluzia sau citatul literar lipsesc aproape cu desăvârşire, poate fiindcă citea foarte puţin sau, mai probabil, fiindcă ura cărţile, ura scriitorii, singurul autor care îl interesa fiind el însuşi. Din *Confesiuni*, cum i-am şi spus lui Bob Cormack, îmi aminteam numai o singură trimitere la Rabelais, şi asta în Cartea a zecea, unde Rousseau îi descrie pe cei pe care i-a cunoscut în Montmorency. În zâmbetul sardonic al prietenului său, părintele Bertier, Rousseau spune că a sesizat o expresie care i-a adus aminte de faţa lui Panurge, când îl păcălea pe Dindenaut ca să-i ia oile. Rousseau bănuia că Bertier făcea parte din conspiraţie.

— A, ne întoarcem iar la Ferrand şi Minard, a remarcat Jill Brandon. Bănuiesc că i-ai spus Louisei tot despre teoria ta.

În clipa următoare am plecat, convins, când le-am întors spatele celor doi, că Jill şi Bob de-abia se ţineau să nu izbucnească în râs.

Între timp o convinsesem pe Louisa să accepte

un exemplar cu autograf din cartea mea. Întâlnirile noastre săptămânale au continuat, fiecare la fel de castă şi încântătoare ca prima, făcându-mă să doresc dispariţia zilelor de până la următoarea. De acum îi ştiam garderoba; în zilele calde, anumite bluze şi tricouri; unul din două pulovere când era mai rece. Anotimpurile se învârteau în jurul unei axe definite de vizibilitatea sutienului ei; lunile erau circumscrise mirosurilor ei periodice. Nu pomenea de niciun bărbat, de niciun prieten, dar nici eu nu o întrebam; viaţa ei era un vid înmiresmat pe care îl adoram, dar mă şi temeam să îl umplu. Ştiam că odată şi-odată mă va părăsi şi singura mea speranţă era să mă bucur de ea măcar o noapte, ca o insectă, apărând dintr-o existenţă larvară, acvatică, întunecată, care îşi îndeplineşte menirea în doar câteva scurte ore de libertate.

Ellen se pregătea să plece în interes de serviciu. Săptămâna aceea era încă departe, marcată cu roşu pe tăbliţa „Prieteni pe veci” care ne împodobeşte, fără gust, peretele din bucătărie. Calculasem deja poziţia săptămânii cu pricina în raport cu ciclul Louisei şi descoperisem că astrele se aliniau în favoarea mea. Sigur, astfel de detalii îmi erau familiare; calculam ciclul lui Ellen, mereu

aceleaşi, de atâţia ani, cu regularitatea monotonă a bornelor kilometrice; viaţa noastră dispăruse pe furiş, lăsând locul unui viitor rezidual, la fel de incitant precum apariţia, de-a lungul şoselei, a unui alt restaurant Little Chef.

Trebuia să găsesc o cale pentru a realiza conjuncţia astrelor în cursul celor cinci zile pe care mi le dăruia soarta, mai precis firma producătoare de materiale plastice căreia Ellen trebuia să-i facă auditul. Într-un anumit moment din acea săptămână aveam să-mi înşel soţia. Habar nu aveam dacă am să mai pot mima inocenţa după aceea (nu ştiu să mint); dar nu mă gândeam chiar atât de departe. Mă consolam cu gândul că infidelitatea faţă de altcineva însemna, în cazul meu, să fiu fidel mie însumi; puneam în practică filosofia lui Diderot care spunea că întotdeauna trebuie să dai curs pornirilor inimii.

Pentru Rousseau, preceptul lui Diderot era inacceptabil, deşi acest lucru nu pare să îl şi împiedicat să îşi conducă viaţa în mare parte după aceleaşi principiu, întreţinându-şi legăturile amoroase fără scrupule. Thérèse nu numai că ştia despre Sophie, dar îi şi ducea scrisorile lui Rousseau; şi, ori de câte ori Jean-Jacques se hotăra să petreacă noaptea la familia

Luxembourg, la reşedinţa acesteia din Paris sau în Enghien, Thérèse nu punea niciun fel de întrebări. Dar Rousseau era un geniu, şi un ticălos şi jumătate, lumea părând ciudat de mulţumită să alăture cele două însuşiri în ideea că, aşa cum arta chipurile ne poate ridica la un alt nivel moral, cei care manifestă creativitate artistică pot fi scutiţi de judecata morală. Dacă Eichmann nu ar fi făcut doar să îl citeze pe Kant, ci *ar fi fost* Kant, ce s-ar întâmpla? mă întrebam eu. Am vedea nenumăraţi apologeţi respectabili, nerăbdători să demonstreze cum o copilărie nefericită, greşelile tinereţii au dus, da, la crime împotriva umanităţii; dar şi la un sistem filosofic care, îndrăznesc ei să susţină, ar minimaliza acele crime? Cel din boxa acuzatului se apără pretinzând că şi-a „ieşit din fire”; în cazul unui artist, aceleaşi greşeli sunt considerate contradicţii fundamentale din care se naşte creativitatea. Am descoperit că, ciudat, resping un sistem de valori care te îndeamnă să admiri capriciile celor mari, în timp ce suferinţele reale ale celor mulţi sunt considerate o glumă sordidă. Oare numai dacă scriam şi eu un roman *Julie* îmi puteam justifica aventura cu Louisa?

Deşi mai erau câteva săptămâni bune până atunci, am început să îmi planific săptămâna în

care Ellen avea să fie plecată. Ideile care mi-au venit imediat – urmând regula generală după care se ghidează imaginaţia – au fost cele mai banale, care vin oricui. De pildă, o puteam invita la cină, din dorinţa, bineînţeles falsă, de a discuta despre Montaigne sau Flaubert într-un cadru mai plăcut decât biroul meu. Faptul că Louisa ar fi acceptat invitaţia fără să ezite părea evident, deşi mi se părea la fel de greu să o exprim în cuvinte.

Sau o puteam invita la mine acasă minţind-o că soţia ne va pregăti o cină minunată. Dar ipocrizia unui astfel de plan sigur ar fi provocat un dezastru. Mai bine să fiu sincer. La urma urmei, dacă o înşelam pe Ellen nu făceam decât să încalc un jurământ ce aparţinea unei religii în care nu credeam nici eu, nici ea, încălcarea unui obicei social demodat. Singurul obstacol era teama de a nu îi răni sentimentele; sau, în mod echivalent sau poate mai important, teama ca Ellen să afle despre aventura mea. Dacă nu afla, nu îi puteam răni sentimentele, iar eu, petrecând o noapte cu Louisa, nu făceam decât să contribui la fericirea întregii omeniri. Totul părea atât de simplu, atât timp cât găseam mijlocul de a-mi pune planul în practică.

Eram în toiul acestor calcule când Louisa a

adus la întâlnirea noastră un articol, de câteva pagini, în ideea că m-ar putea interesa. Articolul conţinea o scrisoare adresată lui d'Alembert de un anume Jean-Bernard Rosier, despre care nu auzisem până atunci. Un fel de ghicitoare despre un ins capturat în Asia şi supus unei încercări ce aducea cu „cele trei căni”, jocul binecunoscut, despre care ştiu doar că e o şmecherie din care întotdeauna ieşi în pierdere.

Louisa mi-a spus că găsise articolul pe Internet şi îl printase pentru mine. Acest gest prietenesc mi s-a părut însăşi întruchiparea dragostei, motiv pentru care, cât l-am citit, ne-am aşezat unul lângă altul, după aceea recunoscând că nu am înţeles nimic din raţionamentul matematic. Ca şi ea, de altfel; am râs amândoi şi în acel moment în care ne-am recunoscut ignoranţa am simţit cea mai profundă formă de înţelegere între noi. I-am spus că, de câtva timp, încerc să învăţ cum să folosesc Internetul; ce-ar fi să-mi arăţi câteva din secretele lui? Găsisem brusc, într-o clipă de graţie, modalitatea de a o invita acasă la mine, mulţumită unei coincidenţe pe care, până la urmă, numai dragostea şi răbdarea o pot oferi. A acceptat cu un zâmbet.

Am citit articolul de câteva ori, dar fără să-mi

devină mai dar. Aiureala aceea infernală, de fracţii şi probabilităţi, îmi amintea de chinurile vieţii de şcolar, când singura reacţie a profesorului de matematică la un „Nu înţeleg” rostit pe un ton deznădăjduit era să repete explicaţia, cu aceleaşi cuvinte, pentru a zecea oară, ca pe o poezie sacră într-o limbă străină. Povestea m-a făcut să mă gândesc la celebrul pariu al lui Pascal; m-am gândit şi eu la înspăimântătoarea frumuseţe a sorţii unui om care depindea de un fapt atât de neînsemnat precum alegerea unei căni. M-am gândit la toate alegerile pe care le facem, în cunoştinţă sau necunoştinţă de cauză, de care depind lucruri la fel de importante, şi mi-am imaginat acele vieţi trase mereu la indigo în care credem că istoria noastră se repetă sau se schimbă, în bine sau în rău, întrebându-ne dacă, din aceste alternative, vom ieşi „la fel” sau dacă, de fapt, suntem modelaţi doar de ceea ce ni se întâmplă şi ne transformă, viaţa semănând cu un joc din copilărie în care, dacă apeşi uşor anumite obiecte în plastilină, acestea îşi lasă acolo imaginea în oglindă, un nasture sau o monedă.

Se apropia vara, întâlnirile noastre erau suspendate din cauza examenelor, iar eu simţeam nevoia ca săptămânile să treacă mai repede şi să

vină toamna, ca să o văd din nou pe Louisa, iar soţia mea să plece în mult aşteptata călătorie. Drumul pe care l-am făcut la Praga mi-a mai abătut gândurile. Conferinţele, ca nişte sindrofii organizate de partidele politice, sunt în primul rând nişte prilejuri de a socializa, caracterizate de titluri al căror efort de a fi şi generale şi atrăgătoare adesea sună a prostie crasă. „Iluminismul redefinit” era motoul sub care treizeci de persoane s-au adunat ca să asculte câteva lucrări şi să îşi revadă prieteni vechi precum Donald MacIntyre.

— Şi ce mai fac *Commères?* m-a întrebat el la cafea. Rousseau îi menţionează pentru prima dată în Cartea a zecea, imediat după ce descrie zâmbetul prietenului său, părintele Bernier. Am un exemplar din *Confesiuni* la îndemână; ieri una dintre asistentele medicale de aici, manifestând familiaritatea bine intenţionată care este emblema profesiei ei, mi-a dat un ghiont, a arătat spre titlu şi, râzând, a spus că sună „apetisant”, textul franţuzesc, fascinant pentru ea, nefăcând decât să o convingă şi mai mult că noptiera mea era ticsită de pornografie literară. Rousseau scrie despre ei:

E vorba de nişte copii ai lui Melchisedec,

cărora nu li se cunoştea nici ţara, nici familia, şi probabil nici adevăratul nume.

Ei erau jansenişti şi treceau drept preoţi deghizaţi, poate din pricina felului lor caraghios de a purta spadele de care erau agăţaţi. Misterul nemaipomenit pe care-l puneau în toate comportările lor le dădea aerul unor şefi de partid şi nu m-am îndoit niciodată că lucrau la *Gazeta eclesiastică.* Unul, înalt, blajin, linguşitor, se numea domnul Ferrand; celălalt, scund, bondoc, rânjind mereu şi cârcotaş, se numea domnul Minard.

Se dădeau drept veri. Locuiau la Paris cu d'Alembert, la fosta lui doică, pe nume doamna Rousseau [nicio legătură], şi luaseră la Montmorency un mic apartament spre a-şi petrece verile acolo. Se gospodăreau singuri, fără servitor şi fără om care să le facă cumpărături. Se împărţeau cu rândul, fiecare câte o săptămână, spre a se duce după cumpărături, a găti mâncare şi a mătura prin casă. Altminteri, se descurcau destul de bine; luam uneori masa unii la ceilalţi. Nu ştiu de ce, se preocupau de mine; în ce mă priveşte, nu mă sinchiseam de ei decât fiindcă jucau şah; şi ca să câştig o nenorocită de partidă înduram patru ceasuri de plictiseală. Cum se

vârau pretutindeni şi voiau să se amestece în toate, Thérèse îi poreclise *Ţaţele,* şi aşa le-a rămas numele la Montmorency.[10]

Pasajul apare într-o secţiune despre anul 1759, dar cronologia lui Rousseau e puţin ambiguă aici (un fenomen obişnuit în *Confesiuni)*. În cursul cercetărilor mele m-am convins că era imposibil să-i fi întâlnit pe Ferrand şi Minard înainte de vara anului 1761. Dar cine erau aceşti inşi ciudaţi şi misterioşi? în franceză, ca şi în engleză, porecla pe care le-o dă Thérèse e un cuvânt care iniţial însemna „moaşe”; „copiii lui Melchisedec” se referă, în mod ironic, la personajul fără copii din Facerea, lipsa strămoşilor şi a urmaşilor făcându-l nemuritor. Interesul meu faţă de Ferrand şi Minard avea să devină atât patern cât şi aproape mistic, dat fiind că ceea ce începuse ca o simplă curiozitate se transforma într-un test de fidelitate istorică şi subiectul tezei mele de doctorat.

Apropierea mea de secolul al XVIII-lea s-a datorat în mare parte întâmplării. Proust a fost prima mea dragoste; dar am plonjat, prin

---

10 Rousseau, *Confesiuni,* vol. III, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969. pp. 28 – 9. Traducere de Pericle Martinescu.

constrângerile unui sistem educaţional care mi l-a dat drept îndrumător pe biograful lui Madame Geoffrin, în lumea saloanelor şi a *philosophes*. Donald MacIntyre, legat de acelaşi îndrumător, a explorat implicaţiile romanului lui Laclos şi a urmărit rezultatul cercetărilor mele cu o fascinaţie morbidă de care îşi amintea acum cu nostalgie la ceaşca de cafea aproape goală. Nu ne mai văzuserăm de cincisprezece ani.

— Şi ce mai fac *Commères?* a fost întrebarea lui previzibilă, uşor condescendentă.

Rousseau, la vremea când i-a întâlnit, aluneca deja în paranoia, care e cea mai frapantă trăsătură a ultimelor lui scrieri; acest deranjament mintal era o stare de spirit pe care aproape că o compătimeam când am început să consult mai multe surse în căutarea lui Ferrand şi a lui Minard, sperând să îi expediez, în sfârşit, într-o elegantă notă de subsol, negăsind nimic de fiecare dată astfel încât, foarte curând, am avut impresia că aceste misterioase Ţaţe vor deveni subiectul tezei mele şi nu Rousseau. Între timp, Donald dezvolta conceptul de melancolie cu trimitere la erotic, în timp ce îndrumătorul nostru, poate numai dintr-o sublimă neglijenţă, ne-a lăsat să facem ce vrem, atât timp cât constatările noastre

erau prezentate cum se cuvine, includeau citate din toate lucrările publicate de el şi erau finalizate fără să îi călcăm pragul biroului prea des.

La ziua lui Donald am întâlnit-o pe Ellen, cu care am vorbit mai mult despre frustrările pe care mi le provoca lucrarea de doctorat. Mi-a spus despre examenele ei la contabilitate, i-am explicat care e procedura dacă vrei să consulţi manuscrisele istorice de la Bibliothèque Nationale, şi aşa s-a creat ceva între noi, aproape fără să ne dăm seama, ceva ce avea să mă lege de Ellen la fel de iremediabil şi de ambivalent cum m-a legat întâmplarea de Rousseau. Pentru ea cred că era ceva aproape comic, de moment, această obsesie avea să treacă odată cu scrierea tezei, iar eu aveam să alunec, ca un sicriu, în mormântul exclusivist al vieţii universitare, din care Donald se ridicase din nou azi, la o ceaşcă de cafea pe care am reumplut-o.

Melchior Grimm a nebunia căreia îi va cădea pradă Rousseau; nebunie care, atunci când Jean-Jacques s-a refugiat din Montlouis în Elveţia, în 1762, era abia la început. Rousseau a fost adăpostit de un iacobin scoţian exilat, în Neuchâtel; aici a început să se îmbrace, bizar, în haine armeneşti, robele lungi ascunzând

cateterele prin care dereglările lui urinare erau într-o oarecare măsură rezolvate. Aşa l-a găsit tânărul James Boswell când l-a vizitat, în 1764, la scurtă vreme după ce îşi începuse remarcabila carieră de psihanalist literar. Rousseau i s-a plâns de ruşinosul edict al Parlamentului de la Paris care îl făcuse să fugă din Franţa, Boswell l-a întrebat ce părere are despre libertinism şi cei doi s-au despărţit în termeni suficient de amicali pentru ca mai târziu Boswell să-şi pună în practică propriile gânduri cu Thérèse.

Între timp, Rousseau declarase că a renunţat la literatură pentru totdeauna şi continuase să îi contrarieze pe paşnicii locuitori ai oraşului Neuchâtel până în anul următor când – nu fără motiv, ţinând cont de opiniile defăimătoare pe care le exprima în gura mare despre ei – aceştia au început să arunce cu pietre în casa lui până l-au alungat pe nebun. Apoi, în ton cu ideea că starea naturală a omului e solitudinea (şi manifestându-şi entuziasmul mai ales faţă de *Robinson Crusoe*), s-a mutat pe mica insulă Saint-Pierre de pe Lacul Bienne. Am văzut-o împreună cu Ellen, în luna noastră de miere; ne-am ciondănit de la o farfurie de plastic. A fost aproape fericit acolo, cu cărţile puse sub lacăt şi fără o

masă de scris care să îl ia în râs sau să îl persecute, într-o odaie plină numai cu ierburi şi flori fiindcă acum se considera botanist. Dar idila s-a sfârşit (m-am ciondănit din nou cu Ellen în drum spre Geneva); următoarea oprire a lui Rousseau pe drumul spre colapsul mintal a fost anul petrecut în Marea Britanie, unde i-a oferit adăpost jovialul David Hume. Thérèse a venit separat, cu Boswell, care, pe drum, s-a culcat cu ea nu mai puţin de treisprezece ori înainte de a o lăsa în Chiswick şi a merge mai departe ca să-l întâlnească pe Johnson. Şederea lui Rousseau s-a sfârşit în mod previzibil, acuzându-l de purtare scandaloasă pe Hume care, uluit, a fost mai mult decât fericit să scape de el. Ultimii douăzeci de ani au însemnat un declin continuu: întoarcerea în Franţa sub nume fals; o urmare delirantă la *Confesiuni*, numită *Rousseau juge de Jean-Jacques* („Rousseau, judecătorul lui Jean-Jacques”), al cărei manuscris Rousseau a încercat să-l lase pe altarul Catedralei Notredame. L-a împiedicat un paravan de metal; Rousseau l-a interpretat ca pe un semn de la Dumnezeu de care, între timp, reuşise să se apropie. La fel de convins că e victima unui complot teribil, Rousseau a recurs, în mod disperat, la distribuirea unei broşuri

trecătorilor de pe stradă, în care cerea ajutorul francezilor.

Calmul revine în ultima lui carte, *Les Rêveries du promeneur solitaire* („Visările unui hoinar singuratic”), dar chiar şi aici Rousseau pomeneşte, pe un ton firesc, de spionii care continuau să-l urmărească; şi, dintre acei presupuşi spioni, putem spune că Ferand şi Minard se aflau în prim-plan. Aceştia mai apar doar o singură dată în *Confesiuni* înainte să dispară pentru totdeauna în anonimatul din care speram, din ce în ce mai disperat, să îi scot chiar eu. Acum e vara lui 1762, cam la un an după ce Rousseau i-a întâlnit pentru prima dată, şi s-au mutat. Noua lor locuinţă este chiar lângă cea a lui Rousseau; din grădina lor pot ajunge foarte uşor în grădina lui. Şi, treptat, din donjonul lui Rousseau încep să dispară tot felul de lucruri.

Lui Ellen i s-a părut stranie această obsesie faţă de nişte oameni care nu au ştiut ce înseamnă auditul vreme de două sute de ani şi despre care vorbeam de parcă i-aş fi cunoscut personal. Dar va aduce vorba despre Ţaţe la petrecerile noastre, în glumă, ca şi cum ar fi fost membri ai clubului de tenis. Probabil că se obişnuise cu ei şi acum nu mai aveau niciun farmec.

Mi-am reumplut ceaşca, la fel şi Donald. Cred că am spus deja despre felul în care întâlnirea mea cu el m-a făcut să îmi dau seama cum se întâmplă ca momentul în care recunoşti pe cineva să fie înlocuit atât de repede de obiceiurile memoriei, motiv pentru care trăim cu toţii într-o stare de orbire, nefiind conştienţi, de pildă, că un om pe care îl cunoaştem bine şi-a ras barba sau că o femeie şi-a schimbat radical coafura (de câteva ori am fost certat pentru această greşeală extrem de gravă, pe care numai adulterul o poate întrece, în codul manierelor maritale). Nicăieri nu e orbirea mai acută ca atunci când e vorba de noi înşine şi Donald mă făcuse să îmi văd propria boală, la care mă conduseseră lenea şi indiferenţa. Dar acum înţelegeam şi de ce Louisa mă fascina atât de mult. Cu ea, niciun obicei nu se tocea; fiecare clipă era prima. Cu fiecare scurtă întâlnire aveam senzaţia gustului, precum cea fiziologică care încetează să te surprindă după doar câteva secunde; şi totuşi, aceste secunde erau tot ce aveam, precum acei experţi care degustă o duzină de vinuri şi, fără să-l înghită pre vreunul, pot prelungi senzaţia de nou la nesfârşit. Louisa era mereu o străină pentru mine şi tocmai de aceea o iubeam cu atâta intensitate.

Nimic nu întăreşte obsesia mai mult decât ignoranţa. Am observat acest lucru în cazul Commères; exercitau o asemenea influenţă asupra imaginaţiei mele tocmai fiindcă nu îi puteam găsi. Existau numai în două scurte pasaje din *Confesiuni*, apărând la un moment crucial în povestea nebuniei lui Rousseau în cartea care este, fără ca autorul să îşi fi dat seama, chiar cronica acesteia. Căci la scurtă vreme după succesul repurtat cu *Julie* au început să îl tulbure o serie de întâmplări ciudate. A primit scrisori anonime, cereri misterioase care păreau menite să îl compromită. Aceste scrisori, ne asigură Rousseau, vor fi găsite toate printre hârtiile lui după moarte. În Paris circulau tot felul de zvonuri despre el; se ridicau obiecţii inexplicabile în legătură cu manuscrisele *Emile* şi *Contrat social* pe care le trimitea la Amsterdam, pe fragmente, spre le pregăti publicarea în volum. Se părea că pachetele erau interceptate, iar cărţile circulau în manuscris; obiecţiile au dat şi mai mult de bănuit atunci când au încetat brusc şi tot ceea ce trimitea Rousseau era acceptat imediat spre publicare şi inofensiv din punct de vedere politic. Era clar că cineva îl lucra, dar scriitorul nu ştia cine ar putea fi acea persoană.

Acesta a fost momentul în care Ferrand şi Minard s-au mutat, chiar lângă Montlouis, unde acum puteau pătrunde foarte uşor. Dimineaţa, când Rousseau se ducea în *donjon* ca să îşi reia lucrul, descoperea că cineva îi umblase prin hârtii; dacă încuia uşa, a doua zi dezordinea era şi mai mare. O carte chiar a dispărut cu totul, revenind în mod misterios, ca un motan cu o bogată şi promiscuă viaţă nocturnă, două zile mai târziu, exact în locul de unde se evaporase.

Arhitectul conspiraţiei, cel care învenina relaţiile dintre prieteni ca să se răzbune, care punea la cale, încet, dar sigur, prăbuşirea lui Rousseau, şi care va fi demascat şi condamnat în termenii cei mai necruţători în *Confesiuni*, a fost Melchior Grimm, ajutat de d'Alembert şi de alţii. Grimm a fost cel care, potrivit lui Rousseau, a fost la originea mandatului de arestare în urma acuzaţiilor la adresa volumelor *Emile* şi *Contrat social* venite din partea Parlamentului din Paris. Exilul în Elveţia, în Marea Britanie, întoarcerea în Franţa sub un nume fals, anii în care a fost urmărit şi spionat, toate acestea, ne asigură Rousseau, s-au întâmplat din cauza lui Grimm. Dar cu Rousseau, aşa cum i-am explicat lui Ellen când ne-am întâlnit prima oară la petrecerea lui Donald,

niciodată nu poţi fi sigur unde se sfârşeşte realitatea şi începe fantezia.

Până la urmă însă mesajele despre care vorbeşte nu au fost găsite printre lucrurile lui. Iar insultele pe care i le-au adresat prietenii au fost, adesea, cel mult voalate. Neînţelegerea cu Diderot, de pildă, o putem pune pe seama întârzierii cu care filosoful a răspuns la scrisorile lui Rousseau; s-a adâncit în momentul în care Rousseau a primit de la Diderot un exemplar dintr-una din piesele lui şi a descoperit în el replica: „Numai omul hain e singur”, pe care Rousseau, într-o reacţie paranoică, a luat-o ca o aluzie la persoana lui. Păcatul lui d’Alembert a fost la fel de neînsemnat; acesta a obţinut informaţiile despre Geneva (pentru un articol din Enciclopedie) de la Voltaire şi nu de la Rousseau. Cât despre Grimm, când comparăm scrisorile pe care Rousseau le reproduce cu aceleaşi scrisori făcute publice de Madame d’Épinay, şi când luăm în considerare memoriile acesteia privind corespondenţa cu Grimm, mărturiile lui Saint-Lambert, ale lui Diderot şi ale altora, şi când citim mai cu atenţie pasajele cruciale din *Confesiuni*, descoperim că vina pentru care Grimm a plătit atât de scump, crima care l-a făcut pe Rousseau să

îl prezinte drept un mare conspirator şi un adevărat Antihrist a fost că, odată, pe când stăteau la Madame d'Épinay, Grimm i-a arătat o greşeală pe care Rousseau o făcuse în timp ce copia o piesă muzicală. Solitudinea a fost cea care a exacerbat astfel de ofense banale până când le-a transformat în monştrii care au devorat mintea lui Rousseau.

Dar cum rămâne cu *Commères?* DAlembert, cu care se pare că aceştia au stat la Paris, nu pomeneşte de Ferrand şi Minard. Rousseau trebuie să fi avut dreptate, am hotărât eu, când a spus că numele lor erau false; şi totuşi, d'Alembert, care sigur avea alte subiecte, mult mai consistente, despre care să scrie, nu spune nimic despre doi locatari mai ciudaţi, unul înalt şi exagerat de binevoitor, celălalt scund, îndesat şi enervant de exact; doi inşi care au respirat, au mers şi au mâncat în imaginaţia mea, la fel de încăpăţânaţi şi inexplicabili ca şi pentru Rousseau. Nu au avut nicio legătură cu *Gazeta eclesiastică;* şi nu există niciun cazier la poliţie, nicio însemnare despre ei în registrele administrative. Din fiecare sursă nouă pe care am verificat-o lipsesc cu desăvârşire, frustrant, viaţa lor misterioasă reducându-se la o invizibilitate care

părea să se extindă peste toate mărturiile documentare, vizuale şi anecdotice ale perioadei în discuţie.

Am găsit un răspuns la toate acestea, venit ca o mare uşurare pentru Ellen, care spera ca, după ce îmi publicam teza, să dăm totul uitării şi chiar să ne petrecem concediul în locuri care nu aveau nicio semnificaţie literară. Benidorm, de pildă. Dar tocmai teoriei mele despre Ferrand şi Minard îi datorez statutul universitar pe care am pretenţia că l-am atins; o notorietate minoră, un pospai de controversă care îmi aduce invitaţii la conferinţe de mâna a doua, precum cea de la Praga, unde i-am spus lui Donald că cei doi erau bine şi că eram încântat de perspectivele oferite de computerizare în inventarea unor noi modalităţi, mai rapide, de documentare.

— De fapt, unul dintre studenţii mei caută informaţii pentru mine pe Internet, am zis eu.

I-am spus despre articolul găsit de Louisa; poate avea o relevanţă pentru cartea pe care o scria despre industria publicistică din Franţa? Nu îl aveam la mine; l-am asigurat că am să îi trimit o copie la întoarcerea în Marea Britanie. Apoi a trebuit să asistăm la prezentarea unei alte lucrări, în timpul căreia nu m-am gândit decât la Louisa şi

la apropierea, cu fiecare minut celebrat de mişcarea lentă a limbii ceasului de pe perete, a săptămânii în care Ellen va fi plecată. Sexul, înţelegi tu, este lucrul la care se gândesc oamenii în timp ce ar trebui să asculte o lucrare despre literatura secolului al XVIII-lea.

Capitolul 10

Măi să fie, mi-am spus eu, când am început să scriu această scrisoare; cine ar fi crezut că o pană de cauciuc, o aversă de ploaie şi o sută una alte coincidenţe cunoscute şi necunoscute, toate existând în codul-sursă al hipertextului acestui univers (vezi cum m-am pus la punct cu jargonul, graţie cărţii *Dr. Cool şi magia web-ului)* îmi vor da şansa să trăiesc pentru prima dată, la o vârstă la care majoritatea oamenilor sunt aproape morţi, variatele şi nu pe de-a-ntregul neplăcutele senzaţii ale actului sexual. Da, pe cuvânt! Aceasta este strania turnură pe care au luat-o evenimentele, acum de domeniul trecutului, despre care cred că vrei să afli mai multe.

Ultima oară când ţi-am scris despre Catriona, tânăra dormea dusă pe canapea, după baie, cu cartea *Ferrand şi Minard* deschisă pe piept. Am luat uşor cartea, apoi am urcat la etaj ca să scriu o scrisoare pe care tocmai o terminasem când am auzit-o foindu-se.

— A, te-ai trezit, am strigat eu, coborând în bucătărie unde am văzut cum se întinde, ameninţător, după ceainic. Mulţumesc, eu nu vreau, am implorat-o.

Catriona şi-a amintit cum era cât pe-aci să mă scap pe mine şi a spus că îşi face doar pentru ea, dacă nu aveam nimic împotrivă. Acum era deja trecut de ora cinci; ezitarea ei de a pleca şi entuziasmul faţă de cunoştinţele mele într-ale bibliotecii m-au făcut să mă întreb dacă nu cumva, pe lângă un boiler stricat, apartamentul ei nu avea nici lumină electrică şi nici pacheţele de ceai. Câte privaţiuni trebuie să îndure studenţii din ziua de azi.

Am întrebat-o dacă a reuşit să citească ceva din cartea doctorului Petrie înainte de a adormi, iar ea a clătinat din cap, într-un fel de scuză. Era parcă altfel decât cărţile despre enzime; stilul lui Petrie era elaborat şi dens.

— Plictisitor de moarte, l-a rezumat Catriona.

— Ce planuri ai pentru diseară? am întrebat eu fiindcă deja începeam să mă întreb dacă voi scăpa vreodată de prietena mea atât de îndatoritoare şi m-am gândit să abordez subiecte legate de ideea plecării iminente. Ai multe teme de făcut?

M-a privit cu aceeaşi expresie pe care o văzusem de curând pe faţa băiatului bubos dintr-un supermarket.

— Am de făcut ceva, dar nu acasă.

Mi s-a părut un lucru înţelept; un apartament fără căldură şi fără ceai nu era locul potrivit pentru un student la ştiinţele naturii care, vrea-nu vrea, trebuie să-şi facă temele.

— Adică la biblioteca universităţii?

— Nu, lucrez în altă parte. Şi sunt plătită pentru asta.

Nu mai auzisem despre acest gen de aranjament în învăţământul superior, drept care era rândul meu acum să privesc nedumerit.

— La Oaza. Aţi auzit de locul ăsta?

Habar nu aveam de un astfel de loc dedicat studiului; apoi însă am bănuit că se referă la un pub, unde căldura e gratis, dar ceilalţi clienţi pot vărsa alcool pe notiţele ei în timp ce stă înghesuită într-un colţ, încercând să scrie în pofida zgomotului din jur.

— Am intrat o dată într-un pub, am informat-o eu. Mi s-a părut un loc dezgustător, plin de tot felul de mirosuri. Nu trebuie să te duci acolo ca să stai la căldură.

— Oaza nu e pub, a replicat ea, puţin mâhnită. De fapt, e un salon de masaj, dar vă spun despre el doar fiindcă nu ştiţi ce înseamnă. Nu aveam de gând să o las să mă prindă din nou cu întrebarea ei obişnuită „Sunteţi sigur că niciodată nu aţi.

— Dimpotrivă, ştiu totul despre astfel de locuri, am răspuns eu foarte sigur pe mine. Şi mai ştiu că prea mult abur poate avea un efect devastator asupra notiţelor tale. Cerneala probabil că se întinde pe toată foaia până ieşi de acolo. Or fi ele calde, locurile astea, dar nu trebuie să lucrezi acolo dacă vrei să termini facultatea cu bine.

Ca să fiu sincer, nu cred că mă asculta cu toată atenţia, dar îngrijorarea din vocea mea a făcut-o să zâmbească.

— Trebuie să trăiesc şi eu. Nu-mi place, dar ce să fac?

I-am spus că mai bine vine aici să lucreze, unde singurul abur vine de la ceainicul pe care insista să îl pună la fiert atât de des; şi, dacă studenţii îşi primeau bursa acum în funcţie de orele lucrate, după câte înţelegeam din vorbele Catrionei, nu aveam nimic împotrivă să o plătesc „la tariful obişnuit", aceiaşi bani pe care îi luă pentru că îmi făcea menajul. Catriona a zis că se mai gândeşte, apoi s-a uitat la ceas şi a văzut că e momentul să plece.

— Ai grijă cu tot aburul ăla, i-am amintit eu în timp ce îşi punea haina pe ea. Respiră uşor. Şi nu înghiţi.

— A, niciodată nu fac aşa ceva, a răspuns ea, spre marea mea uşurare.

M-am întors la computer şi am revenit la imaginea care o impresionase atât de mult pe sărmana doamnă B. Inspirat de înţelepciunea cărţii *Dr. Cool şi magia web-ului,* m-am hotărât să-i aprofundez codul. Desigur, habar nu ai de ce înseamnă asta şi de felul în care motoarele de căutare pe Internet stabilesc priorităţile în privinţa „hit-urilor” cu referire la cuvintele-cheie ascunse ca „meta-tag-uri” HTML în „file header-e” *(Dr. Cool,* p. 58); cu alte cuvinte, după un exerciţiu cam la fel de lung şi de dificil precum, de pildă, analiza câtorva pagini din latina lui Buchanan, am ajuns la concluzia că fotografia cititoarei despuiate ascunde un mesaj important: un limbaj de programare nevăzut de utilizator şi inclus doar în beneficiul motorului de căutare care mi-a adus-o pe tânără atât de repede şi de fatidic:

<meta nume = conţinut ’cuvinte-cheie’ = ’Ferrand, Minard, Rosier’>

Ciudata fotografie, care m-a costat o menajeră extraordinară şi mi-a adus alta, era deci scopul de a atrage atenţia tuturor celor care căutau pe Internet cuvintele Ferrand, Minard sau Rosier. Acesta era motivul pentru care dădusem peste

tânăra necunoscută, şi nu cartea pe care o citea din întâmplare.

Avusesem o zi plină, drept care câteva ore mai târziu m-am dus la culcare, ameţit de cap. Ochii mei încă nu s-au obişnuit cu noile cerinţe ale IT şi, în dimineaţa următoare, cea care m-a trezit brusc a fost vechea mea cunoştinţă, durerea de cap.

Catriona a fost punctuală şi imediat s-a pus pe treabă. A promis chiar că va face supă la prânz, deşi eu am asigurat-o că „Pasta Fan Tutti”, sau cum s-o fi numind, fusese magnifică, dar prea multă. Am petrecut dimineaţa examinând codul HTML al fiecărei pagini „Rosier” pe care am găsit-o, verificând şi URL-urile şi hiperlink-urile. De m-ar vedea doamna B. acum, mi-am spus eu. Prânzul a trecut, ca şi cea mai mare parte din după-amiază, şi am ajuns la ceai – încă nu reuşisem să o conving pe Catriona să renunţe la el.

— Diseară lucrezi din nou? am întrebat-o, hotărând să-mi încep aluziile la plecare cât mai curând posibil, ştiind cât de mult timp le trebuie ca să îşi atingă ţinta.

Catriona a zis că nu, trebuia să meargă la o petrecere; i-am spus că e o idee nemaipomenită, tinerii se plictisesc atât de repede când sunt lăsaţi singuri prea mult.

— Întotdeauna mi-au plăcut seratele muzicale, am adăugat, amintindu-mi de primele sindrofii la care am participat. Se şi dansează?

Catriona a dat aprobator din cap.

— Destul.

— Dansul e un lucru minunat, deşi niciodată n-am reuşit să dansez un vals sau orice altceva în trei paşi.

Tânăra mi-a spus că în ziua de azi se dansează altfel şi atunci am rugat-o să-mi facă o demonstraţie.

— Poftim, aici? Acum? a făcut ea râzând şi privind la locul gol din mijlocul camerei de zi. Dar nu avem muzică.

Tocmai voiam să propun să fluier ceva când Catriona s-a ridicat de pe scaun ca să se uite la pick-up-ul care şedea tăcut într-un colţ de ani şi ani. A examinat cele şase LP-uri neglijate care ocupau spaţiul de dedesubt, zâmbind.

— Kenneth McKellar? Nu cred că mă descurc cu el.

— A, nu trebuie decât să scoţi discul de plastic din învelitoare. Am şi câteva cântece de-ale Moirei Anderson. Jimmy Shand, toate succesele lui. Doamna B. le-a lăsat acolo demult.

— Vă pun ceva, dacă vreţi. Deşi cred că mai

bine stăm şi ascultăm.

Am lăsat-o să aleagă ea şi, o clipă mai târziu, după ce acul s-a poticnit un pic, am auzit acordeonul lui Jimmy Shand şi band-ul lui.

— E inegalabil, am remarcat eu, amintindu-mi de judecata înţeleaptă a doamnei B.

Catriona s-a dus în bucătărie, poate ca să facă iar ceai, licoarea care o ţine în viaţă. Am strigat-o, ridicând vocea ca să acopăr muzica săltăreaţă:

— Ce zici, e mai bine să-ţi dau banii în fiecare zi?

— Nu-i nevoie.

— Dar cu cărţile pe care trebuie să le cumperi, cu lumânările de care ai nevoie în apartament şi cu dulciurile – cred că-ţi vine destul de greu.

— V-am spus că mă descurc.

Ştiam că niciun „curs obişnuit” nu putea compensa ajutorul pe care mi-l dădea Catriona. Păi, briceagul ei deja îmi readusese computerul la viaţă; o treabă pentru care specialistul m-ar fi taxat cu Dumnezeu ştie cât! Nici măcar nu-i dădusem mica atenţie pentru că mă ajutase cu mesajele, pe care o refuzase după prima noastră întâlnire. Nevrând să o pun într-o situaţie neplăcută m-am hotărât să-i vâr două lire în geanta pe care o lăsase pe podea, lângă scaun. Nu

ştiu dacă să-i spun poşetă sau geantă; pe vremea noastră genţile erau mai mari, iar poşetele nu aveau curele de piele cu care să le atârni de umăr.

Pe acordurile cântecului „The Dashing White Sergeant”[11], m-am ridicat de pe scaun, am scos nişte bani din buzunar şi am traversat încăperea. Am luat geanta Catrionei şi am deschis-o. Înăuntru avea un ruj, un pix, un abonament de autobuz şi ceva împachetat într-o foiţă; pe urmă am observat o bulină mică, albastră, cu un porumbel pe ea. Nu mai văzusem medicamentul acesta, de aceea m-am întrebat de ce suferă Catriona. „O chestie femeiască”, mă aşteptam să spună ea şi încă mă gândeam la medicament când Catriona a revenit în cameră.

A urmat o tăcere stânjenitoare. Până şi „The Dashing White Sergeant” s-a oprit şi acul a zgâriat şanţul dintre două cântece în timp ce eu stăteam cu geanta deschisă într-o mână şi cu bulina în cealaltă, ridicată la vedere. Trebuie să mă fi văzut când puneam banii acolo.

— Te rog să nu te superi.

Speram să nu mai avem altă scenă în care refuza mica mea atenţie.

— Nu. Nicio problemă.

---

11 Chipeşul sergent alb (n.tr.).

Ei, atunci e bine. Dar cum rămânea cu bulina? O durea ceva? De aceea bea atât de mult ceai? Am întins mâna spre ea, oferindu-i medicamentul.

— Trebuie să iei asta curând? După baie, poate?

Catriona a luat bulina, a vârât-o înapoi în geanta pe care o ţineam în continuare, apoi şi-a recuperat şi geanta.

— E pentru diseară.

— Medicamentul e pentru petrecere? Mda, ştiam eu că prea multă socializare îţi dă dureri de cap.

Tânăra a izbucnit în râs, inexplicabil, şi s-a aşezat pe canapea.

— Eu nu iau decât buline albastre şi portocalii, am spus aşezându-mă lângă ea. Iar în rezervele doamnei B. nu erau buline cu păsări pe ele.

— Nu e medicament. E un deconectant.

— Ciudat. Deci nu eşti bolnavă?

— Nu.

— Atunci e doar un fel de bomboană?

Catriona a înclinat din cap.

— Mai ai vreuna pe care s-o încerc şi eu? Mie îmi plac bomboanele Smartie.

— Nu cred că e o idee bună.

— Mda, atunci cred că e momentul să-ţi faci

baia.

Intram deja într-un fel de rutină; dar următoarea replică, după o pauză meditativă, a fost:

— Chiar vreţi s-o încercaţi?

Nu înţelegeam de ce făcea atâta caz pentru o simplă bomboană.

— Dacă ai numai una, ce-ar fi să-mi dai o jumătate?

— Sunt destul de scumpe.

Am insistat ca, până la sfârşitul zilei, să-mi achit toate obligaţiile faţă de ea, Catriona s-a întors în bucătărie şi a revenit cu două jumătăţi de bulină şi nişte pudră pe o farfurioară. Dinspre pick-up, acordeonul s-a auzit din nou, răguşit; Catriona a luat o jumătate de bulină şi a spus zâmbind:

— Să trecem la treabă.

Am imitat-o, înghiţind cealaltă jumătate.

— Aş spune că e cea mai amară bomboană Smartie pe care am gustat-o vreodată. Iar dacă aşa se fac dulciurile în ziua de azi, chiar îi deplâng pe cei tineri pentru asta.

La scurtă vreme ne-am apucat să dansăm. Catriona a fost prima; cred că ascultam „The

Bonnie Bonnie Banks”[12] şi tânăra m-a privit de parcă şi-ar fi dat seama că o ia prea repede. M-am ridicat, am încercat să mă legăn puţin şi curând am început să cântăm, „O porneşti la drum” etc., fapt care aproape că m-a făcut să lăcrimez. Curând am constatat cu mare uşurare că uzina de apă din corpul meu îşi concentra activitatea pe o altă regiune şi că aceste buline, pe care acum Catriona le cumpără regulat pentru mine, au un efect benefic asupra băşicii udului.

De-abia începuserăm să dansăm când Jimmy Shand a ajuns la capătul primei feţe.

— Hai să punem altceva, a propus Catriona, şi a făcut o piruetă în timp ce Kenneth McKellar cânta „The De’il Awa’ Wi’ Th’ Exciseman”[13].

Apoi a făcut exact aceeaşi paşi pentru „Ae Fond Kiss”[14] şi m-am întrebat dacă aceste mişcări giratorii sunt singurul dans din zilele noastre; caz în care, am decis eu, tinerii sunt, într-adevăr, cât se poate de norocoşi, fără să îşi mai bată capul cu dansurile complicate, ştii tu, trei paşi la stânga-trei paşi la dreapta, şi am avut o senzaţie de mulţumire.

---

12 O, ce frumoase maluri (n.tr.).
13 Diavolu-i plecat cu perceptorul (n.tr.).
14 Un singur sărut (n.tr.).

S-a oprit din învârtit o clipă şi a spus:

— Mă tot gândesc la ziua de ieri.

Dat fiind că ziua de ieri fusese alcătuită din numeroase întâmplări fascinante, inclusiv plimbarea la librărie şi multă „navigare pe Net”, ca să nu mai amintesc de baia ei, înţelegeam de ce ziua merita evocată.

— Adică la lucrurile pe care le-am făcut aici.

Între timp mă hotărâsem să mă aşez pe canapea. Aveam o senzaţie neobişnuită; nu mă durea capul, dar nici bine nu îmi era. Probabil, am gândit eu, din cauza codului-sursă pe care îl studiasem mai devreme; un exerciţiu mintal care acum se dovedea mai puţin sănătos decât cele de gramatică latină.

— Poţi să lucrezi aici cât vrei.

Catriona deja trăgea draperiile; nu înţelegeam de ce.

— Adaugă timpul, conform tarifelor, la menaj şi bulină, când discutăm de nota de plată.

Mă cam înroşisem la faţă şi îmi desfăcusem nodul la cravată.

— Sigur nu aţi făcut-o niciodată? Cu o femeie?

— Nu-mi mai amintesc. Poate o dată sau de două ori cu doamna B. acum vreo douăzeci de ani.

Dar când m-am gândit mai bine am ajuns la

concluzia că niciodată nu dansasem în camera de zi, cu nicio femeie, nici măcar cu doamna B.

— Bine, atunci ce vreţi să fac? a întrebat Catriona, brusc serioasă, venind şi aşezându-se lângă mine.

Habar nu aveam cum să răspund la întrebarea aceasta întrucât nu ştiam absolut nimic despre cursul sau temele ei.

— Fă ce trebuie să faci. Fă abstracţie de mine. Eu am să stau aici şi-am să-mi trag sufletul şi n-am să scot o vorbă.

Muzica nu se oprise. Mi-am scos cravata pe acordurile cântecului „Charlie Is My Darling"[15] şi am închis ochii, care mă usturau, suprasolicitaţi de computer. Am crezut că tânăra s-a dus după cărţi, dar curând am avut surpriza să o simt cum trage de nasturii cămăşii mele, desfăcându-i unul câte unul. Un moment stânjenitor pentru mine, dar şi de relaxare, fiindcă apropierea excesivă de computer mă cam încălzise, fapt despre care cei de la Dixons nu pomeniseră nimic. Apoi, treptat, pe măsură ce operaţiunea a continuat, mi-am dat seama exact cum îşi petrecea sărmana fată timpul la salonul de masaj. În timp ce ţineam ochii închişi şi mă prefăceam că nu-mi dau seama ce se

15 Charlie e drăguţul meu (n.tr.).

întâmplă, şi simţeam cum mă mângâie şi mă freacă pe piept, mi-am dat seama că aceasta trebuie să fie practica pe care o face studentul la ştiinţele naturii. Îmi inspecta musculatura ca parte a cursului, iar eu eram fericit să servesc drept obiect de studiu, deşi nu eram sigur că voi rămâne absolut nemişcat până la sfârşit.

Cercetarea rapidă a torsoului meu a fost efectuată cu degete de expert. Am ghicit că, în această etapă, nu făcea decât să recapituleze nişte cunoştinţe pe care le stăpânea destul de bine şi am fost încântat de minuţiozitatea cu care revedea un teren atât de familiar. Apoi, într-un fel care m-a descumpănit puţin, deşi mă străduiam în continuare să dau impresia că nu sunt acolo, m-a făcut să mă întind şi a început să-mi tragă pantalonii; pregătită, după toate aparenţele, să înceapă o analiză detaliată a celei mai actuale părţi a programei şcolare.

Acum eram gol-puşcă, încercând să nu tremur ca să nu o derutez şi ascultând cu o atenţie disperată cântecul „My Love Is Like a Red, Red Rose”[16], în timp ce Catriona începea un experiment cu un organ despre care sunt surprins

16 Dragostea mea e ca un trandafir roşu de tot (n.tr.).

că e menţionat în cursul ei, mai ales în faţa studentelor. Ciudat, nu puteam opune rezistenţă; mi-am amintit că tânăra, de fapt, era un fel de asistentă medicală, drept care am lăsat-o să-şi concentreze atenţia ştiinţifică, susţinută de o obiectivitate pe care o împărtăşeam şi eu, asupra *membrum virile*, care reprezenta ultimul capitol al educaţiei ei. Îl mângâia, îl scutura, îl lăsa să se ridice şi să cadă precum păstrăvul în pârâu, totul atât de deosebit de învăţatul pe de rost la care se reduceau temele din vremea noastră, crede-mă. Nici măcar nu părea să ia notiţe, judecând după faptul că ambele ei mâini erau implicate în procesul ştiinţific.

Mă tem că asta a durat foarte mult. Din politeţe nu am spus nimic, dar în cele din urmă am înţeles că motivul pentru care depunea atâta efort era nu numai din grija lăudabilă pentru fiecare detaliu, ci şi fiindcă dorea ca organul respectiv să ajungă într-o anumită stare; una pe care cu multă solicitudine aş fi grăbit-o dacă aş fi ştiut cum, ca să terminăm odată şi să mă ocup de alte lucruri.

În cele din urmă organul a fost gata şi Catriona a început să acţioneze asupra lui printr-o procedură ritmică şi destul de viguroasă, care amintea de felul în care doamna B. rădea brânza.

Mi-am închipuit că tânăra număra mişcările ca parte din recapitularea materiei pentru examenul de semestru. Din nefericire, acum eram prea conştient de efectele nocive ale computerului, care se întinseseră cu mult dincolo de ochii care mă usturau, dincolo de centrii neurali care zvâcneau şi urlau după motoarele de căutare şi link-urile video, dincolo de o încălzire generală, dar modestă a corpului meu. Se întâmpla ceva mult mai radical, aveam senzaţia că mai am puţin şi fac un atac de apoplexie, că mă dădeam de ceasul morţii, deşi tot nu puteam să mă împotrivesc. Mă întrebam dacă nu cumva greşisem, renunţând la cărţile mele vechi şi prăfuite în favoarea unei maşinării care îmi schimbase atât de mult viaţa.

S-a oprit. Am deschis precaut un ochi şi am văzut că face ceva cu un şerveţel. Nici urmă de cărţi sau de caiete cu notiţe; această tânără extraordinară făcuse totul din memorie. S-a ridicat şi a părăsit camera, iar eu am decis că e mai bine să mă îmbrac. Din toate simptomele a rămas doar durerea din braţ şi din piept, care a trecut la scurt timp.

Rezolvând problema temelor, Catriona a urcat la etaj ca să îşi facă baia obişnuită. Oare cum o fi

evaluarea finală la ei, m-am întrebat eu, reînnodându-mi cravata. Şi, gândindu-mă la ciudatul atac la care fusesem supus, m-am gândit că nu ar fi rău să reduc numărul orelor petrecute în faţa computerului.

Când s-a întors şi am abordat problema plăţii, Catriona a propus să îi dau jumătate din tariful standard, iar eu am insistat să îi dau dublu. În cele din urmă ne-am înţeles la cincizeci de lire. Mi-a promis alte buline pentru problema pe care o aveam cu băşica udului, iar eu i-am amintit că nu mai trebuie să suporte atmosfera nesănătoasă de la salonul de masaj, acum că îşi putea face temele aici.

— Petrecere frumoasă, i-am urat în timp ce pleca, într-un acces de frivolitate i-am propus chiar să aducă şi un balon, deşi am uitat amândoi de asta când s-a întors a doua zi.

Între timp s-a creat un obicei, la fel de strict ca şi orarul sacrosanct al doamnei B. Dimineaţa Catriona trebăluia prin casă, iar eu descărcăm pagini web, având grijă să nu mă suprasolicit cu toată avalanşa aceea de informaţii. Apoi, după prânz, urcam în dormitor şi Catriona îşi făcea temele; deşi după câteva zile am început să mă întreb cât de mult va insista pe acelaşi subiect,

care nu merita mai mult decât o notă de subsol, dar care părea să ocupe locul central în materia pe care o avea de studiat. Va să zică asta înseamnă „ştiinţele naturii”, mi-am zis eu, în timp ce Catriona îmi trecea un fel de roată peste membru, măsurându-l probabil pentru o altă recapitulare. Nu e de mirare că nu s-a aflat încă de ce nu există pisici sau câini verzi, dacă aşa îşi petrec timpul. Şi aceste lungi perioade în care şedeam întins, nemişcat şi gol-puşcă, prefăcându-mă că nu se întâmplă nimic, în timp ce o altă bulină îmi ţinea uzina de apă în frâu, nu făceau decât să mă aducă din nou în pragul unui atac de apoplexie, indiferent cât de mică era expunerea mea la World Wide Web. Treptat, însă, după ce mi-am dat seama că nu mor, experienţa mi s-a părut plăcută şi aşteptam ora de studiu a Catrionei aproape cu aceeaşi nerăbdare ca şi ea. După aceea făcea baie, eu o frecam pe spate şi, în timp ce vorbea cu nostalgie despre băiatul acela, Gary sau Ewan sau cum l-o fi chemând, mă gândeam că îi stă mult mai bine fără un astfel de obstacol în calea educaţiei.

Pregătindu-ne de studiu în cea de a patra zi, dar tot fără notiţe, Catriona a întrebat:

— Vreţi să merg până la capăt?

I-am spus că da, să facă tot ce consideră că e necesar şi, când a spus că tariful e dublu, am consimţit imediat, fiindcă oricum îi propusesem dublarea plăţii pentru eforturile ei intelectuale.

Tema ei, de data aceasta, când am îndrăznit să deschid un ochi ca să văd ce se întâmplă, a constat din aplicarea unei membrane de plastic peste organul despre care s-a scris o întreagă literatură, ce ar putea umple un raft întreg în biblioteca de la facultatea ei; apoi s-a aşezat deasupra lui. Am început să bănuiesc că aşa ceva nu făcea parte din planul de învăţământ. Pericolul de a avea un atac de apoplexie a fost şi mai mare, şi greu de ascuns; reacţia mea a fost urmată imediat de reacţia ei. Educaţia mea ştiinţifică se limitează la doctorul Cool şi la World Wide Web; oricum, îmi dădeam seama că mă angajasem într-un act sexual. Experienţa nu a fost neplăcută, dar m-a făcut să mă întreb de ce atâta tevatură pe seama ei, mie unuia părându-mi infinit mai puţin satisfăcătoare decât aceeaşi perioadă de timp petrecută în compania unei cărţi precum *Grădina cu poezii pentru copii* sau a uneia din supele doamnei B.

Măi să fie, mi-am zis eu, studenţii din zilele noastre trebuie să facă nişte lucruri ieşite din

comun ca să termine facultatea. Eu unul sunt bucuros că am apucat alte vremuri, când studentul era scutit de astfel de eforturi de către un sistem care considera că memoria e singura însuşire care merită a fi cultivată cu mult zel.

Acum ştii cum am ajuns să am o experienţă care, cred eu, explică toate acele fotografii care umplu web-ul, ca şi nenumăratele romane sentimentale sau senzaţionale, neinteresante pentru unul ca mine sau ca tine, dar care pot fi găsite din belşug în orice librărie. Prin urmare, mă apropii de ceea ce ar trebui să fie ultima mea scrisoare către tine, Catriona făcându-mă să promit că nu mai scriu, după cum voi explica mai încolo.

Ieri am auzit-o cum adună corespondenţa de pe preşul de la intrare. Cu doar câteva decenii în urmă, această corvoadă trebuia îndeplinită de câteva ori pe zi, de la răsăritul şi până la apusul soarelui; dar progresul din zilele noastre a redus sosirea poştei la un singur ritual, undeva pe la mijlocul dimineţii, fapt care, din câte am aflat, ar putea evolua mai mult, astfel încât umblatul la cutia poştală îi va deranja pe cei ocupaţi numai o dată la două sau trei zile, în cel mai rău caz. În biroul meu, unde ventilatorul computerului

zumzăia uşor, iar licărul ecranului îmi lua ochii, am simţit cum Catriona întârzie la uşa din faţă, ca şi cum scrisorile pe care le adunase ar fi făcut-o să mediteze adânc.

Dimineaţa, a cărei trecere era măsurată de fluturarea facturilor şi de insinuarea unui miros de ceapă prăjită şi de tomate conservate puse la fiert, însoţit de un altul, mai subtil, provenit din tot felul de ierburi misterioase pe măsură ce se apropia ora pastelor, s-a sfârşit cu încheierea, slavă Domnului, a navigării pe Internet şi începerea – în contrast cu călătoria fără niciun efort, ca un Faust zburător, între continente îndepărtate (şi găsind cam acelaşi lucru în fiecare) – coborârii lente la parter, treaptă cu treaptă, în direcţia pe care mi-o dicta nasul meu recunoscător. În bucătărie am găsit-o pe Catriona dedicată trup şi suflet îndeletnicirii obişnuite.

— Corespondenţa e pe masă, a spus ea întorcându-se spre mine.

De fapt, voia să spună „suprafaţa de lucru”; această dispariţie treptată a diferenţei dintre diversele obiecte de mobilier face parte, cred eu, din progresul tehnologic de neoprit care, dacă o ţine tot aşa, va da un singur nume tuturor obiectelor. Am văzut micul teanc de scrisori la

care s-a referit şi am descoperit că jumătate din ele fuseseră trimise de mine. Pe acestea le-am pus deoparte, în timp ce Catriona privea, amesteca şi iar privea, făcându-mă să mă simt ca un alt fel de mâncare pe care tânăra îl aştepta să fiarbă cu oarecare nelinişte.

— Doamna B. se îngrijea de astea, am spus eu, împingând scrisorile returnate spre Catriona, în speranţa că va şti exact cum să se descurce cu ele, dar şi conştient că acesta era un alt obicei al casei cu care trebuia să o familiarizez sau pe care trebuia să-l abandonez pentru totdeauna.

— Sunt scrisorile pe care le-am pus la poştă pentru prietenul dumneavoastră, a replicat ea, de parcă nu aş fi ştiut despre ce e vorba.

Uneori Catrionei îi place să îţi arate ceea ce se vede cu ochiul liber, ca şi cum ar încerca să înlăture orice urmă de îndoială că e adevărat ceea ce vede.

— Şi pe toate scrie „PLECAT”. Probabil că prietenul dumneavoastră s-a mutat de acolo; nu aveţi o altă adresă?

— Prietenul meu e plecat de mult timp, într-un loc în care, cel puţin pe moment, nici măcar serviciul poştal nu poate ajunge. Catriona s-a uitat lung la mine, atât de derutată, de disperată, gen

„Chiar vreţi să spuneţi că...?”, încât pe moment a uitat să mai mestece în oala din care substanţa vâscoasă a scos un pocnet de protest.

— Asta înseamnă că prietenul dumneavoastră... s-a prăpădit?

— Acum opt ani şi patru luni. Un sfârşit care ne aşteaptă pe toţi.

— Atunci de ce-i mai scrieţi?

O întrebare la care era cam greu să răspund fiindcă mi-am dat seama că niciodată nu mă gândisem prea mult la ea. Adică poţi crede că înţelegi motivul pentru care faci un lucru, dar, de îndată ce încerci să îl exprimi în cuvinte, descoperi, precum Sf. Augustin în legătură cu timpul, că nu l-ai înţeles niciodată cu adevărat.

— Unele obiceiuri sunt greu de schimbat. Neavând cui să-i mai scriu, ce era să fac? Cum să-mi umplu cele două ore din fiecare zi pe care brusc le descopeream a fi serbede, fără folos? Da, cel mai vechi şi cel mai devotat prieten s-a dus, dar de ce să se sfârşească totul? câţi scriitori, mă întreb eu, îşi compun operele pentru nişte cititori care nu le vor vedea niciodată? Cu toate acestea ei le scriu, imaginându-şi că fiecare cuvânt, chiar în clipa în care ţâşneşte din stiloul lor, atinge ochiul, urechea, gândurile şi inima singurei persoane

căreia vor să i se adreseze.

Mărturisesc că acest mic discurs înflorit era în mare măsură luat din *Ferrand şi Minard: Jean-Jacques Rousseau şi căutarea timpului pierdut* întrucât nu găseam un argument personal, m-am gândit că ar fi mai bine să apelez la sfaturile doctorului Petrie.

— Chiar şi aşa… Să-i scrii în fiecare zi unei persoane care a murit. E, în fine… e aşa de…

Ştiam că „trist” era cuvântul la care se gândea, dar pe care evita să îl rostească şi îndrăznesc să spun că, într-adevăr, e trist că tu, destinatarul atât de răbdător al vorbelor mele fără şir, a trebuit să pleci primul dintre noi doi. Dacă aş fi plecat eu, fără îndoială scrisorile tale către mine ar fi fost mult mai plăcute decât epistolele mele umile.

— Prietenii se prăpădesc, prietenia dăinuie la nesfârşit, am zis eu, abandonându-l pe Petrie în favoarea unui vers dintr-o poezie pe care o văzusem în *The Scots Magazine.*

Catriona a încuviinţat din cap cu un aer solemn.

— Frumos spus.

Cel puţin o făcusem să renunţe la „trist”, cuvânt pe care îl folosea mult prea des. Apoi i-am

explicat cum doamna B. Îmi expedia scrisorile cu conştiinciozitate, chiar dacă fiecare se întorcea după câteva zile de la oficiul de sortare unde lumea e obişnuită cu astfel de situaţii, iar doamna B. le îndosaria. Dintr-un motiv numai de ea ştiut, Catrionei îi venea greu să înţeleagă.

— Trebuie să reveniţi cu picioarele pe pământ, a spus ea, deşi nici măcar nu mă atinsesem de scrisori, care acum se odihneau pe suprafaţa de lucru de-abia lustruită. Nu puteţi trăi într-o lume a fantasmelor. Prietenul dumneavoastră e mort; ce rost are să vă prefaceţi că nu e?

Îţi dai seama cât de dar vedea lucrurile această tânără admirabilă; cine eram eu ca să o contrazic sau să protestez? Se pricepea nu numai la enzime şi prize, la computere şi buline cu păsări pe ele; nu, Catriona studia Viaţa cu adevărat, iar filosofia ei nu accepta neghiobiile unui nebun bătrân şi patetic ca mine. M-a făcut să promit că nu voi mai bate la cap serviciul poştal cu scrisori care nu fac decât să încurce sistemul pentru toţi ceilalţi; că nu voi mai scrie poveşti pe care numai eu le găsesc interesante şi amuzante şi pe care nu le citeşte nimeni; că nu mă voi mai comporta ca şi cum cel mai bun prieten al meu din copilărie, pe care îl ţineam mereu de mână când mergeam la

şcoală în pantaloni scurţi, încă mai respira, aşa cum voi mai respira şi eu câţiva ani sau câteva luni. Nu, voi înceta cu toate prostiile astea şi, exact cum s-a exprimat ea, „voi trăi pe bune”. Aici poţi observa felul în care evolua noua mea educaţie; nu numai cărţile prăfuite fuseseră alungate din lumea mea; acum venea rândul fantomelor trecutului. Ştiu că va fi un şoc pentru tine dar te asigur că, în scurt timp, mă voi alătura ţie şi atunci vom relua schimbul de opinii aşa cum se cuvine.

— Ai atâta dreptate, i-am spus Catrionei mai târziu, în timp ce terminam de mâncat pastele. Prietenul meu s-a dus; azi a murit cu adevărat, iar eu îmi pot începe noua existenţă.

Apoi am urcat la computerul meu şi am început din nou să-i caut pe Ferrand şi Minard, întrebându-mă câte alte site-uri ar putea fi bântuite de acele cuvinte-cheie. De-ai fi în viaţă, ţi-aş putea spune atâtea lucruri! Căci ceea ce am găsit acum, ascuns pe Internet, era o descriere a fugii celor doi din Paris, după uciderea unei femei, şi a evenimentelor care au urmat. Acum, în sfârşit, eram aproape de Enciclopedia lui Rosier. Dar nu am să intru în detalii fiindcă trebuie să îmi iau, cu tot dragul, adio de la tine.

Capitolul 11

Minard stătea în faţa casei lui Rousseau în timp ce autorul îl privea insistent.

— Thérèse, dumnealui e prietenul părintelui Bertier? îşi întrebă Rousseau soţia, care aprobă din cap. Atunci poftiţi înăuntru, monsieur, şi spuneţi-mi care sunt veştile de la părinte.

Şi astfel, pentru a doua oară, Minard intră în casă. Nu cu mult timp înainte aşteptase cu nerăbdare masa promisă de Thérèse; acum pofta de mâncare îi dispăruse brusc.

De ce hârtiile care dispăruseră din camera Jacquelinei se aflau acum printre manuscrisele lui Rousseau? voia Minard să ştie. Simţea hârtiile acelea pe sub cămaşă, lipite de piept, în timp ce Jean-Jacques îl poftea să intre. Trecură din mica bucătărie, pe lângă un paravan care, după toate aparenţele, ascundea dormitorul Thérèsei, spre scara în spirală de la capătul celălalt şi, în timp ce gazda lui o urca, încercă să-şi dea seama cum era posibil ca scriitorul cel mai faimos din lume să fie implicat în toate astea. Logica nu fusese niciodată punctul forte a lui Minard (deşi picase numeroase examen la această materie), iar chestiunea îl preocupa atât de mult încât aproape că nici nu

băgă în seamă camerele în care urcară când ajunseră în capul scării. De fapt, era o singură cameră, împărţită cam la fel cu domeniul Thérèsei de la parter, în care trona un pat mare, cu baldachin. Rousseau îl invită să ia loc.

Jacqueline era din părţile acestea, gândi Minard, motivul pentru care el şi Ferrand veniseră aici. Tânăra îl cunoştea pe părintele Bertier, care îl cunoştea pe Rousseau, deci aşa ajunsese cel mai faimos scriitor din lume să se implice în mica problemă a lui Minard, respectiv femeia moartă şi teancul de hârtii ce aparţineau unui nebun. Da, aproape că îi dăduse de cap când Rousseau bătu cu bastonul în podea, ca un fel de ordin adresat femeii de la parter.

— Ei? Cum o mai duce bunul părinte?

Bertier era cel care o ucisese pe Jacqueline, fu cât pe ce să spună Minard, ceea ce înseamnă că el luase hârtiile din camera ei, le adusese la Montmorency noaptea trecută şi apoi văzuse documente similare în bocceaua pe care Minard şi Ferrand o lăsaseră la şcoală azi-dimineaţă. Caz în care Bertier ştia că Minard ştia că… motiv pentru care Ferrand nu era deloc în siguranţă în căsuţa pe care le-o pusese la dispoziţie Bertier.

— El e! strigă Minard.

— Poftim?

— Cel care m-a trimis. Părintele Bertier e cel care m-a trimis.

Jean-Jacques ridică din umeri impacientat.

— Ştiu asta. Dar care sunt veştile?

Minard încercă să se calmeze. Thérèse le aduse un urcior cu vin, iar Rousseau îşi îndreptă privirea în tăcere spre măsuţa pe care trebuia pus. Apoi, când Thérèse se retrase, îl scrută din nou cu privirea pe Minard.

— Îmi păreţi tulburat.

— Tulburat? Eu? făcu Minard râzând strident şi simţi cum îl gâdilă hârtiile de sub cămaşă.

Văzu chipul mort al Jacquelinei şi zâmbetul lui Bertier şi se întrebă ce făcea Ferrand în acest moment.

— Vă rog să-mi spuneţi ceva despre *Julie.*

— Nu, replică Rousseau sec. Vă rog să-mi spuneţi ceva despre părintele Bertier.

Semăna cu o anchetă judiciară, dar Minard nu comisese niciun delict.

— E bine şi vă transmite salutări.

— De unde-l ştiţi? L-aţi întâlnit la Paris, presupun. Minard încuviinţă din cap, văzând cu ochii minţii cum Bertier o înşfacă de gât pe Jacqueline şi cum o strânge, secând-o de viaţă.

— Dar Diderot? Cunoaşteţi pe cineva din anturajul lui?

Minard nu ştia că trebuie să-şi aleagă o tabără sau alta.

Dacă aşa stăteau lucrurile, acum era esenţial să o aleagă pe cea bună.

— Diderot e un om foarte subţire, răspunse el, nevrând să pară foarte categoric.

— Dar d’Alembert?

Minard aprobă din cap.

— În sat am auzit de câţiva amici de-ai lui d’Alembert – s-ar putea să stea pe aproape – care au venit să-şi petreacă vara aici. Bănuiesc că despre dumneavoastră e vorba.

— Da, despre noi e vorba, recunoscu Minard imediat, fericit că Jean-Jacques le inventează povestea. Ferrand şi Minard, la dispoziţia dumneavoastră.

Rousseau înălţă o sprânceană.

— Ferrand? El e celălalt?

Minard înclină din cap şi adăugă:

— Deşi nu acestea sunt numele noastre reale, desigur.

Dintr-un motiv obscur, cel mai faimos scriitor din lume părea că îşi pierde răbdarea cu musafirul lui care, amintindu-şi că trebuie să vorbească

despre părintele Bertier şi nu despre Ferrand, se hotărî să descrie prânzul pe care îl luaseră la şcoală. Dar nu ajunse decât la supă când Rousseau, care nu mai asculta, dornic să schimbe subiectul, îl întrebă obosit:

— Vă place şahul?

— Cum să nu, Régence e cea de-a doua mea casă.

Ceea ce, desigur, nu era adevărat şi, când îşi aduse aminte că Régence fusese locul în care Ferrand îl întâlnise pe insul ale cărui manuscrise erau la originea tuturor necazurilor, Minard adăugă:

— Deşi, ca să spun drept, prefer Magris. – în cazul acesta, de ce nu alegeţi Magris drept cea de a doua casă în loc de Régence? întrebă Rousseau, reuşind cu greu să-şi oprească un oftat.

Logica, cum s-a mai spus, nu fusese niciodată punctul forte a lui Minard. Iar acum era prea preocupat de imaginile care i se perindau prin minte, cu părintele Bertier ucigând-o pe Jacqueline, ca să mai poată gândi dar.

— Când am spus că Régence e cea de-a doua mea casă am vrut să spun că Magris e prima mea casă.

— Dar casa pe care o împărţiţi cu d’Alembert?

Se cam îngroşa gluma.

— A, stau foarte puţin acolo, de aceea nici nu o consider prima mea casă.

— Sau chiar a treia? sugeră Thérèse, care venise ca să vadă dacă mai e vin, dar a cărei intervenţie Jean-Jacques o gratulă doar cu o privire dezaprobatoare.

— Nu, nici măcar a treia. Mai curând căsuţa noastră de aici, din Montmorency, poate fi a treia. Casa pe care o împărţim cu d'Alembert aproape că nu contează.

— Şi totuşi, acolo locuiţi, aminti Rousseau, acum uşor exasperat.

— O, dacă se poate numi aşa, zise Minard cu graţie.

— Ce naiba vreţi să spuneţi? întrebă Rousseau, alungând-o pe Thérèse cu o privire.

Lansându-se într-un fel de improvizaţie, Minard nu avu altă soluţie decât să continue la fel.

— Ei, ştiţi cum e d'Alembert. Departe de a fi vecinul ideal. Cât despre soţia lui…

Rousseau se scărpină în cap, nedumerit.

— DAlembert nu e însurat! Să nu-mi spuneţi că i-aţi luat drept soţie mama vitregă cu care locuieşte… sau vreţi să spuneţi că stârpitura aia cu gura mare şi-a găsit în sfârşit o iubită?

Era clar că Rousseau nu îl avea la inimă pe d'Alembert, Minard regretând că îşi asociase numele cu al lui. Dar chiar şi aşa retrogradase locuinţa pe care chipurile o împărţea cu el pe locul trei sau patru sau ce mai spusese acolo.

— De fapt, prefer compania lui Diderot, zise el.

Rousseau se încruntă şi îşi frecă bărbia.

— Iertaţi-mă că v-o spun direct, dar îmi păreţi un ins foarte ciudat. Amicul dumneavoastră Ferrand, e la fel?

— E chiar mai rău, replică Minard cu un zâmbet, apoi crezu că a înţeles ce voia să spună Rousseau. Dar să ştiţi că relaţia noastră, ca şi felul în care coabităm, sunt cât se poate de sănătoase. Ne place singurătatea, dar suntem doar prieteni. Fraţi, de fapt.

— Cu nume diferite?

— Veri, am vrut să spun.

— Atunci va trebui să mă scuzaţi, spuse Rousseau ridicându-se în picioare. Am mult de lucru. Mi-a făcut mare plăcere conversaţia cu dumneavoastră. Vă doresc dumneavoastră şi vărului dumneavoastră o vară plăcută în Montmorency. Acum Thérèse vă va conduce până la uşă.

Minard coborî treptele, mulţumit că întrevederea decursese atât de bine. Nu menţionase nici măcar o dată că bunul prieten al lui Rousseau, părintele Bertier, era un ucigaş! Capacitatea lui Minard de a vorbi despre un subiect în timp ce se gândea la altul îl impresiona până şi pe el, deşi făcea asta de când se ştia. Dar oare de ce Jean-Jacques pomenise de şah? Minard se întoarse şi strigă:

— Doriţi să facem o partidă?

Auzi un mârâit drept replică.

— Vin cu Ferrand – mă zvântă în bătaie!

De îndată ce îşi luă la revedere de la Thérèse, regretând că până la urmă nu va mai gusta din supa ei de morcovi, şi o luă pe cărarea din grădină spre poarta de lemn care dădea în drum, Minard izbucni în lacrimi.

— Sărmana Jacqueline, murmură el şi îşi şterse faţa cu mâneca, coborând dealul şi simţind cum hârtiile de o importanţă capitală îl gâdilă iar pe piept. Când ajunse acasă îl găsi pe Ferrand întins cu faţa în jos, pe masă.

— Dumnezeule, te-a ucis şi pe tine! strigă Minard şi dădu fuga să îşi îmbrăţişeze prietenul care se ridică de pe teancul de manuscrise peste care adormise.

— Minard, uneori cred că eşti cel mai prost om din lume, spuse Ferrand hotărât, după ce Minard îi explică teoria lui.

Dar în clipa următoare Minard scoase paginile din sân. Erau puţin pătate de transpiraţie, motiv pentru care Ferrand le ţinu la depărtare şi încercă să vadă dacă erau autentice. În cele din urmă fu de acord că aceste documente făceau parte din acelaşi teanc căruia Ferrand îi dăduse şi un nume: „Enciclopedia lui Rosier”.

— Atunci mai trebuie să rezolvăm un singur mister, zise Minard. Cum se face că Bertier, după ce a luat aceste hârtii de la locul faptei, i le-a dat lui Rousseau?

Ferrand clătina încet din cap.

— Lasă naibii misterele, îi recomandă el solemn. Singura noastră sarcină acum e să copiem Enciclopedia lui Rosier. Nu trebuie să ne gândim la altceva.

Ferrand ascuţi o nouă pană şi reluă transcrierea unui tratat privind teoria lui Rosier despre agricultură, iar Minard ridică deprimat un alt document ca să îl citească. Ochii lui Ferrand se ridicară de pe manuscris şi văzură, dezaprobator, cum mâna lui Minard ia cele câteva pagini, iar Minard se aşază pe boccea, lângă uşă. Ferrand se

apucă de scris.

Dată fiind neputinţa lui Minard de a gândi logic, era poate norocul lui că documentul pe care îl citea acum trata despre fabricarea unei „maşini de făcut deducţii”. Descrierea sugera un mecanism extraordinar, asemănător, după mintea lui Minard, cu un astrolab sau un ceas, deşi diferit de ambele, pe care erau gravate cuvinte şi expresii în loc de numere. Din ce citea el nu îşi dădea seama cum funcţionează maşina şi nici nu înţelegea care e scopul unui astfel de dispozitiv, dar combina şi rearanja cu plăcere diversele cuvinte şi expresii din care trebuia alcătuite deducţiile. Erau date şi câteva exemple privind capacitatea maşinii de a trage concluzii logice:

Toţi oamenii râvnesc gloria. Niciun om nu e câine. Prin urmare niciun câine nu râvneşte gloria.

Omul în glorie este fericit. Niciun câine nu e în glorie. Prin urmare cel care e fericit nu poate fi câine.

Niciun om nu e câine. Unii oameni nu sunt laşi. Prin urmare unii câini nu sunt laşi.

Toţi oamenii sunt animale. Unele animale au patru picioare. Prin urmare unii oameni au patru picioare.

Minard hotărî că maşinăria ar fi a naibii de bună dacă s-ar apuca cineva să o facă; ceea ce era puţin probabil, dacă el şi Ferrand nu copiau instrucţiunile aşa cum era comanda. Minard însă ştia că Rosier, clientul lor misterios, nu îi putea găsi aici, în Montmorency. Acum Enciclopedia era a lor, iar truda migăloasă a lui Ferrand, scârţâitul penei, erau numai în beneficiul lui. La fel, documentul pe care îl citea acum era doar pentru cultura lui, aici, la ţară, împreună cu prietenul lui, putând în sfârşit să afle cât mai multe despre toate acele subiecte şi discipline despre care până atunci – o, cu cât chin şi câtă frustrare! – nu ştiuseră nimic.

Prin urmare, începuse cu logica. Minard citi cu multă atenţie şi curând simţi că înţelegea absolut tot ce era de ştiut despre silogisme în oricare dintre cele patru figuri şi 256 de moduri. De această puritate şi rigoare avea el nevoie dacă voia să uite de necazuri şi de sărmana Jacqueline.

Trecu o oră. Ferrand scria, Minard citea, simţindu-se de-acum un adevărat expert. Se descurcase cu *modus ponens* sau *modus tollens*, îi venise puţin mai greu cu *modus tollendo ponens* şi *modus ponendo tollens* până îşi dăduse seama că,

de fapt, sunt acelaşi lucru, dar exprimat mai puţin succint. Logica ţinea de simţul practic şi o practicase toată viaţa. Minard se întrebă dacă ucigaşul lui Jacqueline va da vreodată socoteală pentru fapta lui. Va fi spânzurat sau nu va fi spânzurat, raţionă el, aplicând o regulă despre care acum ştia că se numeşte principiul terţului exclus. Ori una, ori alta; dar dacă vinovatul avea să fie spânzurat, nu mai era nevoie ca Minard să se preocupe de triumful inevitabil al justiţiei; iar dacă nu avea să fie spânzurat, atunci oricât de multe griji şi-ar fi făcut Minard, oricât de mult s-ar fi străduit, tot nu ar fi putut să îndrepte ceva. Drept care Minard decise să nu se mai gândească la asta şi să se dedice studiului.

Mai trecu o oră, răstimp în care aptitudinile deductive ale lui Minard crescură de patru-cinci ori, după calculele lui, astfel încât, în ritmul acesta, cât de curând avea să rezolve cele mai adânci mistere cunoscute omului. La un moment dat spuse pe neaşteptate:

— Ferrand, o fi adevărat că toţi oamenii sunt ucigaşi potenţiali?

Ferrand se gândi îndeajuns ca să ajungă la concluzia că întrebarea e de-a dreptul irelevantă.

— Nu, răspunse el şi îşi reluă lucrul.

— Şi care ar fi afirmaţia opusă? întrebă Minard, la care Ferrand, de data aceasta fără să mai ridice capul ca să răspundă, spuse că niciun om nu e un ucigaş potenţial. Ha! Dar cineva a ucis-o pe sărmana Jacqueline şi, prin urmare, orice om e un ucigaş potenţial… Chiar şi tu sau eu.

Ferrand însă nu auzi sau se prefăcu doar.

Deducţia logică era pur şi simplu simţul practic pe care Minard îl aplicase fără cusur problemelor de zi cu zi toată viaţa lui. Şi totuşi, cât de plăcut era să ataşeze câteva nume fanteziste variatelor lui moduri de a judeca! După încă zece minute de cugetare adâncă strigă brusc:

— Desigur!

Rosti cuvântul cu atâta forţă şi atât de neaşteptat încât mâna lui Ferrand sări cât acolo şi transformă punctul de pe *i* într-o pată urâtă, pe care încercă să o şteargă în timp ce Minard anunţa:

— Dacă am dreptate, ucigaşul lui Jacqueline Cornet e însuşi Jean-Jacques Rousseau!

Ferrand suflă supărat în porţiunea pe care o ştersese, apoi îl privi lung.

— Ce tot vorbeşti acolo?

Dar totul era atât de simplu, explică Minard.

— Nu înţelegi? Dacă am dreptate – adică dacă am dreptate, atunci Rousseau e ucigaşul – atunci, întrucât *am* dreptate, Rousseau *este* ucigaşul!

Ferrand ascultă atent, cu răbdare, lăsând jos pagina corectată.

— Foarte bine, zise el. Dar să presupunem – doar de dragul argumentării şi ca o simplă ipoteză a logicii care se pare că, în ultimele două ore, ţi-a luat minţile cu totul – că nu ai dreptate.

Minard înclina din cap cu toată vigoarea, zâmbind, în timp ce Ferrand tocmai cădea în capcana pe care i-o întinsese.

— Atunci să reformulez. Dacă afirmaţia mea e adevărată, atunci Rousseau este ucigaşul.

Aşteptă mândru replica lui Ferrand, de parcă tocmai ar fi spus ceva extrem de important.

— Da, zise Ferrand într-un târziu. Şi dacă afirmaţia ta e falsă?

— Atunci contrariul ei trebuie să fie adevărat. Care e contrariul lui: „Dacă această afirmaţie e adevărată, atunci Rousseau este ucigaşul”?

Ferrand avea altceva de făcut decât să îl ajute pe Minard la exerciţiile de logică.

— Cred că: „Dacă această afirmaţie e falsă, atunci Rousseau este ucigaşul”.

— Aha! strigă Minard. Dar afirmaţie *e* falsă,

prin urmare Rousseau *este* ucigaşul!

— Idiotule, mormăi Ferrand, dar Minard nu putea fi redus la tăcere atât de uşor.

— Aşadar, dacă Rousseau nu e ucigaşul, atunci tu eşti regele Franţei? Lui Ferrand i se păru că studiul îl entuziasmase cam mult pe prietenul lui.

— Mă înveţi mâine cum să fac cercul pătrat şi să transform plumbul în aur? întrebă el.

— Foarte posibil, fiindcă îmi dau seama că Enciclopedia lui Rosier este mijlocul prin care, în sfârşit, pot să-mi iau revanşa pentru toate examenele pe care le-am picat până acum; deşi le-am picat doar fiindcă mereu se întâmpla să fiu bolnav în ziua respectivă sau beam prea mult vin cu o seară înainte sau fiindcă profesorii nu ştiau cum să explice…

Ferrand auzise aceste scuze chiar în timpul primei lor conversaţii pe bancă, ca şi de multe ori după aceea.

— Un singur lucru te rog să-mi spui, zise Minard într-un târziu, revenind la subiect. Eşti regele Franţei?

Ferrand nu se obosi să răspundă.

— Dar eşti de acord că, dacă Rousseau nu a fost ucigaşul, tu eşti regele Franţei?

Acesta era un raţionament al cărui sens îi scăpa lui Ferrand.

— Minard, dacă ai să fii vreodată avocat, asta nu se va datora Enciclopediei lui Rosier. De ce naiba nevinovăţia lui Rousseau ar face din mine un rege?

Prietenul lui era în picioare acum, păşind ţanţoş precum discipolii lui Aristotel despre care se ştia, după cum citise undeva Minard, că aveau obiceiul să se plimbe de colo-colo.

— Fiindcă, aşa cum explică Enciclopedia, o premisă falsă poate fi folosită pentru a trage orice fel de concluzie. Dacă e fals că Rousseau nu este un ucigaş, atunci tu eşti regele Franţei. Nu eşti regele Franţei, prin urmare Rousseau este ucigaşul. Câte argumente trebuie să mai invoc ca să-ţi dovedesc faptul logic, la fel de nezdruncinat ca o teoremă, că gâtul alb şi nevinovat al tinerei Jacquleine Cornet a fost sugrumat şi rupt de mâinile nemiloase ale celui mai faimos scriitor din lume?

Şi Minard începu să plângă, deşi nu se ştie dacă pentru sărmana lui Jacqueline, din cauza neputinţei lui Ferrand de a-i urmări ingeniosul raţionament sau din cauza lui Jean-Jacques Rousseau, pe care Minard îl admirase atât de

mult.

— Prietene, îmi pare rău, dar eşti un adevărat bufon, fu singurul comentariu al lui Ferrand, care reîncepu să copieze manuscrisul din faţa lui.

Minard însă nu renunţă. În timp ce Ferrand îşi vedea de treabă, Minard dădu repede paginile logicii lui Rosier. Dacă maşina de făcut deducţii putea fi construită, sigur îşi justifica analiza; dacă nu, cel puţin putea încerca să modifice simplul „abac silogistic”, un fel de jucărie educaţională, reprezentată de mai multe schiţe şi tabele. Minard se apucă să rupă mai multe foi albe în fâşii.

— Vezi că nu avem prea multă hârtie! se lamentă Ferrand, din ce în ce mai furios când Minard îşi ascuţi pana şi o vârî în călimara lui Ferrand, fiind cât pe-aici să-l stropească când o scoase ca să scrie pe fâşiile pe care le pregătise.

Masa fiind ocupată, Minard fu nevoit să se mute pe podea, unde asamblă bucăţile de hârtie după instrucţiunile lui Rosier, o procedură care lui Ferrand i se păru a fi o formă de ritual cabalistic.

Curând, pe măsură ce se însera, în faţa lui Minard se întindeau 40 – 50 de bucăţele de hârtie pe care stăteau scrise cuvinte şi propoziţii precum „Toţi ucigaşii sunt laşi” sau „Dacă omul e muritor, atunci…” sau „Unii câini au patru picioare”, abia

lizibile în lumina din ce în ce mai mică. Bucăţelele păreau puse la întâmplare, împrăştiate pe o mare parte din podea; şi totuşi, Minard crea spaţii între ele, urmărind cu degetul secvenţele care îl duceau – potrivit regulilor se oprea din când în când ca să verifice instrucţiunile – de la o hârtie la alta, ca un marinar care calcula cu toată grija şi priceperea ruta unui vas. Multe căi erau posibile, prin acest labirint al propoziţiilor create de Minard, dar fiecare rută îl ducea spre aceeaşi destinaţie; o fâşie de hârtie, la marginea celorlalte, ca o insulă îndepărtată şi îngrozitoare, pe care scria: „Rousseau este ucigaşul!” – Am dovedit-o în 64 de feluri şi cred că sunt 1024 în total, zise el în cele din urmă.

Apoi cineva ciocăni la uşă, o deschise şi vântul aranja hârtiile altfel. În prag era părintele Bertier.

— Vă convine căsuţa? întrebă preotul acoperind totul dintr-o privire, în timp ce Minard regrupa bucăţelele de hârtie, iar Ferrand punea paginile una peste alta.

— Absolut, replică Ferrand ţinând braţul peste teancul de foi ca să îl ascundă vederii lui Bertier, când preotul intră şi se uită în jos, la Minard.

— Dacă vă pot fi cu ceva de ajutor în misiunea dumneavoastră… începu Bertier.

— Părinte, vă daţi seama, sper, că discreţia totală este absolut esenţială şi poate că cel mai bine ar fi să fim lăsaţi singuri pentru ca şcoala dumneavoastră să nu fie compromisă, îl întrerupse Ferrand.

— Înţeleg. Dar, rogu-vă, haideţi să fim sinceri, spuse părintele Bertier, închizând uşa, apoi adăugă în şoaptă: Ştiu că Parlamentul se interesează de Jean-Jacques şi tocmai de aceea v-a trimis aici. Cel puţin aşa mi-aţi spus la şcoală. Eu unul nu vreau nimic, fără întrebări care v-ar putea pune într-o situaţie stânjenitoare; pur şi simplu vreau să ştiţi că şi eu am prieteni şi superiori la fel de interesaţi de acelaşi om.

— Atunci ştiţi? întrebă Minard.

Mai devreme crezuse pentru o clipă că Bertier fusese iubitul Jacquelinei şi că tot el o ucisese. Ce idee absurdă! Acum era dar că Bertier ştia că Rousseau e cel vinovat.

Ferrand interveni din nou:

— Cel mai bine e să continuăm investigaţiile separat.

— Desigur, aprobă părintele Bertier imediat. Vă informez doar de disponibilitatea mea de a vă ajuta cum pot.

Apoi preotul i se adresă lui Minard:

— Ştiu că deja aţi făcut cunoştinţă cu Rousseau, prezentându-vă pe drept cuvânt drept prietenul meu. Vă voi însoţi cu mare bucurie până la Montlouis pentru a da un caracter oficial prezentărilor. Jean-Jacques e un profet al vieţii simple, dar tot îi place ca lucrurile să fie făcute după tipic, spuse Bertier şi râse nervos, insinuant. Va vorbesc fără ocolişuri, messieurs. Mai devreme aţi pomenit numele unei tinere din părţile acestea şi îmi pare că ştiţi foarte multe lucruri pe care le puteţi folosi aşa cum credeţi de cuviinţă. Vă spun doar atât: avem aceleaşi scopuri şi chiar s-ar putea să slujim, eu şi dumneavoastră, aceleaşi persoane. Prin urmare e în avantajul fiecăruia dintre noi să acţionăm ca aliaţi. Tot ceea ce dorim sunt informaţii despre Rousseau şi vă asigur că suntem în situaţia de a ne ajuta reciproc.

— Va fi arestat? întrebă Minard şi Ferrand fu nevoit să scape călimara pe podea ca să îşi împiedice prietenul să spună mai mult.

— Aş fi crezut că arestarea cade mai mult în sarcina dumneavoastră, replică Bertier. Am auzit că ar exista această posibilitate, deşi cred că se poate ajunge şi la un compromis, în urma căruia i se va permite să fugă din ţară. Aşa toată lumea va fi fericită.

— Dar cum să laşi omul să plece în astfel de împrejurări? se lamentă Minard, iar Ferrand, stropit cu cerneală, se ridică de pe podea, de unde recuperase călimara, şi îşi înşfăcă prietenul de mânecă, întrebându-se dacă nu cumva singura modalitate de a-i închide gura imbecilului era să îi vâre pe gât un ghemotoc de hârtie.

— Răbdare, Minard! zise Ferrand cât putea de calm şi adăugă pentru urechile lui Bertier: Acesta nu e numele lui real, desigur.

— Desigur, repetă părintele Bertier. Mâine mă întâlnesc cu Jean-Jacques la Montlouis. Dacă vreţi să mă însoţiţi, voi fi onorat să vă prezint scriitorului nostru, despre care vă pot spune atâtea lucruri. Şi, fireşte, în cursul şederii dumneavoastră în Montmorency, orice înlesnire pe care o poate oferi şcoala vă va sta la dispoziţie. Sunteţi bineveniţi la masa mea şi sper că nu mă veţi refuza prea des.

Lui Minard îi plăcură aceste cuvinte.

— N-o vom face, răspunse el. Dar, în opinia mea, omul acesta ar trebui pus sub lacăt după tot ce-a făcut. Ferrand îi astupă gura cu mâna pătată de cerneală.

— Atunci să ne vedem cu bine mâine, zise el, chinuindu-se să îi ţină gura închisă lui Minard în

timp ce acesta se zbătea şi mormăia în semn de protest.

— Şi încă ceva, spuse Bertier, nedumerit de lupta musafirilor lui, dar sublim prin toleranţa pe care o manifesta. Am auzit că doi inşi, despre care se spune că stau în aceeaşi casă cu Monsieur d'Alembert, se află acum în Montmorency. Bănuiesc că despre dumneavoastră e vorba.

Ferrand încuviinţă din cap şi zbieră când Minard îl muşcă de mână.

— Atunci noapte bună, zise părintele Bertier calm în timp ce ieşea şi închidea uşa în urma lui.

Urmă o ciorovăială legată de o mână rănită, cerneală vărsată pe jos şi cine va curăţa podeaua. Dar, într-un târziu, cei doi se îmbrăţişară şi îşi reafirmară prietenia eternă. Vărsară şi lacrimi, apoi merseră la culcare, dormind buştean.

Ferrand avea dreptate, se aflau doar la începutul noii lor vieţi împreună. În următoarele luni, descoperiră că şcoala le oferea fără rezerve instrumentele de copiat; astfel îşi asigurau şi mesele, vizitele la părintele Bertier devenind mai puţin dese, mai mult săptămânale decât zilnice. Ceea ce părea să îi convină preotului, care îi răsplătea cu mare generozitate pentru lucrările pe care i le transcriau; până şi Minard, deşi lipsit de

plăcerea meselor îmbelşugate luate în compania lui Bertier, ajunsese să agreeze arta culinară, cu care se familiariza prin intermediul Enciclopediei lui Bertier, pe care Ferrand continua să o redacteze şi să o asambleze. Trecuse de mult ziua în care clientul lor ar fi trebuit să revină, dar Ferrand era sigur că Rosier, dacă îi găsea vreodată pe cei doi copişti, sigur avea să îi ucidă cu aceeaşi uşurinţă cu care îi făcuse felul şi Jacquelinei Cornet; căci Ferrand încă mai credea că Rosier era ucigaşul, în ciuda protestelor lui Minard, întoarcerea la Paris fiind în afară de orice discuţie. Desigur, nimeni nu pomeni de aşa ceva în timpul lungilor vizite ale lui Ferrand şi Minard la Montlouis şi al partidelor de şah jucate cu Rousseau. La prezentarea oficială, făcută de părintele Bertier cu multe înflorituri, Rousseau se arătă uşor derutat, încercând să îşi dea seama dacă cei care îşi spuneau Ferrand şi Minard erau preoţi şi dacă locuiau în aceeaşi casă cu d'Alembert; Thérèse aduse vinul, spunând că Rousseau ar trebui să îi trimită o nouă scrisoare lui d'Alembert, dat fiind că aranjamentele pe care părintele Bertier le făcuse în Paris cu privire la mama ei băteau pasul pe loc şi, întrucât Rousseau nu părea să ştie nimic despre această chestiune,

se înfurie şi musafirii se retraseră, mai târziu Minard declarând că acela era exact genul de comportament caracteristic unui ucigaş, şi nu unui scriitor atât de cunoscut. De acum înainte, îi zise Minard lui Ferrand, ar fi bine să nu se mai afle în compania acelui ticălos fără o spadă la cingătoare, hotărâre în urma căreia cei doi purtară mantii lungi în cursul vizitelor pe care Minard insistă să nu le întrerupă, sperând de fiecare dată să găsească dovada supremă a vinovăţiei lui Rousseau.

Posibilităţile unei conversaţii epuizându-se repede, şahul rămase singurul pretext pentru aceste întâlniri frecvente. Doi jucau, iar al treilea chibiţa, deşi, când Ferrand şi Minard jucau între ei, Jean-Jacques adesea ieşea din cameră, astfel încât atmosfera era exact ca în vremurile bune la Magris, când Minard câştiga exact jumătate din partide; victoriile lui erau întotdeauna rezultatul unor mutări greşite, poate intenţionate, făcute de Ferrand în numele prieteniei eterne.

Viaţa lor era paşnică şi fericită, chiar şi după sosirea iernii, când vremea se înrăutăţi şi părintele Bertier le aminti că încă din iunie le spuseseră la toţi că vor sta în Montmorency doar pe durata verii. Nu erau aşteptaţi la Paris?

Ferrand spuse că nu, şi în perioada aceasta îl evitară pe Rousseau, dedicându-se total Enciclopediei care creştea zi de zi, astfel încât acum cei doi erau adevăraţi experţi în nenumărate discipline, cunoştinţele lor fiind diferite întrucât fiecare copia o altă parte a cărţii. Fapt care înlătura orice urmă de rivalitate din prietenia lor şi le oferea mereu noi subiecte de conversaţie.

De pildă, într-una din zile Ferrand spuse la cină:

— Ţi-aduci aminte că vorbeam odată despre o teorie potrivit căreia focul e o formă de viaţă?

Minard nu putea uita aşa ceva, fusese unul dintre primele lucruri pe care i le spusese Ferrand.

— Nu ştiu unde am citit despre asta, dar mă întrebam dacă ai dat de ea în Enciclopedie, continuă Ferrand.

Atunci Minard dezvoltă Teoria lui Rosier despre Viaţa Artificială, conform căreia viaţa constă din reproducerea informaţiei.

— În cazul acesta, Enciclopedia lui Rosier e vie, iar noi doi suntem doar organele generării ei, conchise Ferrand.

Cei doi căzură de acord că aceasta era o idee extraordinară şi toastară în cinstea ei. Apăruseră

pe această lume doar ca să se întâlnească şi să dea viaţă unei cărţi care le va supravieţui. Enciclopedia era copilul lor.

Până la Crăciun, Minard se considera specialist în trei forme de logică şi patru tipuri de geometrie. Ştia acum destul de multe lucruri despre ceasornicărie şi tâmplărie şi încerca să fabrice hârtie, descoperind că stocul necesar de cârpe putea creşte prin strângerea fiecărui fir de lână care se aduna în mici ghemotoace în părţile mai puţin accesibile ale corpului uman. În fiecare seară, când se dezbrăcau ca să se vâre în pat, Minard aduna aceste fragmente într-un ritual pe care fiecare dintre ei îl considera un moment extrem de important al zilei.

Viaţa lor însă nu era lipsită de griji sau dureri. Minard încă mai plângea după sărmana lui Jacqueline şi apoi repeta hotărârea de a-l aduce în faţa justiţiei pe cel mai faimos scriitor din lume, care nu avea bunul simţ să stea şi să se uite cum Minard şi Ferrand joacă şah în propria lui casă. Iar Ferrand îi spunea prietenului său că nu trebuie să sufle o vorbă despre asta, că Bertier îi spiona şi pe ei cum îl spiona pe Rousseau şi că Jean-Bernard Rosier va încerca să dea de urma Enciclopediei lui câte zile o avea. Apoi Ferrand

găsea câteva fire de lână în buric şi i le oferea lui Minard în semn de consolare.

Sosi şi primăvara, Ferrand deprinzând hidrologia, mineralogia şi teratologia cu o dezinvoltură care îl făcea pe Minard aproape invidios. Părintele Bertier întrebă dacă misiunea lor în Montmorency se apropie de sfârşit şi le aminti că ar fi în ton cu presupusa lor identitate dacă, precum păsările migratoare, ar începe să îl viziteze din nou pe Rousseau.

— Mai e ceva, zise părintele Bertier.

Din câte auzise preotul, proprietarul căsuţei voia să o demoleze ca să se folosească de pământ. Ferrand şi Minard se priviră cuprinşi de panică. Casa de care se ataşaseră atât de mult şi în care aproape un an se bucuraseră de liniştea vieţii rurale curând avea să dispară.

— Şi cu noi cum rămâne? întrebă Minard, plângăreţ.

— Nu vă faceţi griji, domnilor, răspunse Bertier, care niciodată nu arătase că şi-a fi pierdut din respectul pe care îl datora celor doi spioni, chiar dacă aceştia, spre deosebire de el, se achitau de misiune fără tragere de inimă şi aproape fără folos. Între timp s-a eliberat o altă căsuţă, la fel de confortabilă ca aceasta. Veţi fi şi

mai încântaţi când veţi afla despre locul în care se află – gard în gard cu casa lui Rousseau!

Părintele Bertier propuse ca toţi trei să îl viziteze pe Jean-Jacques chiar în după amiaza aceea. Le Duc de Luxembourg încă nu sosise de la Paris, prin urmare era foarte probabil ca Rousseau să lucreze în pavilionul lui şi să nu fie la castelul ducelui. Preotul avusese dreptate; când intrară în grădina din Montlouis (la ora prânzului, după sugestia lui Minard) şi o văzură pe Thérèse spălând rufele într-o albie, femeia se îndreptă de spate, în mână cu o rufa din care se scurgea apa, îşi duse cealaltă mână la ochi ca să se apere de soare şi să vadă cine erau musafirii, şi strigă îndeajuns de tare ca să audă şi ei:

— Dumnezeule, iar au venit Ţaţele!

Apoi Thérèse îşi dădu seama de gafă şi adăugă:

— Îl găsiţi pe stăpân la locul lui obişnuit. Ferrand şi Minard îl urmară pe părintele Bertier pe după căsuţă şi apoi de-a lungul cărării înguste, până ajunseră la treptele pavilionului în care îl văzură pe Rousseau la masa de scris. Uşa din sticlă era deschisă; Rousseau îi auzi, ridică privirea şi expresia lui se schimbă de la cea a scriitorului cuprins de inspiraţie (cum o fi arătând

ea!) la cea a unui ins care tocmai şi-a adus aminte că îl doare ceva.

— Jean-Jacques! Ce bine-mi pare că te văd, spuse Bertier urcând cele câteva trepte ca să îşi îmbrăţişeze prietenul.

Rousseau se ridică şi privi peste umărul lui Bertier la cei care veneau din urma lui.

— Sigur vei descoperi că priceperea mea în ceea ce priveşte nobilul joc de şah a crescut din plin în lunile în care nu ne-am văzut, anunţă Minard cu emfază.

— Monsieur d'Alembert ce mai face? întrebă Rousseau.

— DAlembert? Nu ne-am întâlnit cu el, răspunse scurt Minard.

— E plecat mai tot timpul. Ca şi noi, de altfel, explică Ferrand.

Acum toţi patru se aflau în cămăruţa lui Rousseau. În precedentele lor întâlniri cu scriitorul, Ferrand şi Minard nu fuseseră invitaţi aici nici măcar o dată.

— Şi la ce mai lucrezi? întrebă Minard cu stângăcie, pipăind pagina umedă de pe masă. Alt roman? I-ai stabilit titlul?

Bertier tuşi, apoi i se adresă lui Rousseau:

— Prietenii mei se mută în altă casă din

Montmorency. Cred că vei fi plăcut surprins să afli unde anume.

Apoi îl rugă pe Rousseau să iasă puţin şi arătă spre casa galbenă de dincolo de zidul grădinii.

— Acolo? făcu Rousseau. Ăştia doi vor locui *acolo!?*

— Ştiam că vei fi încântat, spuse Minard, bătându-l pe Rousseau atât de tare pe umăr, încât scriitorul fu cât pe-aci să-şi piardă peruca. După ce devenim vecini, vom putea juca şah în fiecare zi. Şi-am să-ţi ţin piept cu brio, Jean-Jacques. M-am pus la punct, mulţumită Enciclopediei. Ferrand îşi trase prietenul deoparte şi cei patru contemplară casa galbenă în tăcere. Nu putem decât ghici care erau gândurile lor în acest moment; ale lui Rousseau erau marcate de oftaturi sfâşietoare.

Zidul dintre cele două proprietăţi erau caracteristice pentru grădinile lor, lungi şi înguste în ambele cazuri; zidul făcea un cot de nouăzeci de grade în locul în care întâlnea pavilionul lui Rousseau, ceea ce însemna că, de la fereastra lor, Ferrand şi Minard aveau să vadă ca în palmă locul în care lucra Rousseau.

— Am putea trece pe la bârlogul tău după-amiaza, pentru câteva partide, zise Minard şi lui

Ferrand i se păru că desluşeşte o undă de ameninţare în cuvintele lui.

Cei doi nu mai discutaseră chestiunea de câteva săptămâni, Ferrand însă ştia că prietenul lui încă mai spera să îl aducă în faţa legii pe Rousseau pentru fărădelegea pe care credea că acesta o comisese, dar mai ştia şi că, dacă Minard va încerca aşa ceva, erau pierduţi amândoi.

— Ei, ce-ar fi să vedem noua dumneavoastră locuinţă? propuse Bertier şi o luă pe trepte în jos.

— N-are rost să ocolim, replică Minard şi îşi trecu un picior peste zidul grădinii.

Zidul depăşea un stat de om, dar poziţia mai înaltă a pavilionului lui Rousseau înlesnea escaladarea şi apoi coborârea în cealaltă grădină folosind ca puncte de sprijin pietrele din zid.

— Haideţi! le strigă Minard de sus.

— Prefer drumul obişnuit, spuse Ferrand, urmându-l pe părintele Bertier. O zi bună, i se adresă el lui Rousseau.

— Ne vedem mai târziu, strigă Minard, mergând prin noua lui grădină.

Rousseau se întoarse în pavilion şi trânti uşa după el.

Ferrand şi Bertier ajunseră la scurt timp după ce Minard intrase în casă, constatând că e mult

mai încăpătoare şi mai pe gustul lor.

— Vă suntem foarte recunoscători, îi zise Ferrand preotului, pe un ton sec, în timp ce intrau în camera principală.

Minard stătea la fereastră şi privea tăcut grădina la capătul căruia camera de lucru a lui Rousseau era cât se poate de vizibilă.

Bertier puse o mână pe umărul lui Minard.

— Perfect, nu? Ştiam că veţi fi mulţumiţi. Acum puteţi să-l ţineţi sub observaţie cât doriţi.

— Va plăti, murmură Minard.

— Minard! interveni Ferrand. Mi se pare mie sau ţi-e rău? Ce-ar fi să te întinzi puţin?

Se părea că această nouă apropiere de Rousseau adusese la paroxism obsesia lui Minard faţă de teoria pe care o demonstrase de 4096 de ori, aceasta fiind limita impusă de cantitatea de hârtie pe care o avusese la dispoziţie şi de mărimea podelei.

Cu o voce joasă, părintele Bertier spuse:

— Din nou vă ofer această ospitalitate fără a cere nimic în schimb, doar să nu uitaţi ajutorul pe care vi-l dau în misiunea dumneavoastră Acum vă va veni uşor să intraţi în camera lui Rousseau ori de câte ori veţi dori. Pe mulţi îi interesează ce scrie el şi mulţi ar plăti bani frumoşi ca să afle

acest lucru. Prin urmare, dacă veţi considera vreodată că superiorii dumneavoastră nu vă răsplătesc cum se cuvine, vă asigur că veţi primi înzecit pentru orice informaţie pe care mi-o veţi aduce.

Apoi părintele Bertier spuse că va aranja ca lucrurile lor să le fie aduse puţin mai târziu şi plecă. După ce Ferrand închise uşa după el, se întoarse şi îl găsi pe Minard pierdut în aceeaşi stare prevestitoare de rele.

— Minard, nu e bine că suntem aici. Uită de Rousseau, uită de Jacqueline, uită de toate celelalte. Ce rost are să ne punem viaţa în primejdie?

Dar tot restul după-amiezii Minard rămase la fel de posomorât.

În zilele următoare atmosfera se mai relaxă. Ferrand răsuflă uşurat că bănuielile prietenului său se reduceau din nou la problema combinaţiilor abstracte pe care acum Minard îşi propunea să o rezolve prin construirea, în acord cu logica lui Rosier, a unui „motor de calcul” alcătuit din 1048576 bucăţele de hârtie aranjate ca o reţea de fire. Ce să-i faci, se consolă Ferrand, toţi avem nevoie de un hobby.

Ferrand era cel care muncea cel mai mult ca

să le asigure traiul. Documentele primite de la şcoală erau copiate aproape în întregime de el, în timp ce Minard stătea la etaj şi îşi construia maşinăria logică. În serile lungi, Ferrand transcria cu răbdare fiecare pagină şi, din când în când, auzea bufnituri în tavan, semn că Minard se târa de colo-colo, scăpând şi câte o înjurătură. Uneori, Ferrand se întreba dacă nu cumva această nouă preocupare a lui Minard le afecta relaţia; dacă nu cumva tendinţa lui Minard de a sta închis în el, ursuz, îi exacerba noua pasiune.

— Ah, de-aş găsi modalitatea de a îmbunătăţi memoria! exclamă Minard, inexplicabil, referindu-se la amestecul de hârtii şi aţe de pe genunchii lui şi de pe podea, al cărui unic scop era să dovedească o dată pentru totdeauna identitatea ucigaşului Jacquelinei.

Ferrand însă nu obiecta deloc faţă de povara din ce în ce mai grea de pe umerii lui. Era de datoria lui să îl sprijine pe Minard în această perioadă dificilă, care cu siguranţă avea să treacă; cel puţin Minard era dispus să cumpere de-ale gurii, chiar să dea cu mătura şi să gătească înainte ca, la sfârşitul unei mese punctate de frânturi de conversaţie, să revină la calculele lui.

Între timp Minard dovedise fapta lui Rousseau

în atâtea feluri încât acum se gândea să scrie o carte dedicată în exclusivitate acestui subiect. Îşi imaginea o întreagă ramură a ştiinţei, aprofundată de o armată de specialişti… La asta se gândea privind lung spre pavilionul lui Rousseau, gol acum, fiindcă scriitorul se afla la Enghien, cu ducele, când Ferran spuse pe neaşteptate:

— Minard, trebuie să discutăm despre ceva. Minard se întoarse.

— Despre ce trebuie să discutăm?

— Despre noi.

— Ce-i cu *noi*?

Ferrand privi jignit.

— Asta e tot ce poţi spune: „Ce-i cu *noi”*?

Minard privi nedumerit.

— Cum adică: *„Asta* e tot ce poţi spune: «Ce-i cu *noi?»”?*

O ţinură tot aşa până când Minard înţelese că Ferrand se plângea că găteşte prea mult, mătură prea mult şi copiază aproape tot materialul.

— Uneori te culci de-abia în zori! adăugă Ferrand ca argument hotărâtor.

Minard propuse să angajeze un slujitor.

— Şi munceşti tu ca să-l plăteşti?

— Vorbim cu părintele Bertier. Ne dă unul pe gratis.

— A, sigur, dă fuga la părintele Bertier după ajutor.

— Cum adică „părintele Bertier”?

Şi tot aşa. Ciondăneala trecu prin mai multe faze de atac şi reconciliere, acuzaţii şi justificări, până când se sfârşi cu fuga lui Ferrand la etaj, în lacrimi, şi cu declaraţia lui Minard cum că iese la o plimbare.

De îndată ce trânti uşa, Minard se gândi că habar nu are încotro vrea să meargă, de fapt nici nu voia să se plimbe. Ar fi preferat să lucreze mai departe la motorul lui de calcul, dar Ferrand era sus acum şi plângea de mama focului; îl auzea de pe alee.

Această alee trecea pe lângă grădina lor până ajungea la pavilionul lui Rousseau. Chiar şi de acolo lui Minard i se păru că aude hohotele de plâns ale lui Ferrand şi se gândi la ansamblul acela complicat, din hârtie şi aţă, din camera în care urla Ferrand, pe care, spera el, prietenul lui nu îl va distruge într-un acces de furie. Apoi Minard hotărî că e timpul să câştige nişte bani. Aleea era pustie, drept care escaladă zidul şi se apropie de uşa pavilionului pe care o găsi descuiată. Intră şi luă o mână de foi din mijlocul unui teanc. Chiar dacă li se observa lipsa, lui

Minard puţin îi păsa. Se întoarse pe acelaşi drum, peste zid, şi se îndreptă spre şcoală.

Părintele Bertier fu nespus de încântat să-l vadă („părintele *Bertier*” îşi repetă Minard în timpul întrevederii, auzind parcă vocea invidioasă a lui Ferrand).

— Sunt atât de bucuros că v-aţi hotărât să faceţi din mine aliatul dumneavoastră, spuse preotul, umplând două pahare cu vin după ce amândoi se aşezară confortabil în camera lui.

Bertier cercetă foile aduse de Minard.

— Se pare că *Emile* e aproape gata. Mă întreb ce va crede Parlamentul despre asta, zise preotul şi îl privi pe Minard drept în ochi. Dar dumneavoastră nu sunteţi trimis de Parlament, nu-i aşa?… Spuneţi-mi. Pentru cine lucraţi?

Minard tocmai reconstituia ciorovăiala cu Ferrand, nefiind atent.

— D'Alembert e cel care vă plăteşte?

Niciun răspuns.

— Sau Grimm? Madame d'Épinay?

Minard ajunsese la partea în care se certau pentru că el era cel care dormea întotdeauna mai aproape de fereastră şi de ce fereastra aia trebuia să stea deschisă sau închisă numai după vrerea lui Minard, nu şi a lui Ferrand; la care Minard

răspunsese că, dacă asta era problema, poate că ar fi mai bine să doarmă fiecare în altă cameră, la care Ferrand spusese că aşa şi vor face, iar Minard încercase să-l liniştească. „Ce bine era dacă spuneam da pe loc”, gândi el.

— Poate Diderot? insistă Bertier. Înţeleg. Tăcerea dumneavoastră este elocventă, Monsieur Minard, şi îmi spune totul.

— Nu copiază el chiar atât de mult pe cât crede, zise Minard în cele din urmă.

— Ştiu, fu de acord Bertier. Îi trimit zeci de lucrări muzicale şi pe cele mai multe pur şi simplu le depozitează în cămăruţa aia a lui, iar eu îl plătesc indiferent dacă le copiază sau nu. Tot ce contează la Rousseau e să nu-i rănească nimeni mândria. Se preface că trăieşte din copiat, iar prietenii lui se prefac că nu-l subvenţionează. Dar amândoi ştim cât este de ipocrit.

— Da, ipocrit, spuse Minard revenind în conversaţie. Şi nu ştiu de ce contează atât de mult pentru el dacă o fereastră e deschisă sau închisă. Ştiţi, s-ar putea chiar să fie în pragul unei crize.

Bertier se îndreptă de spate.

— Serios? De fapt, bănuiam şi eu asta.

Minard se apucă să explice:

— Poate că numai din cauza Enciclopediei.

Susţine că petrece atât de mult timp copiind pentru dumneavoastră când, de fapt, Enciclopedia îi ia mult mai mult timp şi nu ştiu ce-a găsit în secţiunile pe care le-a terminat, dar sunt sigur că e ceva legat de stările astea ciudate prin care trece.

Bertier era numai ochi şi urechi. Iată adevăratul secret al activităţii lui Jean-Jacques! îşi scria propria enciclopedie, ca reacţie la Diderot şi d'Alembert pe care Rousseau îi respinsese.

— O, cât aş da să văd această operă, zise el. Şi, desigur, v-aş răsplăti pe măsură.

Bertier încă nu-i dăduse nimic lui Minard pentru această primă mostră. Se apropie de birou şi scoase o pungă din sertarul ferecat.

— O sută de livre, spuse el, aşezând punga pe măsuţa de lângă cotul lui Minard. Consideraţi-o un avans la prima fasciculă pe care mi-o veţi aduce din această enciclopedie.

Minard vârî punga în buzunar, calculând că numai porţiunile pe care el însuşi le copiase deja îi vor aduce destui bani ca să cumpere o casă. Brusc, Enciclopedia făcuse din Minard un om bogat şi acesta îşi dădu seama că, din acest vis de îmbogăţire, Ferrand era până una-alta absent.

Cei doi se despărţiră şi Minard se întoarse

acasă, unde îl îmbrăţişă pe Ferrand cu toată căldura, dar nu îi spuse nimic despre punga pe care o adusese cu el. În zilele următoare născoci o poveste potrivit căreia mai multe comisioane pe care le făcea unui negustor de cherestea din partea locului îi aduceau bani regulat, ceea ce îi permitea să contribuie şi el la întreţinerea gospodăriei pe picior de egalitate cu Ferrand, chiar dacă Minard nu mai copia nimic. Aşa îşi putea perfecţiona motorul de calcul pe îndelete, iar Ferrand nu mai avea ce să obiecteze.

— Nu înţeleg de ce te mai oboseşti, comentă Minard într-o după-amiază când îl găsi pe Ferrand transcriind o nouă parte din Enciclopedie. Nu faci decât să-ţi umpli capul de prostii.

În urma acestor tensiuni dintre ei vizitele la vecinul de alături deveniră şi mai dese; acum însă mergea fiecare pe cont propriu. Minard prefera să îşi petreacă timpul la Montlouis când era numai Thérèse acolo. Femeia era proastă, dar cel puţin nu omorâse pe nimeni, iar pasiunea lui Minard pentru şah era pusă în umbră de entuziasmul pentru deducţiile logice făcute cu ajutorul colecţiei din ce în ce mai mari de „computere” ale lui Rosier, acele „mori” din hârtie şi aţă care îl captivau atât de mult. Ferrand era cel care venea

la Rousseau ori de câte ori acesta era acasă, ţinându-l departe de *donjon* cu partidele de şah care durau ore întregi, în timp ce Ferrand se hotăra dacă e gata să dea ochii din nou cu morocănosul lui tovarăş.

Tocmai de aceste partide se folosea Minard ca să se strecoare fără probleme în camera de lucru pustie a lui Rousseau, sperând în continuare să găsească dovezi convingătoare ale unui fapt pentru care probele păreau să se extindă la infinit, dacă lumea ar fi avut suficientă hârtie şi aţă şi o podea îndeajuns de mare pe care să-şi facă toate calculele. Bucăţi din această maşinărie umpleau buzunarele lui Minard; hârtii pe care scrisese „dacă”, „atunci” sau „merge”; cuvinte cum ar fi „vină posibilă”, „o dorinţă anume” şi „viaţă secretă”. Atât de neglijent era cu aceste piese componente de rezervă care, din când în când, după ce vâra mâna în haină după altceva, zburau în jurul lui Minard ca nişte siniştri fulgi de zăpadă, încât odată, pe când scormonea prin pavilionul lui Rousseau, scăpă o bucăţică, pe care Jean-Jacques o descoperi ulterior, pe care stătea scris un singur cuvânt: „UCIGAŞULE!”

Minard continuă să-l viziteze pe părintele Bertier, averea lui crescând cu fiecare porţiune

din Enciclopedie pe care i-o preda. Curând printre prietenii şi cunoştinţele lui Rousseau începură să circule zvonuri atât despre măreaţa lucrare pe care o pregătea acesta, cât şi despre starea extremă în care îl aduseseră singurătatea, contemplarea şi viaţa simplă de la ţară. Acum nu numai Minard şi Bertier se interesau de el fiindcă, într-o noapte, când sări zidul ca să intre în pavilion, Minard găsi uşa deschisă şi înăuntru un necunoscut care căuta prin hârtiile lui Rousseau.

— Cine eşti? întrebă Minard.

Necunoscutul tresări de frică, îşi miji ochii spre noul sosit şi spuse:

— Ţi-aş putea pune aceeaşi întrebare, fiindcă e dar că niciunul dintre noi nu are ce căuta aici.

— Spune-mi cum te cheamă.

— Minard, răspunse necunoscutul.

Ce coincidenţă curioasă, gândi Minard, al cărui nume era evident mult mai comun decât crezuse până atunci.

— Nu e numele meu real, zise Minard.

— Nici al meu, replică Minard.

— Eşti prieten cu Monsieur d’Alembert?

— Da, spuse Minard. Dar tu?

— Bineînţeles. Dar Enciclopedia e cea care mă interesează.

— Bineînţeles. Şi pe mine.

Totul era foarte confuz şi nu mai avea rost să continue conversaţia, motiv pentru care Minard (cel puţin el credea că este) se întoarse acasă. Acest episod enigmatic nu se repetă; dimpotrivă, Minard începu să se întrebe dacă nu cumva fusese doar un vis, provocat de prea multele nopţi petrecute asupra motorului de calculat; deveni însă şi mai preocupat, ceea ce îi înrăutăţi relaţia cu Ferrand.

Apoi, într-o dimineaţă, criza se declanşă.

— Te las, anunţă Ferrand.

Era deja îmbrăcat când Minard de-abia deschidea ochii, somnoros.

— Cum adică „Te *las*”? Dar era prea târziu pentru acele bătălii verbale atât de familiare.

— M-am hotărât, Minard. Am petrecut multe momente fericite împreună şi vreau numai pe ele să mi le amintesc. Dar mă tem că, pe măsură ce trece timpul, aceste resentimente dintre noi vor şterge tot ce a fost frumos.

Minard habar nu avea despre ce era vorba sau de ce Ferrand se exprima atât de ciudat. Poate din cauza Enciclopediei, poate din cauza romanelor blestemate ale lui Rousseau şi ale imitatorilor lui pe care Ferrand se apucase să le citească şi care,

bănuia Minard, erau pline de aceste sentimente fără noimă, toate la modă acum datorită ucigaşului de alături.

— Lasă-mă să dorm, zise Minard, adormind la loc.

După o vreme, un alt zgomot îl trezi pe Minard din visele lui cu aţă şi hârtie, în care fiecare convingere era justificată fără limite. Cai, o trăsură, agitaţie. Minard privi pe fereastră şi o văzu pe Thérèse strigând la vizitiu:

— A plecat deja!

— Dar avem un mandat de arestare pe numele lui.

— Poţi să-mi arăţi câte mandate vrei tu, dar îţi spun că a plecat.

Încercau să-l aresteze pe Ferrand! Oare exista şi un mandat pe numele lui Minard? sări din pat, ţopăind într-un picior în timp ce îşi trăgea ciorapii, îşi puse hainele peste cămaşa de noapte şi uită de pălărie, începând să adune înfrigurat tot ce se putea. Motorul lui de calculat se reduse repede la un nod imposibil din care cădeau la întâmplare bucăţele de hârtie. Să nu uite banii! Cu siguranţă cel mai important lucru dintre toate! Curând vor bate la uşă, cerând să li se spună unde se află. Oare Minard era acuzat de moartea Jacquelinei?

Sau de faptul că nu înapoiase Enciclopedia lui Rosier proprietarului de drept? Sau pentru o fărădelege de care Minard nici nu avea habar?

Nu mai avea nicio şansă de scăpare; afară păreau a fi douăzeci de trăsuri şi o sută de cai; poate un întreg detaşament de soldaţi fusese trimis să împresoare casa. Da! Văzu de la fereastră cum un ins bine îmbrăcat urcă treptele pavilionului lui Rousseau şi priveşte prin uşa de sticlă. Se pregăteau să atace casa lui Minard prin grădină!

Minard se ascunse curajos sub pat şi de-abia peste două ore crezu de cuviinţă că poate ieşi fără probleme.

Până la urmă nu îi luaseră casa cu asalt; între timp Minard, hotărî că Thérèse îl ajutase să scape de arest spunându-le că el şi Ferrand plecaseră deja. O fi ea proastă, gândi Minard, dar în dimineaţa aceasta îi salvase pielea.

Se pregăti să plece. Toate obiectele esenţiale erau acum împachetate; câteva haine, bucata lui din Enciclopedie (Ferrand luând restul) şi banii pe care îi câştigase de pe urma ei. Dar unde să se ducă? în timp ce cugeta la asta, Minard se hotărî să îi facă o ultimă vizită Thérèsei. O găsi plângând la masa din bucătărie.

— Ce noapte groaznică am avut! se plânse ea gemând.

Probabil că auzise ultima ciondăneală dintre Ferrand şi Minard. De multe ori observaseră cât de uşor cea mai liniştită conversaţie ajungea până la casa cealaltă, motiv pentru care Minard încerca să îşi convingă prietenul să coboare vocea, iar Ferrand spunea: „Chiar atât de mult te deranjează ce spun eu?”

— Într-adevăr, groaznică, spuse Minard, amintindu-şi de cratiţa zburătoare care fusese cât pe-aci să îi ia capul doar fiindcă îi atrăsese atenţia lui Ferrand asupra tendinţei lui de a sforăi. Dar a plecat.

Thérèse gemu din nou, ascunzându-şi faţa în mâini şi întinzându-se pe masă.

— Cel puţin a fost avertizat, o auzi Minard vorbind cu ea însăşi.

— Aşa e. I-am spus de nu ştiu câte ori că odată şi-odată tot se va întâmpla.

Thérèse se ridică în capul oaselor.

— I-aţi spus? Adică ştiaţi?

Minard clătină din cap mâhnit.

— Cu toţii ne-am dat seama că se va întâmpla. Deunăzi vorbeam cu părintele Bertier…

Minard observă că femeia îl priveşte cu

ostilitate.

— Dumneavoastră l-aţi trădat, zise ea calm. Din cauza dumneavoastră s-a întâmplat asta.

Minard îi consideră acuzaţia complet nefondată. La urma urmei, orice dezacord presupune două opinii, iar el chiar îl lăsase pe Ferrand să se ocupe de deschiderea ferestrei pe timp de noapte. Thérèse însă era complet idioată, şi măritată cu un ucigaş, la ce să te aştepţi de la ea?

— Alungat din ţara pe care a adoptat-o şi a iubit-o, numai din cauza dumneavoastră, suspină ea.

— A părăsit ţara?

Lui Minard asta i se părea puţin prea de tot.

— Dar dumneavoastră şi prietenul dumneavoastră nu mai puteţi să-i faceţi niciun rău după ce se întoarce în Elveţia.

— Habar n-aveam că a mai fost pe acolo, zise Minard, călătoriile nefăcând parte din conversaţiile lor. Ştiţi exact unde s-a dus?

Minard se şi gândea să îi scrie fostului său prieten.

— Sigur că ştiu. Plec şi eu acolo cât de curând.

Pentru prima oară Minard se arătă uşor nedumerit.

— Cum adică „Plec şi *eu* acolo”?

Dar femeia nu se lăsă atrasă într-o conversaţie de genul celei care devenise un obicei pentru Ferrand şi Minard.

— Cred că acum ar trebui să plecaţi, spuse ea. Am treabă.

Deci nicio şansă să se aleagă cu o supă de morcovi. Minard se întoarse acasă şi un strigăt pe care îl auzi din drum îi dădu de înţeles că nu va avea nevoie de motorul lui de calculat ca să îşi dea seama ce se întâmplase în primele ore ale dimineţii.

— Jean-Jacques a fugit, striga cineva. Se spune că în Elveţia.

Curând mai multe persoane se adunară la poarta casei lui Rousseau.

Minard înţelese totul acum. Îşi verifică din nou bagajul, asigurându-se că banii sunt bine ascunşi, şi trecu în revistă numeroasele obiecte pe care avea să le lase în urmă; dovezi fără valoare ale vieţii lui alături de Ferrand. Trădat! Vedea totul atât de clar.

Oare ce se întâmplase în timpul acelor lungi partide de şah pe care Ferrand le juca având ca partener pe Jean-Jacques? Vorbeau cumva despre Minard? Oare Ferrand i se plângea şi lui despre

aşa-zisa ezitare a lui Minard de a se ocupa şi el de treburile casei, despre nevoia lui de a i se aminti să îşi schimbe flanela de corp, despre preocuparea lui de a lega bucăţele de hârtie şi de aţă? Da, trebuie să fi râs, nu glumă, pe seama lui, Ferrand şi Rousseau, în timp ce făceau schimb de pioni. Oare Ferrand vorbea şi despre existenţa lui solitară, nevoit să copieze pagini întregi care nu însemnau nimic pentru el, în timp ce Minard îşi vedea de ale lui la etaj; oare Ferrand îi spunea lui Rousseau ce credea Minard că ştie despre el? Simţi cum îl ia cu frig când îşi imagină scena; Rousseau şi Ferrand studiind tabla de şah şi Ferrand spunând: „Crede chiar că eşti un ucigaş, Jean-Jacques! Ai auzit ceva mai absurd?”

Apoi Jean-Jacques întinzându-se ca să atingă dosul mâinii lui Ferrand. Rânjetul lui când spune: „Ce idee trăsnită! Cum să fie ucigaş cel mai faimos scriitor din lume?”

Cei doi izbucnind în râs, din ce în ce mai tare, maimuţărindu-l pe Minard, pe măsură ce zeflemeaua lor umplea încăperea, casă, grădina, întregul Montmorency, întreaga Franţă, umplând lumea cu batjocura lor nesfârşită la adresa lui, a lui Minard, care vedea şi înţelegea aceste lucruri cu atâta claritate. Stătea aproape de fereastră

acum, parcă nevenindu-i să plece şi strângând în pumn o floare mică, uscată, pe care trebuie să o fi smuls din vaza de pe pervaz, strivind-o între degete.

Cum s-o fi sfârşit? Rousseau probabil că îl invitase pe Ferrand la o nouă partidă de şah şi apoi îl anunţase care era planul. Curând va pleca în Elveţia şi auzise că Ferrand era în pericol; exista un mandat de arestare pe numele lui.

— Cum rămâne cu Minard? poate că întrebase Ferrand.

Da, Minard era sigur că Ferrand pusese această întrebare.

— Nu-l pot lua decât pe unul dintre voi, venise poate răspunsul. Tu vei veni cu mine; Thérèse ne va urma mai târziu.

Aşa trebuie să fi decurs discuţia, hotărî Minard. Părăsi casa şi porni în căutarea unei trăsuri spre Paris, de unde avea să-şi înceapă propria călătorie spre Elveţia. Rousseau, ucigaşul, îi ademenise prietenul cu minciuni, îi câştigase încrederea, îl dusese într-o ţară străină unde putea face tot ce dorea cu el. Minard însă îi va găsi, oriunde s-ar ascunde. Nu ştia cât timp îi va lua căutarea, dar odată şi-odată tot îşi va reîntâlni prietenul şi apoi vor trăi fericiţi până la adânci

bătrâneţi.

Şi astfel începu lunga căutare a lui Minard.

Capitolul 12

Se apropia ziua în care Ellen avea să plece în interes de serviciu. Reluasem întâlnirile cu Louisa, acum însă tânăra părea mai mult neliniştită, cu mintea în altă parte. Poate că voia să „discute”; dar singurul lucru despre care puteam discuta eu era literatura, drept care în fiecare săptămână şedeam împreună, ea menţiona un scriitor pe care tocmai îl citea sau reuşea cu mult efort să pună o întrebare în maniera aceea ezitantă pe care apoi mi-o aminteam în pat, înainte de a adormi, şi aşa ora trecea repede, fără niciun pas înainte. Jill Brandon manifesta aceeaşi curiozitate latentă care trăda fascinaţia.

— Încă mai funcţionează „grupul”? întreba ea şi, de fiecare dată când punea această întrebare, ultimul cuvânt devenea din ce în ce mai nefiresc, ca după o prea mare folosinţă, până când păru că nu se mai referă la activitatea în care eu şi Louisa eram angajaţi în spatele uşii închise a biroului meu.

Trebuia să îmi fac planurile pentru săptămâna în care Ellen avea să lipsească. Louisa m-a ajutat din nou, aducând la întâlnire un alt articol pe care îl găsise, de data aceasta despre un teoretician al

literaturii despre care nu auzisem, pe nume Nicolas Clairy. I-am amintit de promisiunea ei, de care mă îngrijisem ca o cloşcă până la sosirea momentului potrivit, şi i-am propus să vină acasă la mine ca să-mi arate cum să explorez misteriosul „World Wide Web” de unde culegea atâtea informaţii. A acceptat imediat şi în clipa aceea am auzit un ciocănit la uşă, am tresărit şi eu şi Louisa, surprinşi, de parcă am fi făcut ceva urât şi, aproape înainte de a termina de spus „Intră”, uşa s-a deschis şi a apărut Jill Brandon, care nu voia decât să îmi înapoieze o carte pe care i-o împrumutasem.

— A, bună ziua, Louisa, a zis ea cu inocenţă. Sper să-mi predai lucrarea aia la timp.

Louisa a înclinat din cap în timp ce Jill îmi dădea cartea şi nu am idee unde şi-a îndreptat Jill ochii fiindcă privirea mea s-a lăsat în podea, dintr-o senzaţie bruscă şi inexplicabilă de jenă.

Ulterior Jill Brandon mi-a spus, cu acurateţea excepţională a unui proiectil teleghidat prin laser, că „fata asta, Lawson” părea „un pic abătută în ultima vreme”. Aveam idee ce i s-a întâmplat, din moment ce era dar că îmi petrec atâta timp în compania ei? Ştiam de ce îşi preda lucrările cu întârziere, făcute ca vai de lume, şi de ce lipsea

uneori de la cursuri?

— Dar reuşeşte să participe la întrunirile „grupului” tău, a zis Jill caustic, iar eu m-am simţit ca un mic depozit de muniţii aruncat în aer în transmisiune directă la TV, în faţa privirilor indiferente ale oamenilor din întreaga lume.

Apoi, ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, a adăugat:

— Poate că n-ar fi rău să stai de vorbă cu ea.

Cum altfel credea că ne petrecem timpul împreună?

Ne place să ne închipuim că existăm într-o stare de invizibilitate, că dorinţele şi aspiraţiile noastre sunt la fel de necunoscute ca şi conturile noastre din bancă, de aceea suntem neplăcut surprinşi ori de câte ori devenim conştienţi că acele feţe care trec pe lângă noi în fiecare zi, dând din cap şi zâmbind, ne urmăresc cu mult mai mult atenţie decât credem noi. Informaţiile lor despre mişcările şi obiceiurile noastre sunt mult mai profunde şi mai precise chiar decât informaţiile noastre; tot ele îndeplinesc cu discreţie misiuni de recunoaştere care ne vizează viaţa, avansează teorii şi ipoteze despre noi, în timp ce citim ziarul de dimineaţă la cafea şi ne uităm la ceas. Oare ceea ce era evident pentru Jill Brandon era în

aceeaşi măsură şi pentru Ellen, datorită unor semne diferite, dar nu mai puţin condamnabile? Şi totuşi, planul fusese definitivat şi nu mai putea fi schimbat; astfel, în următoarele zece zile am urmărit cu un interes neobişnuit de viu activitatea lui Ellen, starea financiară a firmei producătoare de materiale plastice pe care trebuia să o viziteze, cât şi detaliile itinerariului ei, fiind foarte atent la momentele în care era posibil să îmi telefoneze şi la ora de întoarcere. Dacă Ellen sesiza vreo ciudăţenie în comportamentul meu, ca de obicei o puneam pe seama unei probleme abstracte care îmi venea în minte pe neaşteptate şi pe care trebuia neapărat să o rezolv.

Apoi Ellen a plecat, câteva zile am trăit cu fasole pe pâine prăjită şi mâncare gătită luată din oraş, până când, în sfârşit, a sosit şi seara în care aşteptam vizita Louisei.

Am auzit soneria şi am deschis uşa cât se poate de calm, aruncând doar o privire peste umărul Louisei ca să văd dacă nu mă vede cineva de peste drum, apoi am invitat-o înăuntru într-un mod oficial şi impersonal de care orice martor ar fi spus că e exact tonul pe care îl adopţi atunci când vine cineva ca să se uite la contorul de gaz. Purta o bluză crem dintr-un material care părea subţire

şi uşor la pipăit, am condus-o în camera de zi, apoi am lăsat-o singură ca să fac o cafea, dându-mi seama că habar nu aveam ce să îi mai spun unei persoane care, pentru mine, în acel moment, se reducea la un obiect de vestimentaţie pe care poate că îl alesese în mai puţin de un minut. Prin urmare nu era deloc surprinzător că rămăsesem fără glas, recurgând la câteva întrebări despre cât lapte, zahăr şi biscuiţi ar dori, înainte de a-mi găsi refugiu în bucătărie.

Când ne confruntăm cu o situaţie nefamiliară ne jucăm rolul cât mai bine cu putinţă, iar scenariile pot ajunge la noi din multe locuri. Acestea sunt zonele în care viaţa noastră, în clipa aceea, există cu adevărat; drept care, în timp ce măsurăm cafeaua măcinată, scăpând puţin şi pe jos, cu mâinile tremurânde, o parte din mine se afla într-o reclamă TV, o alta într-un pasaj dintr-un roman obscur, iar o a treia într-un cântec pe care m-am trezit că îl fredonez. Disponibilitatea omului de a recurge la confortul clişeului poate acţiona la un nivel atât de profund încât ne poate lăsa, uneori, într-o stare pe de-a-ntregul secundară şi neautentică. Se spune că, atunci când iubim, jucăm un rol învăţat din cărţi, din filme sau din bârfe, şi se mai spune că întreaga existenţă a unui

individ poate fi dictată prin imitaţie sau reacţie, ca răspuns la nenumăratele forţe moderate şi presiuni nevăzute prin care suntem direcţionaţi în mod constant. Întreaga mea viaţă, am început eu să-mi dau seama, devenise de-a lungul mai multor luni o formă de pastişă.

Proust are multe de spus pe acest subiect. Şi-a început cariera literară cu o serie de articole de ziar în care adopta stilurile mai multor scriitori; în altă parte vorbeşte despre felul în care „melodia” unui scriitor ne poate infecta precum un virus, rămânând în minte, astfel încât, la orice ne-am gândi, orice am încerca să scriem după aceea, o vreme, după ce am terminat de citit, vom fi marcaţi de ea. Acesta e, de fapt, ecoul unui sentiment identic exprimat de Montaigne, care a spus atât de plastic că nu îşi putea petrece timpul în compania lui Plutarh fără o „felie de piept sau o aripă”; şi Pascal a înţeles felul în care o carte ne poate vorbi ţinând o oglindă în faţa sufletului nostru. „Nu în Montaigne, ci în mine însumi găsesc tot ce văd acolo”, spune el în *Essais.*

Ajungând la această digresiune, mă întrerup câteva minute ca să caut cuvintele întocmai ale lui Pascal în exemplarul pe care îl am aici, în timp ce o asistentă trece pe lângă mine, îmi aruncă o

privire şi îmi zâmbeşte compătimitor; după ce îl găsesc, îmi aduc aminte de un alt *pensée* cu o importanţă şi mai mare despre starea minţii, care trebuie să mă fi obsedat în timp ce preparam cafeaua pentru Louise.

Ce este „Sinele”? se întreabă Pascal. Dacă cineva este iubit pentru felul cum arată sau pentru personalitatea lui, Şinele lui adevărat e cel iubit? Bineînţeles că nu, spune Pascal, fiindcă felul cum arătăm se schimbă, la fel şi personalitatea; dar nu putem spune că Sinele nostru se pierde. Atunci unde se află această esenţă ce nu se poate schimba? Şi putem iubi pe oricine, doar pentru nişte însuşiri care sunt întâmplătoare, venite poate din altă parte? Ceea ce iubim noi sunt calităţi neesenţiale, conchide Pascal; astfel încât nu numai oamenii pe care îi dorim ci chiar şi Sinele nostru pare să se evapore brusc şi să revină la acele surse din care a fost adunat, poate instinctiv, precum acele forme bizare din frunze şi tot felul de bucăţele puse la un loc de unele păsări tropicale. Dacă o iubeam pe Louisa pentru un zâmbet, un parfum, felul ei de a se mişca în clipa în care a intrat pentru prima oară în biroul meu cu cele două prietene, sau chiar pentru anumite bluze pe care le schimba cum voia, poate că îl

iubeam şi pe Montaigne sau pe Pascal cu aceeaşi lipsă de însemnătate, devoţiunea mea limitându-se la efectul întâmplător al unor cuvinte, observaţii sau întorsături de fraze din partea lor; iar micul Sine care îşi închipuie că poate simţi o astfel de dragoste e pur şi simplu împrumutat dintr-o reclamă TV, un roman obscur sau un cântec care te obsedează.

Acum eram gata să dau din nou ochii cu Louisa, înarmat cu o cafetieră plină şi două căni pe o tavă care îmi displăcuse dintotdeauna. După obiceiul nostru, am întrebat-o ce a mai citit. Mi-a spus că, în sfârşit, începuse să îmi citească volumul, pe care îl tot lăsase pentru momentul în care va simţi că e cu adevărat „pregătită”. Firesc, această pregătire mi s-a părut simbolică şi am întrebat-o dacă vrea să îi torn laptele în cană.

— Unde e computerul dumneavoastră? a întrebat ea.

I-am răspuns că e în birou; puteam merge acolo dacă voia.

Louisa a spus că ar trebui să terminăm de băut cafeaua înainte de a „trece la treabă”.

— N-am citi prea mult din cartea dumneavoastră. Tot nu înţeleg de ce Ferrand şi Minard sunt atât de importanţi.

E adevărat că volumul meu întârzie, ca un fel de *dénouement*, să le dezvăluie întreaga lor semnificaţie. Dar cu siguranţă îi explicasem deja Louisei, de mai multe ori, teoria spre care mă duseseră, inevitabil, cercetările mele; nu fusese atentă? Trebuie să îi fi spus despre lunile petrecute în van căutându-i, până când începusem să cred că poate nici nu au existat. Şi tocmai aceasta era soluţia la problema mea; aceasta era teoria care mi s-a oferit, într-un moment de inspiraţie, într-o după-amiază în care mă duceam să mă întâlnesc cu Ellen, la scurt timp după ce ne logodiserăm. Ferrand şi Minard nu au existat. Ei sunt creaţia ficţiunii, au fost inventaţi de Rousseau.

Chiar nu îi povestisem Louisei despre emoţia mea când în sfârşit am întâlnit-o pe Ellen în colţul străzii, uitându-se la ceas, şi i-am anunţat marea mea descoperire? Nu am putut vorbi despre altceva toată seara, căci brusc totul devenise foarte dar; oamenii de care încercasem să dau erau o minciună, *Confesiunile* trebuia citite ca o operă de ficţiune pură, la fel de veridică precum *Recherche* de Proust. Aceasta este teza pe care o dezvoltă cartea mea; care l-a amuzat teribil pe Donald MacIntyre şi a fost întâmpinată de

coordonatorul meu cu o privire îngrozită.

— Ai să afli totul despre asta, i-am amintit Louisei, întristat de aparenta ei ignoranţă privind extraordinara intuiţie de care într-un fel depindea toată cariera mea.

Dar, întrucât altceva nu găseam ca să discutăm la cafea, nu am văzut nimic rău în a rezuma din nou argumentaţia.

Proust a scris un roman lung, despre o persoană numită „eu”, care nu este tot timpul el însuşi şi care apare, numai într-un singur loc din carte, cu numele de Marcel. Proust a fost un om care şi-a petrecut zilele într-o cameră căptuşită cu plută, şi-a petrecut multe dintre nopţile fără somn la un bordel pentru bărbaţi sau şi-a găsit consolarea în Théâtrophone, un dispozitiv curios care, în schimbul unui abonament, îi transmitea la pat, prin telefon, spectacolele de la Operă. Marcel, pe de altă parte, şi-a petrecut vacanţele în Combray, s-a îndrăgostit de Albertine şi a sperat să devină scriitor. „Eu” este uneori unul, uneori celălalt şi alteori, cel mai magic dintre toate, nu e niciunul, nici celălalt. Şi totuşi, atât de mulţi cititori consideră că sunt identici; trec prin *Recherche* închipuindu-şi pur şi simplu că citesc memoriile cuiva.

Rousseau a scris o carte despre un om pe nume Jean-Jacques, iar „eul” cărţii e la fel de ambiguu ca şi „cui lui Proust. Cititorii romanului *Julie* l-au luat drept o poveste adevărată; *Confesiunile* s-au dovedit şi mai convingătoare, deşi cartea conţine personaje demonstrabil imaginare precum Albertine sau Bergotte. Pentru Proust, omniprezentul „eu” este aproape o formă de autodepreciere; pentru Rousseau este un simptom al nebuniei lui, demonstrat mai departe în *Dialoguri*, unde personajul Jean-Jacques e discutat şi analizat de interlocutorii numiţi „Rousseau” şi „francezul”. Între timp, fără îndoială, Rousseau ajunsese la concluzia că, în cursul şederii la Montmorency, chiar existaseră doi spioni care locuiau alături. Eu însă dovedisem contrariul.

Îndrumătorul meu a clătinat din cap cu mâhnire când i-am spus asta. Negaţia nu se poate dovedi niciodată, mi-a amintit el. Dacă, într-una din zile, cineva s-ar apuca să meargă cu cercetarea mai adânc decât am făcut-o eu; dacă într-un document care mi-a scăpat s-ar dovedi că Ferrand şi Minard au existat cu adevărat, casa lor de lângă Montlouis fiind acum, ca un fel de ironie, un centru de studii dedicate lui Rousseau? Cineva

trebuie să fi locuit acolo.

În cazul acesta, i-am spus eu îndrumătorului, ca şi lui Donald, lui Ellen şi, acum, Louisei, locatarii aceia au servit drept motiv de inspiraţie pentru Ferrand şi Minard, la fel cum Julie poate fi identificată în persoana lui Sophie d'Houdetot, iar Albertine în cea a lui Alfred Agostinelli. Rousseau, se ştie demult, a inventat marea conspiraţia care l-a alungat din Montmorency; niciun document nu a fost furat din *donjonul* lui, niciun spion nu l-a urmărit. Rousseau îi lasă pe cititori să judece singuri complotul pe care nu l-a înţeles pe de-a-ntregul niciodată; acel complot aparţine lumii mitului, motiv pentru care teoria fiecărui cititor e la fel de valabilă.

Între timp pusesem jos cana cu cafea şi mă trăsesem mai aproape de Louisa. Romanul lui Rousseau, am explicat eu, ca şi cel al lui Proust, tratează îndeaproape natura scrisului, pătrunderea fanteziei în realitate. La Proust există un scop explicit; gândeşte-te, de pildă, la lunga discuţie dintre Albertine şi Marcel despre Dostoievski; doar un eseu pus neconvingător în gura personajelor, fără vreun scop dramatic…

— Nu sunt de acord, a zis Louisa, îndepărtându-se puţin. Eu cred că episodul spune

ceva despre felul în care Marcel o sufocă pe Albertine cu dragostea lui obsesivă, iar ea vrea să scape de el.

La Rousseau, am continuat eu, discuţia este altfel; Proust recunoaşte importanţa universală a literaturii, în timp ce Rousseau consideră că arta, în întregul ei, este nocivă şi corupătoare, de aceea se confruntă cu dilema scrierii unei cărţi care să condamne toate cărţile. De aceea naratorul lui trebuie să se autocondamne, fapt realizat cu tot atâta ironie ca şi la Proust, care foloseşte un narator heterosexual menit să-i condamne pe toţi „invertiţii”.

Louisa a spus că tot nu înţelege de ce Ferrand şi Minard sunt atât de importanţi aici. Pentru Rousseau sunt doar o anecdotă, periferică intrigii principale; pentru mine sunt aproape copiii mei.

— Parcă nu aveţi copii, a spus ea.

— Copii?

Am clătinat din cap şi a urmat o pauză.

— Poate fiindcă soţia dumneavoastră munceşte şi… Munceşte, nu?

Nu-i povestisem Louisei despre lumea contabilităţii, care se alăturase lumii mele de atâţia ani ca o uzină misterioasă, cunoscută numai după zgomotele ciudate pe care le scoate din când

în când.

— Sper să o cunosc dacă se întoarce curând.

Apoi am văzut cum îşi dă seama de greşeală după ezitarea cu care am răspuns. I-am spus că Ellen e plecată în interes de serviciu.

— Aha, a făcut ea şi amândoi am sorbit lung din cafea.

Am încercat să umplu pauza.

— Ai dreptate. E mai bine pentru Ellen. Că nu avem copii.

— Dar pentru dumneavoastră? Mă privea în ochi şi am văzut după expresia ei sinceră, iscoditoare, că toate barierele care existau între noi fuseseră puse de mine; mă ascunsesem după însuşi lucrul pe care cred că îl împărtăşeam cu ea, dragostea noastră comună pentru literatură.

I-am spus că mi-ar fi plăcut să am copii, dar că uneori aceste lucruri nu sunt posibile şi ori laşi ca dorinţele tale să te otrăvească, ori îţi continui viaţa şi uiţi visurile imposibile. Louisa a rămas tăcută.

— Proust nu a avut copii, am adăugat eu. Nici Pascal, nici Flaubert. Nici Rousseau.

Tânăra a privit nedumerită, fie de încercarea mea de a reveni la scriitorii preferaţi, fie de ultimul meu exemplu.

— Credeam că Rousseau şi-a trimis cei cinci copii la un orfelinat.

Nu ascultase nimic în cursul întâlnirilor noastre? Uitase că printre apologeţii lui Rousseau există şi unii care susţin că acei copii nu erau ai lui, motiv pentru care se dispensase de ei atât de rapid? Bineînţeles, eu aveam altă teorie; şi, cu toate că eram deranjat de faptul că Louisa părea că nu ştie de existenţa ei, mă consolam cu interesul pe care îl manifesta acum; fiindcă orice întrebare despre Rousseau era ca o întrebare despre propria mea viaţă.

— I-a inventat pe cei cinci copii. La fel cum i-a inventat pe Ferrand şi Minard. Şi a crezut şi în ei, sunt absolut sigur.

Dacă nimic din toate acestea nu i se păruse semnificativ Louisei în conversaţiile noastre precedente, când trebuie să fi adus vorba despre ele, acum subiectul i se părea din ce în ce mai fascinant, pe măsură ce vorbeam:

— Dar de ce să inventeze aşa ceva? De ce să spună lumii că şi-a abandonat copiii?

— Ca să dovedească lumii că poate deveni tată, chiar dacă nu s-a găsit nicio dovadă în sensul acesta.

Poate că avea să înţeleagă acum legătura

îndelungată, deosebită, profundă şi dureroasă, dintre mine şi acest scriitor pe care îl dispreţuiesc, ca o ghiulea prinsă de picior. Fiindcă ştiu cât de mult trebuie să-i fi dispreţuit şi el pe toţi oamenii cu mai puţine cusururi decât el.

— Duchess[17] de Luxembourg a încercat să-i găsească pe cei cinci copii ca să adopte unul. Dar, deşi a căutat prin toate orfelinatele, nu a dat de ei.

Îi spusesem asta şi înainte, îi descrisesem şi starea precară din punct de vedere genitalo-urinar la care Rousseau se referă deseori şi din cauza căreia trebuia să poarte catetere. Dar nu îi pomenisem de rateul pe care îl avusese Rousseau cu o prostituată, care, spune el, arată mai mult despre caracterul lui decât orice altceva, sau de medicul care l-a asigurat că era în aşa fel construit încât orice boală venerică era exclusă.

— M-am întrebat mereu ce înseamnă, am zis eu, în timp ce Louisa mă privea concentrată.

Şi Ellen manifestase acelaşi interes în cele câteva săptămâni pe care le-am dedicat studiului textelor medicale din acea perioadă ca să descopăr de ce o anumită persoană era considerată ca fiind imună la sifilis.

— Am ajuns la concluzia că Rousseau nu

---

17 Crumey e autor de limbă engleză, născut în Scoţia. Posibilă eroare de dactilo, termenul francez corect e *DUCHESSE*.

putea, din motive fiziologice sau psihologice, să ejaculeze înăuntru.

Urmăream gura Louisei, buzele uşor tremurânde. Altă reacţia nu am sesizat, doar poate o uşoară înroşire a feţei, impasibilitatea ei în timp ce vorbeam făcându-mă să spun şi mai multe.

Rousseau descrie o întâmplare care a avut loc în Torino pe când avea şaisprezece ani. Tânărul calvinist făcuse tot drumul pe jos de la Annecy – o călătorie mai lungă de şase-şapte zile cât spune el că ar fi făcut – ca să treacă la catolicism şi acum stătea la un azil de lângă biserica Santo Spirito. Ceilalţi catehumeni erau o adunătură de bandiţi, neguţători de sclavi şi „mauri”, unul dintre ei, povesteşte Rousseau, amorezându-se de el. Cercetătorii din ziua de azi presupun că acest om a existat în realitate; un evreu din Aleppo, pe nume Abraham Ruben. Nemulţumindu-se numai să-l sărute, într-o dimineaţă maurul şi-a scos penisul, când erau amândoi singuri, şi a încercat să-l convingă pe Rousseau să i-l atingă. Rousseau, care susţine că nu înţelegea ce se întâmplă, a sărit cât acolo, dezgustat şi apoi a privit cu groază cum maurul scutura din mână până când ceva alb şi lipicios a ţâşnit spre şemineu şi a căzut pe podea.

Louisa a ascultat în tăcere şi, într-un târziu, a

întrebat: – Şi?

Mi se părea interesant, am explicat eu, brusc cu oarecare jenă, că Rousseau putea susţine că la şaisprezece ani era atât de naiv. Privindu-l pe maur, Rousseau a învăţat cum să „înşele natura” (o înşelăciune pe care o va practica plin de entuziasm tot restul vieţii), deşi între timp descoperise plăcerea de a fi bătut la fund de guvernanta lui (contrar *Confesiunilor*, vârsta lor la momentul acela nu era de opt şi respectiv treizeci de ani, ci de unsprezece şi patruzeci), care, spune el, i-a marcat pentru totdeauna gusturile, dorinţele şi pasiunile; şi tot între timp avusese întâlnirea cu misterioasa „Mademoiselle Goton” care a încurajat fantezia conform căreia ea era directoarea şcolii, iar el elevul obraznic, ea bătându-l cu biciul şi permiţându-şi „cele mai mari libertăţi”, dar nelăsându-l pe Rousseau să o atingă în niciun fel.

— A fost un om ciudat, a recunoscut Louisa.

— Iar lucrul cel mai interesant e că, după ce descrie ejacularea maurului, Rousseau spune că, dacă aşa apar bărbaţii în faţa femeilor, atunci femeile trebuie să fie fascinate, nu glumă, de ei, dacă nu-şi dau seama cât de respingători sunt, am continuat eu, nevrând să renunţa la subiect,

contrar poate dorinţei Louisei.

— Cred că depinde de cum priveşti lucrurile.

— Cum adică?

— Păi, e dar că situaţia e diferită în funcţie de cine priveşte, bărbatul sau femeia. Depinde dacă te exciţi când vezi pe cineva cum se masturbează.

Voiam să continue, dar s-a oprit.

— Ţi-am povestit vreodată despre Proust şi şobolanii lui?

A clătinat din cap, derutată; nesigură, poate, dacă aceasta era o altă anecdotă pe care pur şi simplu o uitase; eu însă ştiam că o păstrasem pentru acum, ca şi pe cea cu maurul, deşi cele două întâmplări au o anumită semnificaţie în cartea mea. Cel care spune povestea e Marcel Jouhandeau, un prostituat care ţinea un jurnal intim despre viaţa de zi cu zi la bordelul din Rue de l’Arcade frecventat de Proust. Scriitorul intra într-o cameră de acolo şi se pregătea, apoi sosea Jouhandeau care îl găsea pe Proust în pat, cu cearşaful tras până sub bărbie, la fel cum îl găseau musafirii, mereu în pat, în propriul apartament de pe Boulevard Haussmann. Proust îi spunea lui Jouhandeau să se dezbrace şi să se masturbeze, în timp ce scriitorul, sub cearşaf, făcea la fel; când terminau, Jouhandeau era rugat

să plece, fără să se producă vreun contact între ei. Uneori însă Proust nu putea termina, poate din cauza implicaţiilor unui gând nedorit; atunci, conform instrucţiunilor lui, mecanic şi exact la fel, în cameră erau aduse două cuşti mici. În fiecare era câte un şobolan înfometat, iar cuştile, de felul celor în care sunt ţinuţi papagalii sau cintezoii, erau aşezate pe patul lui Proust, lipite una de cealaltă ca nişte vagoane de tren ale căror uşi comunicau acum. Clapele uşilor erau ridicate, şobolanii se repezeau unul la celălalt şi începeau să se lupte, să se zgârie şi să se muşte cu sălbăticie, poate până la moarte, în timp ce Proust îşi dădea drumul. Povestea e confirmată de Gide, care a auzit-o de la însuşi Proust, la reluarea relaţiilor, după ce Gide s-a scuzat pentru respingerea romanului *Recherche.*

— Ce oribil, a exclamat Louise.

Iar eu am simţit cum, brusc, romanul lui Proust se transformase în imaginaţia ei în opera unui monstru. Am văzut păduceii, am văzut-o pe Albertine, am văzut moartea lui Bergotte, totul contaminat acum pentru ea, pătat ca de trecerea unui melc; poate asta şi voiam.

— Nu-i înţeleg deloc pe bărbaţi, a spus ea.

— Nici eu.

Şi nici Rousseau care, cum declara Hume, plictisit, se înţelegea pe sine cel mai puţin dintre toţi.

— Dar parcă trebuia să vorbim despre dumneavoastră. Cum de am revenit la toate aceste teorii?

Am râs şi m-am scuzat. Apoi a urmat încă una din acele pauze în care, preţ de o clipă, aş fi spus, în sfârşit, care era, de fapt, intenţia mea.

— Deci v-ar fi plăcut să fiţi părinte?

Am ridicat din umeri.

— Nu mă gândesc prea mult la asta.

Răspunsul meu a surprins-o.

— Nu? Eu mă gândesc. Chiar foarte mult.

— Şi vrei să ai copii?

— Pentru mine nu e chiar atât de abstract. Nu e vorba de „copii”; e vorba dacă vreau să am un copil.

— Înţeleg.

De fapt, nu înţelegeam. Şi-a terminat cafeaua.

— Mi-ar face plăcere să o cunosc pe soţia dumneavoastră.

Am spus că sunt sigur că s-ar înţelege cu ea. Am încercat să îmi imaginez că mă aflu în aceeaşi cameră cu Ellen şi Louisa, dar situaţia mi s-a părut a fi o problemă logică aproape la fel de greu de

rezolvat ca şi acel obiect legendar care e în acelaşi timp verde şi roşu.

— Îşi face multe probleme? a întrebat ea şi, văzând după privirea mea că nu am înţeles, a adăugat: Că nu are copii.

Am clătinat din cap.

— Nu chiar. Într-un fel, a fost o uşurare pentru ea.

— Mda.

Louisa a rămas tăcută, gânditoare, în timp ce eu îmi dădeam seama cât de ciudat era că intraserăm atât de mult într-un subiect pe care până atunci nu îl discutasem cu nimeni; şi totuşi, acesta era darul unic al Louisei, capacitatea de a spune ce gândesc ceilalţi, uneori ce gândesc chiar eu.

— Am cunoscut o femeie care nu a putut concepe ani în şir şi apoi pur şi simplu s-a întâmplat.

— Nu e întotdeauna vina femeii, am replicat eu. Ca în cazul lui Rousseau, de pildă.

— Da. Ne întoarcem la Rousseau.

Fără cafea de-acum. Ajunseserăm la momentul în care scopul vizitei ei nu mai putea fi amânat; şi totuşi, singura dorinţă pe care o aveam era să îi spun totul, să mă confesez.

— Cred că ar trebui să ne uităm la computerul dumneavoastră.

Eu mă uitam atent la bluza crem, conturul sânilor ei, sfârcurile ieşite în evidenţă şi mi-i închipuiam pe toţi bărbaţii, nenumăraţi, care, indiferent de rezultatul acestei întâlniri, cu siguranţă mi-o vor fura pe Louisa.

— Eu nu pot avea copii, am zis.

Tânăra a înclinat din cap.

— Mi-am dat seama. Dar, din câte spuneţi, nici dumneavoastră şi nici Ellen nu aţi dorit cu adevărat. Majoritatea oamenilor îşi petrec viaţa încercând să aibă un copil sau încercând să nu aibă; dumneavoastră probabil că aţi ieşit cei mai câştigaţi.

Încerca să mă înţeleagă; la vârsta ei atât putea face. Dar avea dreptate; nu înţelegea bărbaţii şi nici nu avea vreun motiv să o facă. Am întors chestiunea pe toate feţele; am învăţat să accept faptul că naşterea unui copil s-ar limita, în cazul meu, la negarea unor procentaje nefavorabile obţinute în urma unui lung şir de teste privind morfologia şi motilitatea, volumul şi densitatea, vâscozitatea şi aglutinarea; toate atribute, la fel de canonice şi de lumeşti ca şi staţiile unei căi ferate secundare, suburbane, prin

care am ajuns să mă compar, în imaginaţie, cu fiecare bărbat care s-a uitat vreodată pofticios la Ellen; cu fiecare student mahmur şi fericit la seminarul de dimineaţă; cu fiecare idiot care, doar fiindcă i-a crăpat prezervativul sau nu a scos penisul la timp, a reuşit fără efort şi din întâmplare să procreeze. Fără îndoială, dacă aş fi dezvoltat subiectul cu ea, Louisa mi-ar fi zis că, dacă Ellen şi-ar fi dorit cu adevărat un copil, am fi putut folosi un donator, de parcă cu un aş fi fost deja conştient că lumea e plină de bărbaţi mai mult decât fericiţi să facă treaba, iar lui Ellen i-ar fi fost foarte uşor să aibă un copil cu alt bărbat, deşi asta i-ar fi îngreunat mult cariera. Am pus mâna pe braţul Louisei. Era prima oară când îndrăzneam să o ating, iar ea a privit în jos la degetele mele ca la o insectă la care nu era sigură cum să reacţioneze.

— De-ai şti… am spus eu.

Faţa mea se apropia de faţa ei; capul meu era aproape să se lase pe umărul ei, unde voiam să plâng. Totul, prin urmare, se redusese la asta.

Şi-a eliberat braţul, s-a ridicat în picioare şi a ţinut un mic discurs:

— Îmi pare rău, dar cred că avem idei diferite despre venirea mea aici. Poate că ar fi mai bine să

plec.

Simplu ca bună ziua. Doar un gest de solidaritate umană; dar avea dreptate, desigur. Voiam ceva imposibil, ne dăm seama de imposibilitatea visurilor noastre numai când acestea dau piept, dincolo de noi, cu răceala lumii, în care se întăresc precum stropii de ceară pe apă, luând forme total diferite de cele pe care ni le-am imaginat noi. Pentru Louisa eu eram maurul care a stropit şemineul cu spermă fierbinte sau scriitorul care se masturba sub cearşaf. În universul ei, eram toţi bărbaţi, toţi complet echivalenţi, iar ea ştia exact ce vrem noi.

Ne-am despărţit, totuşi, în termeni amicali. La uşă, cuvintele mele au avut tot dreptul să fie replica perfectă a unei conversaţii de după citirea rituală a contorului de gaz, cu care trebuia să semene vizita ei. M-am uitat pe stradă, la fel de inocent, în timp ce Louisa se îndepărta, fiind ultima oară când o vedeam.

De-abia după cea de a doua absenţă de la întâlnirile noastre de joi Jill Brandon m-a întrebat dacă ştiu unde e Louisa, ce s-a întâmplat cu ea, fiindcă nu fusese la niciuna din prelegerile ei. Poate că era bolnavă. De fapt, până la urmă a aflat că se hotărâse să se lase de facultate, deşi din

motive printre care episodul nefericit, dar banal petrecut acasă la mine nu avea niciun drept să figureze. Abandonul a fost anunţat oficial printr-o scrisoare; am auzit ceva despre conţinutul ei într-o scurtă conversaţie care a avut loc într-o după-amiază la departament, dar, întrucât eram hotărât să-mi păstrez obişnuitul aer indiferent, n-am aflat detalii, chiar dacă acestea erau cunoscute.

— Louisa? a spus Bob Cormack. Din câte mi-am dat eu seama părea să facă faţă, deşi nu era foarte deşteaptă.

La care Jill Brandon a răspuns că motivele plecării ei erau, se pare, „de ordin personal” şi mi-a aruncat o privire calmă, maliţioasă, pe care numai cei care sunt bine înmuiaţi în formaldehida vieţii universitare o pot înţelege cu adevărat.

Nu aveam să fiu blamat; nu exista nicio reclamaţie, nicio insinuare că m-aş fi purtat într-un mod neadecvat. Da, fărădelegile mele trăiau numai în imaginaţia mea. Dar Louisa plecase, iar eu ajunsesem la începutul poveştii mele fiindcă tocmai în acest moment boala pe care Donald o văzuse dar pe faţa mea a devenit fizică; o anomalie la nivelul intestinelor, pierderea poftei de mâncare şi în greutate, urmate după o vreme de scaun cu sânge. Ellen mi-a spus că trebuie să

consult un medic; eu însă cunoşteam cauza.

Proust spune că uneori ar trebui să cedăm avantajelor terapeutice ale pastişei voluntare ca să nu ne petrecem tot restul vieţii producând pastişe involuntare. Se referea la imitatorii fără speranţă ai lui Flaubert; eu însă am ajuns să-i înţeleg observaţia ţinând cont de acea persoană numită „eu” care nu este întotdeauna ea însăşi. Viaţa mea devenise o formă de pastişă şi, după ce eşuasem ca îndrăgostit, acum mă abandonam rolului de invalid; un rol mult mai uşor de jucat dat fiind că replicile, în orice moment, sunt suflate de actorii amabili, indiferenţi, ai profesiei medicale, a cărei misiune pare a fi grija faţă de ceilalţi. Sinceritatea e lucrul cel mai important, spune o glumă veche; învaţă să o imiţi şi ai câştigat. Aceasta e, desigur, teoria propusă de Diderot în *Paradoxe sur le comédien.* Cel mai bun actor, cel mai bun artist este cel care transmite emoţii şi idei în timp ce nu simte şi nu gândeşte nimic, întrucât orice sentiment nu ar face decât să îi submineze capacitatea de a juca convingător. Niciodată nu le-am rugat să îşi facă griji faţă de mine pe acele persoane în halate albe de a căror judecată critică depinde soarta mea; şi, la rândul meu, am căutat să îmi joc rolul cu detaşare, astfel

încât confesiunile pe care le-am scris aici să nu pară a fi despre mine şi nici să mă preocupe prea mult.

Ceea ce am învăţat e sensul cuvintelor rostite de bătrânul, muribundul Fontenelle care, fiind întrebat ce simte, a răspuns: „Nimic, doar o oarecare greutate de a trăi”. Viaţa însăşi, am putea spune, nu e nimic, doar o greutate încăpăţânată de a trăi; una care în cele din urmă trece, deşi tocmai această încăpăţânare ne face să cerem alte analize, alte opinii, verificarea fiecărui procentaj până în ultima clipă. Am descoperit ce voia să spună La Rochefoucauld când zicea că există momente în viaţă când singura soluţie e să înnebuneşti puţin. Am descoperit ce voia să spună Montaigne când zicea că, atunci când raţiunea nu ne mai slujeşte, trebuie să ne folosim de experienţă. Da, viaţa mea a fost o existenţă precară, la mâna a doua; iar dacă literatura are vreun scop, acela e să ne înveţe cum să fim noi înşine.

Şi, desigur, am avut timp să mă gândesc cum aş fi putut face ca lucrurile să meargă mai bine la ultima mea întâlnire cu Louisa. M-am gândit la câte cuvinte frumoase i-aş fi putut spune, deşi acesta e doar un fenomen pe care îl numim *esprit*

de l'escalier, după Diderot, care nota în *Paradoxe* că, la emoţie, avem tendinţa să rămânem fără glas şi că ne recăpătăm prezenţa de spirit numai când atingem calmul de la treapta de jos a scării.

M-am hotărât să scriu un roman. Simţeam nevoia, nechibzuită, de a exprima ceva din nefericirea pe care o simţeam în legătură cu Louisa; şi aici observăm cât de nepregătit eram ca să îmi duc la bun sfârşit intenţiile, fiindcă ar fi trebuit să ştiu din analiza făcută de Diderot artei teatrale că poţi scrie bine numai despre lucrurile care nu înseamnă nimic pentru tine; că „expresivitatea" e un cuvânt pe care e bine să îl laşi în seama teatrului de amatori sau a orelor de compoziţie literară. Cu toate acestea, am început să scriu opusul care în cele din urmă mă va face să mă consider „scriitor", în timp ce analizele rectale ale unui gastroenterolog mi-au inaugurat cariera de muribund.

Romanul mi-a arătat foarte repede care îmi sunt limitele; la fel cum aş fi înţeles bazele fragile ale dorinţelor mele faţă de Louisa, dacă aş fi încercat vreodată să fac din ele ceva tangibil. Niciunul din talentele noastre nu ni se pare la fel de important precum cele pe care niciodată nu le punem la încercare; şi uităm prea uşor că

presupusa noastră capacitate de a iubi se reduce, în multe cazuri, doar la o imaginaţie bogată. Ceea ce nu înseamnă că astfel de visuri sunt neglijabile, fără însemnătate. Nimic nu afectează mai mult relaţiile umane decât credinţa că trebuie să ne anunţăm sentimentele pentru ca acestea să devină valabile; că trebuie să cunoaştem o persoană îndeajuns de bine pentru ca dorinţa să fie luată drept dragoste; şi că cei alături de care vrem să ne petrecem tot restul zilelor, ca şi cei care ne înmoaie inima, trebuie să fie la fel. Moderna instituţie a căsătoriei este bazată pe credinţa dătătoare de speranţă într-o coincidenţă, anume că putem simţi prietenia şi pasiunea, camaraderia şi dorinţa, încrederea şi primejdia, pacea şi euforia, toate în acelaşi timp, pentru un singur individ; iar raritatea acestei coincidenţe, la fel de improbabilă, de surprinzătoare şi de inconsecventă ca o conjuncţie a astrelor, este demonstrată de frecvenţa corespunzătoare a căsniciilor care se cred bolnave doar fiindcă sunt normale. Poate că cele mai pasionale legături amoroase, cele mai mari realizări ale noastre se întâmplă doar în mintea noastră; dar, deşi afecţiunea sau gloria după care tânjim ne poate fi refuzată, nu trebuie să dispreţuim acea parte a

vieţii pe care o vedem numai noi şi care, uneori, poate fi porţiunea cea mai importantă.

Romanul meu (despre d'Alembert; altceva nu mai spun) a rămas abandonat înainte a mă interna în spital, unde am început să scriu aceste pagini cu rol de catharsis. Dacă le-aş arăta cuiva aş semăna cu cel care le arată cu mândrie vizitatorilor pietrele de la vezica lui biliară, strânse într-un borcan; interiorul meu a devenit suficient de cunoscut în acest loc, colonul meu devenind subiect de conversaţie generală, analog cu vremea nefavorabilă. După ce voi părăsi spitalul, voi distruge tot ce am făcut aici şi mă voi întoarce la ficţiunea mea. Dacă voi trăi, cartea aceea va trebui terminată; pagina aceasta, şi nu eu, sigur va fi dispărut; iar eu îmi voi fi găsit, în sfârşit, liniştea.

Capitolul 13

Mi-a părut tare rău, doctor Petrie, când am auzit că sunteţi bolnav. Sper că acum vă simţiţi mai bine şi că această scrisoare vă găseşte mai sănătos decât destinatarul corespondenţei mele recente, un vechi prieten care e mort de mai mulţi ani.

Am citit cu multă plăcere cartea dumneavoastră despre Ferrand şi Minard, dar se pare că cei doi domni încă nu au fost informaţi asupra teoriei dumneavoastră despre nonexistenţa lor, dat fiind că, în urma cercetărilor mele, am descoperit că sunt bine mersi pe 2859 de site-uri de pe Internet, un număr care pare să crească în fiecare zi, după cum voi explica mai încolo.

Cine ar fi crezut, îi spuneam eu Catrionei în timp ce tânăra mă ajuta să mă curăţ pe la patru şi jumătate miercurea trecută, că o pană de cauciuc şi o aversă de ploaie... Dar poate că nu ar trebui să intru în toate amănuntele. Nu ştiţi povestea şi nici nu trebuie să o ştiţi, doar faptul că, acum câtva timp, pe ecranul computerului meu a apărut fotografia unei tinere despuiate al cărei nume am aflat că e Louisa Lawson. Tânăra aşteaptă un copil, deşi nu s-ar spune după fotografia care încă

mai dormitează undeva, în sectoarele întunecate, fragmentate, ale „hard disk-ului” meu. Cine să fie această tânără necunoscută, mă tot întrebam în fiecare seară, după ce Catriona pleca să îşi refacă stocul de buline care au făcut minuni cu mine şi merită fiecare bănuţ pe care l-am dat pe ele. Ascultaţi-mă bine, dacă veţi avea vreodată probleme cu uzina de apă (şi, credeţi-mă, toţi ne alegem cu aşa ceva), mergeţi neîntârziat la cel mai apropiat „club de noapte” care, vă asigur, va fi un furnizor de medicamente mult mai eficient decât orice farmacie. Eu unul nu am mers acolo niciodată, dar Catriona mi-a descris în amănunt aceste stabilimente; muzica e dată la maximum, ceea ce s-ar putea să nu vă placă (oare de ce toate magazinele poluează aerul cu aşa ceva când oamenii intră oricum acolo?), iar sexul e permis în toalete. Ceea ce le deosebeşte dar de Boots, de pildă, care nu are toalete; ceva care poate fi o problemă serioasă pentru un om de vârsta mea, după cum sunt sigur că înţelegeţi.

Deci cine putea fi această tânără despuiată, care vă citea cartea? M-am hotărât să mai fac o vizită website-ului unde am găsit fotografia, în cursul căreia am descoperit JPEG-ul unei alte femei, care făcea un experiment ce ţine de

ştiinţele naturii, folosindu-se de un dispozitiv mare, din plastic. Pe drept cuvânt, mi-am spus eu, Internetul se dovedeşte a fi un instrument educativ de excepţie!

Lăsând cursorul să meargă pe imagine, am observat că fiecare zonă era, de fapt, un hyperlink. Totul e foarte inteligent; o utilizare a HTML pe care doctorul Cool, o autoritate recunoscută în domeniu, o plasează la loc de frunte pe lista lui de „artificii date naibii”. Fotografia era mai degrabă o hartă, o colecţie de portaluri şi pasaje; astfel, de pildă, obiectul din plastic, dacă dădeam clic pe el, mă ducea la un magazin online; un sân era invitaţia de a vedea o listă cu site-uri similare; iar faţa femeii îţi solicita e-mail-ul. Dând clic pe dinţi, am fost îndemnat să trimit un mesaj creatorului acestui site curios; am scris imediat, cerând detalii despre tânăra pe care o văzusem citindu-vă cartea, ca şi orice alte informaţii pe care mi le putea pune la dispoziţie.

Am primit un răspuns rapid, puteam avea tot ce doresc dacă trimiteam câteva fotografii. Corespondentul meu invizibil, care nu-şi dădea numele în mesaj, a explicat că se dădea în vânt după „fofoloance”, drept care îi puteam trimite câteva poze bune cu „păsărele”? Cine ar fi crezut

că viciul poate duce la astfel de exagerări? M-am hotărât să îi spun Catrionei despre toate aceste lucruri a doua zi dimineaţa şi m-am dus la culcare, după ce am luat medicamentul pe care învăţasem să îl iau ca să îmi controlez durerile de cap pe care le provoacă, invariabil, expunerea la Internet.

Catriona a sosit a doua zi, fluierând, veselă, cu un teanc de mesaje pe care l-a adus în bucătărie şi a început să vâre ingredientele prânzului pe care de-abia îl aşteptam în compartimentele frigiderului. I-am spus că am nevoie de nişte fotografii cu păsărele. Dar cum să le trimit pe Internet, m-am întrebat eu, chiar şi după ce mă duc la grădina zoologică în căutare de păsărele şi fofoloance? Catriona a spus că am nevoie de o cameră digitală şi imediat m-am hotărât să îmi procur una, lăsând-o să dea cu aspiratorul în timp ce îmi puneam haina pe mine şi o tuleam la Dixons, un binecunoscut magazin en detail cu aparate nu foarte scumpe. Şi numaidecât, pentru mai puţin de 800 de lire, prietenul meu Ali mi-a oferit un aparat de fotografiat care poate trimite imagini direct computerului meu, fără să le mai developez. În privinţa magazinelor Boots, ale căror scopuri farmaceutice au fost deja dejucate de „cluburile de noapte” şi terapiile alternative,

observăm că serviciile lor fotografice îşi recunosc înfrângerea. Oare la ce vor mai servi acele locuri şi personalul lor atât de parfumat, dar, în ultimă instanţă, atât de inutil?

L-am întrebat pe Ali dacă aparatul va putea fotografia păsărele şi fofoloance, la care doamna J. Campbell, auzind conversaţia, a făcut feţe-feţe, a ridicat receptorul de pe galantar şi a început să vorbească cu glas scăzut şi dezaprobator. Încercând să îi explic reacţia, m-am întrebat dacă nu cumva mă credea un fel de braconier.

— N-am să le fac niciun rău micilor vietăţi, i-am spus eu lui Ali, asigurându-mă că doamna J. Campbell mă aude bine. Nu vreau decât să mă uit. Vânătoarea, pescuitul nu sunt de mine; fără arme, fără undiţe. Doar fotografia şi gata.

L-am întrebat pe Ali dacă aparatul poate fi folosit şi în penumbra cluburilor de noapte, fiindcă eram curios cum arată locurile acestea, şi Ali a fost de părere că aparatul va fi la înălţimea tuturor cerinţelor mele, înainte de a-i înmâna cardul de credit ca să încheie cea mai satisfăcătoare tranzacţie dintre noi.

M-am întors acasă şi i-am arătat, mândru, Catrionei noua mea achiziţie, care parcă s-a chircit după ce l-am scos din cutia viu colorată şi

ambalajul de polistiren.

— Chiar v-aţi dus să-l cumpăraţi? a întrebat ea. Aşa, pur şi simplu?

Avea obiceiul să vorbească aşa uneori.

— Ce-mi place cum aruncaţi cu banii în stânga şi-n dreapta, a continuat ea, luându-mă pe după gât şi sărutându-mă în manieră franţuzească, după cum m-a informat ea, deşi eu credeam că sărutul franţuzesc e cel practicat de De Gaulle, scurt, pe obraz, şi nu linsul, muşcatul şi plimbatul limbii prin gură care, după cât se pare, e chiar felul în care se salută francezii obişnuiţi prin cafenele şi parcuri, în fiecare zi. Apropo, a adăugat ea scoţându-şi limba din gura mea. Trebuie să-mi mai daţi 50 de lire pentru medicamente.

— Da, desigur, dar mai întâi te rog să-mi explici cum să folosesc maşinăria asta ca să fotografiez o fofoloancă, ce-o mai fie şi aia.

Şi am descris din nou, în şi mai multe detalii, cererea pe care o primisem de la corespondentul meu anonim. Atunci Catriona m-a lămurit că vietatea pe care trebuia să o fotografiez trăieşte între picioarele unei femei.

— Te superi dacă îţi fac mai multe poze cu a ta?

— În niciun caz.

La început, felul în care vorbea mi s-a părut idiomatic şi derutant, dar se pare că aşa vorbesc toţi cei din generaţia ei şi, dat fiind că lucraţi în învăţământ, bănuiesc că sunteţi deja familiarizat cu dialectul, pe care îl voi transcrie fără alte scuze.

— Falsa modestie nu-şi are rostul. Eşti la fel de drăguţă acolo jos ca peste tot, sunt sigur că aparatul va demonstra acest lucru. Are o distanţă focală foarte mare.

Am recitat panegiricul făcut de Ali mai devreme în onoarea micuţului dispozitiv pe care îl ţineam în mână, întrebându-mă de ce nu voia Catriona să fie imortalizată de lentila lui; o reacţie la fel de iraţională precum cea a membrilor unui trib care se tem probabil că, prin fotografiere, cineva le fură sufletul. Voiam doar câteva fotografii cu fofoloanca ei, atâta tot.

— Şi ce-o să facă tipul ăsta cu ele? O să le pună pe Website pentru ca toţi necunoscuţii să mă vadă-n puţa goală?

I-am spus că nu vreau decât să trimit ce mi s-a cerut ca să pot căuta în continuare Enciclopedia lui Rosier. Desigur, îi plăteam onorariul standard pe care îl primeau modelele.

— Fie. Mă pozaţi cât vreţi, dar nu şi faţa. Dacă

prietenii sau profesorii mă văd pozând goală-puşcă pe Internet?

Posibilitatea ca acei oameni să fie şi ei implicaţi în descifrarea tainelor secolului al XVIII-lea şi astfel să dea de Catriona era ceva la care nu mă gândisem până atunci; Catriona însă avea stofă de om de ştiinţă, deci o gândire clară şi metodică, pe lângă faptul că se pricepea să mânuiască briceagul ca nimeni altul.

— Ce-ar fi să urcăm în dormitor, să-ţi scoţi hainele, iar eu să-ţi fotografiez fofoloanca, păsărică sau cum s-o mai fi chemând în ziua de azi?

Catriona a propus să bem un ceai mai întâi, iar eu am fost de acord cu condiţia să-mi iau imediat medicamentul. Tânăra a scos o bulină din geanta ei, care m-a costat mai puţin de 30 de lire. De obicei îmi aducea buline cu nişte păsărele pe ea, dar cea pe care mi-a dat-o acum era albă şi rotundă, traversată de o linie şi o inscripţie cu litere mari, pe care o văzusem şi pe bulinele de paracetamol. De fapt, tabletele pe care le iau acum sunt identice cu bulinele de paracetamol, mai puţin în privinţa preţului şi a efectului miraculos pe care îl au asupra uzinei mele de apă.

Am înghiţit-o cu o gură de ceai, iar Catriona a

citit modul de folosire a camerei în timp ce îşi bea cana. Mulţumită dumneavoastră, i-am spus vesel, pe măsură ce medicamentul îşi făcea efectul, astăzi nu vom mai avea nevoie de specialiştii de la serviciul de asistenţă tehnică. Apoi, după ce Catriona a folosit aparatul experimental, de câteva ori, am urcat în dormitor. Era deja acolo, cu draperiile trase şi goală-goluţă, când în sfârşit am ajuns şi eu. S-a întins pe pat şi am îndreptat aparatul spre ea.

— Aveţi griji să nu-mi prindeţi şi faţa.

Apoi, ca să se asigure, şi-a pus o pernă pe faţă. S-a aşezat mai comod, iar eu am întrebat cum ar trebui să fotografiez fofoloanca. Sunt sigur că doamna B. niciodată nu ar fi putut să-mi explice asemenea minuni!

Catriona şi-a ridicat picioarele şi a început să tragă de flapsurile, deloc mici, din piele care îi stau pliate între picioare, precum trenul de aterizare al unui avion. Pe micul ecran al camerei am urmărit această imagine mobilă, a cărnii rozalii, trasă şi întinsă, care îmi amintea de câteva felii de bacon şi mă trimitea cu gândul la acel locşor minunat, Dolphin, unde te alegeai cu o friptură extraordinară pentru doar câţiva bănuţi. Dar nu înţelegeam nici în ruptul capului cum o

imagine ca aceasta la care mă uitam eu acum să trezească interesul cuiva sau să-l obsedeze într-un aşa hal. Mi-am imaginat că, la fel cum dentiştilor li se pare fascinantă gura pacienţilor, la fel trebuie să li se pară fiecare orificiu sau cavitate a corpului uman celor care le explorează; în alte situaţii poate că la fel de uşor aş fi fotografiat urechea sau nara Catrionei, în căutarea Enciclopediei lui Rosier, şi nu răsuflătoarea pe care tânăra o deschidea acum. Apoi Catriona şi-a schimbat poziţia ca să îşi scoată inelul de pe deget.

— Să nu-l recunoască cineva, a spus ea de sub pernă, cu o voce atât de înăbuşită încât am rugat-o să repete.

A ridicat perna şi în clipa aceea mi-am dat seama că ideea identificării unei persoane doar după inelul pe care îl poartă e una dintre numeroasele observaţii la care mintea mea bătrână şi slabă nu s-ar fi gândit, dacă nu ar fi fost acea iluminare cu care tânăra mea prietenă mi-a umplut viaţa.

Am apăsat pe buton şi am văzut o străfulgerare.

— Nu! Nu eram gata! a strigat Catriona ridicându-se în capul oaselor. Dacă mi-aţi prins şi faţa, trebuie să ştergem fotografia! Ne-am uitat la

imaginea de pe ecran şi am constatat cu uşurare că o ghilotinasem fără să vreau chiar aşa cum dorise ea. S-a întins la loc ca să putem continua şi, curând, ne-am relaxat amândoi. Unghiul ciudat în care trebuia să stau ca să îi prind bine organul genital îmi afecta serios spatele; soluţia a fost să mă aşez pe un scaun. În cele din urmă Catriona a hotărât că perna de pe cap era o măsură de prevedere excesivă. Drept care a aşezat-o pe piept în aşa fel încât să nu îi apară faţa în fotografie.

— Câte poziţii sunt pe film? am întrebat-o eu, între timp imortalizându-i feliuţele de atâtea ori că mă plictisisem de ele.

— Nu are film; imaginile sunt înmagazinate în memorie. Cred că puteţi face în jur de o sută de fotografii.

Apoi tânăra a tras din nou de ea şi şi-a vârât un deget în apertura umedă. M-am gândit la prima oară când i-am văzut această zonă curioasă a corpului ei, când o frecam cu buretele în cadă, imagine care m-a dus cu gândul la bătrânul meu Morris, un automobil mic, bun şi rezistent. De fapt, o singură problemă am avut cu el în optsprezece ani – un vilbrochen rupt – şi, dacă aş fi condus Morrisul meu într-o zi când ploaia cădea pe un orăşel şi o fabrică mare de cartofi pai pe

care nu trebuie să o numesc, probabil că nu a fi existat nici pana de cauciuc, nici vizita la atelierul auto, nici xanthicii şi Rosier, şi nici fofoloanca tinerei Catriona salivând pe patul meu. Dar poate că nu a fost rău, mi-am spus eu, în timp ce două din degetele ei intrau şi ieşeau din mufa lor rozalie ca nişte pistoane lipicioase, că Morrisul mă părăsise deja şi acum conduceam o Nova, rezistentă, dar inferioară Morrisului; altfel nu aş mai fi aici, acum, fotografiind acest spectacol fascinant al ştiinţelor naturii cu un aparat care m-a costat mai puţin de 800 de lire; nu, aş sta în biroul meu citindu-l pe Hume sau pe Carlyle, iar doamna B. ar fi terminat treaba şi ar fi plecat iar eu poate că m-aş gândi la un articol pentru *The Scots Magazine* sau la o plimbare până la bibliotecă, unde puteam să schimb o vorbă cu Margaret; şi brusc am simţit cum o mică lacrimă aproape că se instalează în colţul ochiului stâng. Am apăsat butonul în continuare, în timp ce Catriona a început să sară în pat, gâfâind de după pernă, şi mica lacrimă s-a adeverit, s-a umflat, s-a prelins şi a luat-o la vale pe obraz, în timp ce mă gândeam la doamna B. care plecase pentru totdeauna şi la prietenul meu căruia îi scriam şi care plecase şi mai sigur. Dar, mulţumită

Catrionei şi tuturor minunilor pe care le descoperisem, nu mai simţeam nevoia să citesc şi să scriu, întreaga lume fiind înlocuită de maşinării, a căror vânzare le va da de lucru lui Ali şi doamnei J. Campbell pentru totdeauna.

Ajunsesem la 84 când a terminat Catriona, mai mult decât suficient, am hotărât eu, ca să-l mulţumească până şi pe cel mai înfocat adept al fofoloancelor. Faţa şi pieptul Catrionei erau îmbujorate; m-a întrebat dacă vreau să fac şi altceva şi i-am spus că vreau să merg la toaletă, efectul medicamentului se cam ducea, şi apoi să trimit aceste fotografii cât mai repede. Le-am trimis în timp ce Catriona a făcut o baie, foarte repede chiar şi după standardele ei.

Răspunsul a venit după plecarea Catrionei: tânăra pe care o văzusem, cititoarea cărţii dumneavoastră se numeşte Louisa. Sigur, ştiţi deja acest lucru, fiindcă l-am menţionat mai sus. A studiat franceza (de unde şi interesul ei pentru cartea dumneavoastră) şi locuieşte cu cel care a fotografiat-o. Corespondentul meu anonim mi-a mulţumit frumos pentru excelentele fotografii pe care i le-am trimis, apreciindu-le drept extrem de stimulatoare pentru „labă”, un sens pe care nu l-am găsit în niciun dicţionar şi nici măcar în cartea

doctorului Cool. A mai spus că ar mai vrea şi altele şi că nu ar fi rău să ne întâlnim, toţi patru. Ocazie cu care, am decis eu, aş putea descoperi, în sfârşit, adevăratul înţeles al Enciclopediei lui Rosier, motiv pentru care am stabilit o întâlnire pentru săptămâna următoare.

A doua zi am fost niţel surprins de reacţia dezaprobatoare a Catrionei la întâlnirea propusă. Eu nu voiam decât să discutăm anumite chestiuni legate de filosofia secolului al XVIII-lea.

— Nu pot merge acolo cu dumneavoastră eu ar trebui să vin cu trenul. Unde mai pui că e şi foarte departe. Părea că încearcă să caute o scuză, dar pe urmă mi-am dat seama că are reţineri din cauza biletului de tren.

— Nu-ţi face griji, suport eu toate cheltuielile. Câţi bani vrei?

S-a gândit cum face ea de obicei, apoi, după ce am mai negociat un pic, a spus:

— Bine. O sută.

Mi s-a părut enorm de mult pentru o călătorie cu trenul în suburbii.

— O sută de lire? Studenţii n-au reducere? Eu am bilet de pensionar; poate că îl poţi folosi tu…

— Dacă îmi daţi o sută, fac tot ce vreţi, dumneavoastră şi tipul ăla. Dacă vă convine, dacă

nu, nu. Îmi pare rău, dar ştiţi cum merge treaba. Trebuie să trăiesc şi eu.

Fireşte că am fost de acord. La urma urmei, relaţia noastră se baza pe o adeziune fermă la „preţul pieţei” şi era dar că aceasta era suma necesară dacă voiai ca o tânără domnişoară să ia trenul până în cealaltă parte a oraşului. Pe vremea mea era cu totul altfel, desigur, dar obiceiurile se schimbă repede.

În aceeaşi zi, mai târziu, în timp ce îşi făcea temele pe mine, a sunat telefonul. Am ajuns în birou după ce a sunat a opta sau a noua oară, gol de la brâu în jos, şi am auzit, când am ridicat receptorul, vocea Margaretei de la bibliotecă. Trebuia să predau cărţile de mult, a spus ea; îşi făcea griji în privinţa mea, credea că nu mă simt bine.

Din nou am simţit o ciudată părere de rău după plăcerile trecutului, dar mi-am adus repede aminte că o duceam mult mai bine acum, când îmi petreceam după-amiaza ajutând-o pe Catriona să obţină o notă bună, decât să-mi pierd timpul cu gioarsele acelea de cărţi.

— Le aduc, Margaret, nu-ţi face griji, am zis eu, am pus receptorul în furcă şi m-a întors, regretând că experimentul Catrionei, care fusese

întrerupt tocmai când organul meu în sfârşit dădea semne de funcţionare, va trebui luat de la zero.

Cel puţin, în cazul unei cărţi poţi pune semn între pagini ca să ştii exact de unde să îţi reiei lectura; acum însă sărmanul meu membru era moale precum cureluşa de piele pe care am văzut-o ieşind din adâncurile volumului *Cele trei pericole din calea bărbatului*, cu marginile aurite şi aşezat pe orizontală într-un colţ, într-un teanc de alte volume la fel de neatinse, de care nu mai aveam nevoie. Dar întrucât această scrisoare, spre deosebire de experimentul Catrionei, poate fi zorită să se încheie doar prin voinţă, poate că nu ar mai trebui să pomenesc nimic despre asta, mai bine să trecem la ziua în care ne-am întâlnit cu cei doi.

Până la urmă Catriona s-a hotărât să vină în maşină cu mine, deşi nu ştiu din ce motiv şi-a pus un batic şi ochelari cu lentile de culoare închisă într-o zi care nu recomanda deloc aşa ceva. Arăta ca o balerină din Rusia, cu vederea slabă, şi nu ca o studentă la ştiinţele naturii, expertă în mânuirea briceagului. Adresa s-a dovedit a fi o casă plăcută, cu o peluză tunsă recent, întotdeauna mi-au plăcut casele cu peluze bine întreţinute, tocmai de aceea

locuiesc într-o casă fără peluză. Mda, credeţi că doamna B. sau Catriona s-ar fi ocupat şi de grădinărit?

Louisa a fost cea care ne-a deschis, alarmată de viteza cu care veneam pe alee, în urma Catrionei, care a sunat la uşă, ca şi cum Louisa ar fi fost împotriva vizitei unui bătrân care se ajuta de un baston; şi, cu toate că nu am observat imediat, ulterior Catriona mi-a spus că sarcina Louisei, deşi la început, se cunoştea de la prima vedere. Catriona a adăugat că, din cauza atitudinii ei, ar fi vrut să renunţe la vizită, motiv pentru care, când am fost lăsaţi singuri pe canapeaua din camera de zi, Louisa plecând la bucătărie, Catriona a majorat cheltuielile cu 50 de lire. Tocmai îi dădeam suma respectivă în bancnote de câte zece când Louisa s-a întors cu două pahare de whisky pe care probabil că le solicitaserăm sau le acceptaserăm când ne fuseseră propuse. După cum vedeţi, deja simţeam că lucrurile avansează conform unui plan numai de ele ştiut, eu fiind doar un simplu pion.

— Eu nu beau, a spus Louisa. Din cauza…

A arătat spre ceea ce, la momentul acela, am crezut că e problemă cu greutatea, iar eu am fost de acord că nu te poţi pune cu alcoolul, e foarte

bogat în calorii, fapt pe care îl aflasem recent de pe pagina „Societăţii consumatorilor de bere”.

Apoi a apărut corespondentul meu, am dat mâna cu el şi s-a prezentat:

— Spuneţi-mi John. Care, desigur, nu e numele meu real.

— Eu sunt Sandi, a spus Catriona.

— Iar eu sunt Louisa, a zis Louisa, spre uşurarea mea fiindcă nu venea cu un nume care să contrazică un fapt deja ştiut.

John m-a privit şi a spus:

— Ca să fiu sincer, sunt foarte surprins. Nu cred că am mai întâlnit pe cineva care să gândească la fel ca mine şi să fie atât de… matur. Nu-i aşa, Louisa?

Louisa a clătinat din cap, iar eu am încercat să-mi dau seama ce e aşa de ciudat la un om de vârsta mea care manifestă entuziasm pentru filosofia secolului al XVIII-lea.

— Mi-au plăcut mult fotografiile, Sandi, a spus John. Şi Louisei.

De fapt, Louisa, din câte am văzut eu, nu era chiar atât de încântată. Acum şedea pe un fotoliu, privindu-şi problema cu greutatea, şi puteam pune par în că nu aprecia deloc fotografiile, acuzându-mă poate că nu găsisem lumina cea mai potrivită.

Apoi John, luând un pahar cu whisky care oricum nu cred că era pentru mine, şi îngenunchind pe covor, aproape de Catriona, şi-a pus mâna pe genunchiul ei şi a spus:

— Eşti o femeie foarte frumoasă, Sandi. Povesteşte-mi ceva despre tine.

Catriona/Sandi (acum eram şi eu un pic derutat) se gândea ce să răspundă, drept care i-am sărit în ajutor:

— E studentă la ştiinţele naturii. Se pricepe să dea cu aspiratorul ca nimeni alta şi face o minunăţie de supă de pui cu praz. Găteşte chiar mai bine decât doamna B.

— Doamna B? a făcut John cu oarecare interes, sorbind din whisky. E o persoană pe care ar trebui s-o întâlnim?

— A, mă tem că aici nu aveţi prea multe şanse, am răspuns eu. De fapt, m-a părăsit din cauza ta, Louisa.

Mi-am regretat imediat cuvintele fiindcă Louisa deja îmi subapreciase eforturile fotografice şi aluzia la calorii, iar faptul că îşi contempla mereu burtica proeminentă pe care tocmai o observasem mi-a întărit convingerea că în ochii ei nu eram deloc bineveniţi acolo.

— Mda. Ce-ar fi să ne cunoaştem mai bine? a

propus John.

Mâna lui, care nu părăsise genunchiul Catrionei, a început să alunece pe coapsa ei.

Catriona i-a prins-o cu o forţă care a părut să îi facă plăcere lui John şi i-a spus:

— Povesteşte-ne ceva despre tine, „John4.

— Despre mine? Sunt consultant liber profesionist pe probleme de software.

După o tăcere cât se impune de uimită şi respectuoasă, am zis:

— M-au atras în mod deosebit meta-tag-urile HTML de pe pagina ta de web. Rosier, Ferrand, Minard…

John a ridicat din umeri.

— Doar o mică glumă, a spus el şi s-a uitat din nou la Catriona, care nu îi dăduse drumul la mână. Îmi plac foarte mult jocurile şi simulatoarele. Îţi plac şi ţie, Sandi?

— Uneori. Depinde.

Toate bune şi frumoase, eu însă îmi cam pierdeam răbdarea.

— Ceea ce aş vrea să ştiu e cum ai aflat despre Enciclopedia lui Rosier.

În timp ce vorbeam, am văzut cum Catriona îşi apleacă faţa spre John, buzele lor angajându-se într-un schimb lent de salivă. John a continuat să

ţină paharul cu whisky în mâna liberă, iar eu mi-am dorit din toată inima să nu îl verse fiindcă era un covor foarte frumos, în genul celor pe care doamna B. ar fi fost extrem de fericită să le păstreze curate ca lacrima. Într-un târziu a lăsat paharul jos şi atenţia lui s-a mutat sub fusta Catrionei sau a lui Sandi sau cum vreţi să îi mai spuneţi.

M-am întors spre Louisa.

— Am citit-o şi eu.

— Ce anume? a întrebat ea, absentă, cu privirea îndreptată spre celălalt cuplu.

— Cartea, *Ferrand şi Minard.* Cartea pe care o ţineai în mână, în fotografie. Bănuiesc că te interesează Rousseau şi Proust, ca şi teoria doctorului Petrie despre rolul fanteziei în literatură.

Louise nu a răspuns, ca şi cum nu ar fi înţeles. John s-a întors spre ea şi i-a făcut un semn cu capul îndemnând-o să aibă grijă de mine.

— Nu, nu trebuie, am spus eu. Oricum nu voiam să beau whisky.

Era cât pe-aci să aduc din nou vorba de calorii, dar, din fericire, m-am oprit la timp. John s-a întors din nou spre ea, desprinzându-şi o clipă părul dintre degetele Catrionei, şi a repetat

gestul, de data aceasta impacientat. În timp ce îmi reafirmam inapetenţa pentru whisky, Louisa s-a ridicat în picioare şi s-a apropiat de mine, a îngenuncheat pe podea, în aceeaşi poziţie ca a lui John. A întins mâna spre prohabul meu, iar eu am încercat să revin la Rousseau, Ferrand şi Minard, cartea dumneavoastră, orice numai să schimb subiectul.

— Cum ai găsit cartea asta? am întrebat eu agitat în timp ce Louisa începea să-mi descheie nasturii.

Nu ştiam că, în ziua de azi, studenţii la franceză au aceleaşi teme ca şi cei de la ştiinţele naturii.

— Vreau să te avertizez că experimentul va lua foarte mult timp, de aceea sper că nu ai altceva de făcut în după-amiaza aceasta şi că nu ai lăsat cuptorul deschis.

Din nou John şi-a întrerupt sărutul şi i-a spus Louisei:

— Lasă-l.

Apoi către mine:

— Dacă vrei doar să te uiţi, n-am nimic împotrivă. Ce-ar fi să urcăm în dormitor ca să stăm mai confortabil?

Ca mijloc de cercetare a unor subiecte din

literatura secolului al XVIII-lea, acesta era mult mai lent şi mai complicat decât o vizită făcută simpaticei Margaret şi bibliotecii ei atât de ordonate. Aici nu exista niciun sistem, nicio cartotecă, numai instrucţiunile lui John, din aproape în aproape, emise ca nişte reguli succesive ale codului IT pe care noi, ceilalţi, nu făceam decât să le urmăm. Nu e nevoie să vă mai spun că am ajuns ultimul în dormitor, după mult timp, găsind un loc pe care l-am recunoscut imediat dintr-o fotografie la care mă uitasem de multe ori. Şi totuşi, ecranul viu din faţa mea nu îmi oferea niciun răspuns; doar o scenă în care John le ajuta pe cele două tinere să se dezbrace. Am hotărât de îndată că nu mă interesează să urmăresc restul tutorialului. Oricum simţeam nevoia să merg la baie, după care m-am întors anevoie la parter.

Luoisa a fost prima care mi s-a alăturat după câtva timp; John şi Catriona încă mai scoteau tot felul de zgomote la etaj; imediat am pus singura întrebare care mă preocupa.

— Spune-mi, de ce citeai cartea lui Petrie?

M-a privit obosită.

— De ce este atât de important pentru dumneavoastră?

Am dat să îi spun o poveste foarte lungă, care începe cu o pană de cauciuc şi o aversă de ploaie, dar ea a replicat:

— Petrie a fost unul dintre profesorii mei. Mă întâlneam cu el în fiecare săptămână.

— Înţeleg. Şi de ce vă întâlneaţi?

Probabil că o interesa mult acea perioadă, am bănuit eu.

— Cred că era un mod de a scăpa de… asta.

A fluturat din mână, poate spre o mică fotografie înrămată de pe perete, înfăţişând un port, undeva; fără gust, e adevărat, dar un decor din care un studiu exhaustiv al operei lui Rousseau ar părea o formă de evadare inadecvată şi excesivă.

— Să nu credeţi că nu-mi place ce fac aici. Dar treceam printr-o perioadă proastă, când nu eram sigură, când nu eram gata să uit de mine, şi cred că îmi făcea bine să ştiu că am un colţişor din viaţă care să nu fie legat de sex. Un loc pe care fiecare zi de joi îl umplea cu cărţi şi scriitori. În timp ce doctorul Petrie vorbea mereu despre Proust, eu mă gândeam în ce mă băgasem cu John, dacă era bine ce fac şi dacă voiam cu adevărat să o fac. La şcoală nu reuşeam să mă regăsesc din cauza grijilor, dar asta se întâmplă

când rezişti dorinţelor şi te laşi pradă conflictelor interne. Aşa spunea John. S-a arătat puţin gelos când m-a văzut că tot vorbesc despre doctorul Petrie, dar să ştiţi că n-am fost îndrăgostită de el. Tipul clasic care se izolează în turnul de fildeş şi nu prea arătos. Şi John a citit cartea lui Petrie; la vremea aceea lucra la un program de jocuri despre un oraş virtual din secolul al XVIII-lea, plin de persoane imaginare. Ferrand şi Minard i-au dat ideea realizării unei legături cu cartea: o campanie publicitară pe care voia să o pornească pe Internet. Aşa că mi-a dat câteva articole scrise de el ca să i le dau lui Petrie. Mi s-a părut o joacă, n-am văzut nimic rău în asta… Promisesem să caut împreună cu Petrie link-urile care să ne ducă la site-urile lui John. N-am mai ajuns să o fac fiindcă am aflat că primul pe care John voia să-l accesăm era plin de scene deocheate. Modul lui de a face glume. Relaţia noastră deja mergea prost, eu am răbufnit, el m-a alungat din casă şi aşa am avut câteva săptămâni cumplite. Am făcut prostia să iau nişte pastile şi să mă las de facultate, sperând să mă limpezesc la cap, atât eram de deprimată. Dar toate astea s-au dus. Acum sunt din nou aici şi fericită alături de John.

Nu părea; şi nici nu părea să ştie de apariţia ei

în direct pe Internet, dar nu mai avea niciun rost să pomenesc de ea. Adevărul banal, farsa lui John, în sfârşit mi se dezvăluise. Am răsuflat uşurat când John şi Catriona, îmbufnată, au coborât şi ei, iar eu m-am pregătit să părăsesc acest loc nefericit.

Catriona a rămas tăcută până am urcat în maşină. Apoi a început să plângă şi să vorbească despre Ewan sau Gary sau cum l-o fi chemând, în timp ce eu nu mă puteam gândi decât la o presupusă filosofie a universului care se dovedise la fel de fără substanţă ca un balon de săpun şi acum dispăruse. Situaţia mă întrista profund; mi-am amintit însă de *Epistemologie şi iraţionalitate*, cartea de la ale cărei pagini îngălbenite pornise totul. Cu siguranţă apăruse înaintea farsei lui John; mai rămânea o speranţă în aflarea adevărului. Mi-am dat seama că expediţia mea în căutarea lui Rosier, departe de a se fi încheiat, de-abia începuse. Eu doar fusesem distras de nişte pagini web, motoare de căutare şi tutoriale desfăşurate în dormitor, toate irelevante; pe când bibliotecile şi anticariatele încă mai erau de folos.

Ne-am întors acasă, Catriona s-a aşezat în camera de zi, a început să bea ceai, lichidul atât de important în vremuri de imobilitate, şi mi-a

spus că a hotărât să nu mai vină pe la mine. Am fost pur şi simplu îngrozit.

— Dar cum să mă descurc fără tine?

A zâmbit blând; prima dată când vedeam o asemenea expresie pe faţa ei în ziua aceea.

— Am să vă găsesc o altă menajeră. Promit. Am să mă uit prin toate vitrinele, am să verific toate anunţurile şi am să vă fac rost de una mult mai bună decât mine.

I-am spus că va fi o misiune foarte grea şi că, fireşte, îi voi acoperi toate cheltuielile la „preţul pieţii” practicat de agenţii.

— Nu, nu vreau banii dumneavoastră, a replicat ea, a vârât mâna în buzunar, a scos cele 150 de lire pe care i le dădusem mai devreme şi mi le-a înapoiat.

— Ai dreptate, până la urmă n-ai mai luat trenul, am conchis eu, împăturind bancnotele. Dar să ştii că ar trebui să-ţi iei un permis la care o studentă la ştiinţele naturii sunt sigur că e îndreptăţită.

— Sunteţi un om ciudat, domnule Mee. Mă uimeşte că, în ciuda vârstei dumneavoastră, sunteţi atât de naiv în ceea ce priveşte lumea. Părinţii dumneavoastră nu v-au învăţat nimic?

— A, nu i-am cunoscut, am răspuns eu,

explicându-i Catrionei că am crescut într-un loc al cărui miros îmi revenea ori de câte ori doamna B. făcea curăţenie în baie.

O clădire din gresie înnegrită, atât de ticsită de copii încât nu eram niciodată singur. Îndrăgitul destinatar al scrisorilor mele, plecat dintre cei vii, mi-a fost tovarăş încă din acele zile, prin urmare nu trebuia să i le evoc, de aceea de-abia acum am simţit nevoia să aştern pe hârtie aceste amănunte biografice fără însemnătate.

— Chiar nu v-aţi cunoscut părinţii? a întrebat Catriona în felul ei atât de tautologic şi fermecător. Ce trist, a adăugat ea, oarecum previzibil. De ce aţi fost dus la orfelinat?

Dar nu mai aveam ce să spun despre acest subiect, doar dacă începeam să îi povestesc sărmanei fete toată viaţa mea şi, dacă aş fi făcut-o, scrisoarea aceasta ar fi acoperit o grămadă de hârtie şi mi-ar fi trebuit mai multe timbre decât pot încape pe un plic. Aşa că i-am spus să se gândească bine şi să dea fuga la apartamentul ei, să-i telefoneze lui Gary sau Ewan sau cum l-o fi chemând şi să încerce să rezolve problema cu cap. M-a sărutat pe obraz, a spus „Mulţumesc” într-un mod oarecum solemn, iar eu i-am urat noroc şi am condus-o până la uşă. De atunci nu am mai primit

nicio veste de la ea.

Ei, mi-am spus eu, se pare că am ajuns „la prima bază-cum ar zice doctorul Cool, dar peste mai puţin de jumătate de oră am auzit soneria şi am crezut că tânăra uitase ceva ori că îşi îndeplinise promisiunea de a-mi găsi o nouă menajeră cu viteza fulgerului. Am deschis uşa şi am văzut doi inşi în uniformă neagră, care au vrut confirmarea că au ajuns la adresa cuvenită, mi-au arătat un document într-un portofel din plastic şi au intrat, spunând că au venit după computerul meu.

— Sunteţi de la Dixons? am întrebat eu.

Întotdeauna crezusem că personalul în uniformă din acel minunat magazin en detail se ocupă cu paza, acum însă păreau a fi de la serviciul de asistenţă tehnică, veniţi să onoreze termenii acelui contract mistic, straniu, numit „garanţie extinsă” pe care Ali insistase să îl semnez pentru mai puţin de o sută de lire.

— Din câte am fost informaţi, computerul dumneavoastră conţine materiale ce contravin Legii Publicaţiilor Obscene. Prin urmare, vi-l confiscăm conform acestei autorizaţii. Vă prevenim că nu sunteţi obligat să spuneţi nimic, dar că tot ce spuneţi poate fi consemnat şi folosit

ca probă…

În timp ce unul dintre cei doi specialişti îmi explica aceşti termeni şi aceste condiţii, despre care afurisitul de Ali, şi nici măcar doamna J. Campbell, nu mă puseseră în gardă, însoţitorul lui a urcat în camera pe care i-am arătat-o şi din care am auzit cum maşinăria mea e deconectată.

— Sper că, atunci când va fi înapoiat, să-mi amintesc cum să inserez conectorul C de la tastatură în serial port B, având grijă să nu forţez sau să îndoi contactele, am spus eu, repetând o etapă crucială a instalării care mă învinsese în câteva limbi străine.

Specialistul care rămăsese cu mine clătina încet din cap.

— Nu înţelegeţi? Bănuiala noastră e că aveţi pornografie infantilă în computerul dumneavoastră.

— A, nu cred aşa ceva, am replicat eu plin de încredere. Poate *Infantele Harold*, am descărcat o parte de pe un site despre locuitori celebri ai Aberdeenului, dar *Pornografie infantilă* e ceva despre care nu am auzit. Nu, veţi găsi doar câteva scrieri care aparţin de mult domeniului public şi care nu îi interesează decât pe nişte bătrâni nebuni ca mine.

— Mai vedem noi, a spus specialistul pe un ton ameninţător care e o caracteristică, după cum am observat eu, a personalului de la Dixons când nu îl tratezi cum trebuie.

Mi s-a cerut să semnez o foaie de hârtie, apoi cei doi au ieşit din casă şi s-au apropiat de o maşină a poliţiei parcată pe stradă, care constituia obiectul curiozităţii inexplicabile a unui mic grup de copii şi a câtorva vecini care se uitau de după perdele sau de pe treptele uşilor deschise.

— Bună ziua, doamnă MacDougall, am zis eu şi i-am făcut cu mâna, femeia însă a închis uşa fără să răspundă înainte ca eu să o închid pe a mea.

Acum chiar că eram singur. Catriona mă părăsise, ca şi computerul. Până şi rezervele de medicamente se epuizaseră şi niciunul dintre cluburile de noapte la care am sunat nu auziseră de livrări la domiciliu. Eram din nou un bătrân solitar cu băşica udului slabă. Dar, indiferent de greutăţile care ne apar în cale, indiferent de tovarăşii care, la un moment dat, ne părăsesc, indiferent de durerea şi angoasa de care suferim, acestea sunt doar trecătoare şi în astfel de clipe ştim mereu că primii şi cei mai credincioşi prieteni, cei pe care i-am neglijat şi astfel am atras

nenorocirile asupra noastră, vor fi mereu aproape de noi, aşteptându-ne întoarcerea. Am urcat încet treptele pentru ultima oară în ziua aceea, ţinându-mă strâns de balustradă şi spunându-mi „Cine ar fi crezut” etc., până am ajuns în birou, am descuiat dulapurile neglijate şi am început să le scot una câte una; pietrele mele preţioase, consolarea mea adevărată, cea de pe urmă. Da, le-am spus eu cărţilor mele, sunteţi soioase, prăfuite şi foarte vechi, dar aşa sunt şi eu, de aceea ne potrivim atât de mult. Şi astfel, am început să le reaşez pe biroul gol; Hogg, Stevenson şi dragul meu Hume s-au deschis la paginile cu semne, unde le vizitasem ultima oară, de parcă şi-ar fi ţinut răsuflarea în acele zile ciudate, multe, când, uitând de ele, mi-am imaginat că existenţa mea era mai adevărată decât a lor, în timp ce ele continuau să trăiască, tăcute, răbdătoare. Fusesem, ştiam acum, într-un fel de vis din care în sfârşit mă trezeam, ca şi cum m-aş fi ridicat, bolborosind, din adâncurile verzi, întunecate, ale unui vid înşelător, lipsit de cărţi. Din nou le-am simţit mirosul de mucegăit, am pipăit fragilitatea unei pagini întoarse, le-am atins legătura.

— Iar mâine voi învăţa să folosesc aspiratorul, mi-am spus eu.

Ceea ce s-a dovedit a fi inutil şi probabil spre binele meu căci, la ora stabilită, când trebuia să sosească tânăra Catriona, am auzit soneria, dar nu era nici ea, nu erau nici specialiştii lipsiţi de maniere de la Dixons; nu, chiar în clipa în care coboram treptele anevoie am auzit cheia în broască, bâjbâind şi zăngănind în acea manieră unică pe care o ştiam şi o îndrăgeam de douăzeci şi opt de ani, şi am auzit o voce întrebând:

— Când o să cheme şi el un lăcătuş ca să repare drăcia asta?

Şi iat-o, în pragul uşii, doamna B. În persoană!

— Văd că încă mai sunteţi în viaţă, coţcar bătrân, a remarcat ea intrând în casă.

Dar de ce se întorsese? După cât se pare, Catriona, care trebuie să fi găsit numărul doamnei B. În agenda mea, o rugase aseară să-şi reia serviciul, explicându-i întreaga poveste despre Rosier, Louisa şi tot restul, şi încercând să zdruncine convingerea doamnei B. că aş fi pornit pe căi greşite şi, drept urmare, că ar fi trebuit să fiu trimis la spitalul de nebuni.

— Nu numai eu trebuie să vă aud scuzele, a zis ea, făcând aluzie la anumite legende care deja deveniseră, după cum am aflat mai târziu, parte din folclorul fiecărei case de pe stradă.

— Dar am cumpărat computerul doar ca să vă uşurez munca, am insistat eu, informând-o că maşinăria oricum dispăruse, totul fiind exact ca înainte.

Doamna B. şi-a scos haina şi pălăria şi, ducând în bucătărie o geantă plină de legume, care promitea un prânz pe cinste, a spus:

— Unii bărbaţi au mica lor idilă cu o femeie frumoasă, dar se cuminţesc până să ajungă la 40 de ani, alţii aşteaptă de două ori pe atât ca să-şi dea seama ce prostie au făcut. Iar dumneavoastră, domnule Mee, ştiţi din ce categorie faceţi parte.

Cu această dojană, pe care o meritam din plin, viaţa noastră putea, în sfârşit, să revină la normal. Deja am avansat destul de mult cu un studiu pe care îl pregătesc pentru *The People's Friend*[18] în care merg pe urmele strămoşilor scoţieni ai lui Jorge Luis Borges, a cărui dragoste faţă de terrierii din West Highland îi justifică includerea în această minunată revistă. Când apare, am să vă trimit un exemplar; dar, pe moment, ajungând la capătul aventurilor mele, nu vă pot spune decât pe curând.

---

18 Prietenul oamenilor (n.tr.).

Epilog

Acum, în sfârşit, pot dezvălui totul. Te-ai întrebat, probabil, ce joc mai e şi ăsta: unde m-am ascuns în acest răstimp, de ce am dispărut atât de repede, fără să-ţi dau vreun indiciu asupra destinaţiei mele? Nu, cred că ai ghicit acum trei ani, chiar în ziua în care am plecat. Toate acele datorii care se acumulau – ştii că nu rezist în faţa ruletei sau a cărţilor de joc – mai era şi necazul cu tatăl Mariei. Parisul nu mai era un loc sigur şi un specialist în telefonie ca mine poate oricând să îşi găsească de lucru într-un oraş de mărime mijlocie, chiar şi într-o ţară străină. Timbrul de pe această scrisoare cred că ţi-a spus deja totul. Locuiesc în Scoţia, iar centralele telefonice de aici sunt pur şi simplu fascinante!

Théâtrophone-ul de aici încă nu e la fel de mare ca în Franţa, dar telefoanele obişnuite, de casă, sunt poate şi mai răspândite. Ştiu cât de mult te plictisea subiectul când ne întâlneam în Paris, dar susţin în continuare că Théâtrophone-ul, mai mult decât automobilul sau avionul, este întruchiparea viitorului. Un sistem care poate transmite un spectacol de teatru, o operă, o conferinţă, un concert direct la abonat acasă, prin

intermediul firelor de telefon existente – trebuie să fii de acord că societatea se află în pragul unei transformări, al unei revoluţii, graţie unei asemenea tehnologii!

Mulţi oameni rămân surprinşi de vechimea telefonului. Aici, în Marea Britanie, i se spune Electrophone, iar eu instalez cam trei-patru console pe săptămână în casele celor care îşi permit aşa ceva. A, preţurile vor scădea curând, le spun eu, şi în general se arată un pic dezamăgiţi. Vânzările au mers mai bine în anul în care am stat în Sussex, dar, de când am venit „la nord de graniţă”, cum se spune pe aici, am descoperit că scoţienii sunt tot atât de experţi în snobism ca şi englezii, sau chiar parizienii, şi nimic nu le place mai mult decât să aibă ceva ce alţii nu îşi pot permite. Dar cel puţin scoţienii ne privesc naţia cu ochi mai buni decât vecinii lor de la sud. „Vechea alianţă” o numesc ei. Da, aş zice că – instalarea unei elegante console Electrophone, cu patru tuburi acustice, de pildă, cu suportul ei din stejar, într-un salon simandicos, cu tablouri în ulei şi capete de cerbi agăţate pe pereţi – în zece – douăzeci de ani vei descoperi în fiecare casă de aici un Electrophone, ca să nu mai zic de simplul telefon.

Ideea sigur l-ar face să râdă pe majordomul care stă cu ochii pe mine, dar eu i-aş spune, hei, trebuie să-i mulţumiţi unui francez pentru toate astea. Monsieur Auder, demult, în 1885. Da, acum aproape treizeci de ani. El a instalat douăsprezece microfoane la Opera din Paris şi a transmis semnalele prin telefon abonaţilor, reproducând sunetele în întreaga lor complexitate, astfel încât ascultătorii auzeau nu numai muzica, ci îşi puteau da seama chiar şi de poziţia cântăreţilor în timp ce se mişcau pe scenă. Stereofonie se numeşte şi reprezintă viitorul, crede-mă pe cuvânt (deşi mai rămân de rezolvat unele probleme cu defazajul). Gramofonul, ca şi tot ce ţine de el, e o pierdere de timp; nu va dura. Iar oamenii vor discuta în continuare despre noul „radio fără fir”, dar cum să prindă aşa ceva, când nu ai cum să îi taxezi pe ascultători? Crezi că se vor înfiinţa firme care să dea totul pe gratis, transmiţându-şi programele în atmosferă? Nici vorbă de aşa ceva. Firul de cupru este răspunsul, centrala telefonică este oraşul invizibil al viitorului – marele Monsieur Auder a anticipat totul. Unii de pe aici, care nu au fost niciodată în Franţa, rămân surprinşi când le spun că deja, la începutul secolului, existau chioşcuri Théâtrophone în hoteluri şi restaurante din toată

ţara, unde puteai beneficia de câte minute de distracţie voiai, atât timp cât vârai monedele în aparat; ţi-aduci aminte de cafenelele acelea, când toată lumea se dădea în vânt după aşa ceva, care îşi făceau reclamă numai cu Théâtrophone, unde adepţii progresului şi cei în pas cu moda se îngrămădeau ca să le folosească, nu pentru o cafea sau o conversaţie cu prietenii. Orice francez ştie asta, desigur, aici însă pentru unii e încă o noutate.

Imaginaţi-vă ce va fi doar peste câţiva ani, le spun eu, după ce fiecare va avea telefon, după ce fiecare gospodărie respectabilă va avea un Electrophone, ca şi fiecare bibliotecă sau şcoală. Va mai fi nevoie ca oamenii să se ridice din fotoliu? Poate că se vor folosi de astfel de maşinării ca să încheie tranzacţii financiare, să îşi facă reclamă la firmele lor, să discute cu persoane pe care nu le-au întâlnit niciodată, să se distreze. Oare oamenii se vor mai deranja să citească? Vor mai ieşi la restaurant, sau pur şi simplu vor comanda un meniu la telefon, care apoi le va fi adus acasă?

„Va fi o societate teribil de plictisitoare”, mi-au spus mulţi dintre ei. Oamenii se vor lenevi, nu se vor mai împrieteni cu alţii, vor uita cum să

poarte o conversaţie. Dimpotrivă, le zic eu, telefonul lărgeşte şi îmbogăţeşte domeniul relaţiilor umane! „Dar ce se va alege de arta corespondenţei?” mă întreabă ei. Vă asigur că nu va mai fi nevoie ca poştaşul să vină acasă la dumneavoastră de cinci-şase ori pe zi după ce sistemul va fi bine pus la punct; gândiţi-vă cât timp veţi economisi, având posibilitatea să vorbiţi direct cu cei care doresc să comunice prin viu grai, în loc să scrie. Tot acest timp liber îl veţi folosi doar pentru propria distracţie. Gândiţi-vă şi la legăturile amoroase pe care telefonul le-a înlesnit deja în viaţa noastră…

Scoţienii, recunosc, sunt mai predispuşi la aceste discuţii despre progresul ştiinţific decât englezii sau francezii, cel puţin din câte am constatat eu. Pretind chiar că ei au inventat telefonul, dar aşa face orice altă ţară avansată din lume, după cum prea bine ştii. Théâtrophone-ul e, totuşi, o invenţie pur franceză; numai un francez ar fi putut vedea telefonia ca pe o ramură a culturii artistice, un mijloc de comunicare a creativităţii umane şi de împlinire emoţională.

Dar niciunul din aceste visuri nu mi-a fost de prea mult ajutor în timp ce jocurile de noroc mă înglodau în datorii. Compania Théâtrophone

plătea bine, tot mai mulţi parizieni voiau să îşi instaleze maşinăria acasă, dar tocmai asta era problema; fiindcă, după cum ştii, cu cât câştigam mai mult, cu atât creşteau şi sumele pe care pariam.

Îmi amintesc de ultimul Théâtrophone pe care l-am instalat înainte de a părăsi Franţa. Undeva pe Boulevard Haussmann, nu departe de Printemps (apropo, magazinele universale vor dispărea şi ele, mai mult ca sigur), şi aproape vizavi de părculeţul cu monumentul acela urât ridicat în memoria lui Louis XVI (oare când se vor hotărî să-l dea jos?). 102 era numărul de pe lista mea; o clădire mare, de trei-patru etaje. Am urcat cu aparatul într-o mână şi cutia de scule în cealaltă. Când am ajuns pe palier, lângă uşa apartamentului am văzut un geam rotund, care dădea spre scară şi prin care se încrunta la mine o menajeră tânără. A deschis uşa înainte să ating soneria şi, în timp ce mă prezentam, m-a măsurat din cap până în picioare, cercetând cutia de lemn şi cea de scule, adulmecând uşor de parcă aş fi ascuns vreun animal prin bagaje. Apoi mi-a făcut loc să intru, fără vreun cuvânt, şi, după ce a închis uşa, a luat-o înainte.

În stânga vestibulului am văzut o sufragerie

atât de plină de mobilă încât, oricât de mult ai fi încercat, nu te-ai fi putut strecura pe lângă ea. Nu prea se ia masa acolo, mi-am zis eu, şi am urmat-o pe menajeră printr-o altă uşă, la celălalt capăt al vestibulului, apoi pe lângă un salon care arăta la fel de nefolosit, până am ajuns la uşa stăpânului, în care a ciocănit. Aha, m-am gândit eu, biroul. Nici pomeneală de aşa ceva. Acesta era dormitorul lui, mi-am dat seama de îndată ce menajera a deschis uşa.

Draperiile grele erau trase, veioza era aprinsă, chiar dacă afară era ziua în amiaza mare, şi, Dumnezeule, în cameră era atât de cald şi de înăbuşitor încât puteai frige un pui în ea. Şi mohorâtă, cu o bucată de pânză peste veioză astfel încât totul era în umbră, de un galben bolnăvicios, iar pe pat, în colţul îndepărtat, stătea stăpânul însuşi, cu cearşaful tras până sub nas şi privind, din cât puteam eu să îl văd, ca un iepure speriat. Un invalid, am conchis, care nu a mai trecut de ceva timp prin celelalte camere ale apartamentului. Tocmai clientul legat de casă, ideal pentru Théâtrophone, deşi aceasta era o scenă stranie, pe cinstea mea, pe care nu o voi uita atât de uşor. Cei mai ciudaţi erau pereţii, acoperiţi ca vai de lume, de sus şi până jos, cu

panouri de plută ieftină, nu mă întreba de ce. Aveam senzaţia că am păşit în cuibul unei insecte, aşa cum stătea întins în pat, învelit în gogoaşa albă de mătase. Probabil că nu era trecut cu mult de patruzeci de ani, cu părul încă negru şi des şi o mustaţă pe măsură, dar zilele îi erau numărate dacă rămânea în dormitorul ăla atât de cald şi neaerisit.

— Bună ziua, monsieur, i-am spus eu, dar a rămas la fel de încordat.

Am văzut că tremură, în ciuda temperaturii ridicate, şi m-am rugat să nu mă molipsesc de boala de care suferea. Menajera ne-a lăsat singuri.

— Unde să-l instalez?

M-a privit nedumerit şi s-a strâmbat.

— Théâtrophone-ul, am adăugat eu, arătând spre cutia de lemn.

Altfel de ce aş fi venit aici?

— A, desigur, a zis el şi a arătat cu capul spre masa de lângă pat, dar tot fără să lase cearşaful mai jos.

— Mai întâi va trebui să mut obiectele astea de aici, am propus eu fiindcă, pe lângă telefonul care era deja acolo, masa era ticsită cu sticluţe de medicamente şi un număr enorm de caiete.

Am ridicat câteva dintre ele.

— Umblaţi cu mare atenţie, a spus el.

Apoi a explicat că sunt părţi dintr-un roman şi, pe cinstea mea, promitea să fie cel mai lung roman scris vreodată, judecând după mormanul de caiete pe care le umpluse deja.

— Desigur. Dacă nu aveţi nimic împotrivă, am să vă mut romanul în altă parte.

A arătat spre locul în care voia să îi fie duse cărţile şi am făcut-o în trei drumuri, lăsând telefonul şi sticluţele de medicamente pe masă, împinse spre el şi ca să am destul spaţiu în care să instalez cutia.

— Aşadar sunteţi scriitor.

A dat timid din cap.

— Ce fel de cărţi scrieţi?

S-a încruntat, de parcă i-aş fi pus cea mai grea întrebare.

— Cred că scriu o singură carte… despre…

S-a întrerupt cu un strănut foarte puternic care l-a scuturat atât de serios încât am crezut că trebuie să chem menajera. După ce şi-a revenit, m-a privit serios şi a întrebat:

— Aveţi vreo floare la dumneavoastră?

Vedea foarte bine că butoniera mea era goală.

— Sau aţi fost prin apropierea unor flori? Aţi trecut pe la florărie înainte de a ajunge aici?

Ciudat, chiar trecusem pe acolo, cu o zi în urmă, şi m-am întrebat dacă nu cumva scriitorul ăsta era un fel de ghicitor. Vedea direct prin mine.

— Dar e uimitor, am spus eu.

Şi-a dus mâna la nas, dar de data asta nu a strănutat, ci numai a întors capul uşor, de parcă ar fi vrut să nu inhaleze ceva, deşi mă spălasem bine dimineaţa.

— Trousselier? a întrebat el.

— Florăria?

Se referea la florăria elegantă de pe aceeaşi stradă.

— Nu, am intrat într-una mai mică, de pe Boulevard des Capucines, nu departe de Café de la Paix.

— Aha, a făcut el, ca şi cum ar fi fost foarte important. Nu cred că o ştiu. E nouă?

Habar nu aveam, dar insul a continuat să mă întrebe despre ea.

— Ce flori aţi văzut acolo?

Mi-am amintit de nişte crini, zambile, orhidee, câteva flori mari, roşii. Căutam ceva pentru Marie ca scuză pentru că rămăsesem la cazinou în loc să vin la ea.

— Şi orhidee americane? Erau şi orhidee americane?

— Cred că da.

Când am văzut că nu-i place răspunsul meu, am adăugat:

— Da, erau destul de multe orhidee americane, dar prea scumpe pentru buzunarul meu.

— Cât costau?

— A… nu-mi amintesc.

Îmi cam pierdusem răbdarea, la urma urmei venisem să îmi fac treaba.

— Deci nu vă amintiţi. Şi totuşi aţi trecut pe acolo nu mai departe decât ieri.

I-am spus că stau cam prost cu memoria. Apoi scriitorul s-a uitat la mine cu o expresie plină de amabilitate.

— Dacă nu cultivăm şi întreţinem memoria, în toate formele ei, cu ce rămânem până la urmă?

Recunosc că aici m-a lăsat cu gura căscată. Daţi naibii de deştepţi, scriitorii ăştia.

Dar tot nu renunţase la subiectul legat de flori.

— Podeaua era de marmură? Şi câte vânzătoare erau?

Dumnezeu ştie de ce, insul voia să ştie toată povestea; cea mai mare parte am inventat-o, desigur, cu speranţa că pot să îmi fac treaba

înainte ca luna să se sfârşească. Care erau zgomotele de afară, m-a întrebat el; pe galantar era unul din holurile alea cu apă parfumată ca să-ţi cureţi degetele; erau şi vaze orientale, aveau şi rafturi? înţelegeam acum de ce cartea lui era atât de voluminoasă, dacă se leagă de toate lucrurile. Dacă aş fi scris-o eu, aş fi spus: tipul intră într-o florărie ca să-i cumpere flori Mariei, dar descoperă că n-are destul bani. Dar cum de ştia scriitorul că am fost la florărie, asta aş vrea să aflu.

— Bănuiesc că nu ieşiţi prea des, am zis eu. Era clar că insul era pe ultima sută de metri şi cel care pune atâtea întrebări despre o florărie sigur nu a călcat pe acolo de foarte mult timp. Oricum, scriitorul nu m-a contrazis.

— De unde vă luaţi ideile? Trebuie să vă fie greu, dacă nu ieşiţi din casă; închis aici, cu ochii la draperii şi înconjurat de panouri de plută. Să nu-mi spuneţi că toată cartea dumneavoastră este despre cum să lenevești în pat!

Gluma nu i s-a părut amuzantă. Mi-a spus că memoria e singurul lui material şi, întrucât mai avea puţin şi ajungea din nou la florărie, am schimbat repede subiectul.

— Sunt sigur că veţi scrie şi despre asta în

cartea dumneavoastră, am zis eu, arătând spre cutia pe care nici măcar nu o deschisesem. Théâtrophone-ul.

M-a privit destul de absent, apoi a spus ceva în genul:

— Am observat cum telefonul schimbă într-un fel vocea umană, o schimbare a proporţiilor faţă de momentul în care vocea funcţionează ca un întreg, şi astfel ajunge la noi complet singură, fără a fi însoţită de faţă şi trăsături, şi numai atunci descoperim cât de dulce şi de tandră este cu adevărat.

Nu ştiu dacă am reţinut exact cuvintele lui, dar se vedea de la o poştă că insul ăsta era scriitor; se pricep atât de bine să întoarcă fraza. Oricum, eram un pic dezamăgit că nu ţinea morţiş să scrie şi despre Théâtrophone în cartea lui, drept care m-am hotărât să-l impresionez.

— Stră-străbunicul meu l-a cunoscut pe Jean-Jacques Rousseau.

Scriitorul a înălţat o sprânceană.

— Întocmai. Aţi citit *Confesiuni*? Stră-străbunicul meu e amintit acolo. El şi un amic de-al lui au fost prieteni cu Jean-Jacques în Montmorency. Au trăit o adevărată aventură acolo, pe cinstea mea.

Acum chiar că îi sticleau ochii. Nimic nu captează atenţia unui scriitor ca o poveste despre alt scriitor, mai faimos decât el. Acest ins din pat, cu mormanul de hârtii nepublicate pe podea, se credea mult mai bun decât un instalator de telefoane, dar eu eram cel care, într-un fel, îl avea pe Rousseau în familie şi am observat imediat cum cresc în ochii lui.

— Pun pariu că nu ştiaţi că Rousseau a fost şi criminal.

Acum ochii încercănaţi ai scriitorului mai să-i sară din orbite.

— Criminal?

I-am spus povestea pe care o ştii prea bine şi nu mai trebuie repetată aici.

— Sunteţi absolut sigur?

Bineînţeles că eram. Cum să nu fiu sigur de o poveste pe care trebuie să o fi spus de o mie de ori?

— Dar Ferrand a dispărut şi Minard a crezut că prietenul lui a plecat în Elveţia împreună cu Jean-Jacques, de aceea s-a dus după el. O lună mai târziu a dat de Rousseau în Neuchâtel, unde francezii şi genovezii nu se puteau atinge de el, Rousseau fiind protejat de guvernatorul scoţian.

Scriitorul a părut să îşi amintească toate astea

din *Confesiuni*, dar a spus că nu îşi aminteşte ca Ferrand să fi mers acolo cu el.

— Aşa e. Poate că Minard a judecat greşit şi Ferrand s-a întors la Paris cu jumătatea lui din Enciclopedia lui Rosier, dar asta nu l-a oprit pe strămoşul meu să-l caute pe Jean-Jacques ca să-şi găsească prietenul pierdut. Minard a călătorit deghizat, a stors informaţii de la localnici, încercând să se apropie cât mai mult de Rousseau, apoi a început să-l bănuiască pe Rousseau că l-ar fi ucis pe Ferrand la fel cum o ucisese pe Jacqueline.

— Mi se pare cam greu de crezut ca autorul *Confesiunilor* să fi păstrat un secret atât de îngrozitor şi nici măcar o dată să nu facă aluzie la el în autobiografia lui.

Ştii că a trebuit să răspund acestui argument de multe ori.

— Este chiar imposibil ca un mare scriitor să aibă un păcat atât de groaznic pe conştiinţă care să-l facă să scrie despre nişte lucruri prin care să-l ascundă? am întrebat eu.

— Aveţi mai multă dreptate decât credeţi.

— Rousseau s-a simţit atât de vinovat de fărădelegile lui încât a născocit multe altele, mai mici, ca să-şi uşureze conştiinţa. N-a avut copii, de

pildă; toate chestiile ale cu trimisul lor la orfelinat e o minciună. Ca şi povestea despre panglica pe care a furat-o – de parcă ăsta ar fi fost cel mai rău lucru pe care l-a făcut vreodată!

— Aşadar, aceasta era teoria strămoşului dumneavoastră?

Mda, scriitorul ăsta chiar avea mintea brici.

— Da, teoria lui şi a motorului de calculat.

Apoi am explicat cum stră-străbunicul meu a continuat să alcătuiască reţele din aţă şi hârtie despre care credea că, odată şi-odată, vor efectua orice calcul logic îţi poţi imaginea.

— Vedeţi dumneavoastră, aici îi cam seamăn. El se pricepea la maşini de deducţie, eu mă pricep la centrale telefonice. Cred că-l avem în sânge, acest interes faţă de tehnologie.

Ştii restul. Strămoşul meu a dovedit că Ferrand a murit de mâna lui Rousseau şi, când a văzut că nu poate convinge autorităţile, a început să împrăştie vorba prin hanuri şi taverne până a strâns o mână de oameni care l-au alungat cu pietre pe Rousseau din propria casă. Şi pe drept cuvânt, dacă vrei să ştii.

— Dar stră-străbunicul meu tot nu s-a lăsat. L-a urmărit pe Rousseau peste tot; mai întâi în Marea Britanie, apoi din nou în Franţa, însoţindu-l

ca o umbră sub numeroasele deghizamente pe care le învăţase din teoria lui Rosier despre Tipurile Faciale. Odată chiar a încercat să dea peste el cu o căruţa, dar i-a tăiat calea un câine. În cele din urmă Rousseau a scăpat de justiţia pământească, dar strămoşul meu s-a îngrijit să-i facă viaţa la fel de grea pe cât va fi fost şi cea de pe lumea cealaltă; succesul planului său reiese dar din efectul devastator pe care l-a avut asupra minţii lui Rousseau.

— Care era numele de botez al strămoşului dumneavoastră?

— Ciudat, dar nimeni nu-l ştia; nici măcar soţia lui, care era mai mică decât el cu mai bine de patruzeci de ani când s-au căsătorit dar tot i-a făcut bătrânului zvăpăiat un fiu care avea să fie bunicul meu. Chiar şi pentru propria lui familie a fost doar „Minard”, susţinând până în ultima clipă că oricum nu era nu mele lui real şi, uneori, plângând noaptea după sărmana Jacqueline sau sărmanul Ferrand, pierdut pentru totdeauna.

Ei, ştii şi tu cum sunt scriitorii, iar acesta era hotărât să găsească o hibă în povestea mea.

— E imposibil ca Minard să-şi permită o existenţă clandestină, itinerantă, în decursul atâtor ani, numai din banii pe care îi câştigase de

la părintele Bertier, nu credeţi?

— Aici intervine Teoria lui Rosier despre Monedele False.

Stră-străbunicul meu nu le-a făcut chiar el, ci a vândut unuia dintre cei mai întreprinzători cetăţeni ai oraşului Neuchâtel instrucţiunile privind fabricarea monedelor din sticlă acoperită cu un strat subţire de metal, pentru care a primit periodic bani buni până când escrocheria a fost dată în vileag, câţiva sticlari au fost spânzuraţi iar strămoşul meu a fost nevoit să recurgă la Teoria Vânzării Tetraedrale. Ştii detaliile; scriitorul nu s-a arătat foarte interesat când i-am explicat-o. E de ajuns să vă spun, m-am adresat eu scriitorului, că, mulţumită Enciclopediei lui Rosier, strămoşul meu avea destui aşi în mânecă sau, mai bine zis, în punga lui, ca să-i ajungă până la sfârşitul vieţii şi, cu toate că nu s-a îmbogăţit, nici nu a răbdat de foame, chiar dacă era un om cu un apetit uriaş şi o predilecţie pentru friptura de raţă, pe care eu n-am moştenit-o, declarându-mă mulţumit cu un *consommé* sau un *bouillabaisse* şi o halcă de pâine.

— E foarte interesant, a zis scriitorul. Dar iertaţi-mă dacă vă spun că legendele de familie sunt, în multe cazuri, denaturate sau exagerate.

Cât de sigur sunteţi că vă trageţi din acest Minard despre care vorbiţi, a cărui poveste este atât de incredibilă?

— Înţeleg de ce vă vine atât de greu să o credeţi. Dar uitaţi-vă la asta.

Am scos din buzunar o monedă şi i-am dat-o scriitorului care a lăsat pentru o secundă cearşaful pe care îl ţinuse strâns cât îi spusesem povestea ca să examineze obiectul.

— Pare foarte veche, a observat el. Iar zgârieturile de pe suprafaţa de aur sunt atât de întunecate… Astfel de semne ar trebui să fie difuze şi să reflecte lumina, nu să o absoarbă.

— Priviţi mai îndeaproape. Zgârieturile descoperă sticla verde de dedesubt. Asta e una din monedele false despre care v-am vorbit. Un *port bonheur* şi o moştenire extrem de preţioasă, după cum sunt sigur că înţelegeţi.

Scriitorul mi-a înapoiat moneda şi a spus:

— Nu vă lăsaţi prizonierul unei moşteniri. Apartamentul meu e supraîncărcat, chiar dacă am dăruit o mare parte din mobilierul pe care l-am moştenit după moartea lui *maman.* E este acolo, a adăugat el arătând spre un tablou de pe perete. Cum vi se pare?

I-am spus că a fost o femeie foarte arătoasă şi

să se odihnească în pace; mda, eu îi dădeam cele mai interesante idei pentru romanul lui, iar el îmi vorbea despre mama lui răposată!

— Nu credeţi că s-ar putea scrie o carte formidabilă despre aventurile strămoşului meu?

Scriitorul a încuviinţat din cap, dar fără prea mult entuziasm.

— Aveţi acceptul meu să folosiţi povestea, deşi nu aţi fi primul, i-am zis eu mândru. Se spune că povestea copiştilor a devenit destul de cunoscută, motiv pentru care unii scriitori s-au şi folosit de ea. Unul dintre ei a fost celebru; sigur aţi auzit de el, dar n-am să dau nume. S-a întâmplat cu vreo 40 – 50 de ani în urmă; avea probleme cu un roman care nu-i ieşea cum voia el. Îl rescria de zeci de ani; prima dată a fost sfătuit să-l arunce pe foc, lucru pe care ar fi trebuit să-l facă, dar a scris alte cărţi, iar pe prima a continuat să o rescrie. În cele din urmă, un amic i-a spus: „Pune-i punct şi public-o, apoi, pentru numele lui Dumnezeu, apucă-te de altceva, fiindcă pur şi simplu ţi-ai irosit toată viaţa cu ceva care nu te reprezintă. E adevărat, ai ajuns la o oarecare celebritate, dar mai mult datorită unui scandal; acum eşti gras şi obosit, şi cine ştie cât mai ai de trăit”. Vedeţi dumneavoastră, era un prieten de nădejde, care

spunea adevărul atunci când era nevoie. „Gustave, ce-ar fi să scrii despre cei doi copişti care merg la ţară împreună… Sigur, când romancierul nostru a scris cartea, n-a nimerit-o deloc, dar cred că aşa le place scriitorilor să creeze; încep de la câteva întâmplări şi le ameţesc până nu le mai recunoaşte nimeni.

— Dacă vreţi să găsiţi pe cineva care să adauge şi mai multă faimă literară strămoşului dumneavoastră, mă tem că eu unul sunt prea slăbit şi insuficient de talentat ca să vă mulţumesc; deşi cunosc un poet tânăr, promiţător, pe nume Cocteau, al cărui entuziasm pentru tot ce este ezoteric ar putea să-l atragă spre rosierismul de care mi-aţi vorbit, a spus clientul meu suferind.

— A, nu vă faceţi probleme. De treaba asta s-au ocupat deja Jean-Jacques şi acest plagiator mai recent; ar trebui să faceţi mari eforturi dumneavoastră sau oricare dintre prietenii dumneavoastră ca să vă ridicaţi la înălţimea lor. Dar vă urez să aveţi succes cu cartea dumneavoastră şi sunt sigur că veţi reuşi să o publicaţi dacă veţi insista suficient. V-aţi gândit cui s-o trimiteţi?

Se pare că nu. Dădeam cu banul, urmărind ce cade, cap sau pajură, folosindu-mă de moneda de

sticlă. Până la urmă totul e la voia întâmplării.

— Chiar nu vă interesează moneda falsă? Ar fi o metaforă excelentă; ştiu că dumneavoastră, artiştilor, asta vă place cel mai mult. Fiţi sigur că cineva se va găsi să o folosească, dacă nu a şi făcut-o deja; povestea familiei mele a făcut înconjurul ţării, pun pariu pe orice. De fapt, cred că, dacă veţi căuta cu luare aminte, veţi descoperi probabil că strămoşul meu apare în tot felul de cărţi fanteziste şi va mai apărea mulţi ani de acum încolo. Bunicul se gândea să se plângă la ziare când cartea aia, ultima, a răstălmăcit povestea, dar, fiind publicată postum, nu mai avea rost să insiste. Ca să vă spun drept, deşi e o chestiune ce ţine de onoarea familiei, nu mă ambalez prea tare. Vărul meu, Pierre, e cel care păstrează tradiţia; el e cu literatura, şi cu şahul, de-a dreptul fanatic, deşi în ultima vreme joacă o nouă versiune în care lipseşte unul din pionii din faţa turelor. E un pic excentric; îi place să-şi adauge un *e* la numele de familie, ca să fie altfel decât ceilalţi.

Am observat că prietenul meu, scriitorul, era prea obosit, poate că sosise momentul să instalez Théâtrophone-ul înainte de a-mi face prezenţa nedorită; deşi nu încercam decât să îl ajut cu romanul lui, să îi ofer câteva idei care fac parte

din zestrea nerecunoscută a literaturii naţionale, graţie gloriosului meu strămoş şi moştenirii lui.

— Şi-acum să vedem ce avem aici, am spus eu, deschizând cutia şi arătându-i noul Théâtrophone: modelul Solitaire cu un singur tub acustic. Întreg Parisul vă va ajunge la urechi cu ajutorul acestei bijuterii.

Am desfăcut cablul negru care se conectează la telefon, la bornele de rezervă din cutia de racord de pe rama geamului.

— Dacă îmi aduce *Pelléas* de la Opéra Comique, şi poate câteva scene din Wagner ale cărui ştime Celine le-a mânjit cândva cu lac de mobilă, voi fi cât se poate de fericit, a spus scriitorul melancolic.

Am scos patentul din buzunar şi m-am pus pe muncă.

Instalarea durează doar câteva minute; sunt sigur că peste câţiva ani nu va trebui decât să vâri un ştecăr într-o priză din colţul oricărei camere, la fel de complicat ca atunci când îţi atârni haina în cui.

— Şi aţi găsit un titlu pentru cartea dumneavoastră? am întrebat, pregătindu-mă să testez aparatul.

Mi-a zis că iniţial trebuia să se numească

Împotriva lui Sainte-Beuve, dar de atunci intriga se schimbase mult, astfel încât titlul nu se mai potrivea. M-am hotărât să nu îi spun că mi se părea o decizie înţeleaptă, fiindcă nu îmi închipuiam că cineva ar cumpăra o carte care să se numească aşa.

— M-am gândit şi la *Bătăile neregulate ale inimii*.

Deşi un titlu ca acesta sigur s-ar potrivi cu starea sănătăţii scriitorului, nu vedeam cum cartea ar zbura de pe rafturi.

— Ştiu un titlu care mi-a plăcut întotdeauna. *Iluzii pierdute.*

— A, Balzac, a murmurat el.

N-am citit cartea, dar cred că e un titlu extraordinar şi, ca să fiu sincer, am senzaţia că ştiu cartea mai bine decât majoritatea celor pe care le-am citit, doar fiindcă numele mi-a rămas în minte.

— Şi *Paradisul pierdut, Paradisul regăsit,* am adăugat eu. Nimeni nu-l bate pe Shakespeare când vine vorba de titluri, nu? Secretul succesului: alege numele potrivit. Théâtrophone, de pildă.

Ca să fiu sincer, sărmanul scriitor îmi devenise simpatic, chiar voiam să îl ajut şi îmi părea rău că era atât de bolnav încât probabil că nu mai apuca

să îşi termine cartea.

Am ridicat receptorul şi am format numărul companiei.

— 29205, Haussmann 102, instalatorul la telefon. Vreau să fac un test pentru Théâtrophone; daţi-ne ce aveţi.

Am aşteptat câteva momente, răstimp în care am început să îi explic scriitorului cum funcţionează o centrală telefonică, până am fost întrerupt de noul aparat care s-a trezit la viaţă cu mai multe voci pe care le-am auzit printre pocnituri. *„Ai vrea să studiezi ştiinţele naturii?”* a spus una. *„Ştiinţele naturii? Ce tratează?"* a întrebat cealaltă.

— Cred că e Molière la Comédie, a remarcat scriitorul. Aparatul pare să funcţioneze perfect; acum îl puteţi închide, vreau să mă odihnesc.

M-am conformat, sperând că noul lui mijloc de distracţie îl va face fericit, deşi fără să îi ofere şi idei pentru cartea lui, dat fiind că tot ce îi spusesem eu nu avusese niciun efect asupra lui.

— Da, Milton, şi-a spus el, în timp ce îmi puneam sculele la loc.

Probabil vreun personaj din piesa pe care o auzisem.

— Şi totuşi, nu Paradisul e cel pe care îl

pierdem şi îl regăsim, ci numai Timpul, care e transmis, ca de nişte impulsuri electrice ale numeroaselor fire ascunse, existente peste tot, prin intermediul memoriei atât de conductive.

L-am lăsat să trăncănească în pace, i-am spus bună ziua, iar menajera m-a condus până la uşă. Scriitorul a rugat-o să îi aducă un caiet nou şi să îi frigă un calcan, iar eu i-am lăsat şi am coborât treptele gândindu-mă cum îşi irosea viaţa, bietul de el, într-o cameră înăbuşitoare, preocupat de cărţi şi idei; afară, pe stradă, am văzut automobile şi furgonete, două tinere foarte apetisante înfofolite în haine de blană, vânzători ambulanţi, şi mulţi alţii, toţi văzându-şi de viaţă, bucurându-se de ea şi, inspirând aerul proaspăt, m-am întrebat cine ar fi crezut că povestea strămoşului meu le va da de lucru atâtor oameni; cine ar fi crezut că, dacă ar fi murit prea curând, eu nici nu m-aş fi născut şi ar fi existat un instalator mai puţin pe lumea asta; şi cine să ghicească, în afară de unul sau doi ca mine, că în doar câţiva ani totul va fi altfel, întreaga lume se va transforma astfel încât avioanele vor lua locul automobilelor şi căruţelor, nu vei mai auzi o copită sau o roată pe stradă, doar huruitul de deasupra; toţi oamenii vor sta în casă şi vor asculta vocea Théâtrophone-ului şi

nimeni nu va mai avea nevoie de cărţi sau de scriitori precum invalidul acela nebun de la etaj.

M-am gândit la toate astea şi apoi mi-am amintit de datoriile mele, de Marie şi de tatăl ei. Mi-am amintit de toate grijile mele şi de planul pe care mi-l făcusem. Vezi tu, deşi compania voia să mai instalez două Théâtrophone-uri în ziua aceea, hotărâsem deja ca cel de Boulevard Haussmann să fie ultimul. Îmi achitasem deja călătoria, iar trenul pleca din Gare du Nord în mai puţin de o oră.

Făceam aceeaşi călătorie ca şi strămoşul meu, când l-a urmărit pe Rousseau peste Canalul Mânecii şi a cunoscut oameni precum Boswell şi Hume, cărora le-a dat câteva sfaturi utile, după cum cred că am mai spus. Şi eu voi merge în Marea Britanie; şi, precum strămoşul meu, voi începe o viaţă nouă, îmi voi lua şi un nume nou, deşi cei care aveau să mă urmărească nu erau ca Bertier şi Rosier, ci doar câţiva directori de cazinou şi cămătari şi tatăl unei tinere care fusese departe de a spune nu, după cum ştii şi tu, ca toată lumea de altfel.

Aşadar, iată-mă, viu şi nevătămat în Scoţia. Nu pot spune că mi-am schimbat complet viaţa; Compania Electrophone se poartă frumos cu mine, mai sunt şi bacşişurile, iar cursele de cai de aici

sunt aproape la fel de frumoase ca acelea din Chantilly, la care moneda mea norocoasă uneori îmi aduce un câştigător, alteori nu. Între timp au mai apărut şi altele; femei, de exemplu, una dintre ele chiar mai neglijentă decât credeam şi acum, în fine, e într-o situaţie delicată. Nu îţi cer bani, dar tu ştii o grămadă de oameni, un doctor, poate. Vrea să mă însor cu ea, dar sincer nu văd cum aş putea întreţine un copil şi câteodată mă întreb dacă am făcut bine că am plecat din Paris, unde lumea priveşte cu ochi mai buni chestii din astea. Nu ştiu ce se va întâmpla cu noi, dar tocmai acesta e motivul pentru care am rupt tăcerea, am ieşit din ascunzătoare şi iau din nou legătura cu tine. Vai! Dacă n-ar fi vorba de un copil pe care nu îl vrea nimeni, aş putea fi fericit ca toţi ceilalţi, bucurându-mă de lumina soarelui şi de senzaţia, care cred că e generală, că noi toţi, în această tânără ţară, ne aflăm în pragul unei păci şi prosperităţi nelimitate, graţie miracolelor ştiinţei şi metodelor de comunicare care ne aduc întreaga planetă în căuşul palmei.

Şi acum trebuie să închei, cu cele mai călduroase îmbrăţişări de la prietenul tău cunoscut cândva drept Minard, dar care acum îşi spune

Domnul Mee.
Glasgow, 27 iunie, 1914

*

Andrew Crumey s-a născut la Glasgow în 1961, unde a urmat şi cursurile Universităţii St. Andrews, obţinându-şi diploma în fizică teoretică şi matematică. A scris recenzii literare pentru *Scotland on Sunday,* şi mai apoi a lucrat ca redactor literar pentru acelaşi ziar, renunţând la acest post după ce a primit Northern Rock Foundation Writer's Award pentru romanul *Sputnik Caledonia*.

Romanul său de debut, publicat în 1994, *Music, in a Foreign Language (Muzica, într-o limbă străină*, Editura Univers, 2008) a fost bine primit de către criticii britanici, fiind nominalizat la Premiul Guardian pentru ficţiune. Cel de-al patrulea roman, *Mr Mee,* publicat în 2.000, a concurat pentru Booker Prize şi IMPAC, iar *Mobius Dick* (2004), a fost una dintre cărţile finaliste pentru Commonwealth Writers Prize.

Care este legătura între Jean-Jacques Rousseau, inventarea Internetului, Proust şi

silogisme? Este oare focul o fiinţă vie, aşa cum credea vechea sectă a xanticilor? în căutarea unei cărţi dispărute, Enciclopedia lui Rosier, un savant trecut de optzeci de ani, domnul Mee, descoperă pentru prima dată în viaţă ordinatorul, paginile de web, anatomia feminină şi tehnologia modernă, într-un „roman al ideilor, în tradiţia lui Italo Calvino, Borges şi Kundera”

(Publishers Weekly).

„Andrew Crumey este printre cei trei sau patru scriitori moderni pe care-i prefer – un romancier inteligent, amuzant, alert şi original care nu m-a dezamăgit niciodată”.

Jonathan Coe, *The Guardian*

„Am o slăbiciune pentru cărţile lui Andrew Crumey. Spun asta deoarece, de câte ori le citesc în săli de aşteptare sau în tren, oamenii se uită dezaprobator la mine, pentru că râd singur… Ca un magician, Crumey jonglează cu tot felul de subiecte – haosul şi coincidenţele, mecanica cuantică, telepatia, psihanaliza şi multe altele”.

Michael Holroyd, *New Statesman*

„*Domnul Mee* nu este numai un deliciu

intelectual, ci o meditaţie tulburătoare despre aspiraţii şi dorinţă”.

Hilary Mantel, *New York Times*